Izabela Krasiejko

Profesjonalne działanie asystenta rodziny

Rekomendacje metodyczne i organizacyjne

Difin

Profesjonalne działanie asystenta rodziny

Rekomendacje metodyczne i organizacyjne

Izabela Krasiejko

Profesjonalne działanie asystenta rodziny

Rekomendacje metodyczne i organizacyjne

Difin

Copyright © Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny & Izabela Krasiejko
Warszawa 2026

Publikacja może być rozpowszechniana jedynie w celach niekomercyjnych,
zgodnie z licencją Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0.

Wydanie pierwsze

Recenzja
dr hab. Marta Czechowska-Bieluga,
prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Konsultacja merytoryczna
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Departament Demografii
Michał Guć – dyrektor
Beata Kulig – naczelnik
Edyta Dymitrow-Leśniewska – ekspert

Departament Prawa Pracy
Marek Wesołowski – główny specjalista

Ministerstwo Sprawiedliwości
Departament Spraw Rodzinnych i Nieletnich
Dorota Łopalewska – dyrektor

Redaktor prowadzący
Artur Kuźmiuk

Korekta
Sylwia Zalewska

Projekt okładki
Dominik Uhl

Grafika na okładce
Adobe Stock

ISBN 978-83-8270-511-9 – e-book
ISBN 978-83-8270-510-2 – oprawa miękka

Difin Sp. z o.o.
ul. F. Kostrzewskiego 1, 00-768 Warszawa
tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62
Księgarnia internetowa Difin:
www.ksiegarnia.difin.pl
Skład i łamanie: Poligrafia
Wydrukowano w Polsce

Spis treści

Wprowadzenie 11

Rozdział 1
Cele i zadania asystenta rodziny w kontekście działań przedstawicieli innych zawodów pracujących z rodziną z dziećmi 19

1.1. Definicja i założenia asystentury rodziny 19
1.2. Beneficjenci asystentury rodziny 25
1.3. Cele pracy asystenta z rodziną 27
1.4. Zadania asystenta rodziny ze szczególnym uwzględnieniem pedagogizacji rodziców 33
1.5. Zadania przedstawicieli innych wybranych zawodów pracujących z rodziną 43
1.6. Współpraca multiprofesjonalna 55
1.7. Rozliczanie zadaniowego czasu pracy 60

Rozdział 2
Etapy metodycznego działania asystenta z rodziną 69

2.1. Drogi stawania się rodziną wspieraną przez asystenta rodziny 69
2.2. Etapy metodycznego działania asystenta rodziny – wprowadzenie 79
2.3. Nawiązanie kontaktu, tworzenie relacji 84
2.4. Rozpoznanie i ocena sytuacji rodziny 88

2.5. Planowanie pracy z rodziną 107
2.6. Działanie – realizacja planu pracy z rodziną 124
2.7. Ocena okresowa 130
2.8. Zakończenie współpracy i ocena końcowa 138
2.9. Monitoring 148

Rozdział 3
Profesjonalizm w pracy asystenta rodziny 150

3.1. Proces rozwoju zawodu asystenta rodziny w kierunku profesji 150
3.2. Refleksyjność w pracy asystenta rodziny 158

Zakończenie 163

Bibliografia 165

Aneks 170

Szanowni Państwo,

asystenci rodziny są jednymi z najważniejszych osób w lokalnym systemie wsparcia. To oni pracują bezpośrednio z rodzinami, pomagając im w codziennym pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Jest to praca wymagająca wiedzy, dobrego przygotowania metodycznego, umiejętności organizacji własnej pracy oraz współpracy z innymi specjalistami. Bardzo często od relacji z asystentem i jego sposobu działania zależy, czy rodzice znajdą w sobie motywację do realnych zmian. W wielu przypadkach właśnie dzięki tej pracy dzieci mogą pozostać w swoich rodzinach i nie trafiają do pieczy zastępczej.

Ta książka porządkuje i opisuje kluczowe elementy pracy asystenta rodziny. Jest zbiorem praktycznych wskazówek dotyczących zakresu zadań asystenta, jego miejsca w systemie wsparcia rodziny oraz sposobu prowadzenia i dokumentowania procesu pomocowego. Autorka słusznie podkreśla, że publikacja opisuje podstawy metodyki i organizacji pracy, ponieważ działania asystenta nie da się zamknąć w sztywnych schematach. W centrum pracy asystenta jest konkretny człowiek i konkretna rodzina, których sytuację zawsze trzeba analizować indywidualnie. Dlatego tak ważne jest, aby asystent był refleksyjnym praktykiem i miał dostęp do wsparcia przełożonych, a w trudniejszych sprawach także do zespołu specjalistów.

Przykłady sytuacji, z którymi asystenci spotykają się w swojej pracy, mogą być szczególnie przydatne dla studentów, osób przygotowujących się do tego zawodu oraz nowo zatrudnionych pracowników. Dają one lepsze wyobrażenie o tym, z czym ta praca naprawdę się wiąże. Jednocześnie także doświadczeni asystenci oraz ich przełożeni znajdą tu konkretne wskazówki dotyczące skutecznego osiągania celów i organizowania pracy. Publikacja stanowi również ważny krok w stronę bardziej spójnych standardów prowadzenia asystentury rodziny w różnych gminach w Polsce. Dlatego jest to materiał, który może realnie wzmocnić jakość pracy z rodzinami i przełożyć się na lepsze wsparcie dzieci oraz rodziców.

Aleksandra Gajewska
Wiceministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Szanowni Państwo,

asystent rodziny to zawód, którego działania mają za zadanie wspierać rodzinę biologiczną w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, tak by dzieci mogły wychowywać się w bezpiecznym środowisku. Działania na rzecz dobra dzieci są jednym z priorytetów Ministerstwa Sprawiedliwości. W związku z tym niezwykle ważna jest współpraca resortu rodziny, pracy i polityki społecznej z resortem sprawiedliwości w tym zakresie.

Sąd rodzinny może – w ramach swoich uprawnień, m.in. na podstawie art. 109 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – zobowiązać rodziców do współpracy z asystentem rodziny. Dzieje się tak, gdy sąd uzna, że sytuacja w domu wymaga wsparcia lub nadzoru, ponieważ zachowania rodziców albo warunki życia dziecka budzą poważne zastrzeżenia. W takich sprawach sąd może ograniczyć władzę rodzicielską i skierować rodzinę do specjalistycznej pomocy – nie po to, by „karać", ale szybko i skutecznie chronić dziecko oraz pomóc rodzicom odzyskać zdolność do bezpiecznej opieki.

Zadaniem instytucji wspierających rodzinę jest intensywna praca z rodzicami, weryfikowanie postępów oraz przekazywanie sądowi rzetelnych informacji. Dzięki temu wymiar sprawiedliwości może podejmować decyzje sprawniej, na podstawie aktualnych danych, by jak najszybciej zapewnić dziecku stabilność oraz bezpieczeństwo. Jeśli wsparcie przynosi efekty, dziecko może pozostać w rodzinie naturalnej albo do niej wrócić. Jeżeli nie – sąd musi reagować, aby dziecko nie było narażone na dalszą krzywdę.

Niniejsza monografia porządkuje najważniejsze zasady dotyczące systemu wsparcia dla rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, a także zawiera odpowiedzi na najczęściej zadawane przez asystentów rodziny i kierowników ośrodków pomocy społecznej pytania, m.in. czy współpraca ma charakter dobrowolny, jak rozpocząć i zakończyć pracę z rodziną, czy i kiedy należy czekać na decyzję sądu oraz jak prowadzić działania, by nie wydłużać postępowania. Zawarte w monografii rekomendacje zostały wypracowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, aby lepiej skoordynować podejmowane działania i zwiększyć efektywność ich realizacji.

Mam nadzieję, że rozwiązania opisane w monografii ułatwią współpracę pomiędzy jednostkami organizacyjnymi wsparcia rodziny a sądami, przyspieszą podejmowanie decyzji i wzmocnią realną ochronę dzieci – bo to ich bezpieczeństwo i dobro muszą być zawsze na pierwszym miejscu.

Minister Sprawiedliwości
Waldemar Żurek

Wprowadzenie

Asystent rodziny jest zawodem powołanym do pracy w obszarze wsparcia rodziny z dziećmi. Od ponad 20 lat jesteśmy świadkami tworzenia się tzw. kultury praktyki asystenta z rodziną, czyli zespołu działań unikatowych dla danej grupy zawodowej i wyodrębnionych w odniesieniu do czynności innej grupy, stanowiących jej charakterystykę i tożsamość. Głównym zadaniem asystenta miało być, zgodnie z założeniami projektu do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz. 49), wspieranie rodziców biologicznych małoletnich dzieci w prawidłowym wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz rozwijanie umiejętności członków rodziny w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego i znajdowania rozwiązań trudności życiowych w miejscu ich zamieszkania lub w miejscu przez nich wskazanym, zarówno zgodnie z preambułą ustawy: „Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności" oraz „dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci". Z tymi rodzinami zazwyczaj pracowały już w obrębie danych problemów osoby wykonujące inne zawody pomocowe i interwencyjne (pracownik socjalny, pedagog szkolny, terapeuta rodzinny, kurator, policjant dzielnicowy, pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych i in.). Oznacza to, że asystent powinien pracować inaczej niż przedstawiciele tych profesji.

Kultura działania asystenta rodziny tworzona jest w Polsce od lat 90. XX w., kiedy organizacje pozarządowe prowadzące ogniska wychowawcze lub inne placówki wsparcia dziennego, ośrodki pomocy społecznej, a nawet powiatowe centra pomocy rodzinie zaczęły realizować pierwsze projekty pogłębionej pracy socjalno-wychowawczej z elementami terapii w środowisku zamieszkania rodziny i wykonującego tę pracę pracownika zaczęto nazywać asystentem rodziny (Krasiejko, 2010, 2013; Rudnik, 2010; Liciński, 2013). Na początku, w założeniach projektu do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 2009 r. (Założenia, 2009) określono, że asystent ma pracować w środowisku przebywania rodziny, udzielać zindywidualizowanego wsparcia jej członkom, wyjść ze schematu urzędniczego na rzecz towarzyszącego i partnerskiego. Wskazywano w tym czasie (m.in. Krzyszkowski, 2005; Racław-Makowska, 2005; Hrynkiewicz, 2006; Kwak, 2006; Trawkowska, 2008; Wszołek, 2010; Liciński, 2013) na słabości pracy socjalnej prowadzonej w ośrodkach pomocy społecznej z rodziną, takie jak arbitralność, interwencjonizm, klientelizm, dystrybucję jedynie środków materialnych, a ponadto ograniczony dostęp do poradnictwa i placówek opieki nad dziećmi i wsparcia rodziny, ubogą infrastrukturę kulturalno-rekreacyjną dla rodzin z dziećmi w gminach.

Od 2007 r. rozpoczęto pracę nad założeniami całkiem nowej ustawy, która normowałaby rodzinną politykę społeczną w zakresie wsparcia rodziny i opieki zastępczej. Nowe rozwiązania kładły szczególny nacisk na działania profilaktyczne w środowisku zamieszkania, pomagające rodzinie w prawidłowym funkcjonowaniu i wychowaniu dzieci. Profilaktyka rozumiana była jako zapewnienie dziecku bezpieczeństwa poprzez pomoc rodzinie w formie przede wszystkim poradnictwa specjalistycznego, terapii, mediacji, działań placówek wsparcia dziennego, asystentury rodziny, rodzin wspierających i grup samopomocowych. Przeciwdziałanie niekorzystnym sytuacjom prowadzącym do dezorganizacji rodzin miało dokonywać się przez wczesne reagowanie i zapobieganie pogłębianiu się sytuacji kryzysowych. W 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887, tekst ujednolicony po zmianach: Dz. U. z 2025 r. poz. 49; dalej: u.w.r.s.p.z.), na mocy której rozpoczęto w dość żywiołowy sposób zatrudniać coraz większą liczbę asystentów rodziny. W 2012 r. zatrudnionych było 2105 asystentów, którzy pracowali z 18 947 rodzinami, dla 491 z nich (co stanowi 29%) współpraca ta zakończyła się w 2012 r., w tym w połowie przypadków nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów, w ok. 25% przypadków rodzina zrezygnowała ze współpracy, a w kolejnych 25% nie zrealizowano zakładanych

celów lub zarządzono inną formę pracy (Informacja, 2012). Mimo że w tym czasie ustawa zakładała możliwość pracy jednego asystenta z 20 rodzinami, to średnio wspierał on dziewięć rodzin, co było optymalną liczbą. Wskaźnik skuteczności był wyższy niż obecnie mimo krótszego czasu pracy z daną rodziną (49% – 2012 r., 41% – 2024 r.).

W tym czasie zaczęły się odbywać konferencje pracowników pomocy społecznej[1], na których prezentowano i porównywano rozwiązania dotyczące pracy asystenta rodziny, będące owocem doświadczeń różnych placówek. Tworzono rekomendacje mające wpłynąć na metodykę pracy asystenta z rodziną oraz postulowano zmiany w przepisach prawnych dotyczących nowego zawodu, przede wszystkim zakresu zadań i praw pracowniczych. Jako pokłosie tych działań powstały definicje asystentury rodziny oraz modele metodyki pracy (Rudnik, 2010; Krasiejko, 2013, 2016a, 2016b, 2023). Próbowano implementować do metodycznego działania asystentów rodziny koncepcje oparte na idei *empowerment*, traktujące osobę wspieraną jako eksperta od własnego życia oraz czerpiące z jego wizji preferowanej przyszłości, zasobów osobistych, rodzinnych i społeczności lokalnej – Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach i Dialog Motywujący (Krasiejko, 2010, 2011, 2016a, 2016b, 2016c; Jaraczewska i Krasiejko, 2012). Po kilku latach praktyki w zakresie asystentury rodziny okazuje się jednak, że w ośrodkach pomocy społecznej, gdzie dominującymi do tej pory składnikami modelu metodycznego działania są diagnoza negatywna i plan pomocy pisany z perspektywy eksperta, zmierzające do określenia istoty problemów, ich przyczyn, potencjalnych mechanizmów psychospołecznych i ich konsekwencji zarówno dla jednostki, jak i jej otoczenia (Wysocka, 2013, s. 159), proponowanie osobom korzystającym z pomocy rozwiązań w postaci świadczeń i usług oraz zobowiązywanie ich do wykonania działań w kierunku wyjścia z trudnej sytuacji po udzieleniu informacji lub porady, jak to zrobić, udaje się asystentom wprowadzić model postępowania obejmujący zarówno opis problemów rodziny, jak i zasobów oraz wytyczenie kierunków poradnictwa pedagogicznego i pracy socjalnej. Tak więc w obecnej praktyce celem asystenta w procesie oceny środowiska wychowawczego rodziny jest zarówno rozpoznanie dążeń, potrzeb, mocnych stron rodziny oraz szerszych układów społecznych, w których jest zlokalizowana (Jarosz, 2007, s. 19), jak i czynników zagrożenia dla biosocjokulturalnego rozwoju dziecka w rodzinie, po to aby projektować pomoc ukierunkowaną zarówno na dziecko,

[1] Między innymi ogólnopolskie konferencje pracowników socjalnych w Częstochowie, ogólnopolskie zloty asystentów rodziny w Gdyni, Częstochowie, Białymstoku i Warszawie.

jak i na jego rodzinę (Marynowicz-Hetka, 1987, s. 204), wykorzystując cechy i umiejętności obojga rodziców, siły tkwiące w rodzinie i zasoby instytucjonalne.

Z przeprowadzonych badań dotyczących realizacji asystentury rodziny i jej skuteczności wynika (Krasiejko i Świtek, 2016; Krasiejko, 2016a, 2016b, 2022a, 2022b; Ciczkowska-Giedziun, 2020; Kamińska-Jatczak, 2021) m.in., że obecnie występuje kontinuum rozumienia roli i zadań oraz sposobów wykonywania pracy asystenta rodziny: od wchodzenia w bliską relację osobową i pełnienie przez asystentów funkcji rodziny za rodziców poprzez towarzyszenie członkom rodziny w rozwoju ich umiejętności rodzicielskich i życiowych po coraz częstsze dyrektywne narzucanie zadań i rozliczanie z nich oraz kontrolowanie. Od wyręczania poprzez wspieranie do wymuszania i nadzorowania. Rozumienie swojej roli przez asystentów rodziny wynika czasem z ich osobistych przekonań i przygotowania do zawodu, najczęściej jednak z tego, jakie rozumienie tej roli stworzył dany zakład pracy, którym jest w większości miejsc w Polsce ośrodek pomocy społecznej, oraz od tego, jak tę formę działania rozumie sąd zobowiązujący rodziny do współpracy z asystentem. Obecnie w większości instytucji realizacja asystentury odbiega od przyjętych na początku założeń dotyczących pracy asystenta. Najczęściej asystenci rodziny wykonują pracę socjalną, czyli pomagają rodzinom wypełnić i złożyć dokumenty do urzędów, prowadzą działania kontrolne: sprawdzają, czy pieniądze są wydatkowanie zgodne z przeznaczeniem oraz – za pomocą korespondencji pisemnej z placówkami oświatowymi i ochrony zdrowia – czy rodzice wywiązują się z obowiązków, monitorują poprzez niezapowiedziany wizyty środowiska pod kątem bezpieczeństwa dzieci, zastępując pracownika socjalnego, kuratora sądowego czy policję. Do przyczyn tego zjawiska można zaliczyć niewystarczającą wiedzę oraz różne oczekiwania co do zakresu zadań i istoty metodycznego działania asystentów rodziny i ich partnerów w systemie pomocy rodzinie (członków rodzin, pracowników socjalnych, kuratorów sądowych, kadry kierowniczej, a nawet sędziów rodzinnych i urzędników przeprowadzających kontrolę), przygotowanie zawodowe, cechy osobowe oraz warunki pracy asystentów rodziny, niską współpracę multiprofesjonalną, jak również głębokość i sprzężenie problemów w rodzinach (Kamińska-Jatczak, 2021; Krasiejko, 2022a, 2022b). Działania kontrolne i interwencyjne asystentów rodziny z jednej strony służą ochronie dzieci przed krzywdzeniem, polegają na sprawdzaniu, czy ich potrzeby są zaspokajane, nie doświadczają zaniedbania, przemocy psychicznej lub fizycznej, jednak zrażają zazwyczaj rodziców, na co reagują oni oporem i rezygnują ze współpracy (aż 37%), co obniża efektywność asystentury rodziny, a nawet odbiera w ogóle szansę na współpracę i możliwość

wglądu w to, co dzieje się w rodzinie. W założeniach do projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Założenia, 2009) negatywnie oceniono koncentrację działań wyłącznie na dziecku, a nie na rodzinie, oraz nadmierną łatwość umieszczania dziecka poza rodziną, opierając się także na przyczynach, które winny być przesłanką do podjęcia wsparcia środowiska, takich jak ubóstwo, zaniedbania higieniczne, nieporadność rodziców, nie zaś separowania od rodziny. Wskazano, że rodziny zagrożone kryzysem powinny być stale monitorowane, lecz jako zawody do tego przeznaczone wymieniono w pkt 4.8 pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych, pracowników medycznych i inne instytucje, które kontaktują się z rodziną, w tym także – w razie potrzeby – policję i kuratorów sądowych, oraz napisano, że każda z tych instytucji powinna informować asystenta rodziny w ośrodku pomocy społecznej o ujawnionych zagrożeniach dla rodziny (Założenia, 2009).

W 2024 r. zatrudnionych było ogółem 3862 asystentów rodziny, którzy pracowali z 44 975 rodzinami, w tym 12 265 rodzinami (tj. 28%) zobowiązanymi do współpracy z asystentem rodziny przez sąd. Sędziowie coraz częściej korzystają z wprowadzenia ustawą z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. poz. 406) gwarancji pozwalającej zapobiec umieszczeniu dziecka w pieczy jedynie z powodu ubóstwa rodziców. Użycie tego środka jest możliwe po wyczerpaniu wszystkich narzędzi wsparcia rodziny określonych w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2809; dalej: k.r.o.) oraz w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, czyli także po wykorzystaniu pracy prowadzonej przez asystenta z rodziną. Z danych tych wynika także, że charakter problemów wychowawczych, z którymi zmagają się rodziny, jest coraz bardziej złożony i coraz częściej to sąd właśnie korzysta z usługi asystentury rodziny, przy czym sędziowie oczekują od asystentów nadzoru nad właściwym wykonywaniem władzy rodzicielskiej, co wiąże się z kontrolą. 189 gmin nie zatrudniało asystentów rodziny.

Dla 7244 rodzin (co stanowi 21% z ogółu, tj. 44 975), z którymi asystenci rodziny pracowali w 2024 roku współpraca zakończyła się, w tym w 2951 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów (41% rodzin). Pozostałe przyczyny zakończenia współpracy to rezygnacja rodziny (39%), brak efektów (12%), inne, jak zmiana formy pomocy lub zmiana miejsca zamieszkania rodziny (8%). Przeciętny czas pracy asystenta z rodziną w 2024 r. wyniósł 31 miesięcy (Informacja, 2024), przy czym niektóre rodziny są w asystenturze już ponad 10 lat. Asystent rodziny pracował średnio z 12 rodzinami, co jest wysoką liczbą, biorąc pod uwagę złożoność potrzeb i trudności rodzin oraz ich zazwyczaj

wielodzietność, co utrudnia prowadzenie pedagogizacji rodziców w środowisku zamieszkania, czyli działania przez nas rekomendowanego jako niezwykle istotne (Krasiejko, 2016b; Ciczkowska-Giedziun 2020; Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024). Od 1 stycznia 2017 r., z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem", poszerzył się obszar działań asystenta rodziny poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu". Ponadto do działań asystenta należy współpraca z innymi specjalistami z różnych systemów, w tym z podmiotami udzielającymi świadczeń zdrowotnych, pracującymi na rzecz kobiety w ciąży i jej rodziny (zob. art. 2 ust. 3 ustawy „Za życiem", art. 2 ust. 3, art. 3 ust. 2 i art. 15 ustawy o wspieraniu rodziny). Działania podejmowane przez asystenta polegają przede wszystkim na opracowaniu wspólnie z osobami zainteresowanymi katalogu możliwych do uzyskania form wsparcia oraz występowaniu w ich imieniu w celu skorzystania przez nie z należnej im pomocy. Zgodnie z danymi uzyskanymi ze sprawozdań wojewódzkich z realizacji programu „Asystent rodziny w 2024 r." liczba rodzin, którym udzielono porad dla kobiet, i rodzin w ramach programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem" w 2024 r. wyniosła 811, w tym liczba rodzin z kobietą, która jest w zagrożonej ciąży – 122.

Wyniki tych badań były motywacją do napisania niniejszego opracowania, które zawiera oparte na wiedzy teoretycznej i dobrych praktykach rekomendacje dotyczące rozumienia roli, zadań oraz metodyki i organizacji pracy asystenta rodziny. Będzie w części aktualizacją podręcznika *Asystentura rodziny – rekomendacje metodyczne i organizacyjne* wydanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w 2016 r. oraz zawierać treści nowe, które asystenci rodziny mogą wykorzystać w lepszym zrozumieniu mechanizmów psychospołecznych występujących w pracy nad kontaktem z rodzicami, motywowaniu ich do współpracy oraz tego, jak prowadzić metodykę pracy, w tym pedagogizację rodziców, w kierunku odbudowywania bezpiecznych więzi w rodzinie i dobra dziecka.

W trakcie pisania tej monografii zapytałam asystentów rodziny na forum Facebooka „Asystenci rodzin", na jakie pytania chcieliby uzyskać odpowiedzi, jeśli chodzi o ich codzienną pracę. Dotyczyły one przede wszystkim kluczowych sposobów realizacji zadań, których brak rozstrzygnięcia od wielu lat sprawia im

trudności organizacyjne, chodziło głównie o ujednolicenie zakresu i formy, coraz obszerniejszej i czasem niepotrzebnie tworzonej dokumentacji lub procedury prowadzenia sądowej asystentury rodziny. Staraliśmy się wyjaśnić te wątpliwości, przy czym chciałabym podkreślić, że przy pisaniu tego opracowania chodziło nam nie o ustalenie ścisłych standardów, mających uczynić pracę asystentów rutynową i schematyczną, ale o pokazanie pewnych możliwości działania, dających większą skuteczność i pozwalających na zastosowanie preferowanego obecnie modelu aktywizującego i partnerskiego w pracy z osobami korzystającymi ze wsparcia, co starałam się pokazać w opisach pracy w konkretnych przypadkach. Asystent rodziny, stykając się z różnego rodzaju sytuacjami problematycznymi, których rozstrzygnięcie często nie jest możliwe w sposób definitywny, oraz działając zarówno w obrębie świata formalnej instytucji, jak i życia codziennego członków rodzin, powinien być refleksyjnym praktykiem umiejącym poddać swoje działanie namysłowi przed wykonanymi czynnościami, w czasie ich trwania i po ich zakończeniu, tak aby odpowiednio reagować na indywidualne i dynamiczne okoliczności pojawiające się w życiu osób wspieranych. Poza tym zdaniem długoletnich realizatorów usługi praca asystenta rodziny nie powinna być precyzyjnie wystandaryzowana, gdyż niedookreślenie niektórych punktów daje szansę na wymyślenie lub kontynuowanie twórczych rozwiązań na poziomie lokalnym albo w indywidualnej sytuacji rodziny.

Warto jeszcze zaznaczyć, że asystenci rodziny są grupą zawodową narażoną na wypalenie zawodowe, co często wybrzmiewa na forach internetowych. Nakłada się na nich zbyt dużą odpowiedzialność za sukcesy i porażki rodzin, oczekuje się dopilnowania bezpieczeństwa dzieci, często bez udzielonego wsparcia kadry kierowniczej czy pracowników socjalnych. W tym zawodzie jest duża fluktuacja kadr z tego powodu. Innym motywem przebranżawiania są złe warunki pracownicze, nadmiar zadań, chaos w organizacji pracy, brak innych usług dla rodzin z dziećmi w gminie, które mogłyby wspomóc członków rodziny w poprawie sytuacji, typu terapia, zajęcia sportowe i artystyczne, placówki wsparcia dziennego, poradnictwo prawne, rodziny wspierające, przedszkola i szkoły integracyjne czy terapeutyczne.

Monografia składa się z trzech rozdziałów. W rozdziale pierwszym zostały zaprezentowane definicje i założenia asystentury. Omówione zostały zadania asystenta rodziny w kontekście działań innych osób pracujących z rodziną oraz zasady i sposoby współpracy multiprofesjonalnej.

W rozdziale drugim zawarto rekomendacje metodyczne dotyczące każdego etapu metodycznego po kolei wraz z przykładową dokumentacją dla czterech kategorii rodzin.

W rozdziale trzecim omówiono warunki, jakie musi spełnić zawód asystenta rodziny, by go uznać za profesję, oraz dokonano oceny, w którym punkcie tej drogi jest obecnie asystentura rodziny w Polsce.

Pracę zamykają zakończenie, bibliografia i aneks.

Każda z części była poddawana ocenie przez pracowników Departamentu Demografii Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Treści dotyczące kwestii asystentury rodziny przyznawanej rodzinie przez sąd były konsultowane w Ministerstwie Sprawiedliwości, a zadaniowego czasu pracy w Departamencie Prawa Pracy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

dr hab. Izabela Krasiejko, prof. UJD
Prezes Zarządu Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Asystentów Rodziny
pracownik badawczo-dydaktyczny Uniwersytetu Jana Długosza
w Częstochowie

Stan prawny na 15 lutego 2026 r.

Rozdział 1

Cele i zadania asystenta rodziny w kontekście działań przedstawicieli innych zawodów pracujących z rodziną z dziećmi

1.1. Definicja i założenia asystentury rodziny

W pierwszych polskich publikacjach z lat 2007–2011 dotyczących asystentury zaczęto definiować pojęcia: asysty, asystowania, asystentury, asystenta rodziny. Asystentura – nowa metoda, asystent rodziny – nowa profesja, usługa, zawód w systemie wspierania rodzin (Szpunar, 2010; Żukiewicz, 2011).

Dla A. Dębskiej-Cenian (2010, s. 80) asystowanie jest metodą, „specjalizacją wsparcia". Dotyczyć może usług edukacyjnych, usług rynku pracy, treningu życia, a jej odbiorcami mogą być osoby w kryzysie bezdomności, z niepełnosprawnością, długotrwale bezrobotne, seniorzy, rodziny z dziećmi. A. Dunajska, D. Dunajska, B. Klein (2011, s. 49) wyprowadzają termin „asystent" od słowa „asysta", które jest określeniem osoby towarzyszącej komuś, współobecnej, pomagającej, będącej w pogotowiu. Asystent zdaniem autorek to „osoba, która towarzyszy

klientowi w pokonywaniu jego życiowych trudności, pracuje na zasobach klienta, udziela wsparcia, motywuje rodzinę do zmiany niekorzystnej dla niej sytuacji i poprawy funkcjonowania. Asystentura to kompleksowe działanie polegające na towarzyszeniu rodzinie z zachowaniem profesjonalnych relacji", co też oznacza, że asystent ma pracować metodycznie, czyli określać wspólnie z rodzicami biologicznymi cele współpracy, działania do realizacji i wskaźniki efektywności pracy, osoby odpowiedzialne za wykonanie danych czynności, termin i miejsce działań. Nie może wchodzić w system rodzinny, być „dobrą ciocią", uczestniczyć w przyjęciach rodzinnych, podejmować decyzji za rodzica, ma być jednocześnie troskliwy, ale zdystansowany. Wspierać rodzinę w samodzielności, by rodzice odzyskali kontrolę nad swoim życiem i brali odpowiedzialność za swoje decyzje, działania lub ich brak. Modelować i trenować umiejętności, których rodzic nie ma, ale wyszukiwać, doceniać i pozwalać realizować działania, które umie wykonać.

Zdaniem S. Słowika (2008, s. 169–170) w asyście chodzi o „wspólne wędrowanie" oparte na wymianie myśli, na budowaniu wzajemnego zaufania. Warto mieć na uwadze, że jest to wieloetapowy proces, na który składają się różnego rodzaju wzloty i upadki. Podstawową zasadą pomagania, przy zastosowaniu metody towarzyszenia, jest dzielenie tego wielkiego wyzwania, jakim jest znajdowanie rozwiązań trudnych sytuacji, na wiele drobnych etapów oraz nauczenie członków rodziny tej umiejętności. Stają się one bardziej przystępne, bardziej możliwe do przezwyciężenia przez członka rodziny obciążonego wielością obowiązków życia codziennego i trosk z tego powodu wynikających. Zaczynają też mniej przerażać. Wyzwalają większą chęć i zapał do podejmowania nowych wysiłków oraz starań. Cele wyznaczone wspólnie z asystentem rodziny najczęściej mają charakter operacyjny, krótkoterminowy, powinny być stosunkowo łatwe do osiągnięcia, więc tym samym dają większą motywację, aby podjąć pewien wysiłek, aby uczynić krok naprzód. Człowiek odczuwa wówczas satysfakcję, że coś się udało, więc tym samym kolejne kroki przychodzą o wiele łatwiej. Dana osoba podejmuje trud, bo widzi już jakiś rezultat, jakąś odczuwalną zmianę w swoim życiu. Innym ważnym elementem asystowania jest wyzwolenie nadziei na zmianę, obrazu pozytywnej przyszłości i dzięki temu doprowadzenie człowieka do przekonania, że warto coś w swoim życiu zmienić. Tu niezmiernie ważne jest to, że ktoś, kto zagubił się w życiu, popadł w jakąś niemoc czy apatię, potrzebuje bodźca wyzwalającego, nabrania pewności siebie i zmiany postrzegania swojej osoby. Jak długo będzie przekonany o tym, że nic nie znaczy, że nie przedstawia sobą żadnych pozytywnych wartości, że jest przegrany, tak długo nie będzie w stanie zmienić czegokolwiek

w swoim życiu i postępowaniu. Często osoby korzystające z pomocy społecznej mają niską samoocenę, obniżone poczucie własnej wartości, dlatego boją się różnych rzeczy, osób i są nieporadne w podejmowaniu działań w domu i poza nim. Metoda towarzyszenia ma przełamać ten „zaklęty krąg", zmienić myślenie i postrzeganie świata wokół po to, żeby człowiek mógł z nowym zapałem, z nową siłą podjąć wysiłek zmiany siebie i swojego otoczenia.

Dla J. Kot (2008, s. 153) towarzyszenie to obecność, to asystowanie w czymś, to uczestniczenie. Towarzyszyć komuś to być przy nim, dotrzymywać mu towarzystwa, służyć wsparciem. Warto podkreślić, że rodzice, z którymi pracują asystenci rodziny, nie potrafią wykonać wielu czynności dotyczących prowadzenia gospodarstwa domowego, zajmowania się dziećmi, gdyż brak im prawidłowych wzorców wyniesionych z domu rodzinnego, a ich niska inteligencja poznawcza, emocjonalna czy kinestetyczna nie pozwala na samodzielne wymyślenie, jak powinni daną czynności wykonać, dlatego trzeba pokazać, jak coś zrobić, w dodatku wielokrotnie.

Istotą asystowania jest indywidualne podejście do sytuacji odbiorcy pomocy oraz kompleksowy charakter pomocy udzielanej według kolejnych etapów pracy z osobą doświadczającą trudności, ukierunkowanej na wspomaganie rozwoju drugiej osoby. Jest to strategia pomocy skoncentrowana na osobie wspieranej, w której tempo procesu doradczego dostosowane jest do możliwości jednostki. Wielu odbiorców usług asystenta przeżywa różne lęki, szybko się męczy fizyczne i psychicznie lub odwrotnie, ma nadreaktywny układ nerwowy i szybko się denerwuje, więc należy to odpowiednio ocenić, nie jako lenistwo, ale raczej niemoc i stosować odpowiednie strategie pracy. Dlatego też asystentura to także pomoc o charakterze wartościującym poprzez zapewnienie drugiej osobie poczucia akceptacji i bezpieczeństwa, przywrócenie wiary we własne możliwości (Kot, 2008, s. 166), pomoc na partnerskich zasadach, udzielenie informacji zwrotnych. Dokumenty, takie jak plan pracy, ocena wstępna i okresowa, powinny być udostępniane rodzinom, bo to opisy ich zmiany i ich postępów lub regresu. Wsparcie rodziny ma charakter podmiotowy poprzez nastawienie na indywidualne potrzeby i oczekiwania odbiorcy pomocy (Ciczkowska-Giedziun, 2020).

W różnych projektach z lat 2005–2011, w ramach których realizowana była asystentura rodziny, pisząc o jej istocie, rozumiano ją tak, jak została opisana na stronie internetowej przez M. Licińskiego z Powiślańskiej Fundacji Społecznej, jednego z pierwszych miejsc, które podjęły się tego działania. Asystentura rodziny rozumiana była przez fundację jako „indywidualna pomoc służąca przede

wszystkim w rozwiązaniu konkretnych problemów podopiecznego, wzbudzeniu w nim wiary w swoje możliwości oraz motywowaniu do podejmowania działań do tej pory uznawanych przez niego za niemożliwe. Asystent ma za zadanie pomóc zmienić stosunek osób zmarginalizowanych do własnej sprawczości, zwiększyć ich poczucie wpływu na swoje życie, polepszyć samoocenę. Główną metodą asystenta jest podążanie za podopiecznym i selektywne wspieranie jego realnych dążeń" (Liciński, 2008). Warunkiem koniecznym realizacji asystentury rodziny była zmiana charakteru pracy przedstawiciela służb społecznych, jak napisano w założeniach do projektu ustawy o wspieraniu rodziny, „z arbitralnego i urzędniczego na służebny, towarzyszący i partnerski" (Założenia, 2009). O większej użyteczności takiego stylu pracy oraz istocie i walorach relacji wsparcia, wykorzystywania zasobów jednostki, instytucji i społeczności lokalnej w pracy z rodziną z wieloma problemami więcej napisałam w publikacjach dotyczących implementacji Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach oraz Dialogu Motywującego do pracy asystentów rodziny (Krasiejko, 2011a, 2012a, 2012b, 2013). P. Wyszomirski (2012), asystent rodziny z MOPS w Gdyni, pisze: „Najważniejszym potencjałem w pracy z klientem są jego zasoby. Jeszcze nie tak dawno pracownicy pracujący w obszarze pomocy skupiali się na wyrównywaniu deficytów swoich klientów, co wydawało się jedyną słuszną drogą. Dziś każdy asystent rodziny wie, że szybszy i pewniejszy efekt można osiągnąć, wzmacniając silne strony osoby wspieranej. Asystowanie wpływa na niwelowanie deficytów, jednak większa część pracy asystenta powinna zmierzać w kierunku wzmacniania silnych stron klienta i jego rodziny. Zaplanowane i świadczone wsparcie powinno być celowe i zindywidualizowane".

Istotą asystentury miało być więc współdziałanie asystenta i osoby wspieranej w czasie realizacji spraw różnego typu. Praca miała przebiegać w środowisku życia osoby lub rodziny. Asystent miał pracować metodycznie, co oznacza, że przy udziale osoby przez siebie wspieranej określać jej potrzeby, konstruować cele współpracy, szukać zasobów w niej samej, jej rodzinie, dalszych krewnych i znajomych, instytucjach pomocy społecznej, by pomóc jej wyjść z trudnej sytuacji życiowej, a także podejmować konkretne działania, np. demonstrować, jak pielęgnować i wychowywać dzieci, jak prowadzić gospodarstwo domowe, nauczać nowych sposobów reagowania na codzienne sytuacje, pomagać odbudowywać więzi rodzinne, pokazywać, jak korzystać z dóbr kultury w czasie wolnym, towarzyszyć w wizytach w ośrodkach zdrowia, szkołach, urzędach, koordynować działania różnych specjalistów zajmujących się interesami członka rodziny.

W trakcie wielu dyskusji (Rudnik, 2010; Krasiejko, 2013, 2016a, 2023) nad tym, czym powinna być asystentura rodziny, by odróżnić ją od innych form pracy z rodziną z dziećmi (terapii rodziny, pracy socjalnej czy kurateli), wyróżniono jej następujące kluczowe założenia, które zostały wskazane i opisane w tabeli 1.

Tabela 1. Założenia asystentury rodziny i ich przełożenie na praktykę

Założenie asystentury rodziny	Przełożenie na praktykę
Wsparcie rodziny z dziećmi przeżywającej trudności w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, realizacji spraw na rzecz domu i rodziny	Docenianie, co rodzice robią dobrze, czyli co już potrafią w zakresie opieki i wychowania, prowadzenia gospodarstwa domowego, utrzymania finansowego rodziny, realizacji spraw urzędowych, leczenia itd. Pedagogizacja rodziców, czyli dostarczanie im aktualnej wiedzy dotyczącej pielęgnacji, opieki i wychowania dzieci Modelowanie i trenowanie wykonywania czynności, których rodzice nie potrafią Kierowanie do innych specjalistów Towarzyszenie rodzicowi podczas wizyt w ośrodkach zdrowia, w placówkach oświatowych Wspieranie w kontaktach z otoczeniem społecznym
Praca na podstawie budowania relacji pomocowej z osobą wspieraną	Unikanie własnej arbitralności, czyli okazywania władzy i wyższości Powstrzymywania się od pochopnych ocen, bez sprawdzenia sytuacji Poufność Rozumienie, że osoby w kryzysie na początku pracy mogą uruchamiać mechanizmy „przetrwaniowe", czyli być nieufne, reagować czynnym lub biernym oporem Praca z osobą – współudział osoby wspieranej we wszystkich etapach metodycznego działania Unikanie spiskowania z innymi członkami rodziny lub specjalistami i przymuszania rodziców do robienia czegoś, na co nie są gotowi albo czego nie rozumieją Nadanie pracy struktury, umawianie się, omawianie tego, co będzie robione, w jakim celu, z kim i gdzie
Dostosowanie pomocy do grup odbiorców i ich realnych potrzeb, możliwości oraz celów, które chcą osiągnąć	Rozpoznanie potrzeb, zasobów członków rodziny, ich ograniczeń, tego, co chcą, i dobieranie do tego odpowiednich działań w domu i poza nim, świadczeń i usług oraz pomocnych osób. Sprawdzanie, czy to działa, jakie są postępy, czy są przeszkody, elastyczne reagowanie

Tabela 1. cd.

Założenie asystentury rodziny	Przełożenie na praktykę
Indywidualizacja pracy	Skoncentrowanie się na osobie wspieranej Dostosowanie form pomocy do realnych potrzeb i celów, które chcą osiągnąć, negocjowanie celów instytucjonalnych Sposób i czas, tempo pracy dostosowane do potrzeb i możliwości osoby, zapewnianie jej wsparcia
Ukierunkowanie na wspomaganie rozwoju drugiej osoby, danie osobie wspieranej oparcia psychicznego, osobowego Umożliwienie drugiemu człowiekowi nabrania szacunku dla samego siebie i znalezienia sposobu na swą życiową niezależność, odzyskania kontroli nad własnym życiem	Życzliwość, dobre słowo, chwalenie za postępy, wysiłek, wkład, pomysły. Zachowanie spokoju. Spokojny i lekko autorytatywny, pobudzający do działania ton głosu Po wyjściu z okresu immobilności, gdy potrzebne jest towarzyszenie, modelowanie, pozwolenie na decyzje, samodzielną realizację zadań, omawianie postępów i porażek, pobudzanie do brania odpowiedzialności za wybory i działania Obniżanie stresu
Odkrywanie i uwalnianie potencjału drzemiącego w człowieku	Omawianie sukcesów w przeszłości, docenianie pozytywnych działań, projektowanie dobrej przyszłości
Zapewnienie osobie wspieranej poczucia akceptacji i bezpieczeństwa, przywrócenie wiary we własne możliwości	Umawianie spotkań Okazywanie szacunku człowiekowi i omawianie jego zachowań, które są do zmiany. Koncentracja nie tyle na trudnych zachowaniach, ile na potrzebach, które są pod nimi, i na rozwoju umiejętności
Oddziaływanie na kilku płaszczyznach	Działania skoncentrowane na opiece i wychowaniu dzieci, odbudowaniu więzi rodzinnych, spędzaniu wolnego czasu, prowadzeniu gospodarstwa domowego, budowaniu kontaktów społecznych itd. lub inaczej w kilku sferach (socjalno-bytowej, rodzinnej, społecznej, zdrowotnej) Wsparcie w różnym zakresie: emocjonalnym, instrumentalnym, informacyjnym
Celowość wspólnego działania	Wspólne określanie kierunku pracy, priorytetowo traktowane są cele rodzica, te, które są pilne ze względu na dobro dzieci
Procesualność	Praca małymi etapami, ciągłe rozwijanie i modyfikowanie pracy, elastyczne reagowanie na potrzeby i kryzysy osób wspieranych

Założenie asystentury rodziny	Przełożenie na praktykę
Towarzyszenie odbiorcy wsparcia w różnych konkretnych działaniach pozwalających mu wyjść z trudnej sytuacji życiowej oraz asystowanie w czynnościach dnia codziennego	To nie tylko rozmowa, lecz także wspólne wykonywanie różnych czynności domowych, kilka wspólnych wizyt w ośrodku zdrowia czy placówce oświatowej i innych instytucjach dla wytrenowania umiejętności rodzica realizacji spraw na rzecz domu i rodziny
Praca w środowisku przebywania osoby lub rodziny	Praca w miejscu zamieszkania rodziny lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Modelownie i trenowanie wykonywania czynności względem dzieci oraz w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego. Praca biurowa asystenta to maks. 40% czasu pracy

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że asystentura to działanie jednocześnie zindywidualizowane, jak i kompleksowe. W wielu przypadkach ma charakter wielowymiarowy ze względu na występowanie łącznie kilku potrzeb niezaspokojonych samodzielnie przez osoby wspierane, zarówno z obszaru socjalnego, rodzinnego, zdrowotnego, jak i prawnego. Forma pracy o nazwie asystentura od blisko 20 lat jest w Polsce skierowana do rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnością, seniorów, osób w kryzysie bezdomności, bezrobotnych, asystentura rodziny – tylko do rodzin biologicznych z dziećmi, co zostanie omówione później.

1.2. Beneficjenci asystentury rodziny

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wsparcie rodziny według jej zapisów dotyczy:

a) osób i rodzin posiadających obywatelstwo polskie: mających miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub niemających miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
b) mających miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej oraz członków ich rodzin w rozumieniu art. 2 ust. 4 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. z 2024 r. poz. 633 i 1688), posiadających prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej;

c) cudzoziemców mających miejsce zamieszkania w Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie: zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub uzyskania w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej;
d) cudzoziemców mających miejsce zamieszkania i przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie: zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na pobyt czasowy udzielonego w związku z okolicznością, o której mowa w art. 186 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2024 r. poz. 769, 1222 i 1688);
e) cudzoziemców przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którym zostało wydane tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca;
f) mających miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz członków ich rodzin, o których mowa w art. 10 ust. 1 lit. b, d, e lub f umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Dz. Urz. UE L 29 z 31.01.2020, s. 7, z późn. zm.), posiadających prawo pobytu lub prawo stałego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Asystenci rodziny na szkoleniach zadają pytania: *Dla kogo jest asystentura rodziny? Tylko dla rodziców biologicznych? Dla całych rodzin biologicznych, tj. też dziadków, rodzin zastępczych biologicznych? Czy asystentura rodziny jest też dla rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych? Coraz częściej zdarzają się bowiem sytuacje, w których sędziowie w orzeczeniu sądowym nakazują rodzinom zastępczym pracę z asystentem rodziny*.

Asystentura rodziny jako forma wsparcia dla rodzin jest zadaniem gminy (art. 10 u.w.r.s.p.z.). Beneficjentami tej usługi są rodzice biologiczni dzieci (to oni podpisują zgodę na usługę asystenta rodziny), pośrednio powinni zostać włączeni do działań ich partnerzy z kolejnych związków, biorący udział w wychowywaniu ich dzieci (np. macocha, ojczym) i członkowie rodziny poszerzonej, do momentu ustanowienia przez sąd babci, dziadka, cioci itd. rodziną zastępczą.

Piecza zastępcza jest zadaniem powiatu (art. 32 ust. 2 u.w.r.s.p.z.). Organizator rodzinnej pieczy zastępczej zatrudnia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz pracowników socjalnych, którzy powinni udzielić wsparcia rodzinom zastępczym różnych typów w wykonywaniu działań opiekuńczo-wychowawczych i koordynacji leczenia oraz terapii dzieci przebywających w pieczy zastępczej.

Poszerzanie grupy odbiorców spowodowałoby ponadto długą listę oczekujących na usługę. Warto wziąć pod uwagę, że w niektórych gminach pracuje tylko jeden asystent rodziny i wspiera maksymalną liczbę – 15 rodzin (art. 15 ust. 4 u.w.r.s.p.z.). Ponadto wspieranie rodziny mającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych zgodnie z definicją z ustawy (art. 2 ust. 1 u.w.r.s.p.z.) „to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji". System pieczy zastępczej natomiast „to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców" (art. 2 ust. 2), tak więc asystentura rodziny skierowana jest do rodzin biologicznych, rodziców naturalnych i dzieci. Najczęściej są to rodziny w dużym kryzysie. Rodzice sami wychowywani byli w rodzinach z wieloma problemami.

U rodziców, z którymi pracują asystenci rodziny, można zauważyć zaburzenia przywiązania, traumę relacyjną złożoną, brak wzorców. Są to dorosłe dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, często z problemem alkoholowym, dorosłe osoby ze Spektrum Alkoholowych Zaburzeń Płodowych (FASD), z zaburzeniami psychicznymi, z niepełnosprawnością intelektualną, z neuroatypowością, na każdą dyrektywność reagujące oporem czynnym lub biernym z powodu szybkiego uruchamiania się w nich mechanizmów przetrwania (więcej: Bondarenko i in., w przygotowaniu). Z tego więc powodu mają trudności opiekuńczo-wychowawcze z własnymi dziećmi, które też często mają zaburzenia. Ponadto rodzice mają problemy z prowadzeniem gospodarstwa domowego i funkcjonowaniem społecznym. Bywa, że asystenci rodziny są kierowani do rodzin o wyższym poziomie funkcjonowania ze względu na problemy dzieci wynikające z wyzwań cywilizacyjnych i technologicznych (nadużywanie gier i portali społecznościowych, niechodzenie do szkoły, otyłość, fobia społeczna, mutyzm wybiórczy) lub w sytuacjach okołorozwodowych, w których z powodu konfliktów rodzice nie wywiązują się prawidłowo z zadań rodzicielskich, gdyż potrzeby dziecka schodzą na drugi plan lub dziecko wykorzystywane jest w grze pomiędzy rodzicami.

Częste pytania dotyczą również osób i rodzin, które mogą korzystać z asystentury rodziny zgodnie z zapisami ustawy „Za życiem".

Zapisy ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U. z 2023 r. poz. 1923, z 2024 r. poz. 1572) poszerzają zakres odbiorców usług asystenta o kobiety w ciąży i rodziny, w których zachodzi prawdopodobieństwo wystąpienia trudności w związku ze specjalnymi potrzebami w zakresie opieki, pielęgnacji lub wychowania dzieci poważnie chorych. Jest to więc działanie mieszczące się w zakresie profilaktyki I-rzędowej.

Odbiorcami działań asystenta rodziny są w ramach realizacji zapisów tej ustawy:

1) kobiety w okresie ciąży i połogu, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, mające dokument potwierdzający ciążę i ich rodziny (art. 4 ust. 1 ustawy „Za życiem");
2) rodziny z dzieckiem mającym zaświadczenie potwierdzające ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu (art. 4 ust. 2 ustawy „Za życiem"), wydane przez lekarza ubezpieczenia zdrowotnego, w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, mającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie: położnictwa i ginekologii, perinatologii lub neonatologii (art. 4 ust. 3 ustawy „Za życiem").

1.3. Cele pracy asystenta z rodziną

Celem ustawowym (art. 11 i 15 u.w.r.s.p.z.) współpracy asystenta z rodziną biologiczną jest wzmocnienie funkcji opiekuńczo-wychowawczej rodziny, by dzieci wychowywały się w bezpiecznym, stymulującym ich rozwój środowisku wychowawczym. Jest to działalność z założenia profilaktyczna, tj. ma uchronić dzieci przed zaniedbaniem i przemocą poprzez oddziaływanie na ich rodziców. Dzieci powinny mieć zaspokojone przez rodziców potrzeby bezpieczeństwa, przywiązania (bliskiego, fizycznego), stałości otoczenia (zwłaszcza osobowego), znaczenia i ważności, oparcia, wzoru, stymulacji zmysłowej i społeczno-uczuciowej, wzrostu i rozwoju. Ponadto potrzebę aktywności zabawowej w środowisku, eksperymentowania w pełnieniu różnych ról społecznych, relacji partnerskich, poczucia własnej tożsamości, wartości (Tyszkowa, 1992).

Asystent rodziny pracuje również z rodzicami, kiedy dzieci przebywają w pieczy zastępczej, gdy w ocenie sądu i pracownika socjalnego jest to zgodne z dobrem dzieci, a rodzice rokują zmianę w obszarach, które spowodowały, że dzieci utracili (art. 10 ust. 4 u.w.r.s.p.z.).

Warto mieć na uwadze, że asystentura rodziny i pomoc społeczna ma nie tyle chronić rodziców przed umieszczeniem ich dzieci w pieczy zastępczej, ile chronić dzieci przed szkodami wynikającymi z wychowywania się w niewystarczająco bezpiecznym środowisku, gdy jest to zgodne z dobrem dziecka, podejmować działania mające na celu umieszczenie ich w pieczy zastępczej, a przez to zapewnienie im bezpieczeństwa.

Według art. 8 ust. 3 u.w.r.s.p.z. wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem, z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego. Zgoda nie jest wymagana, gdy rodzice mają ograniczone prawa rodzicielskie, tj. mają współpracować z asystentem rodziny na podstawie postanowienia sądowego.

Asystent rodziny realizuje pracę socjalno-wychowawczą z elementami terapii w środowisku zamieszkania rodziny i w miejscu przez nią wskazanym (art. 14 u.w.r.s.p.z.). Powinien umawiać się na wizyty. Tworzy wspólnie z rodziną ocenę wstępną jej sytuacji, a następnie buduje z nią plan pracy, adekwatnie do potrzeb, możliwości i ograniczeń jej członków. Motywuje i dopinguje rodziców i starsze dzieci do podejmowania działań mających na celu poprawę ich sytuacji. Monitoruje również postępy rodziny w realizacji wspólnie opracowanego planu pracy. Dostosowuje czas pracy do tempa i możliwości rodziny (więcej zob. opis etapów pracy w rozdziale 2).

Asystent rodziny włącza we współtworzenie lub co najmniej informuje członków rodziny, gdy są w fazie immobilnej, o celu pomocy, planowanym jej zakresie i spodziewanych efektach, a także o koniecznym udziale danej osoby w przezwyciężaniu jej trudnej sytuacji rodzinnej. Wszystkie etapy pracy z rodziną zakładają zgodę rodziców, z wyłączeniem rodzin, które zostały zobligowane do pracy z asystentem na mocy postanowienia sądu, oraz jej czynny udział w podejmowanych działaniach (art. 8 u.w.r.s.p.z.). Asystent rodziny zaprasza, za wiedzą rodziny, do współpracy reprezentantów wszystkich zainteresowanych służb i instytucji, angażuje całą szeroko pojętą rodzinę do podejmowania czynności związanych z realizacją zadań zawartych w planie, przy aktywnym udziale jej członków.

Asystent rodziny miał, zgodnie z założeniami do projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Założenia, 2009, s. 17), pełnić odmienną

funkcję od pracownika socjalnego. Przede wszystkim jego elastyczny, nienormowany czas pracy ma być dostosowany do rytmu życia rodziny i jej realnych potrzeb. Jego działania nie dotyczą przyznawania świadczeń pieniężnych ani nie ograniczają się do realizacji spraw urzędowych i koordynacji działań na rzecz rodziny (w tym dalej powinni pomagać pracownicy socjalni), ale mają formę dowartościowywania, wsparcia emocjonalnego, poradnictwa, modelowania zachowań, treningu umiejętności wychowawczych i społecznych. Ważne, zdaniem ustawodawców, miały być również predyspozycje osobowościowe kandydata na asystenta, gdyż jak podkreślili, „powinien on być powiernikiem i przyjacielem rodziny, wspólnie pracującym z rodziną, a nie autorytatywnie wytyczać cele i konsekwentnie je egzekwować. Asystent rodziny musi unikać oceniania i pouczania, a do problemów rodziny podchodzić ze zrozumieniem" (Założenia, 2009).

Celem oddziaływań asystenta rodziny w ramach realizacji ustawy „Za życiem" jest lepsze funkcjonowanie kobiet w ciąży, w szczególności w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, oraz rodzin z dzieckiem poważnie chorym poprzez koordynację poradnictwa w zakresie pielęgnacji, opieki i wychowania dziecka z niepełnosprawnością oraz prawa czy pomocy psychologicznej, rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz świadczeń opieki zdrowotnej (art. 8 ustawy „Za życiem").

Celem pracy z rodzinami cudzoziemców, w tym uchodźczymi z powodu konfliktu zbrojnego jest:

- stabilizacja podstawowych warunków życia, tj. pomoc w uzyskaniu mieszkania, świadczeń socjalnych, dostępu do opieki zdrowotnej, przedszkola, szkoły, pracy, poprzez wspieranie w kontaktach z urzędami, instytucjami i organizacjami pozarządowymi oraz uczenie samodzielnego korzystania z lokalnych systemów wsparcia;
- wspieranie rodzicielstwa w nowych warunkach poprzez towarzyszenie rodzicom w adaptacji do nowych realiów (różnice kulturowe, inne wzorce rodzicielstwa i metody wychowawcze, przepisy, system edukacji);
- wzmacnianie kompetencji wychowawczych w sytuacji stresu i traumy, tj. pomoc w zachowaniu rutyny, poczucia bezpieczeństwa i ciągłości opieki nad dziećmi;
- redukcja skutków traumy wojennej i migracyjnej, tj. zauważanie objawów stresu pourazowego u dzieci i dorosłych, reagowanie poprzez kierowanie do specjalistów, wspieranie rodziców, aby lepiej rozumieli zachowania dzieci wynikające z traumy (np. lęk separacyjny, drażliwość, regres), budowanie sieci wsparcia społecznego i emocjonalnego;

- integracja ze społecznością lokalną, tj. wspieranie w nawiązywaniu kontaktów z sąsiadami, szkołą, przedszkolem, świetlicą, parafią, organizacjami, wspieranie w nauce języka polskiego i rozumieniu norm społecznych, zapobieganie izolacji i wykluczeniu;
- wzmacnianie zasobów i samodzielności rodziny poprzez motywowanie do podejmowania pracy, nauki języka, działań integracyjnych, wspieranie w budowaniu planów na przyszłość (powrót, pozostanie w Polsce, migracja dalej), w odzyskiwaniu sprawczości i poczucia bezpieczeństwa;
- zapobieganie kryzysom i przemocy poprzez omawianie sytuacji rodzinnej, aby w warunkach stresu migracyjnego nie doszło do zaniedbań czy przemocy wobec dzieci, edukacja w zakresie konstruktywnych sposobów radzenia sobie z napięciem.

Asystent rodziny nie powinien być traktowany przez władze gminy lub władze jednostek organizacyjnych pomocy społecznej albo pracowników sądu jak policja lub kurator sądowy, tj. nie powinien być obligowany bądź czasem nawet zmuszany do prowadzenia nadzoru nad prawidłowym wykonywaniem władzy rodzicielskiej, lecz rozwijać u rodziców umiejętności opiekuńcze i wychowawcze. Przez asystenta rodziny nie powinny więc być realizowane niezapowiedziane wizyty lub działania interwencyjne w postaci zabezpieczania dzieci, lecz jedynie działania zaradcze, profilaktyczne, by do sytuacji wymagających ochrony bezpieczeństwa dzieci nie doszło. Wyjątkiem powinny być działania ratownicze, gdy osoby pokrzywdzone proszą o ochronę przed przemocą lub gdy w trakcie wykonywania obowiązków służbowych w środowisku asystent zastał sytuację zagrażającą życiu lub zdrowiu członka rodziny. Asystent rodziny ma uprawnienia do zainicjowania procedury „Niebieskie Karty" i pełnienia funkcji członka grupy diagnostyczno-pomocowej (art. 8 i 9 ustawy z dnia 29 lipca 2025 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, dalej: u.p.p.d., Dz. U. z 2024 r. poz. 424).

Jeśli rodzice zdecydują się na współpracę z asystentem, to celem jego działań będzie pomoc w zachowaniu integralności rodziny, przeciwdziałanie konieczności umieszczenia dzieci w rodzinach zastępczych lub placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Oprócz celów rodziny będą realizowane zobowiązania nałożone przez inne instancje, w tym sąd.

Według art. 10 ust. 4 u.w.r.s.p.z. „praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną". W przypadku więc,

jeśli dzieci zostaną umieszczone w pieczy zastępczej, a rodzice zechcą pracować nad ich odzyskaniem i będą ku temu pozytywne rokowania, to praca asystenta będzie polegała również na współpracy z instytucjami sprawującymi pieczę zastępczą, a także sądem. Warto w tym miejscu wskazać, opierając się już na ponad 12-letniej praktyce w zakresie asystentury rodziny i prowadzenia programu „Odzyskać dziecko" przez Fundację Korale, czynniki wskazujące na niskie rokowania co do pozytywnych zmian w rodzinie:

- dzieci były już wcześniej odebrane rodzicom, wróciły do nich i rodzice ponownie dopuścili się zaniedbań czy innej formy przemocy wobec nieletnich;
- rodzice mają orzeczoną niepełnosprawność intelektualną w stopniu co najmniej umiarkowanym;
- rodzice, którzy nie leczą systematycznie zaburzeń psychicznych;
- rodzice, u których występują uzależnienia od substancji psychoaktywnych lub uzależnienia behawioralne, zwłaszcza, gdy matka w ciąży nie potrafiła powstrzymać się od używania alkoholu i dziecko urodziło się z FASD;
- rodzice, którzy demoralizowali dzieci, gdyż nie respektują wartości prospołecznych, otwarcie o tym mówią i nie zamierzają zmienić swych postaw i stylu życia;
- rodzice, którzy nie chcą współpracować z instytucjami pomocy społecznej, wsparcia rodziny, sądu i żadne sposoby motywacji ze strony asystenta rodziny i innych specjalistów nie działają;
- rodzice, którzy nie mają wsparcia społecznego lub nie chcą z niego skorzystać (brak czynników rezyliencyjnych).

W przypadku pozytywnych rokowań, tj. było to pierwsze zabezpieczenie dzieci i rodzice szczerze są tym przejęci oraz szukają poradnictwa specjalistycznego (prawnego, psychologicznego, pedagogicznego), by wyjść z kryzysu, celem pracy z rodzicami dzieci w pieczy zastępczej będzie również poszerzenie ich wiedzy i wzmocnienie ich umiejętności dotyczących opieki i wychowania dzieci oraz zniwelowanie czynników, na podstawie których sąd postanowił o zabezpieczeniu ich potomstwa. Efektem dopiero, nie celem, będzie odzyskanie dzieci.

A. Żukiewicz (2011, s. 11–24) określił trzy sfery funkcjonowania asystenta rodziny: „jako zawodu wykonywanego w ramach służby społecznej, jako usługi realizowanej w ramach systemu pomocy i wsparcia społecznego oraz

jako swoistego przejawu ingerencji państwa w życie rodzinne", przy czym tak jak powiedziano, asystentura rodziny to ani nie „dobra ciocia", ani nie „policja socjalna" czy kuratela. Arbitralność i dyrektywność asystenta rodziny prowadzi do oporu rodziny, niewpuszczania go do domu, zbuntowanej postawy, czasem zachowań agresywnych rodziców wobec pracownika czy do pozorowania współpracy (Krasiejko, 2013; Ciczkowska-Giedziun, 2020; Kamińska-Jatczak, 2021).

1.4. Zadania asystenta rodziny ze szczególnym uwzględnieniem pedagogizacji rodziców

Głównym zadaniem asystenta rodziny jest wsparcie rodziny w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej (art. 11 i 15 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. z 2025 r. poz. 49). Asystent powinien wzbogacać opartą na intuicji i przekazach międzypokoleniowych wiedzę rodziców o elementy naukowej wiedzy o wychowaniu dzieci i młodzieży. To działanie nazywane jest pedagogizacją rodziców. Polega na dostarczaniu rodzicom wiedzy o celach, zadaniach, treściach, metodach, środkach i uwarunkowaniach procesu wychowania (Kawula, 1993, s. 581). Ponadto poruszane powinny być zagadnienia dotyczące higieny, bezpieczeństwa i zdrowia dzieci, cech charakterystycznych etapów ich rozwoju, prawa rodzinnego i opiekuńczego, czasu wolnego, profilaktyki uzależnień. Poprzez różnorodne informacje, porady, pedagogizacja ma się przyczyniać do podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców i stopnia ich refleksyjności w działalności wychowawczej. Zdaniem Kawuli (1993, s. 582) „z refleksyjnym oddziaływaniem wychowawczym mamy do czynienia wtedy, gdy rodzice w świadomy i planowy sposób kierują rozwojem psychicznym swoich dzieci". Kawula (2004) podkreślał, iż w wypadku większości rodzin obserwujemy raczej żywiołowe procesy socjalizacyjno-wychowawcze, a nie kierowane wiedzą pedagogiczną. Dlatego też wyzwaniem i zadaniem współczesności staje się coraz pełniejsza „pedagogizacja" rodziców w takim kształcie, aby mogli i potrafili realizować ideę wychowującego społeczeństwa w realnych warunkach oraz by wzbogacali potoczną wiedzę pedagogiczną o elementy naukowej wiedzy o wychowaniu dzieci i młodzieży.

Asystent rodziny, pracując w miejscu zamieszkania rodziny, może wspomóc rodziców w codziennym procesie wychowania dzieci poprzez modelowanie, omawianie i trenowanie prawidłowych zachowań rodzicielskich w spontanicznie pojawiających się lub zaplanowanych sytuacjach. Przede wszystkim jednak powinien dążyć do uświadomienia rodzicom ich zadań wobec dzieci, wynikających z funkcji opiekuńczo-wychowawczej, kulturalno-towarzyskiej i gospodarczej rodziny oraz norm społecznych. Pedagogizację realizowaną przez asystenta rodziny należy rozumieć nie jako przekazywanie wiedzy przez eksperta na zasadzie moralizowania i pouczania, ale jako okazję do wymiany informacji o wychowaniu w ogóle, o wychowaniu konkretnego dziecka w danej rodzinie, w określonej rodzinnej sytuacji oraz sposobność do wspólnego poszukiwania rozwiązań problemów wychowawczych. Warto promować rodzicielstwo bliskości, modele pracy oparte na wiedzy o przywiązaniu i wzmacnianiu regulacji dzieci (Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024), a nie podejścia typowo behawioralne, których podstawą jest wzmacnianie pozytywne i negatywne, czyli nagrody i kary.

Asystent rodziny może nie tylko samodzielnie prowadzić indywidualne konsultacje wychowawcze dla rodziców i dzieci oraz inne działania pedagogiczne, lecz także zmotywować członków rodziny do udziału w zajęciach grupowych, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych (art. 15 ust. 1). W przypadku rodziców będzie to coraz bardziej popularna Szkoła dla Rodziców. Jej program w dużej części bazuje na cyklu książek A. Faber i E. Mazlish (2013) pt. *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły*. Bardzo ciekawą współczesną propozycją jest nauka samoregulacji dla dzieci i ich rodziców w pięciu obszarach: biologicznym, poznawczym, emocjonalnym, społecznym i prospołecznym. Koncepcja ta jest opisana w cyklu książeczek *Self-reg* przez A. Stążkę-Gawrysiak (2019, 2020, 2021) oraz J. Steinke-Kalembkę (2021). Wartościowe podejście do wychowywania dzieci oparte na wiedzy o traumie i zaufaniu – TBRI (Bondarenko i in., w przygotowaniu). Dzieciom można zaoferować udział m.in. w „Pogotowiu lekcyjnym", w zajęciach wyrównawczych na terenie szkoły, w pozalekcyjnych zajęciach rozwijających zainteresowania lub w zajęciach placówek wsparcia dziennego. W tabeli 2 zostały zaprezentowane przykładowe czynności asystenta rodziny.

Tabela 2. Przykładowe czynności asystenta rodziny

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
Działania skierowane do rodziców	1. Pedagogizacja rodziców dotycząca prawidłowego wychowania i opieki nad dziećmi: a) pokazywanie rodzicom, jak prawidłowo, responsywnie reagować na odruchy przywiązaniowe niemowlęcia, jak je pielęgnować b) przekazywanie wiedzy dotyczącej rodzicielstwa, bliskości, samoregulacji, kształtowanie umiejętności c) zachęcanie do okazywania miłości dzieciom, do przytulania, chwalenia, nagradzania d) przekazywanie informacji na temat prawidłowych postaw rodzicielskich, sposobów komunikowania się, metod wychowawczych, roli w stosunku do dzieci, pokazywanie korzyści z tworzenia pozytywnych wzorców, dawania przez rodziców dobrego przykładu własnym zachowaniem e) tworzenie z rodzicami kodeksu zachowania, tabliczek nagród, czyli nauczanie rodziców metod wzmacniania i kontrolowania zachowania dzieci opartych na terapii behawioralnej f) dostarczanie informacji dotyczących sposobów i miejsc spędzania czasu wolnego z dziećmi, współorganizowanie wycieczek i pikników rodzinnych, wyjazdowych szkół dla rodziców i dzieci g) modelowanie zachowań rodziców względem dzieci – pokazywanie w czasie kontaktów z rodziną, jak spokojnie rozmawiać z dziećmi, jak wydawać polecenia i je egzekwować, jak pomagać dzieciom w odrabianiu lekcji h) trening umiejętności wychowawczych oraz organizacji dnia codziennego, w tym podziału obowiązków między członków rodziny i) motywowanie rodziców do dbałości o edukację i rozwój dziecka, do aktywnego uczestnictwa w jego życiu szkolnym, do kontrolowania osiągnięć szkolnych, pokazywania korzyści z uczęszczania dziecka do szkoły, towarzyszenie w kontaktach z pracownikami szkoły, organizowanie bezpłatnych korepetycji, motywowanie rodziców do zapisywania dzieci na zajęcia pozalekcyjne, na kolonie i półkolonie j) w razie niepokojących objawów w zachowaniu dziecka motywowanie rodziców do zdiagnozowania poziomu rozwoju, potrzeb i możliwości oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci i młodzieży w poradniach psychologiczno-pedagogicznych lub innych poradniach specjalistycznych k) informowanie, jak dbać o higienę i zdrowie, zapobiegać takim zaburzeniom jak FASD, sprawdzanie, czy dzieci mają wykonane szczepienia, bilanse, umawianie konsultacji i towarzyszenie rodzicom w wizytach u lekarzy rodzinnych i specjalistów, terapeutów i rehabilitantów, pomoc w realizacji zaleceń lekarskich, usuwaniu objawów chorób wynikających z nieprzestrzegania higieny l) poradnictwo w zakresie adekwatnego do pory roku ubierania dzieci i dbania o czystość ich bielizny i innych ubrań

Tabela 2. cd.

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
	m) przekazywanie informacji dotyczących zasad prawidłowego odżywiania dzieci i dorosłych, towarzyszenie w sporządzaniu list zakupów, nauczanie planowania wydatków, asystowanie przy zakupach, ucząc wyboru tanich, zdrowych i wydajnych produktów, towarzyszenie przy sporządzaniu posiłków, znajdowanie sponsorów paczek żywnościowych, informowanie o jadłodajniach, punktach wydawania żywności n) informowanie o zasadach bezpieczeństwa w domu, na ulicy, nad zbiornikiem wodnym itd., motywowanie do zainstalowania w mieszkaniu zabezpieczeń dla małych dzieci, przestrzegania zasad bezpiecznej zabawy, prowadzenie rozmów ukazujących zagrożenia i konsekwencje prawne wynikające z pozostawienia dzieci bez opieki, upijania się rodziców w czasie sprawowania nad nimi opieki o) wzmacnianie i wspieranie konsekwencji oraz stanowczości rodziców wobec dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem korzystania z grup społecznościowych i gier internetowych p) konfrontacja – pokazywanie następstw niewłaściwego postępowania rodziców w postaci zaburzonego rozwoju dzieci 2. Działania w celu odbudowania więzi między członkami rodziny, takie jak: a) wysłuchanie b) pozwolenie na wyrażenie emocji c) prowadzenie rozmów wyjaśniających d) wspieranie członków rodziny w wyrażaniu wzajemnych oczekiwań e) wspieranie członków rodziny w poszukiwaniu rozwiązań na zasadach kompromisu f) modelowanie komunikowania się między kobietą a mężczyzną (diada asystencka) g) mediacja h) motywowanie do udziału w poradnictwie specjalistycznym, terapii małżeńskiej lub rodzinnej i) informowanie o konsekwencjach prawnych wobec osoby stosującej przemoc 3. Poradnictwo i trening w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego i realizacji spraw urzędowych: a) trening wykonywania prac domowych (sprzątanie, zmywanie, gotowanie, pranie, wietrzenie, prasowanie, remont itd.) b) zachęcanie rodziców do systematycznego wykonywania prac w domu; pomoc w tworzeniu harmonogramu wykonywania obowiązków domowych z podziałem na członków rodziny oraz wspieranie w jego realizacji c) towarzyszenie w pozyskiwaniu usług na rzecz domu i rodziny (np. związanych z naprawą, remontem, usuwaniem owadów, gryzoni)

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
	d) nauczanie sporządzania różnych pism urzędowych e) tłumaczenie pism urzędowych, np. wyroków sądowych, opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznych zwracanie uwagi członków rodziny na oszczędne gospodarowanie mediami f) trening budżetowy g) zwracanie uwagi na systematyczne płacenie rachunków, pomoc w pisaniu podań o rozłożenia zadłużeń na raty h) modelowanie, a potem prowadzenie treningu realizowania spraw w urzędach, ośrodkach zdrowia itp. 4. Działania metodyczne służące podwyższeniu umiejętności intrapsychicznych i interpersonalnych rodziców: a) pomoc w odreagowaniu emocji, np. po śmierci dziecka, umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, zdradzie współmałżonka, aktach przemocy b) trening stosowania komunikatów typu „ja" c) trening asertywności d) trening samoregulacji e) trening panowania nad impulsami i zastępowania agresji 5. Wskazywanie możliwości, rozszerzanie kontaktów z innymi, rzecznictwo: a) zachęcanie do udziału w projektach systemowych b) informowanie o zajęciach kulturalno-oświatowych, rekreacyjnych, sportowych c) motywowanie do udziału w grupach samopomocowych d) wskazywanie możliwości skorzystania z różnorakich form pomocy, integracji i aktywizacji społecznej, również międzyresortowych i międzysektorowych e) udzielanie informacji oraz poszerzanie świadomości w zakresie przysługujących członkom rodziny praw f) reprezentowanie ich w instytucjach 6. Działania pośrednie polegające na: a) łączności z innymi pracownikami służb społecznych, czyli doraźnych kontaktach służących wymianie informacji w sprawach dotyczących rodziny, lub wsparciu w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu dzieci, wymagających czynności zaradczych lub interwencyjnych b) koordynacji działań multiprofesjonalnych, organizowaniu i prowadzeniu spotkań kilku specjalistów c) pracy zespołowej pracowników różnych profesji społecznych dotyczących pomocy kilku rodzinom, wielopłaszczyznowej współpracy z organizacjami wspierającymi rodzinę d) konsultacji z bardziej doświadczonym pracownikiem lub specjalistą w danej dziedzinie, np. prawnikiem, psychologiem

Tabela 2. cd.

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
Działania skierowane do dzieci	1. Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym: a) prowadzenie zabaw plastycznych w celu stymulowania rozwoju małej i dużej motoryki, analizy i syntezy wzrokowej b) prowadzenie zabaw ruchowych w celu rozwoju małej i dużej motoryki c) prowadzenie zabaw logopedycznych w celu rozwoju mowy, analizy i syntezy wzrokowej d) organizowanie wolontariuszy w celu prowadzenia zajęć ogólnorozwojowych i z zakresu stymulowania integracji sensorycznej 2. Działania edukacyjne i reedukacyjne mające na celu wyrównanie dysproporcji w poziomie wiedzy i umiejętności dzieci w wieku szkolnym: a) prowadzenie dokształcania z różnych przedmiotów b) organizowanie bezpłatnych korepetycji c) motywowanie do nauki d) zachęcanie od uczestnictwa w zajęciach pozaszkolnych, np. organizowanych przez placówki wsparcia dziennego 3. Poradnictwo i inne działania dla dzieci pokazujące korzyści z jego aktywnego włączania się w życie rodziny: a) towarzyszenie we wspólnym wytworzeniu zasad rodzinnych oraz ich przestrzeganiu b) motywowanie do wspólnego spędzania czasu wolnego, np. spacerów, gier planszowych c) motywowanie do realizowania obowiązków domowych d) wskazywanie potrzeby dzielenia się przestrzenią i przedmiotami będącymi w posiadaniu rodziny e) tworzenie i przestrzeganie zasad korzystania z przedmiotów należących do dziecka lub całej rodziny, np. komputera 4. Działania wychowawczo-motywujące, stymulujące prawidłowy rozwój emocjonalny dzieci oraz wyrabiające u nich postawy prospołeczne: a) okazywanie dzieciom zainteresowania, akceptacji, troski b) chwalenie za najdrobniejsze osiągnięcia c) wsparcie emocjonalne w sytuacjach trudnych, np. po śmierci matki, dowiedzeniu się o umieszczeniu w pieczy zastępczej, awanturach domowych, zeznaniach w sądzie, nieprzyjemnych sytuacjach w szkole i grupie rówieśniczej d) wzmacnianie i wspieranie dostosowania się do ustalonych zasad życia rodzinnego dotyczących np. powrotu do domu, odrabiania zadań domowych, podejmowania obowiązków domowych, właściwego komunikowania się z rodzicami i rodzeństwem e) informowanie o zasadach zachowywania się w sądzie oraz składania fałszywych zeznań f) informowanie o konsekwencjach kradzieży w sklepie, żebrania, zażywania narkotyków i handlu nimi g) pomoc w rozwiązywaniu konfliktów między rodzeństwem

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
	h) informowanie o konsekwencjach wynikających z bójek i) prowadzenie rozmów dyscyplinujących, dotyczących np. nietykalności rzeczy osobistych, takich jak torebka, portfel mamy, skarbonka rodzeństwa, kradzieży, niewywiązywania się z ustalonych wcześniej zasad j) zachęcanie do udziału w zajęciach socjoterapeutycznych prowadzonych w szkole, poradniach, placówkach wsparcia dziennego 5. Działania prozdrowotne: a) przekazywanie informacji dotyczących prawidłowych nawyków żywieniowych oraz wzmacnianie ich wdrażania przez dziecko b) trening higieniczny c) zachęcanie do spędzania czasu na świeżym powietrzu 6. Profilaktyka uzależnień: a) edukacja na temat wpływu alkoholu i narkotyków na rozwój organizmu b) rozmowy na temat zachowań ryzykownych c) nauczenie dziecka właściwego korzystania z internetu, gier i grup społecznościowych
Działania skierowane do całej rodziny	1. Rozmowy dotyczące preferowanej przez członków rodziny przyszłości, ich celów, zasobów i działań prowadzących do ich realizacji 2. Tworzenie z członkami rodziny planów pracy i w konsultacji z pracownikiem socjalnym (lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej lub dyrektorem placówki opiekuńczo-wychowawczej) oraz wspieranie w ich realizacji 3. Okresowe dokonywanie oceny sytuacji rodziny przy udziale jej członków (ocena wstępna, okresowa i na zakończenie pracy). 4. Ustalenie zasad wspólnego życia rodzinnego, korzystania z przestrzeni i przedmiotów należących do rodziny i ich respektowania 5. Zachęcanie do funkcjonalnego przemeblowania mieszkania, posprzątania go i systematycznego utrzymywania porządku 6. Pomoc w ustaleniu zasad podziału i wykonywania obowiązków na rzecz domu i rodziny 7. Pomoc w określeniu zasad korzystania z ekranów, tj. z gier, grup społecznościowych 8. Ustalenie możliwości i sposobów wspólnego spędzania czasu rodziny 9. Pomoc w rozwiązywaniu konfliktów 10. Towarzyszenie całej rodzinie w różnych czynnościach dnia codziennego i wydarzeniach szczególnych w miejscu zamieszkania i poza nim 11. Trening budżetowy, oszczędnego gospodarowania mediami 12. Pomoc w dotarciu do organizacji prowadzących aktywizację społeczną rodziny, grupy samopomocowe, organizujących pikniki, wyjazdy dla rodzin i imprezy okolicznościowe, udzielających pomocy rzeczowej 13. Koordynacja działań dot. opieki i edukacji dzieci, pomoc w zapisaniu do żłobka, przedszkola, szkoły i na zajęcia ogólnorozwojowe, socjoterapeutyczne, rewalidacyjne i in.

Tabela 2. cd.

Odbiorca usługi	Rodzaj działań
	14. Koordynacja działań dot. opieki zdrowotnej, tj. pomoc w ustalaniu wizyty lekarskiej, realizacji recepty, uzyskania rehabilitacji, edukacja w zakresie profilaktyki i higieny zdrowotnej w rodzinie 15. Prowadzenie posiedzenia zespołu multiprofesjonalnego z udziałem rodziny 16. Wsparcie rodzica biologicznego na posiedzeniu zespołu ds. oceny sytuacji dziecka przebywającego w pieczy zastępczej 17. Działania zaradcze polegające na poinformowaniu służb interwencyjnych o zagrożeniu życia lub zdrowia dzieci i innych zależnych członków rodziny, wsparcie dzieci w sytuacji stwarzającej zagrożenia ich bezpieczeństwa 18. Wsparcie osoby doświadczającej przemocy na spotkaniu grupy diagnostyczno-pomocowej 19. Pisanie opinii do sądu na wniosek sędziego

Źródło: opracowanie własne.

Asystent rodziny ma co prawda w swych zadaniach zapisanych w ustawie (art. 15) pomoc w realizacji spraw socjalnych, jednak z praktyki wynika, że jeśli się na niej koncentruje, to nie ma już czasu na pracę w obszarze opiekuńczo-wychowawczym i zdrowia. Dlatego też czynności na linii rodzina – instytucje pomocy społecznej powinien nadal wykonywać pracownik socjalny, który pełni również główną funkcję w działaniach na rzecz ochrony dziecka (art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz procedura „Niebieskie Karty"). W zakres tych czynności wchodzi również informowanie rodzica o działalności administracyjnej różnych instytucji, o ich adresie, numerze telefonu, godzinach urzędowania i dyżurów, o tym, do kogo należy się zwrócić, jakie dokumenty przedłożyć, jak wypełnić formularze, a także o sposobie postępowania w obrębie tych instytucji, np. kto jest kim na sali sądowej i jak zachować się w trakcie rozprawy. Ta forma metodycznego działania ma wyposażyć rodziców w wiadomości i umiejętności niezbędne do realizacji spraw na rzecz rodziny i domu oraz żeby mogli świadomie dochodzić swoich praw w zgodzie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

Asystent rodziny powinien nie tylko informować, lecz także towarzyszyć rodzicowi w placówkach oświatowych i ochrony zdrowia, a pracownik socjalny w urzędach i jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, modelować i trenować poprawne zachowanie. Warto, aby asystent rozpowszechniał wśród rodzin również informacje o działalności placówek społeczno-kulturalnych

i sportowo-rekreacyjnych, zachęcając dzieci, młodzież i dorosłych do udziału w ich ofercie. Z czasem asystent powinien powoli się wycofywać, zachęcając podopiecznego do aktywności i samodzielności.

Do zadań asystenta w ramach ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" należy:

a) wsparcie i towarzyszenie emocjonalne;
b) opracowanie, wspólnie z kobietą w ciąży i/lub rodziną, indywidualnego katalogu możliwego wsparcia (art. 8 ust. 3 pkt 1);
c) koordynacja poradnictwa i wsparcia dla kobiet i/lub rodziny (art. 8 ust. 1 i 3);
d) występowanie przez asystenta rodziny w imieniu osób, na ich żądanie, do podmiotów (z wyłączeniem świadczeniodawców) w celu umożliwienia im skorzystania ze wsparcia na podstawie pisemnego upoważnienia (art. 8 ust. 3 pkt 2 ustawy „Za życiem").

Zadania asystenta rodziny wynikające z realizacji ustawy „Za życiem" zostały wpisane do ustawy o wspieraniu rodziny (art. 15) jako głównej ustawy wyznaczającej rolę, zakres działań i organizację pracy asystentów. Do zasadniczych działań do tej pory należy więc wsparcie instrumentalne, informacyjne i emocjonalne, a w przypadku problemów opiekuńczo-wychowawczych – pedagogizacja.

Do przykładowych zadań asystenta rodziny w zakresie wsparcia rodzin cudzoziemskich, w tym uchodźczych z powodu konfliktu zbrojnego, oprócz tych wymienionych wcześniej, należą:

a) wprowadzenie w obowiązki edukacyjne, kontakt ze szkołą, pomoc w organizowaniu zajęć dodatkowych dla dzieci, dostępu do świetlicy, pomocy w nauce;
b) rozpoznanie różnic kulturowych dotyczących opieki, wychowania, leczenia, edukacji dzieci, zapoznanie z zasadami obowiązującymi w Polsce;
c) pomoc w wypełnieniu dokumentów ze względu na barierę językową oraz towarzyszenie w szkołach i przychodniach;
d) wsparcie w znalezieniu mieszkania, kursu języka polskiego, pracy, żłobka/przedszkola/szkoły;
e) pomoc w załatwieniu ubezpieczenia zdrowotnego i dostępie do świadczeń medycznych;
f) rozpoznanie potrzeb wynikających z doświadczania migracji i wojny (trauma, poczucie straty, stres adaptacyjny);

g) rozmowy wspierające, redukowanie napięcia emocjonalnego;
h) pomoc w dotarciu do psychiatry i psychoterapeuty w przypadku objawów traumy;
i) organizowanie kontaktu z lokalną społecznością (warsztaty, grupy wsparcia dla mam, spotkania integracyjne);
j) koordynacja pomocy instytucjonalnej, w tym współpraca z organizacjami pozarządowymi wspierającymi uchodźców;
k) wspieranie integracji kulturowej przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości narodowej swojego kraju.

Jeśli zaś chodzi o pracę z rodzinami, które mają dzieci w pieczy zastępczej, to działalność asystenta rodziny powinna koncentrować się na:

a) wysłuchaniu opinii rodziców na temat zaistniałej sytuacji;
b) określeniu z rodzicami, dlaczego ich dziecko jest poza domem (destrukcyjne zachowania rodziców wymagające zmiany, będące przyczyną umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej);
c) omówieniu, czego potrzebuje dziecko, gdy zostało umieszczone w pieczy zastępczej (odwiedziny rodziców w umówionym terminie, spędzanie czasu z rodzicem, dotrzymywanie słowa, wyjaśnianie, co się stało i co będzie dalej);
d) omówieniu oczekiwanych przez pracowników instytucji zachowań rodziców w sytuacji zabezpieczenia dziecka (wypełnienie zaleceń sądu lub/i kuratora, włączenie w opracowanie planu pracy z rodziną, współpraca z pracownikami instytucji, wykazanie własnej inicjatywy we wprowadzaniu zmian w życiu);
e) poinformowaniu o prawach i obowiązkach w sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej (prawo i obowiązek do odwiedzania dziecka, prawo do ubiegania się o przepustki i urlopowanie dziecka, a w dalszej perspektywie o jego powrót do domu, zgłaszanie pracownikom spostrzeżeń dotyczących dziecka, prawo i obowiązek współpracy z pracownikami służb społecznych w celu stworzenia i realizacji planu pracy asystenta z rodziną);
f) poinformowaniu rodziców o miejscach, gdzie mogą znaleźć dalszą pomoc w miejscu zamieszkania (socjalną, psychologiczną, prawną), towarzyszenie w nawiązaniu kontaktów;
g) pomocy w zrozumieniu lub/i napisaniu pism urzędowych (Owczaruk, 2008);

h) opracowaniu planu pracy z rodziną, który będzie spójny z planem pomocy dziecku przebywającemu w pieczy zastępczej, po konsultacji z pracownikiem socjalnym i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej lub pracownikami placówki opiekuńczo-wychowawczej;
i) pedagogizacji rodziców i innych działaniach opisanych wcześniej.

1.5. Zadania przedstawicieli innych wybranych zawodów pracujących z rodziną

Odpowiedni poziom działań asystenta z rodziną i na jej rzecz oraz działań w formule multiprofesjonalnej jest uzależniony od znajomości ról i zadań innych pracowników pomocowych i interwencyjnych pracujących z rodziną, aby były one komplementarne, a nie nakładały się oraz aby pracownicy innych profesji nie zlecali swoich zadań asystentom rodziny, co często dzieje się w praktyce. Ważne jest też usytuowanie specjalistów pracujących z rodziną biologiczną i dziećmi na kontinuum, gdzie jednym z końców jest wsparcie rodziny i niedyrektywne metody pracy, a na drugim ochrona dziecka i mobilizująco-nadzorujące metody działania. W tabeli 3 wyszczególniono zadania poszczególnych zawodów współpracujących z asystentem rodziny.

Tabela 3. Zadania oraz specyfika działania wybranych zawodów w obszarze pomocy społecznej i ochrony dziecka przed krzywdzeniem

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
Pracownik socjalny	**Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1283)** Art. 119 Zadania: Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności: 1) praca socjalna; 1a) przeprowadzanie rodzinnych wywiadów środowiskowych; 2) dokonywanie analizy, diagnozy i oceny zjawisk indywidualnych i społecznych, a także formułowanie opinii w zakresie zapotrzebowania na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;	**Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1673)** Art. 9a ust. 11. W skład grupy diagnostyczno-pomocowej wchodzą: 1) pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej; 2) funkcjonariusz Policji. 3. Osoby, o których mowa w art. 9a ust. 11–11d, realizują procedurę „Niebieskie Karty" zgodnie z zasadą współpracy i przekazują informacje o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego.

Tabela 3. cd.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	3) udzielanie informacji, wskazówek, porad i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, rodzinom, grupom i społecznościom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną ich trudnej sytuacji lub zaspokajać niezbędne potrzeby życiowe; 4) pomoc w uzyskaniu dla osób lub rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej specjalistycznego poradnictwa, terapii lub innych form pomocy w zakresie możliwości rozwiązywania problemów przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe; 5) udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej; 6) pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych; 7) współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania problemów oraz skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie konsekwencji ubóstwa; 8) inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin; 9) współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia; 10) inicjowanie lub współuczestniczenie w działaniach profilaktycznych nakierowanych na zapobieganie lub łagodzenie problemów społecznych.	8. Do zadań grup diagnostyczno-pomocowych należy w szczególności: 1) dokonanie, na podstawie procedury „Niebieskie Karty", oceny sytuacji domowej osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; 2) realizacja procedury „Niebieskie Karty" w przypadku potwierdzenia podejrzenia wystąpienia przemocy domowej, zwłaszcza w sytuacji wystąpienia ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia; 3) zawiadomienie osoby podejrzanej o stosowanie przemocy domowej o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty" pod jej nieobecność; 4) realizacja działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; 5) występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o skierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową albo w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; 6) występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o złożenie zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń; 7) monitorowanie sytuacji osób doznających przemocy domowej, a także zagrożonych wystąpieniem przemocy domowej, w tym również po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty"; 8) zakończenie procedury „Niebieskie Karty"; 9) dokumentowanie podejmowanych działań, stanowiących podstawę: a) uznania braku zasadności wszczęcia procedury „Niebieskie Karty", b) wszczęcia procedury „Niebieskie Karty";

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177) Art. 11 1. W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na zasadach określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901, 1693, 1938 i 2760). 1a. W przypadku gdy rodzicem wychowującym dziecko jest małoletni opuszczający młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii, okręgowy ośrodek wychowawczy, schronisko dla nieletnich lub zakład poprawczy, pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych przeprowadza u tego rodzica wywiad, o którym mowa w ust. 1, a następnie kierownik ośrodka pomocy społecznej albo dyrektor centrum usług społecznych przydziela temu rodzicowi asystenta rodziny. 2. Po przeprowadzeniu wywiadu, o którym mowa w ust. 1, pracownik socjalny dokonuje analizy sytuacji rodziny. 3. Jeżeli z analizy, o której mowa w ust. 2, wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych występuje odpowiednio do kierownika ośrodka pomocy społecznej albo dyrektora centrum usług społecznych z wnioskiem o jego przydzielenie. 4. Po otrzymaniu wniosku, o którym mowa w ust. 3, kierownik ośrodka pomocy społecznej albo dyrektor centrum usług społecznych: 1) przydziela rodzinie asystenta rodziny albo	10) informowanie przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego o efektach podjętych działań w ramach procedury „Niebieskie Karty". 9. Do zadań pracownika socjalnego powołanego do grupy diagnostyczno-pomocowej należy w szczególności praca z osobą doznającą przemocy domowej i opracowanie indywidualnego planu pomocy, zgodnie z jej uzasadnionymi potrzebami. 10. Do zadań funkcjonariusza Policji powołanego do grupy diagnostyczno-pomocowej należy w szczególności praca z osobą stosującą przemoc domową. Art. 12a 1. W razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r. poz. 17), dającej gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. 2. Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177). 3. Decyzję, o której mowa w ust. 1, pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką. Przepisy art. 598^{10}, art. 598^{11} § 3 i art. 598^{12} § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio. 4. Decyzję, o której mowa w ust. 1, podejmuje się w miarę możliwości w obecności i przy wsparciu psychologa.

Tabela 3. cd.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	2) występuje do jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny albo 3) występuje do podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną na podstawie art. 190, o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny. Reintegracja rodziny Art. 47 6. W przypadku stwierdzenia ustania przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka organizator rodzinnej pieczy zastępczej informuje właściwy sąd o możliwości powrotu dziecka do jego rodziny, załączając opinię gminy lub podmiotu prowadzącego pracę z rodziną i opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. 7. W przypadku nieprzekazania do sądu w terminie 18 miesięcy od dnia umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej informacji, o której mowa w ust. 6, organizator rodzinnej pieczy zastępczej składa do właściwego sądu wniosek wraz z uzasadnieniem o wszczęcie z urzędu postępowania o wydanie zarządzeń wobec dziecka celem uregulowania jego sytuacji prawnej. Do wniosku organizator rodzinnej pieczy zastępczej dołącza w szczególności opinię gminy lub podmiotu prowadzącego pracę z rodziną i opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Współpraca z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej: 3. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności: 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku, gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku.	5. Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego, nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili zapewnienia dziecku ochrony, o zapewnieniu dziecku ochrony i umieszczeniu go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. 6. Do umieszczenia dziecka u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Art. 12b 1. Rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na zapewnienie dziecku ochrony, o której mowa w art. 12a. W zażaleniu można domagać się zbadania zasadności i legalności zapewnienia dziecku ochrony oraz prawidłowości jej dokonania. 2. Zażalenie może być wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego, który zapewnił dziecku ochronę, lub funkcjonariusza Policji. W takim przypadku zażalenie podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego. 3. Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili doręczenia. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności sposobu zapewnienia dziecku ochrony sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym. 4. W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości w trakcie zapewniania dziecku ochrony sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały czynności związanych z zapewnieniem dziecku ochrony.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	Art. 100 1. Praca z dzieckiem w placówce opiekuńczo-wychowawczej jest prowadzona zgodnie z planem pomocy dziecku, sporządzonym i realizowanym przez wychowawcę we współpracy z asystentem rodziny, a w przypadku, gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną Stosuje zarówno metody wspierające, rozszerza sieci kontaktów, doradza, jak i metody mobilizujące (perswazję, konfrontację) oraz kontrolne. Podstawowym narzędziem pracy jest wywiad środowiskowy i kontrakt socjalny. Działa za zgodą rodziny lub z urzędu (np. w przypadku podejrzenia przemocy)	Art. 12c 1. O prawie do złożenia zażalenia oraz o czynnościach podjętych na podstawie art. 12a, a także o możliwości uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej pracownik socjalny dokonujący czynności, o których mowa w art. 12a, poucza rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka. Pouczenie to wręcza się na piśmie
Kurator sądowy	**Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2809 z późn. zm.)** Art. 109 § 1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia. § 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności: 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego; Art. 113^2 § 1. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem. § 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności: 1) zakazać spotykania się z dzieckiem; 2) zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu; 3) zezwolić na spotykanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd; 4) ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość; 5) zakazać porozumiewania się na odległość.	**Wzór bezpiecznej procedury przymusowego odebrania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką – art. 598^8–598^{13} ustawy z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm., dalej: k.p.c.)** Przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Artykuły 598^6–598^{12} k.p.c. stosuje się odpowiednio do wykonania orzeczeń wydanych na podstawie art. 569 § 2 k.p.c. w wypadkach nagłych, a także orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w rodzinie zastępczej na podstawie art. 598^{13} k.p.c. Do przymusowego odebrania dziecka dochodzi zarówno w trybie nagłym, kiedy zachodzi potrzeba natychmiastowego zabezpieczenia dziecka oraz wtedy, kiedy dotychczasowa osoba wykonująca władzę rodzicielską lub sprawująca opiekę nie podporządkowała się orzeczeniu sądu, na podstawie którego została zobowiązana do wydania dziecka w określonym przez sąd terminie (art. 598^5 k.p.c.).

Tabela 3. cd.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1095) Art. 9 Wykonując swoje obowiązki służbowe, kurator zawodowy ma prawo do: 1) odwiedzania w godzinach od 7.00 do 22.00 osób objętych postępowaniem w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, a także w zakładach zamkniętych; 2) żądania okazania przez osobę objętą postępowaniem dokumentu pozwalającego na stwierdzenie jej tożsamości; 3) żądania niezbędnych wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd; 4) przeglądania akt sądowych i sporządzania z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności służbowych oraz dostępu do dokumentacji dotyczącej podopiecznego i innych osób objętych postępowaniem; 5) żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych. Art. 9a 1. W zakresie niezbędnym do wykonywania swoich ustawowych zadań kurator zawodowy, kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej oraz kurator okręgowy przetwarzają dane osób, których dotyczy postępowanie, obejmujące: 1) imię i nazwisko; 2) datę urodzenia; 3) nazwisko rodowe; 4) numer PESEL oraz numer i serię dokumentu potwierdzającego tożsamość;	Dopiero wtedy sąd – na wniosek osoby uprawnionej – zleca kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie dziecka. Orzeczenie o przymusowym odebraniu dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką wskazuje, że na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego dokonano oceny, że koszt emocjonalny, jaki poniesie dziecko w związku z odebraniem jest mniejszy, niż koszt rozwojowy, jaki poniesie pozostając w nieprawidłowym, bądź wprost krzywdzącym środowisku. **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1673)** Ust. 12 otrzymuje brzmienie: „12. W sprawach osób stosujących przemoc domową, pozostających pod dozorem lub nadzorem kuratora sądowego, w skład grupy diagnostyczno-pomocowej wchodzi także zawodowy kurator sądowy lub wskazany przez kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej społeczny kurator sądowy”.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	5) czynniki określające fizyczną, fizjologiczną, psychiczną, ekonomiczną, kulturową lub społeczną tożsamość, a w szczególności dotyczące osobistej postawy, zachowania, zainteresowań, zdrowia i usług opieki zdrowotnej, majątku, sytuacji materialnej i bytowej, zatrudnienia, wykształcenia, edukacji, nauki, oddziaływań wychowawczych, życia rodzinnego, funkcjonowania w środowisku, sposobu spędzania czasu wolnego, uzależnień, dysfunkcji i lokalizacji; 6) dane adresowe i kontaktowe; 7) biometryczne cechy fizyczne; 8) informacje o przestrzeganiu porządku prawnego, zarzutach i okolicznościach naruszeń prawa, wykonaniu obowiązków, prowadzonych postępowaniach sądowych i administracyjnych, skazaniach, ukaraniach i rozstrzygnięciach w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. 2. W zakresie niezbędnym do wykonywania swoich ustawowych zadań kurator zawodowy, kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej oraz kurator okręgowy przetwarzają dane innych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym z osobami objętymi postępowaniem, obejmujące: 1) imię i nazwisko; 2) datę urodzenia; 3) nazwisko rodowe; 4) numer PESEL oraz numer i serię dokumentu potwierdzającego tożsamość; 5) informacje o osobistej postawie i zachowaniu; 6) informacje o zdrowiu; 7) informacje o majątku, sytuacji materialnej i bytowej; 8) informacje o zatrudnieniu; 9) informacje o wykształceniu; 10) informacje o oddziaływaniu wychowawczym, życiu rodzinnym i funkcjonowaniu w środowisku; 11) informacje o uzależnieniach;	

Tabela 3. cd.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	12) informacje o dysfunkcjach; 13) dane adresowe i kontaktowe; 14) informacje o przestrzeganiu porządku prawnego, zarzutach i okolicznościach naruszeń prawa, prowadzonych postępowaniach sądowych i administracyjnych, skazaniach, ukaraniach i rozstrzygnięciach w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. 3. Administrator danych osób, których dotyczy postępowanie, w tym Policja, Straż Graniczna, inne organy lub instytucje państwowe, organy samorządu terytorialnego, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, organy sądowych postępowań wykonawczych, instytucje pomocy społecznej i pieczy zastępczej, podmioty lecznicze w rozumieniu ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2022 r. poz. 633 z późn. zm.), jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 2 pkt 1–8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 z późn. zm.), oraz publiczne i niepubliczne uczelnie w rozumieniu ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.) są obowiązane udostępnić kuratorowi zawodowemu, kierownikowi zespołu kuratorskiej służby sądowej, kuratorowi okręgowemu, w zakresie niezbędnym do wykonywania ich ustawowych zadań, dane osobowe, o których mowa w ust. 1 i 2. 4. Administrator danych udostępnia dane kuratorowi zawodowemu, kierownikowi zespołu kuratorskiej służby sądowej i kuratorowi okręgowemu nieodpłatnie. Zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, m.in.: • dokonywanie pogłębionej diagnozy środowiskowej rodziny, czyli przeprowadzenie wywiadu z osobą/rodziną, występowanie o informacje do innych podmiotów, analiza dokumentów oraz dostarczanie sądowi opisu dotyczącego problemów rodziny;	

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	• realizowanie określonych orzeczeń sądu rodzinnego, tj. nadzór nad wykonaniem określonych czynności przez rodziców, np. udział w warsztatach umiejętności wychowawczych, w terapii odwykowej lub rodzinnej, realizacja obowiązku szkolnego przez dzieci; • niwelowanie różnych zachowań rodziców, prowadzących do naruszenia dobra dziecka, tj. korygowanie nieprawidłowych nawyków opiekuńczych, zachowań wychowawczych, a w zamian za to kształtowanie prawidłowych i społecznie pożądanych czynności opiekuńczych i postaw wychowawczych; • wnioskowanie do sądu zarówno o przywrócenie pełnej władzy rodzicielskiej, jak i o podjęcie różnorodnych działań dla dobra dziecka, tj. o zobowiązanie rodziców do pracy z asystentem rodziny, o skierowanie dziecka do placówki wsparcia dziennego, o zobligowanie rodziców do udziału w terapii rodzinnej lub skorzystania z poradnictwa; • wnioskowanie do innych instytucji, np. o pomoc materialną, leczenie odwykowe, przydzielenie lokalu mieszkalnego; • współpraca z różnymi instytucjami na zasadzie łączności i udział w posiedzeniach zespołów, np. Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, grupy roboczej. Udziela rad, zaleceń, zobowiązuje rodziców do wykonania określonych czynności, nadzoruje i kontroluje. Dokumentuje pracę w karcie czynności i sprawozdaniach z przebiegu nadzoru. Działa zazwyczaj z urzędu, czyli podejmuje swego rodzaju „interwencję" w sposób życia i funkcjonowania danej rodziny	
Policjant dzielnicowy	Zadania: • prowadzenie rozpoznania przydzielonego mu rejonu służbowego pod względem osobowym, terenowym, zjawisk mających wpływ na stan porządku i bezpieczeństwa publicznego;	Zadania: • wsparcie pracownika socjalnego w jego działaniach na rzecz ochrony dzieci i przeciwdziałania przemocy domowej;

Tabela 3. cd.

Zawód	Pomoc rodzinie	Ochrona dziecka
	• przeciwdziałanie zjawiskom zagrażającym bezpieczeństwu poprzez patrolowanie terenu; • zapewnianie ochrony życia, zdrowia i mienia osób dotkniętych przemocą domową; • zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności składanie systematycznych wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa osoby dotkniętej przemocą domową. Patroluje środowisko, kontroluje, doradza, udziela pomocy przedmedycznej, informuje, w razie konieczności stosuje środki przymusu bezpośredniego. Dokumentuje pracę w notatniku służbowym i teczce rejonu	• zastosowanie w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc domową, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania; • wzywanie jej do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego; • zabezpieczanie śladów i dowodów przestępstwa na miejscu dokonania aktu przemocy domowej

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że każdy z przedstawicieli ww. zawodów wykonuje czynności z zakresu wsparcia rodziny oraz ochrony bezpieczeństwa dziecka. Różnica polega na większej częstotliwości jednych działań w porównaniu z innymi oraz metodyki ich prowadzenia przez przedstawiciela danej profesji.

Rekomendacja

Poniżej zaprezentowano schemat obrazujący usytuowanie specjalistów pracujących z rodziną biologiczną z dziećmi na kontinuum, na którego jednym końcu jest wsparcie rodziny i niedyrektywne metody pracy, a na drugim ochrona dziecka i mobilizująco-nadzorujące metody działania.

Jak widać na powyższym schemacie, terapeuta rodzinny bardziej podąża za rodziną, udziela wsparcia i porad w sytuacjach kryzysu wynikającego z etapów rozwoju rodziny, analizuje strukturę i historię rodziny pod kątem sił i blokad uniemożliwiających rozwój jej członków, uczy prawidłowej komunikacji. Asystent rodziny wspiera rodziców w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz towarzyszy członkom rodziny w realizacji spraw na rzecz domu i rodziny, w szczególności w kontaktach z instytucjami oświatowymi i ochrony zdrowia.

Schemat. Usytuowanie służb społecznych na kontinuum ze względu na dominujące czynności

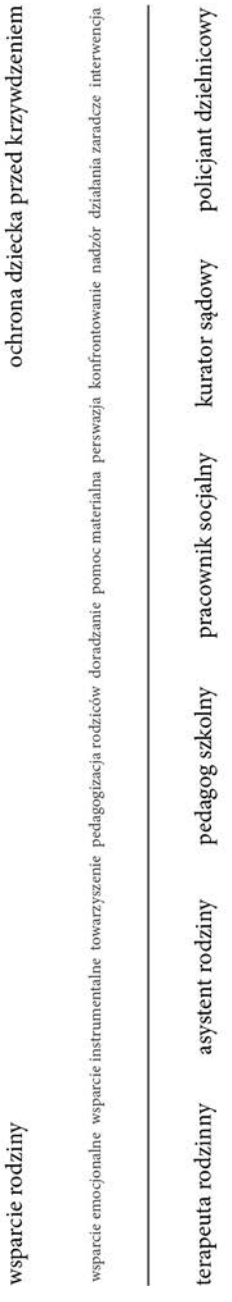

Źródło: opracowanie własne.

Tak jak pedagog szkolny asystent rodziny prowadzi pedagogizację rodziców, lecz mniej doradza z pozycji eksperta, a bardziej wzmacnia występujące już u rodziców konstruktywne działania oraz modeluje wykonanie danej czynności w miejscu zamieszkania rodziny. Kurator, oprócz pedagogizacji rodziców, głównie ocenia poziom bezpieczeństwa członków rodziny, w szczególności dzieci oraz nadzoruje wykonywanie przez rodzinę postanowień sądu. Pracownik socjalny wnioskuje o pomoc finansową oraz prowadzi pracę socjalno-wychowawczą, pomaga w realizacji spraw urzędowych, uzyskaniu wsparcia społecznego w grupach samopomocowych oraz tworzy warunki do aktywizacji społecznej i zawodowej rodzin. Kontroluje środowiska, sprawdzając, czy pomoc jest wykorzystywana zgodnie z przeznaczeniem, a dzieci są bezpieczne i niezaniedbywane. Policjanci udzielają pomocy w sytuacjach kryzysowych, zwłaszcza gdy występuje przemoc domowa. Patrolują środowisko, dbając o bezpieczeństwo, i kontrolują, czy osoby, które wcześniej dopuściły się czynów karalnych, powstrzymują się od tego. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej diagnozuje sytuację dziecka przebywającego w pieczy zastępczej, tworzy ocenę sytuacji i plan pomocy dziecku oraz pomaga rodzinie zastępczej go realizować. Takie same zadania wykonują pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Z wnioskiem o wgląd w sytuację rodziny lub zmianę zarządzeń opiekuńczych powinni występować specjaliści, których zakres obowiązków obejmuje działania interwencyjne (nie asystent rodziny). Niewskazane jest, aby asystent rodziny zakładał Niebieską Kartę (mimo że obecnie ma takie uprawnienia), lepiej jest, aby w ośrodku pomocy społecznej zrobił to pracownik socjalny. Asystent rodziny może być członkiem grupy diagnostyczno-pomocowej zajmującej się zatrzymaniem przemocy domowej, ale jest tam w celu wspierania rodziny w tym, aby mogła przedstawić ocenę swojej sytuacji i odnieść się do propozycji ekspertów. Osobami, które kierują postępowaniem przy zabezpieczeniu dzieci i przekazywaniu do pieczy zastępczej są pracownik socjalny lub kurator sądowy, a nie asystent rodziny. Zadania pracownika socjalnego są zapisane w art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, a kuratora sądowego we *Wzorze bezpiecznej procedury przymusowego odbierania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod jego opieką z 16 kwietnia 2025 r.*[2] Według tej procedury kurator sądowy może żądać od jednostek wsparcia rodziny pomocy w przygotowaniu i wykonywaniu czynności zabezpieczających dzieci.

[2] https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/nowe-wytyczne-dotyczace-przymusowego-odbierania-dzieci-priorytetem-bezpieczenstwo-i-ochrona-praw-dzieci (dostęp: 28.09.2025).

To nie asystent rodziny jest głównym, a na pewno niejedynym pracownikiem przeprowadzającym te działania.

Pracownik socjalny powinien konsultować plan pracy tworzony przez asystenta z rodziną oraz asystent rodziny (lub pracownik socjalny) plan pomocy dziecku przebywającego w pieczy zastępczej, konstruowany przez koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej lub wychowawcę w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Należy jednak zaznaczyć, że każdy z wyżej wymienionych pracowników pracujących z rodzinami w kryzysie przeżywa niełatwe do rozstrzygnięcia dylematy, które prowadzą do wewnętrznego rozdarcia. Zadaniem zawodowym profesjonalisty jest więc „konfrontacja z ambiwalencją, która nie pomija paradoksów i wieloznaczności" (Witkowski, 2010) oraz dokonanie wyboru, którego skutki są często widoczne dopiero po długim czasie. Aby lepiej radzić sobie z owymi dylematami i dzielić się współodpowiedzialnością, zalecana jest właśnie współpraca tychże służb, czy to w postaci łączności w ramach okazjonalnych kontaktów lub konsultacji w zależności od potrzeby, czy też systematycznej pracy multiprofesjonalnej.

1.6. Współpraca multiprofesjonalna

Efektywne wsparcie rodziny i jednocześnie ochrona dziecka przed krzywdzeniem są uzależnione od współpracy międzyresortowej (na linii pomoc społeczna, ochrona zdrowia, oświata, wymiar sprawiedliwości), międzysektorowej (instytucje publiczne rządowe, samorządowe, pozarządowe i prywatne) i międzyorganizacyjnej. By uspójnić działania różnych specjalistów, warto zwiększyć na terenie gmin i powiatów kooperację instytucji pomocy i integracji społecznej z podmiotami innych polityk sektorowych, m.in. edukacji, zdrowia, sądownictwa, policji, sportu i rekreacji, kultury.

Kooperacja ta powinna być realizowana na trzech szczeblach współpracy:

- pomiędzy kadrą kierowniczą instytucji i organizacji w postaci zawiązywania na szczeblu lokalnym sformalizowanych partnerstw podmiotów realizujących wsparcie rodziny z podmiotami innych polityk sektorowych;
- pomiędzy pracownikami operacyjnymi pracującymi z daną rodziną i na jej rzecz oraz
- pomiędzy asystentem rodziny a osobą lub rodziną, umożliwiając dopasowanie wsparcia do rzeczywistych potrzeb (tworzenie zindywidualizowanej diagnozy potrzeb osób, rodzin i grup społecznych oraz planu pracy

uwzględniającego całościowe wsparcie obejmujące świadczenia i usługi wielu podmiotów w środowisku lokalnym, a w razie potrzeby interwencji w celu zabezpieczenia dzieci)[3].

Dopiero wtedy jest możliwe właściwe określenie zakresu zadań i odpowiedzialności przedstawiciela danego zawodu w określonym środowisku lokalnym i dla konkretnej rodziny oraz wyznaczenie długofalowych planów dotyczących rozbudowywania i finansowania lokalnego koszyka usług niezbędnych dla rodzin z dziećmi.

Współpraca multiprofesjonalna zawodów pomocowych i interwencyjnych polega na doraźnych kontaktach w sprawie danej rodziny, spotkaniach zespołu bezpośrednio pracującego z daną rodziną z jej udziałem, by dokonać spójnej diagnozy i zaplanować działania.

Spotkania mogą mieć też charakter konsultacyjny, gdy specjaliści zastanawiają się, czy występują czynniki ryzyka krzywdzenia dziecka, czy można jeszcze rodzinie pomóc, czy jednak należy napisać pismo do sądu o zmianę zarządzeń opiekuńczych, gdyż zachowania, styl życia, choroby lub zaburzenia rodziców powodują, że nie rokują oni zmiany funkcjonowania i nie będą zdolni do tego, by właściwie zająć się dzieckiem.

Moderatorem spotkania multiprofesjonalnego może być asystent rodziny lub pracownik socjalny albo ich przełożony, najlepiej osoba, która umie zapanować nad procesem grupowym i potrafi poprowadzić zebranie według poniższych punktów. Na spotkanie są zapraszani mailowo i telefonicznie jedynie osoby bezpośrednio pracujące z rodziną. Asystent rodziny zaprasza również rodziców, przygotowując ich wcześniej poprzez poinformowanie, co jest celem spotkania i jaka będzie jego struktura.

Etapy pierwszego spotkania multiprofesjonalnego z udziałem rodziny.

1. Przywitanie i przedstawienie uczestników. Podpisanie się na liście obecności.
2. Podanie celu spotkania, np. rozpoznanie sytuacji lub poszukanie rozwiązań jakiejś konkretnej trudnej sprawy albo ocena okresowa sytuacji rodziny.
3. Rozpoznanie sytuacji osoby/rodziny. Najlepiej zacząć od pytania: *Co dobrego?* Pytanie w pierwszej kolejności należy zadać członkom rodziny, dopiero potem po kolei specjalistom. Co rodzice mogą powiedzieć o sobie

[3] Zob. *Modele kooperacji – księga rekomendacyjna*. https://www.rops.rzeszow.pl/a-929-modele-kooperacji-ksiega-rekomendacyjna (dostęp: 27.07.2023).

jako dobrej matce i dobrym ojcu, jakie zasoby ma rodzina zdaniem specjalistów. Rozpoczęcie od pytań o zdrowe obszary w życiu rodziny pokazuje, nad czym nie trzeba w tym momencie pracować, wskazuje na siły rodziny, a także buduje relację współpracy oraz dobrą atmosferę do kolejnej części rozmowy.

4. Rozpoznanie sytuacji osoby/rodziny cd. Następne pytania to: *Co nas martwi? Jakie trudności? W czym pomóc?* Pytanie w pierwszej kolejności należy zadać członkom rodziny. Dopiero potem po kolei specjalistom. Pytania te określają potrzeby i oczekiwania rodziny, zwłaszcza te, w których zaspokojeniu czy realizacji przydatna będzie pomoc ekspertów. Odpowiedzi pozwolą na rozpoznanie sytuacji poprzez nakreślenie jej obrazu z różnych perspektyw. W dalszej kolejności należy poświęcić czas na tworzenie celów pracy oraz połączenie celów rodziny z celami pracowników instytucji. Ponadto wybór tych, które są ważne dla członków rodziny lub/i dotyczą ochrony życia i zdrowia dzieci. Zadanie pytań w pierwszej kolejności członkom rodziny pozwala na wysłuchanie ich wersji zdarzeń, poznanie ich perspektywy na różne elementy ich życia. Osoba prowadząca powinna czuwać, by nie przerywać rodzicom, nawet jeśli pracownicy nie zgadzają się z tym, co oni mówią. Każdy wypowiada się po kolei. Ta faza powinna trwać ok. pół godziny. Można wzajemnie zadawać sobie pytania. Powinny one jednak dotyczyć spraw, w ramach których jest to spotkanie. Należy również zadbać, aby to był dialog, a nie wywiad przypominający śledztwo. Zadawane pytania powinny być otwarte, rozmowa powinna falować od tematów prostszych po trudniejsze. Warto dosyć szybko przejść od mówienia o problemach do mówienia o celach, np. poprzez pytanie: *Co musiałoby być zamiast…?* Pracownicy powinni powstrzymywać się od ocen. Prowadzący winien zadbać o dobrą atmosferę spotkania. Podkreślać troskę o dobro dzieci i całej rodziny.
5. Planowanie pracy. *Co robić i w jaki sposób?* Omówienie przydatnych działań. Tę rundę również należy rozpocząć od wysłuchania członków rodziny, a następnie wszystkich pracowników. Po każdej wypowiedzi przedstawiciela instytucji wyrażającej poradę, sugestię rozwiązania, propozycję działań należy zapytać rodziców, co sądzą na ten temat. Jak to pomoże w ich sytuacji? Czy mamy zasoby, by wdrożyć dane działanie, kiedy, gdzie, kto będzie osobą odpowiedzialną za wykonanie? Należy zwracać uwagę na „język zmiany osoby korzystającej z pomocy", czyli wychwytywać, kiedy wyraża on pragnienie zmiany, zdolność do niej, podaje powody i zobowiązuje

się do niej oraz używając Dialogu Motywującego, wzmacniać deklaracje dotyczące wprowadzenia zmiany.

6. Wybór działań. Spośród podanych propozycji członkowie rodziny wybierają działania, na które są gotowi, mają możliwości, by je zrealizować, lub pracownicy deklarują pomoc z wykorzystaniem własnych kompetencji i zasobów instytucji, w których pracują. Działań nie może być zbyt dużo, wystarczą trzy–cztery. Należy sprawdzić, czy się nie wykluczają. Jeżeli nie zagraża to zdrowiu dzieci, warto powstrzymać się od działań, co do których klienci nie mają przekonania. Można dać im czas do namysłu lub spytać o ich alternatywne propozycje. Czas realizacji fazy 4 i 5 to od ok. pół godziny do pełnej godziny.
7. Spisanie protokołu (propozycja formularza: Krasiejko i Zasępa, 2019), podpisanie go, zrobienie kopii jego części, na której są zamieszczone uzgodnienia co do dalszej pracy dla rodziny i innych uczestników. By zadbać o RODO, warto zawrzeć w protokole odpowiedni zapis.
8. Ustalenie kolejnego spotkania w celu oceny okresowej, za mniej więcej miesiąc. Przedstawiane będą wtedy przez rodzinę i pracowników instytucji zrealizowane działania, oceniana będzie ich skuteczność i nastąpi planowanie kolejnych.

Etapy kolejnych spotkań multiprofesjonalnych z udziałem rodziny.

1. Powitanie i przedstawienie uczestników. Podpisanie się na liście obecności.
2. Zaprezentowanie celu spotkania, np. ocena okresowa realizacji planu pracy, zdarzenie kryzysowe w życiu rodziny lub jej członka, przejście rodziny do regularnej pracy socjalnej metodą indywidualnego przypadku, zakończenie pracy z rodziną.
3. Przypomnienie celów, jakie zostały określone w planie pracy na pierwszym/poprzednim spotkaniu, działań potrzebnych do ich realizacji oraz opisu aktualnej sytuacji rodziny. Dobrze jest zacząć od pytania: *Co poprawiło się od ostatniego spotkania?* Docenienie choć małych postępów członków rodziny jest sposobem motywowania ich do dalszej pracy oraz stwarza dobrą atmosferę na spotkaniu. Jeśli to możliwe, jako pierwszy swoją perspektywę i ocenę sytuacji powinien zaprezentować beneficjent spotkania – członek rodziny (wspierany, jeśli to konieczne, przez pytania pomocnicze). Należy zwrócić uwagę, by spotkanie nie było dyrektywnym rozliczaniem członków rodziny z działań określonych w planie pracy. Jeśli rodzic nie zrealizował jakiegoś działania, warto na początku zapytać, czy

może zrobił coś w zamian, jeśli tak, docenić to, jeśli nie, zapytać, czy cel, do którego odnosiło się dane działanie, jest nadal ważny, jeśli tak, to jakie działania, zdaniem tej osoby, byłyby bardziej realne przez nią do wykonania. Warto spytać również, czy potrzebuje bezpośredniego towarzyszenia asystenta rodziny lub innego specjalisty w jego wykonaniu itp.

4. Dokonanie analizy sytuacji rodziny z perspektywy własnej wiedzy i doświadczeń przez specjalistów. Zwrócenie uwagi, by ta część spotkania nie była oceną członków rodziny, lecz poziomu wykonania przez nią i pracowników różnych działań oraz stopnia przesuwania się (lub nie) w kierunku celów określonych w planie pracy. Również warto zacząć od docenienia pozytywnych zmian, zaangażowania, konstruktywnych działań członków rodziny i pracowników. Zebrane wnioski, obserwacje i opinie zostają podsumowane przez moderatora, usystematyzowane i zamieszczone w protokole. Zgłoszone przez rodzinę, a także zaproszonych ekspertów, potrzeby lub oczekiwania oraz zauważone trudności posłużą członkom zespołu do sformułowania kolejnych celów.
5. Wyrażenie potrzeb przez rodzinę oraz ustalenie kolejnych celów do osiągnięcia. Podsumowanie dyskusji i systematyzowanie. Jeśli zaś wszystkie potrzeby danej osoby i rodziny są zaspokojone, a cele zrealizowane, to rodzina oraz pracownicy podejmują decyzję o zakończeniu współpracy i wyznaczają okres monitorowania sytuacji rodziny.
6. Opracowanie działań niezbędnych do realizacji celów, określenie ich kolejności i możliwości realizacji. Przeanalizowanie zasobów będących w posiadaniu członków rodziny i instytucji lokalnych oraz podjęcie decyzji o wykorzystaniu usług odpowiadających na potrzeby rodziny.
7. Podsumowanie i sporządzenie protokołu spotkania. Jest tam zapisany m.in. podział działań pomiędzy rodzinę i specjalistów. Kopię nie tyle całego protokołu, ile spis uzgodnień otrzymuje każdy uczestnik spotkania, w tym członek rodziny.

W ośrodkach pomocy społecznej warto dokonać starań, by właściwie podzielić zadania asystenta rodziny i pracownika socjalnego. Jeszcze raz podkreślam, że asystent rodziny powinien pracować w obszarze rozwijania kompetencji rodzicielskich i treningu umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego, relacji rodzina–placówki oświatowe oraz ze względu na realizację zadania dotyczącego wspierania rodzin z dzieckiem poważnie chorym (tworzenie katalogu możliwego wsparcia i koordynacja usług w zakresie zdrowia) na linii kobieta w ciąży lub

dziecko–instytucje ochrony zdrowia. Gdyby pracownik socjalny nadal wykonywał zadania z zakresu pracy socjalnej, to asystent rodziny miałby wtedy czas na realizację pedagogizacji rodziców, działań z obszaru poradnictwa czy treningu umiejętności. Podział zadań między obu specjalistami został dokładnie rozpisany w podrozdziale 1.5. Jeśli wszystkie zawody, zarówno pomocowe, jak i interwencyjne, tylko przydzielają zadania, rozliczają z zobowiązań i kontrolują rodzinę, to nie ma trwałych efektów pracy, a najczęściej jest odwrotnie – rodzina czuje się pod presją wykonywania czegoś, czego nie rozumie i nie umie, reaguje oporem i zamiast poprawy funkcjonowania jest regres. Człowiek w sytuacji stresu wynikającego z presji i nadmiernych oczekiwań uruchamia bowiem mechanizmy przetrwaniowe i nie jest zdolny uczyć się, rozwijać, włączać społecznie (Bondarenko i in., w przygotowaniu). Niektóre rodziny są nawet zdolne wyprowadzić się z danej gminy, by uciec od opresyjnego z ich perspektywy systemu.

1.7. Rozliczanie zadaniowego czasu pracy

W niniejszym podrozdziale znajduje się stanowisko Departamentu Prawa Pracy MRPiPS w sprawie określenia (ustalenia) obowiązków (zadań) w zadaniowym czasie pracy, o którym mowa w przepisie art. 140 Kodeksu pracy, oraz opinia Departamentu Demografii Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na temat tego, jak rozumieć zapisy w kontekście pracy asystenta rodziny.

Stanowisko Departamentu Prawa Pracy

Na podstawie art. 140 Kodeksu pracy (dalej: k.p.) w przypadkach uzasadnionych rodzajem pracy lub jej organizacją albo miejscem jej wykonywania może być stosowany system zadaniowego czasu pracy. Pracodawca po porozumieniu z pracownikiem ustala czas niezbędny do wykonania powierzonych zadań, uwzględniając wymiar czasu pracy wynikający z norm określonych w art. 129.

O tym, czy dany rodzaj pracy, jej organizacja lub miejsce wykonywania uzasadniają ustalenie systemu zadaniowego czasu pracy, decydują – jak w każdym przypadku ustaleń organizacyjnych z zakresu czasu pracy – strony zawierające układ zbiorowy pracy, ustalające regulamin lub pracodawca w obwieszczeniu.

Stosownie do przepisu art. 150 § 1 k.p. systemy i rozkłady czasu pracy oraz przyjęte okresy rozliczeniowe czasu pracy ustala się bowiem w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie albo w obwieszczeniu, jeżeli pracodawca nie jest

objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest obowiązany do ustalenia regulaminu, z zastrzeżeniem § 2–5 oraz art. 139 § 3 i 4.

Przepis art. 140 zd. 2 k.p. oznacza m.in., że zadania przy zastosowaniu zadaniowego czasu pracy powinny zostać ustalone prawidłowo, czyli tak, aby pracownik, przy dołożeniu należytej staranności i sumienności (art. 100 § 1 k.p.), mógł je wykonać w ciągu ośmiu godzin na dobę i przeciętnie 40 godzin tygodniowo w przeciętnie pięciodniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym (art. 129 § 1 k.p.). W tych granicach czas niezbędny do wykonania powierzonego zadania ustala pracodawca po porozumieniu z pracownikiem. Przy czym w stosunku do pracowników objętych zadaniowym czasem pracy nie ma obowiązku prowadzenia ewidencji czasu pracy (art. 149 § 2 k.p.) ani sporządzania rozkładu czasu pracy (art. 129 § 4 pkt 2 k.p.).

Przydzielenie pracownikowi przez pracodawcę zadań (obowiązków), które nie mogą zostać wykonane przez pracownika w ramach wyżej wymienionych norm czasu pracy, może zostać uznane – w razie sporu – za wydanie (czy wydawanie) przez pracodawcę polecenia (poleceń) pracy w godzinach nadliczbowych, ze wszystkimi tego konsekwencjami, w tym koniecznością rekompensaty takiej pracy. Ponadto takie powtarzalne zachowanie pracodawcy mogłoby zostać uznane za niedozwolone planowanie pracy w nadgodzinach, a zatem zostać ocenione jako wykroczenie przeciwko prawom pracownika, zagrożone karą grzywny od 1 tys. zł do 30 tys. zł (art. 281 § 1 pkt 5 k.p.).

Zadaniowy czas pracy uregulowany w art. 140 k.p. jest formą organizacji czasu pracy, w której pracodawca nie określa (nie wyznacza) pracownikowi godzin pracy, lecz właśnie zadania, które mają zostać wykonane, czas ich realizacji pozostawiając pracownikowi. W rezultacie pracownik może elastycznie kształtować długość dnia pracy, a nawet liczbę dni pracy czy też decydować o liczbie i czasie trwania przerw.

Innymi słowy, pracownik może sam zdecydować, kiedy i z jaką intensywnością wykona wyznaczone mu zadania, a więc będzie samodzielnie kształtował optymalny w danych warunkach rozkład czasu pracy, w tym wyznaczy początek i koniec dnia pracy.

W świetle wspomnianego już wyżej art. 129 § 4 pkt 2 k.p. pracodawca nie ma bowiem obowiązku sporządzania rozkładu czasu pracy, jeżeli w porozumieniu z pracownikiem ustali czas niezbędny do wykonania powierzonych zadań, uwzględniając wymiar czasu pracy wynikający z norm określonych w § 1; w takim przypadku rozkład czasu pracy ustala pracownik.

Oznacza to m.in., że pracownik objęty zadaniowym czasem pracy nie ma obowiązku rozpoczynania pracy każdego dnia o tej samej godzinie lub o godzinie

późniejszej niż poprzedniego dnia. Pracownik w tym systemie czasu pracy ma możliwość dwukrotnego czy wielokrotnego rozpoczynania pracy w tej samej dobie pracowniczej. Możliwość wielokrotnego rozpoczynania i kończenia pracy w obrębie tej samej doby pracowniczej wynika bowiem z istoty (natury czy charakteru) zadaniowego czasu pracy.

Przy tym podkreślenia wymaga to, że pracodawca nie może narzucać pracownikowi godzin rozpoczęcia i zakończenia pracy. W świetle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2017 r. (sygn. akt II PK 202/16) w zadaniowym czasie pracy pracownik nie pozostaje w dyspozycji pracodawcy w określonym miejscu i czasie. Jako wadliwe oceniane są z tego powodu praktyki polegające na wprowadzaniu zadaniowego czasu pracy, a następnie określaniu godzin pracy, w ramach których pracownik powinien pozostawać w dyspozycji pracodawcy.

Oprócz możliwości wykonania przez pracownika zadań w ramach norm czasu pracy wynikających z wyżej powołanego art. 129 § 1 k.p. prawidłowo ustalone zadania, które ma on wykonać, będąc zatrudnionym w systemie zadaniowego czasu pracy, to także takie zadania, których realizacja nie wymusza na pracowniku niezachowania wymaganego minimalnego, nieprzerwanego odpoczynku dobowego i tygodniowego. Pracownik ten, organizując sobie pracę (wykonując zadanie lub zadania) z zachowaniem dobowych i tygodniowych odpoczynków, może podjąć decyzję o rozpoczynaniu pracy o różnych godzinach w poszczególnych dniach, również w tej samej dobie pracowniczej.

Istotne jest to, aby pracownik w tym systemie czasu pracy miał realną możliwość korzystania z odpoczynków dobowych i tygodniowych, a takie okoliczności jak liczba i/lub stopień złożoności przydzielonych zadań nie czyniły tego uprawnienia pracowniczego trudnym lub niemożliwym do realizacji przez pracownika.

W przeciwnym wypadku należałoby uznać, że przydzielone przez pracodawcę zadania są możliwe do wykonania po przekroczeniu norm czasu pracy, o których mowa w art. 129 § 1 k.p., a zatem są wadliwie (nieprawidłowo) przez pracodawcę ustalone lub też (drugi przypadek), że zostały przez niego przydzielone pracownikowi do wykonania wbrew naturze (istocie czy charakterowi) zadaniowego systemu czasu pracy. Pracownik nie byłby zatem de facto twórcą i „gospodarzem" swojego rozkładu czasu pracy, a w ślad za tym stosowanie „zadaniowego" czasu pracy mogłoby zostać uznane za fikcyjne (pozorne).

Pracodawca może zobowiązać pracownika wykonującego pracę w zadaniowym czasie pracy do sporządzania na bieżąco i przedstawiania mu sprawozdań z wykonanych przez pracownika zadań oraz z oznaczeniem czasu poświęconego na wykonanie poszczególnych zadań.

Na mocy art. 100 § 1 k.p. pracownik jest bowiem obowiązany wykonywać pracę sumiennie i starannie oraz stosować się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy, jeżeli nie są one sprzeczne z przepisami prawa lub umową o pracę. Pracownik jest obowiązany w szczególności dbać o dobro zakładu pracy (art. 100 § 2 pkt 4 k.p.).

Należy przy tym zauważyć, że czas poświęcony przez pracownika na sporządzanie takich sprawozdań będzie podlegał wliczeniu do jego czasu pracy oraz jeśli będzie w związku z tym przekraczał normy czasu pracy, to będzie pracą w godzinach nadliczbowych (której, jak już wyżej zauważono, nie można planować).

Treść takich sprawozdań mogłaby stanowić jeden ze środków służących ustaleniu okoliczności prawidłowego lub wadliwego określenia przydzielonej pracownikowi liczby zadań i poziomu ich skomplikowania (czy szczegółowości) oraz ich ewentualnej korekty. Mogłyby one w szczególności stanowić również środek dowodowy w razie sporu sądowego.

Ewentualne niestaranne czy niesumienne wykonywanie pracy przez pracownika, także w systemie zadaniowego czasu pracy, mające przykładowo prowadzić do pracy w nadgodzinach, czy niewykonywanie poleceń pracodawcy (zgodnych z wymogami określonymi w art. 100 k.p.), mogą zostać uznane w szczególności, w okolicznościach konkretnego przypadku, za zasadną przyczynę:

1) przeprowadzenia z pracownikiem rozmowy dyscyplinującej,
2) nałożenia kary porządkowej,
3) obniżki wynagrodzenia określonego w umowie o pracę,
4) złożenia pracownikowi wypowiedzenia umowy o pracę
5) czy nawet rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika.

Opinia Departamentu Demografii Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Ze względu na najwyższe dobro dziecka i wsparcie rodziny, w której ono dorasta, mając na względzie prawa i obowiązki pracownika, tj. asystenta rodziny, zarówno wobec osób, którym towarzyszy oraz które wspiera, jak i wobec swojego pracodawcy, wynikające z zadaniowego systemu pracy, MRPiPS rekomenduje wypracowanie takiego obiegu dokumentów w omawianym zakresie, który pozwoli w zgodzie z obowiązującymi przepisami prawa realizować zadania w sposób prawidłowy, ale bez powielania czynności dokumentujących wykonanie określonych zadań.

Istotą pracy asystenta jest rzeczywiste wsparcie rodziny w jej naturalnym środowisku, co wymaga przeznaczenia czasu m.in. na modelowanie i trening umiejętności rodziców i jest dokumentowane w comiesięcznej karcie pracy asystenta z rodziną, która znajduje się w teczce rodziny (zob. aneks). W tym miejscu powinny być zawarte wszelkie istotne informacje w odniesieniu do czasu, miejsca oraz podjętych działań z rodziną i na jej rzecz (również współpraca z innymi specjalistami). Odzwierciedlanie tych samych informacji w szczegółowych notatkach z każdego wejścia z wizytą do rodziny wydaje się powielaniem zadań niewnoszącym istotnych elementów. Sporadycznie sporządzana notatka służbowa, która informowałaby pracodawcę o niepokojącym zdarzeniu w rodzinie, pozwalałaby na lepszą organizację dalszej pracy z konkretną rodziną.

MRPiPS rozumie również intencje pracodawcy, który chce wspierać swojego pracownika, ale również dbać o jego bezpieczeństwo i czuwać nad przestrzeganiem zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Nie możemy zapominać, że asystenci rodziny to grupa zawodowa, która pracuje pod presją ogromnej odpowiedzialności za drugiego człowieka, z jednoczesnym narażeniem na bardzo trudne i niebezpieczne sytuacje. Sugerujemy więc opracowanie dokumentów w taki sposób, by asystenci mogli samodzielnie ustalić swój rozkład czasu pracy (np. tygodniowy „Plan zadań – projekt"). Mówimy o projekcie ze względu na to, że sytuacje w rodzinach, które wspierają, często weryfikują ich plany, wówczas „Plan zadań – projekt" może zostać wiele razy zmodyfikowany. Plan mógłby zawierać np. takie informacje: godz. 10.00–12.00 – praca z rodziną X, godz. 12.00–13.00 – towarzyszenie rodzinie Y w poradni, godz. 13.00–15.00 – praca w biurze. To pozwoli asystentowi na planowanie i systematyzowanie swoich zadań, pracodawcy natomiast daje możliwość na podjęcie działań ewentualnego wsparcia swojego pracownika, gdyby jakaś niebezpieczna sytuacja wydarzyła się w terenie. Planowanie zadań w ciągu tygodniowego rozkładu pozwoli też na ustalenie w miarę możliwości stałych wizyt w miejscu zamieszkania rodziny oraz wymusi umawianie się z rodzicami. Jest to zgodne z metodyką pracy asystenta rodziny. Uniknie się też chaosu w jego pracy i zapobiegnie zakłócaniu miru domowego rodziny.

Zweryfikowany i uzupełniony „Plan zadań – projekt" (jako dokumentacja manipulacyjna), a także np. „Plan zadań – wykonanie/realizacja" (w rozliczeniu miesięcznym bądź trzymiesięcznym) przedstawione pracodawcy oraz do ewentualnego wglądu „Miesięczna karta pracy z rodziną" (znajdująca się w teczce rodziny) pokazują złożoność pracy asystentów rodziny, ale bez konieczności dodatkowych czynności administracyjnych. Te trzy dokumenty są wystarczające do rozliczenia

się asystenta rodziny z wykonanych zadań. „Miesięczna karta pracy z rodziną" jest podstawą do napisania oceny okresowej, opinii czy sprawozdań do sądu. Nie ma potrzeby pisania notatek służbowych po każdym spotkaniu. Taki dokument sporządza się tylko w przypadkach, gdy doszło do jakichś wydarzeń, które były zagrożeniem dla zdrowia lub życia któregoś członka rodziny lub pracownika.

Przykład:

Asystentka rodziny w piątek w tygodniu poprzedzającym skonstruowała projekt zadań i oddała go kierownikowi.

„Plan zadań – projekt" (jako dokumentacja manipulacyjna)

Imię i nazwisko asystenta rodziny: Anna Kowalska
Tydzień od 3.11.2025 do 9.11.2025

Lp.	Data/godz.	Opis zadań zaplanowanych przez asystenta rodziny
1.	3.11.2025 8.00–16.00	Spotkanie zespołu asystentów rodziny z kierownikiem Rozmowa z kierownikiem w celu przygotowania do zespołu multiprofesjonalnego Zespół multiprofesjonalny w sprawie rodziny Nowaków Rozmowy telefoniczne z rodzinami lub w sprawie rodzin dotyczące bieżących spraw Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotkowskich Towarzyszenie rodzinie Zamojskich w poradni zdrowia
2.	4.11.2025 11.00–19.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotów Tworzenie planu pracy z rodziną Żaków w miejscu zamieszkania rodziny, konsultacja z pracownikiem socjalnym Towarzyszenie rodzinie Malinowskich w poradni psychologiczno-pedagogicznej Trening umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego u rodziny Raków Ocena okresowa u rodziny Frączków Bieżące sprawy rodzin
3.	5.11.2025 11.00–19.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kruków Tworzenie planu pracy z rodziną Fijałkowskich w miejscu zamieszkania rodziny, konsultacja z pracownikiem socjalnym Ocena okresowa u rodziny Bilskich Trening umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego u rodziny Kotów Bieżące sprawy rodzin

Lp.	Data/godz.	Opis zadań zaplanowanych przez asystenta rodziny
4.	6.11.2025 9.00–17.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Żaków Towarzyszenie rodzinie Nowaków w szkole Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kolarskich Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kruków Bieżące sprawy rodzin
5.	7.11.2025 7.00–15.00	Rozmowa z kierownikiem w celu przygotowania do zespołu multiprofesjonalnego Rozmowy telefoniczne z rodzinami lub w sprawie rodzin dotyczące bieżących spraw Zespół multiprofesjonalny – rodzina Kubiaków Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotkowskich Wywiad w celu sporządzenia oceny wstępnej u rodziny Wąsików Uzupełnianie dokumentacji w biurze OPS

Dominik Kozłowski *Anna Kowalska*
podpis kierownika podpis asystenta rodziny

Pod koniec każdego dnia asystentka rodziny wpisywała rzeczywiście zrealizowane działania.

„Plan zadań – wykonanie/realizacja"

Imię i nazwisko asystenta rodziny: Anna Kowalska
Tydzień od 3.11.2025 do 9.11.2025

Lp.	Data/godz.	Opis zadań wykonanych przez asystenta rodziny
1.	3.11.2025 8.00–16.00	Spotkanie zespołu asystentów rodziny z kierownikiem Rozmowa z kierownikiem w celu przygotowania do zespołu multiprofesjonalnego Zespół multiprofesjonalny w sprawie rodziny Nowaków Rozmowy telefoniczne z rodzinami lub w sprawie rodzin dotyczące bieżących spraw Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotkowskich Towarzyszenie rodzinie Zamojskich w poradni zdrowia – odwołano wizytę lekarską, przeniesioną ją na 15.11.2025, czas wykorzystano na trening budżetowy u tej rodziny

Lp.	Data/godz.	Opis zadań wykonanych przez asystenta rodziny
2.	4.11.2025 11.00–19.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotów Tworzenie planu pracy z rodziną Żaków w miejscu zamieszkania rodziny, konsultacja z pracownikiem socjalnym Towarzyszenie rodzinie Malinowskich w poradni psychologiczno-pedagogicznej Trening umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego u rodziny Raków – odwołano wizytę z powodu choroby dzieci, koordynowanie wizyty u lekarza przez telefon Ocena okresowa u rodziny Frączków Bieżące sprawy rodzin
3.	5.11.2025 11.00–18.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kruków Tworzenie planu pracy z rodziną Fijałkowskich w miejscu zamieszkania rodziny, konsultacja z pracownikiem socjalnym Ocena okresowa u rodziny Bilskich Trening umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego u rodziny Kotów – mimo umówionej wizyty nikt nie otworzył drzwi, zmniejszono czas pracy w tym dniu, dodano godzinę w kolejnym Bieżące sprawy rodzin
4.	6.11.2025 9.00–18.00	Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Żaków Towarzyszenie rodzinie Nowaków w szkole Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kolarskich Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kruków Bieżące sprawy rodzin
5.	7.11.2025 7.00–15.00	Rozmowa z kierownikiem w celu przygotowania do zespołu multiprofesjonalnego Rozmowy telefoniczne z rodzinami lub w sprawie rodzin dotyczące bieżących spraw Zespół multiprofesjonalny – rodzina Kubiaków Pedagogizacja rodziców w miejscu zamieszkania – rodzina Kotkowskich Wywiad w celu sporządzenia oceny wstępnej u rodziny Wąsików Uzupełnianie dokumentacji w biurze OPS

Dominik Kozłowski
podpis kierownika

Anna Kowalska
podpis asystenta rodziny

Zoptymalizowanie zadań związanych z tworzeniem niezbędnej w omawianym zakresie dokumentacji pozwoli asystentom rodziny na przeniesienie ciężaru swoich zadań na pracę w środowisku oraz pomoc dziecku i rodzinie. Pozwoli również pracodawcy na bieżąco weryfikować wykonanie przez pracownika poszczególnych zadań z oznaczeniem czasu poświęconego na ich wykonanie.

Podsumowując, mając na względzie obowiązki pracownika wynikające z zadaniowego czasu pracy, którego optymalny w danych warunkach rozkład pracownik będzie samodzielnie kształtował (zgodnie z art. 129 § 4 pkt 2 k.p.), pracodawca nie ma obowiązku sporządzania rozkładu czasu pracy, jeżeli w porozumieniu z pracownikiem ustali czas niezbędny do wykonania powierzonych zadań, określonych w art. 15 u.w.r.p.z. oraz w podrozdziale 1.4. Istotne jest to, aby pracownik w tym systemie czasu pracy miał realną możliwość korzystania z odpoczynków dobowych i tygodniowych, a takie okoliczności jak liczba i/lub stopień złożoności przydzielonych zadań nie czyniły tego uprawnienia pracowniczego trudnym lub niemożliwym do realizacji przez pracownika, co jest związane np. z liczbą rodzin i poziomu ich trudności oraz motywacji do współpracy (art. 15 ust. 4 u.w.r.p.z.). Pracodawca może zobowiązać pracownika wykonującego pracę w zadaniowym czasie pracy do sporządzania na bieżąco, w czasie pracy, i przedstawiania mu sprawozdań z wykonanych przez niego zadań (w postaci miesięcznej karty pracy z rodziną) z podaniem czasu poświęconego na wykonanie poszczególnych zadań (zob. przykład w podrozdziale 2.6). Pracownik jest zobowiązany wykonywać pracę sumiennie i starannie oraz stosować się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy, jeżeli nie są one sprzeczne z przepisami prawa lub umową o pracę.

Rozdział 2

Etapy metodycznego działania asystenta z rodziną

2.1. Drogi stawania się rodziną wspieraną przez asystenta rodziny

Pierwszy sposób rozpoczęcia asystentury rodziny polega na zgłoszeniu takiej potrzeby przez rodziców (tzw. klient dobrowolny) lub przez dalszego krewnego, pracownika socjalnego, pracownika oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych (zazwyczaj tzw. klient nakłaniany).

W przypadku, gdy ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy na zasadach określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1283 i 1572). Kwestionariusz wywiadu jest narzędziem pracownika socjalnego, więc zostaje on w jego zbiorze dokumentacji, nie jest przekazywany do teczki rodziny prowadzonej przez asystenta rodziny.

Podobnie jest, gdy rodzicem wychowującym dziecko jest małoletni opuszczający młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii, okręgowy ośrodek wychowawczy, schronisko dla nieletnich lub zakład poprawczy (art. 11 u.w.r.s.p.z., Dz. U. z 2025 r. poz. 49).

Po przeprowadzeniu wywiadu pracownik socjalny dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych występuje odpowiednio do kierownika ośrodka pomocy społecznej albo dyrektora centrum usług społecznych z wnioskiem o jego przydzielenie (art. 11 u.w.r.s.p.z.), jeżeli rodzina wyrazi na to zgodę i deklaruje chęć współpracy (art. 8 u.w.r.s.p.z.). We wniosku pracownik socjalny powinien wypisać argumenty, dlaczego rodzina ma pracować z asystentem rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem poziomu realizacji przez rodziców funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Pisemna zgoda jest zazwyczaj pobierana od rodziców przez pracownika socjalnego na tym etapie i jest to metodycznie poprawne.

Dobrą praktyką jest zorganizowanie spotkania rozpoczynającego na terenie OPS lub CUS lub innego podmiotu, który organizuje pracę z rodziną bądź któremu gmina zleciła pracę z rodziną, na którym obecny jest pracownik socjalny, asystent rodziny wytypowany wstępnie do pracy z tą rodziną, ich przełożony lub przełożeni oraz rodzic lub rodzice biologiczni potrzebujący wsparcia w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Na tym spotkaniu zostaje przestawiony asystent rodziny, omawiane są cele, zadania i organizacja jego pracy, zebrane wstępne potrzeby rodziny, co do zakresu pracy z asystentem i wtedy jest podejmowana dwustronna lub trzystronna (jeśli OPS nie prowadzi pracy z rodziną) decyzja o przydzieleniu asystenta rodziny. Warto spisać protokół tego spotkania, który będzie podstawą wniosku pracownika socjalnego. Na tym spotkaniu, jeśli przyznanie asystenta jest zasadne, a rodzice zgadzają się na aktywną współpracę, to podpisują zgodę na pracę z asystentem rodziny. Po otrzymaniu wniosku, o którym mowa wcześniej, kierownik ośrodka pomocy społecznej albo dyrektor centrum usług społecznych przydziela rodzinie asystenta rodziny lub występuje do jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, o przydzielenie rodzinie jej asystenta rodziny, bądź występuje do podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną na podstawie art. 190, o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny (art. 11 u.w.r.s.p.z.).

Częstym pytaniem asystentów rodziny jest: *Czy każdy z rodziców musi podpisać zgodę na pracę z asystentem rodziny?* Jeśli razem mieszkają, wspólnie prowadzą

gospodarstwo domowe i wychowują dzieci, to tak. Praca z jednym rodzicem przy braku zgody drugiego zazwyczaj prowadzi do konfliktów między nimi i sabotowaniu przez oporującego rodzica działań asystenta rodziny. Należy podjąć działania zachęcające tego rodzica do pracy z asystentem, szukając jego własnych korzyści ze współpracy i omawiając obawy, przedstawiając zadania i strukturę organizacji pracy asystenta rodziny (można skorzystać z wcześniej przygotowanej ulotki). Jeśli zaś rodzice są po rozwodzie lub w separacji i mieszkają oddzielnie, ale na terenie tej samej gminy, to trzeba rozeznać sytuację indywidualnie, zadając pytania, np. czy oboje rodzice mają zgodę sądu na zajmowanie się dziećmi (opieka naprzemienna lub jest główny opiekun, ale czasowo, np. w weekendy, dzieci są przy drugim rodzicu), czy też jeden z rodziców stosował przemoc wobec dzieci i ma zakaz kontaktów. W przypadku pracy z obojgiem rodziców w sytuacji okołorozwodowej należy skupić się na zakresie obowiązków rodziców wobec dzieci i nie wchodzić w konflikt między nimi, ale raczej tłumaczyć im, jak on wpływa na dzieci, zwłaszcza gdy są one w niego włączane.

Do najczęstszych powodów zgłaszania rodzin do asystentury rodziny należą zauważalne zaburzenia w rozwoju dzieci i niska zaradność rodziców. Rodzice nie radzą sobie z dziećmi, nie leczą, nie rehabilitują ich. Krzyczą na nie lub im pobłażają. W domu jest chaos. Widać, że dzieci są zaniedbane, agresywne lub wycofane. Rodzice nie potrafią samodzielnie realizować spraw na rzecz domu i rodziny. Tak jak napisano we wcześniejszych rozdziałach, niskie funkcjonowanie rodziców wynika często z traumy transgeneracyjnej, ich własnych chorób, zaburzeń czy neuroatypowości (Krasiejko, 2013).

Do asystentury rodziny może zgłosić się samodzielnie lub zostać zgłoszona rodzina cudzoziemska, w tym uchodźcza z powodu konfliktu zbrojnego na terytorium tego państwa (por. podrozdział 1.3). Procedura przydzielenia asystenta jest ta sama. Zanotowano np. przypadek samodzielnego zgłoszenia się uchodźczyni z Ukrainy w celu odzyskania dzieci przebywających w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, z powodu potrzeby jej szpitalnego leczenia psychiatrycznego.

Prawo do skorzystania z asystentury rodziny mają również rodziny, które jedynie przeżywają przejściowy kryzys wynikający z rozwoju rodziny lub zdarzenia losowego. Taką sytuacją może być potrzeba wsparcia kobiety w ciąży i jej rodziny, zwłaszcza gdy kobieta jest w ciąży powikłanej lub potrzeba koordynacji wielu usług w rodzinach z dziećmi poważnie chorymi na podstawie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U.

z 2016 r. poz. 1860). Asystent ma służyć wsparciem takiej rodzinie, aby jej trudności nie pogłębiły się i nie stały przewlekłe. W przypadku kobiet w ciąży i rodzin z dzieckiem poważnie chorym można rozpocząć asystenturę na dwa sposoby. W pierwszym, gdy sytuacja zdrowotna dziecka dotyczy rodziny wymagającej szerokiej i długoterminowej pomocy, należy zrealizować ww. kroki, natomiast gdy rodzina wymaga tylko wsparcia informacyjnego, dotyczącego lokalnego koszyka usług, wystarczą jedno–trzy spotkania z asystentem, bez zastosowania ww. procedury, w celu stworzenia indywidualnego katalogu możliwego wsparcia.

W omawianych wcześniej przypadkach asysta rodzinna najczęściej pełni funkcję profilaktyczną, chroniącą rodzinę przed ewentualną ingerencją sądu rodzinnego w sferę władzy rodzicielskiej.

Sposób ten stosowany jest również w przypadku rodzin, których dzieci wychowują się w pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 10 ust. 4 u.w.r.s.p.z. praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną. Zgłoszenie o potrzebie wsparcia rodziny przez asystenta w procesie reintegracji wychodzi zazwyczaj od samej rodziny, od pracownika socjalnego, z powiatowego centrum pomocy rodzinie lub placówki opiekuńczo-wychowawczej (domu dziecka). Pracownik socjalny przeprowadza wtedy wywiad środowiskowy, sprawdzając, czy rodzina chce, jest gotowa i ma możliwości pracować nad odzyskaniem dzieci, czyli czy rokuje. Z praktyki wynika, że rokowania są niskie, jeśli rodzice już co najmniej raz wcześniej utracili dzieci, odzyskali je i znów utracili, gdy są od wielu lat uzależnieni od alkoholu, narkotyków, hazardu, gier itd., gdy mają niepełnosprawność intelektualną w stopniu co najmniej umiarkowanym, gdy nie leczą zaburzeń psychicznych (np. schizofrenia, fobia społeczna, zaburzenia lękowe, agorafobia) i nie ma drugiego rodzica lub osoby w otoczeniu społecznym, która im pomoże. Ponadto, gdy demoralizowali dzieci poprzez działania aspołeczne i nie zamierzają się zmienić, gdy mają zakaz kontaktu z dziećmi z powodu stosowania przemocy, gdy nie chcą współpracować z instytucjami. Po pozytywnym rozpatrzeniu tych trzech warunków: chęci, możliwości, gotowości do rozpoczęcia działań, rodzice podpisują zgodę na współpracę z asystentem rodziny, a pracownik socjalny wnioskuje do kierownika o przydzielenie asystenta rodziny.

Częstym pytaniem asystentów rodziny jest: *Co z rodzinami, które wcześniej miały przydzielonego asystenta rodziny, miały możliwość skorzystania ze wsparcia, a i tak rodzice dopuścili się zachowań ryzykowanych lub nie chcieli współpracować*

i dalej zaniedbywali lub w inny sposób krzywdzili dzieci i tymczasowo interwencyjnie lub z powodu zaniedbań umieszczono dzieci w pieczy zastępczej? Również pracownik socjalny, tym razem na wniosek rodzica, powinien udać się na wywiad środowiskowy i sprawdzić zasadność dalszej współpracy z asystentem lub jeśli z rodziną współpracowali przedstawiciele kilku instytucji, np. kurator sądowy, zorganizować spotkanie zespołu multiprofesjonalnego z udziałem rodziny. Warto zaprosić na nie również przedstawiciela pieczy zastępczej. Z praktyki wynika, że kontynuacja pracy bez zgłoszonej potrzeby przez rodziców co do chęci i wstępnych możliwości skuteczności dalszego wsparcia ma niskie rokowania i jest działaniem wbrew dobru dziecka. Jest to najczęściej wyraz nadgorliwości pracowników systemu. Warto bowiem zauważyć, że wiele dzieci w rodzinach, które wspierają asystenci, przejawia trudne zachowania, a rodzice, którzy są kilka lat w asystenturze i wykorzystano już wiele środków, by im pomóc, mają zbyt niskie możliwości poznawcze i emocjonalne, trudne do skorygowania, by podołać ich wychowaniu i skoordynowaniu terapii ich zaburzeń, oraz że utrzymywanie dzieci w takich rodzinach nie służy dobru tych dzieci, gdyż wchodzimy w cykl: trudne zachowania dzieci wyzwalają zachowania przemocowe lub zaniedbanie po stronie rodziców, co utrwala lub pogłębia trudne zachowania dzieci, a to powoduje dalszą bezradność rodziców pomimo poradnictwa, modelowania i treningów realizowanych przez asystenta rodziny itd.

Należy tu również zwrócić uwagę na motywację rodziców, będącą podstawą odzyskania dzieci, czy wynika z miłości do dzieci, czy z utraty na nie świadczeń pieniężnych, i jak rozumieją skorzystanie z pomocy asystentury rodziny. Niektórzy rodzice nie postrzegają tego jako pracy nad wzrostem swoich kompetencji rodzicielskich i zaradności życiowej, tylko chcą „mieć" asystenta rodziny, bo to lepiej wygląda w sądzie.

Drugi sposób przydzielenia asystenta rodzinie przebiega na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego, który może m.in. zobowiązać rodziców do pracy z asystentem rodziny lub/i realizowania innych form pracy z rodziną. Wówczas asysta rodzinna służy skorygowaniu tych sfer funkcjonowania rodziców dziecka, które były powodem interwencji sądu (m.in. zaniedbanie lub inne formy przemocy, uzależnienie od środków psychoaktywnych rodziców). Większość sądowych zobowiązań jest konsekwencją realnego zagrożenia bezpieczeństwa dziecka lub umieszczenia go poza rodziną oraz wynika z potrzeby sprawdzenia,

czy istnieją możliwości do pozostawienia dziecka w rodzinie naturalnej lub jego powrotu do niej, gdy zostało ono już zabezpieczone w pieczy zastępczej (Prusinowska-Marek, 2014).

Przepis ten w zakresie asystentury rodziny ma następujące brzmienie:

> Art. 109 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy
> (Dz. U. z 2023 r. poz. 2809)
> Zarządzenia sądu opiekuńczego w sytuacji zagrożenia dobra dziecka
>
> § 1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.
>
> § 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.
>
> 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;
>
> 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
>
> (…) § 4. Sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym.

Z przepisu tego wynika, że rozpoczęcie asystentury rodziny następuje w momencie otrzymania przez rodziców ww. postanowienia sądu, a kierownik jednostki organizacyjnej wsparcia rodziny ma tylko wytypować asystenta rodziny do pracy z nimi (bez wywiadu środowiskowego na postawie art. 11 u.w.r.s.p.z).

Poniżej znajduje się uzgodnione z Ministerstwem Sprawiedliwości stanowisko Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej co do niejasności w realizacji asystentury rodziny w sytuacji, gdy rodzina jest zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd, są to odpowiedzi na pytania najczęściej

zadawane przez asystentów rodziny i kadrę kierowniczą OPS, dotyczące rozpoczynania pracy.

W jakich sytuacjach sędzia może zobowiązać rodziców biologicznych do pracy z asystentem, czy tylko gdy ogranicza im prawa rodzicielskie, czy też w innych (np. sprawy rozwodowe), czy tylko sędzia sądu rejonowego, czy też okręgowego?

Sędzia, zarówno sądu rejonowego, jak i okręgowego, może na mocy postanowienia zobowiązać rodziców biologicznych do pracy z asystentem rodziny. Taka decyzja sądu jest formą ograniczenia władzy rodzicielskiej. Może zostać wydana nie tylko wtedy, gdy dzieci trafiają do pieczy zastępczej, lecz także w innych sytuacjach (w tym np. zagrożenia dla dobra dziecka, sprawy rozwodowe). Praca z asystentem rodziny powinna być stosowana, zanim nastąpi rozkład rodziny i konieczność umieszczenia dzieci w pieczy lub też być działaniem na rzecz reintegracji – powrotu dziecka do rodziców biologicznych.

Czy gdy rodzina ma przyznanego asystenta rodziny na mocy postanowienia sądowego, to ta asystentura jest dobrowolna, tj. zachodzi art. 8, czy nie?

W sytuacji, gdy rodzice zgodnie z postanowieniem sądowym, wydanym na podstawie art. 109 § 2 pkt 1 k.r.o., zostali zobowiązani do pracy z asystentem rodziny, to ta asystentura nie jest dobrowolna, lecz obligatoryjna. W takich sytuacjach nie mają zastosowania przepisy art. 8 u.w.r.s.p.z.

Rozpoczynanie asystentury rodziny – czy rodzice, którzy zostali zobowiązani do pracy z asystentem, muszą podpisać zgodę na pracę z nim zgodnie z art. 8 ustawy o wspieraniu rodziny? Jeśli nie, to dlaczego? Sędziowie uważają, że nie. Powinno natomiast istnieć rozróżnienie, że jest dobrowolna w przypadku rodzin, które mają pełne prawa rodzicielskie, a nie jest dla rodzin, które mają prawa ograniczone przez sąd. Wtedy właśnie, przy ograniczonych prawach, mają sądowe zobowiązanie do pracy z asystentem rodziny (bez zgody).

Zobowiązanie rodziców do pracy z asystentem rodziny przez sąd (art. 109 § 2 pkt 1 k.r.o.) jest całkowicie odmienną procedurą podejmowania asystentury niż na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Dlatego nie należy stosować rozwiązań, które są opisane w art. 8. W szczególności niezasadne jest występowanie o zgodę rodziców na prowadzenie z nimi pracy

przez asystenta. Stwarza to u nich przekonanie, że mają jakiś wybór, tymczasem nie mają oni alternatywy. Brak pisemnej zgody lub wycofanie się nie zmienia samego obowiązku wykonania orzeczenia sądu. Sąd, wydając postanowienie, w którym zobowiązuje rodziców do współpracy z asystentem rodziny, ogranicza prawa rodzicielskie rodzicom i wydaje co do małoletniego zarządzenia opiekuńcze wynikające z zagrożenia dobra dziecka.

A jeśli damy rodzinie formularz zgody do podpisu i nie podpisze, to co dalej?

W sytuacji, gdy rodzice mają przyznanego asystenta rodziny na mocy postanowienia sądowego, to ta asystentura nie jest dobrowolna. Właśnie dlatego dawanie do podpisu formularza jest mylące, bo sugeruje, że rodzice mają wybór. Odmowa podpisu rodziny na wydanym jej formularzu nie zmienia obowiązku wykonania orzeczenia sądu. Dawanie w takiej sytuacji rodzicom formularza działa wręcz na niekorzyść relacji z asystentem, bo sugeruje wybór, którego nie ma. W sytuacji, gdy nie podpiszą formularza, asystent musi ich poinformować, że i tak nie ma to znaczenia. Dużo lepszą formułą pracy jest poinformowanie rodziców o obowiązku pracy z asystentem i jednoczesne wyjaśnienie, że zobowiązanie to wynika z zagrożenia dobra dziecka, rolą asystenta zaś jest praca z rodzicami, by to zagrożenie wyeliminować i nie dopuścić do bardziej inwazyjnych form ograniczenia władzy rodzicielskiej, w szczególności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Czy sąd musi przesłać do ośrodka pomocy społecznej lub innego podmiotu, który organizuje wsparcie rodziny, informacje o tym, że dana rodzina jest zobowiązana do pracy z asystentem – zdarzają się przypadki, że nie ma takiej informacji, a rodzina sama nie informuje OPS?

Artykuł 109 § 4 ustanawia obowiązek zawiadamiania przez sąd o wydaniu orzeczenia dotyczącego umieszczenia małoletniego w pieczy zastępczej właściwej jednostki organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Przepis ten nakłada ten obowiązek również w przypadku „zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej". Asystentura jest takim środkiem, dlatego sąd w zarządzeniu końcowym powinien wskazać, że po uprawomocnieniu się postanowienia o obowiązku pracy rodziców z asystentem należy je przekazać do ośrodka pomocy społecznej lub odpowiedniej jednostki prowadzącej pracę z rodziną na danym terenie.

Jaką podstawę prawną ma oczekiwanie sądu co do pisania co miesiąc sprawozdań z realizacji zadań asystenta?

Obowiązek składania sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdań dotyczących sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, wynika z art. 109 § 4 k.r.o. Przepis ten zobowiązuje właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy, do składania sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdań dotyczących sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną.

Na jakiej podstawie prawnej sąd oczekuje dostarczania kserokopii całej dokumentacji pracy z rodziną (w art. 15 u.w.r.s.p.z. jest mowa tylko o opinii o rodzinie)?

Brak jest podstaw prawnych zarówno do żądania takiej dokumentacji przez sąd, jak i do przekazania jej przez jednostkę prowadzącą pracę z rodziną. Należy zwrócić uwagę na to, że w dokumentacji znajduje się wiele danych wrażliwych, tymczasem włączenie jej do akt sądowych powoduje, iż dostęp do nich mają wszystkie strony postępowania. Do sądu powinny więc trafiać wydawane na jego wniosek opinie o rodzinie lub sprawozdania z pracy z rodziną, a nie cała dokumentacja.

Co zrobić, jeśli rodzina zobowiązana przez sąd odmawia współpracy (nie otwiera drzwi, awanturuje się)?

Gdy nie ma nawet możliwości nawiązania współpracy lub została ona zerwana, to należy niezwłocznie powiadomić o tym kuratora sądowego, jeśli pracuje z rodziną, lub sąd. Asystent nadal przez jakiś czas powinien podejmować próby wejścia w środowisko i zmotywowania rodziców do współpracy. Rodzice biologiczni powinni być świadomi ryzyka wynikającego z niepodjęcia współpracy – ignorowania postanowień sądu. Dlatego kluczowe jest poinformowanie ich o obowiązku pracy z asystentem i wyjaśnienie, że zobowiązanie to wynika z zagrożenia dobra dziecka, rolą asystenta zaś jest praca z rodzicami, by to zagrożenie wyeliminować i nie dopuścić do dalej idących form ograniczenia władzy rodzicielskiej, w szczególności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Czas prób podejmowanych przez asystenta rodziny i dawania szansy rodzicom na podjęcie współpracy powinien ustalić asystent w konsultacji z przełożonym,

w zależności od postawy rodziny. Powinien to być okres dający rodzinie szansę na zrewidowanie negatywnego stanowiska, ale niezbyt długi, biorąc pod uwagę to, że zagrożone jest dobro dziecka. Ponadto podejmowanie zbyt wielu prób jest obciążeniem asystenta, który w tym czasie mógłby pracować z inną rodziną. Swoje wysiłki na rzecz współpracy z rodziną asystent dokumentuje notatkami z datami i rodzajami czynności, które podejmował w celu realizacji przez rodziców obowiązku nałożonego na nich przez sąd. Po upływie ustalonego okresu i braku zmian postawy rodziny asystent pisze wniosek o wszczęcie z urzędu postępowania o zmianę zarządzeń opiekuńczych wynikających z postanowienia sądu rejonowego/wyroku sądu okręgowego (ważne jest wskazanie daty i sygnatury akt), poprzez uchylenie ograniczenia władzy rodzicielskiej i zwolnienie rodziców dziecka z obowiązku pracy z asystentem rodziny oraz ograniczenie władzy rodzicielskiej rodziców dziecka nad małoletnimi poprzez nadzór kuratora lub by sąd wydał zarządzenie opiekuńcze, które zabezpieczy dobro małoletniego, np. umieszczenie w pieczy zastępczej.

Jeśli zaś do asystentury rodzina została zgłoszona przez sąd, popracuje przez jakiś czas i chce zrezygnować wbrew ocenie asystenta i pracownika socjalnego o braku podstaw do usamodzielnienia lub jeśli zdaniem pracowników dzieci wymagają ochrony – o rezygnacji rodziny należy powiadomić sąd rodzinny. W jaki sposób? I co robić w czasie oczekiwania na odpowiedź sądu, która trwa czasem kilka miesięcy? Czy do rodziny ma przychodzić pracownik socjalny?

W sytuacji, gdy na rodziców został przez sąd nałożony obowiązek współpracy z asystentem, to ta asystentura nie jest dobrowolna, ale obligatoryjna. Rodzice są zobligowani do pracy z asystentem rodziny (art. 109 § 2 pkt 1 k.r.o.), który powinien w tej sytuacji poinformować rodziców, że mogą złożyć wniosek do sądu o zwolnienie z obowiązku współpracy z asystentem rodziny. Do czasu jednak obowiązywania ww. postanowienia rodzina nie może z własnej inicjatywy zaprzestać współpracy. Również asystent rodziny może również zwrócić się do sądu z wnioskiem o rozważenie zmiany postanowienia i zwolnienie rodziców dziecka z obowiązku pracy z asystentem rodziny. Do czasu jednak zmiany postanowienia asystent nie może zaprzestać pracy z rodziną, powinien nadal podejmować próby zmotywowania rodziców biologicznych do współpracy. Musi to dokumentować notatkami z datami i rodzajami czynności, które podejmował

w celu realizacji przez rodzinę obowiązku nałożonego na nią przez sąd. Jest to nadal, zgodnie z wydanym postanowieniem, zadanie asystenta rodziny, a nie pracownika socjalnego.

Tu również obowiązują zasady opisane wcześniej, czyli taka asystentura nie powinna być długo prowadzona, gdyż zagraża to dobru dziecka i wypaleniu zawodowemu asystenta rodziny. Jeśli sąd nie odpisuje, to po miesiącu należy ponowić wniosek lub zapytać, co sąd ustanowił w tej sprawie.

W przypadku asystentury na podstawie orzeczenia sądu warto omówić zakres współpracy asystenta rodziny z pracownikiem socjalnym. Nie ma konieczności przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w celu potwierdzenia zasadności przydzielenia rodzinie asystenta (art. 11 u.w.r.s.p.z.), gdyż na podstawie art. 109 § 4 k.r.o. jednostka organizacyjna wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej ma tej rodzinie udzielić pomocy. Warto wziąć jednak pod uwagę, iż zaistniały poważne czynniki, które spowodowały, że rodzina ma ograniczone prawa rodzicielskie. Należy założyć, że trudności, z którymi rodzin się zmaga, mogą wykroczyć poza kompetencje samego asystenta rodziny, tj. wymagają współpracy multiprofesjonalnej. Dlatego też zasadna jest ścisła współpraca asystenta rodziny z pracownikiem socjalnym w zakresie oceny sytuacji rodziny, tworzenia planu pracy z rodziną i oceny okresowej. Asystent rodziny, gdy jest taka potrzeba, może wejść wspólnie z pracownikiem socjalnym do miejsca zamieszkania rodziny, oczekiwać od pracownika socjalnego pomocy przy realizacji spraw w obszarze socjalno-bytowym, jego uczestnictwa w spotkaniu multiprofesjonalnym lub podjęcia działań interwencyjnych w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu dziecka.

2.2. Etapy metodycznego działania asystenta rodziny – wprowadzenie

Metodyczne działanie asystenta rodziny można podzielić na kilka faz. Jest to opis modelu stworzonego na podstawie analiz teoretycznych i opisów dobrych praktyk dotychczasowych realizatorów tej usługi (Krasiejko, 2013, 2014a, 2014b, 2016b).

W poniższej tabeli 4 zostały zaprezentowane czynności asystenta rodziny, adekwatnie do etapu pracy.

Tabela 4. Czynności asystenta rodziny i proponowana dokumentacja na kolejnych etapach metodycznego działania

Nazwa etapu	Czynności asystenta rodziny	Narzędzia obligatoryjne i fakultatywne
Etap I. Nawiązanie kontaktu, tworzenie relacji	1. Zapoznanie rodziców z rolą, zadaniami, uprawnieniami i zobowiązaniami asystenta wobec zatrudniającej instytucji 2. Rozmowy i obserwacje dotyczące życia rodziny, wstępne omawianie oczekiwań rodziny dotyczących pracy z asystentem 3. Budowanie relacji 4. Obserwacja poziomu wstępnego zaangażowania w pracę nad zmianą poszczególnych członków w rodzinie 5. Motywowanie rodziny do współpracy	Ulotka dla rodziny Założenie teczki rodziny Kwestionariusz osobowy Karta działań asystenta z rodziną
Etap II. Rozpoznanie sytuacji rodziny	1. Zapoznanie się z życzeniami członków rodziny i oczekiwaniami pracownika socjalnego i kuratora rodzinnego co do kierunków pracy z rodziną, urealnianie ich 2. Wywiad z rodzicami dotyczący obecnej sytuacji rodziny 3. Diagnoza środowiska wychowawczego, tj. obserwacja miejsca zamieszkania rodziny, reakcji emocjonalnych (m.in. chęci, możliwości i gotowość do zmian, źródeł oporu), codziennego życia rodziny, stylów przywiązania, postaw wychowawczych rodziców, stylów wychowania, metod wychowawczych. Rozpoznawanie ewentualnych objawów zagrożenia bezpieczeństwa dziecka 4. Analiza dokumentacji rodziny lub o rodzinie, ewentualne zebranie informacji od innych specjalistów pracujących z rodziną lub dziećmi 5. Wstępny opis sytuacji rodziny	Scenariusze wywiadu z rodziną Formularz: opis sytuacji rodziny
Etap III. Planowanie pracy z rodziną	1. Wspólne ustalanie celów, działań, terminów, miejsca i efektów współpracy rodziny z asystentem 2. Analiza lokalnego koszyka usług i wybór przydatnych form pomocy 3. Wypełnienie formularza: plan pracy z rodziną 4. W razie potrzeby – spotkanie w zespole multiprofesjonalnym*	Formularz obowiązkowy: **plan pracy z rodziną** Formularz: protokół posiedzenia zespołu multiprofesjonalnego

Nazwa etapu	Czynności asystenta rodziny	Narzędzia obligatoryjne i fakultatywne
Etap IV. Realizacja działań z planu pracy z rodziną	1. Realizacja działań z planu pracy z rodziną przez jej członków, asystenta rodzin i innych współpracujących z nią specjalistów 2. Wsparcie rodziców w codziennym procesie wychowania dzieci poprzez modelowanie, omawianie, trenowanie, wzmacnianie prawidłowych zachowań rodzicielskich w spontanicznie pojawiających się lub zaplanowanych sytuacjach 3. Uświadomienie rodzicom ich zadań wobec dzieci, wynikających z funkcji opiekuńczo-wychowawczej, higienicznej, kulturalno-towarzyskiej i gospodarczej rodziny oraz norm społecznych 4. Towarzyszenie w działaniach członków rodziny dotyczących spraw na rzecz domu i rodziny 5. Modelowanie realizacji ww. czynności 6. Bieżąca ocena dotycząca poziomu motywacji członków rodziny do wykonywania działań, podziału władzy i zadań do wykonania w rodzinie, poziomu ich wykonywania, chęci skorzystania z pomocy, poziomu komunikowania się, szukania rozwiązań, dążenia do kompromisów, zaspokajania potrzeb dzieci, wzmacniania lub nie więzi w rodzinie, polepszania się lub nie atmosfery, większej zaradności rodziców w realizacji spraw na rzecz domu i rodziny, zmiany metod wychowawczych na te oparte na dialogu, tzw. rodzicielstwie bliskości 7. Ocena ryzyka zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i ewentualne działania zaradcze	Karta działań asystenta z rodziną
Etap V. Ocena okresowa	1. Monitorowanie, które z planowanych działań są wykonane lub nie przez członków rodziny, asystenta i innych specjalistów 2. Ocena postępów rodziny, tj. sprawdzenie, czy wykonywane przez asystenta i członków rodziny działania prowadzą do osiągnięcia zakładanych celów, określanie, co już zostało zrobione, a co jeszcze pozostało do realizacji 3. Ocena ryzyka zagrożenia bezpieczeństwa dzieci oraz rokowań dotyczących konstruktywnych zmian w rodzinie i ich trwałości	Formularz obowiązkowy: **ocena okresowa sytuacji rodziny**

Tabela 4. cd.

Nazwa etapu	Czynności asystenta rodziny	Narzędzia obligatoryjne i fakultatywne
	4. Aktualizacja planu pracy z rodziną 5. W razie potrzeby – spotkanie w zespole multiprofesjonalnym 6. Ewaluacja pracy asystenta rodziny	Formularz: **aktualizacja planu pracy** z rodziną Formularz: **protokół z posiedzenia** zespołu multiprofesjonalnego
Etap VI. Ocena końcowa i zakończenie współpracy	1. Ocena postępów rodziny w kontekście jej usamodzielnienia 2. Podjęcie decyzji o zakończeniu współpracy 3. Zakończenie współpracy 4. Monitorowanie rodziny	Formularz: ocena końcowa sytuacji rodziny

* Zespół multiprofesjonalny złożony jest ze specjalistów pracujących z daną rodziną, lecz w odróżnieniu od grupy diagnostyczno-pomocowej czy zespołu interdyscyplinarnego pracuje z każdą rodziną, niekoniecznie taką, w której problemem jest przemoc, jego celem jest wymiana informacji o rodzinie, utworzenie i realizacja planu współpracy z rodziną, koordynacja działań, zob. więcej: Krasiejko (2015a).

Źródło: opracowanie własne.

W uzgodnieniu z Ministerstwem Rodziny Pracy i Polityki Społecznej opowiadam na prośbę asystentów rodziny, dotyczącą określenia, co powinno wchodzić w skład teczki rodziny (w kolejności wpinania dokumentów):

- kwestionariusz osobowy,
- wniosek pracownika socjalnego o asystenta rodziny lub postanowienie sądowe,
- zgoda rodziców (tylko wtedy, gdy asystentura jest dobrowolna, w przypadku asystentury z postanowienia sądu – nie),
- decyzja kierownika o przydzieleniu asystenta rodziny,
- ocena wstępna sytuacji rodziny,
- plan pracy z rodziną,
- oceny okresowe,
- aktualizacje planu pracy z rodziną,
- miesięczne karty pracy asystenta z rodziną,
- formularz zakończenia pracy z rodziną,
- w przypadku rodziny zobligowanej do asystentury rodziny przez sąd – postanowienie sądowe potwierdzające zwolnienie z obowiązku współpracy z asystentem rodziny.

Oprócz planu pracy i oceny sytuacji rodziny ważnym dokumentem asystenta rodziny jest miesięczna karta pracy asystenta z rodziną, która powinna dawać obraz zadań wykonanych z daną rodziną i na jej rzecz w obrębie danego dnia, w rozliczeniu miesięcznym. Stanowi ona podstawę do pisania ocen okresowych i sprawdzenia, czy realizowany jest plan pracy z rodziną (dokumenty te powinny być spójne ze sobą). W teczce mogą również znajdować się zaświadczenia o efektach działań zrealizowanych w planie pracy z rodziną, np. zaświadczenie o ukończeniu Szkoły dla Rodziców.

Do rozliczania czasu pracy sugerujemy opracowanie dokumentów w taki sposób, by asystenci mogli samodzielnie ustalić swój rozkład czasu pracy (zob. podrozdział 1.7).

W Polsce nie ma jednakowych wzorów dokumentów asystenta rodziny narzuconych przez przepisy prawa. Każda z instytucji mogła wypracować swoje druki.

W niniejszej publikacji zaprezentujemy przykładowo wypełnione dokumenty dla czterech przypadków na wybranych etapach metodycznego działania:

Przypadek 1. Rodzina skierowana do asystentury rodziny przez pracownika socjalnego.

Przypadek 2. Rodzina z dziećmi w pieczy zastępczej.

Przypadek 3. Rodzina uchodźcza z Ukrainy skierowana przez pedagoga szkolnego.

Przypadek 4. Rodzina z kobietą w ciąży powikłanej skierowana do asystentury przez poradnię K.

Obowiązkowe, zgodnie z art. 15 ust. 1 i art. 15 ust. 3, jest pisemne sporządzenie planu pracy i oceny okresowej. Plan pracy po ocenie okresowej, która powinna być tworzona co najmniej raz na pół roku, powinien być aktualizowany. Warto przed planem sporządzić ocenę wstępną. Dokumenty te są zapisem prowadzenia metodycznego działania, więc powinny być tworzone na danym etapie i aktualizowane, gdy sytuacja zmieni się znacząco, natomiast nie rzadziej niż raz na pół roku. Rodzice biologiczni powinni być włączani w ten proces, a kopie tych dwóch dokumentów – planu pracy i oceny okresowej, powinny być im dawane i przetrzymywane przez rodzica w specjalnym segregatorze z innymi ważnymi dokumentami rodziny. Praca asystenta jest prowadzona z rodziną i na jej rzecz w celu wzmocnienia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców biologicznych i poprawy sytuacji wychowawczej, więc rodzice powinni dostać informacje, jak asystent rodziny ocenia ich postępy w tych zakresach.

Poza tym są dokumenty potwierdzające, że rodzice współpracują (lub nie) nad poprawą swoich kompetencji rodzicielskich. Jeśli tak, to mogą je przedstawić sądowi. Niestety, w wielu ośrodkach pomocy społecznej dokumenty są tworzone „do teczki", bez udziału osób wspieranych, bywa, że wywołuje to ich opór. Zdarza się, że wynajmują prawnika, który ma im pomóc we wglądzie do planu pracy czy ocen okresowych.

Jeśli praca w danym przypadku jest trudna, to warto pracować zespołowo, co jakiś czas spotykać się, w ramach potrzeb lub oceny okresowej, z rodzicami i przedstawicielami innych instytucji, sporządzając protokół tego spotkania. W przypadku pracy z rodziną według ustawy „Za życiem" należy utworzyć dodatkowo katalog indywidualnego wsparcia.

Narzędzia asystenta rodziny służą do prowadzenia i dokumentowania pracy z rodziną. Ich zadaniem jest umożliwienie świadczenia usługi na jak najwyższym poziomie i ułatwianie wykonywania pracy. Rekomendacją Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Asystentów Rodziny jest, by narzędzia służyły jedynie dokumentowaniu minimalnego zakresu informacji na temat prowadzonej pracy socjalno-wychowawczej z rodziną. Nie powinno się nadmiernie rozbudowywać biurokratycznej części pracy, ograniczając przez to bezpośrednie działanie z rodziną.

2.3. Nawiązanie kontaktu, tworzenie relacji

Niezależnie od tego, kto zgłosił rodzinę do asystentury, czy ona sama, czy pracownik socjalny, sąd lub inna instytucja, to asystent zostaje wprowadzony do rodziny najczęściej przez pracownika socjalnego, jeśli asystent rodziny jest zatrudniony w ośrodku pomocy społecznej, lub przedstawiciela innego podmiotu prowadzącego pracę z rodziną wyznaczonego przez gminę. Asystent rodziny powinien poinformować rodzinę o swoich zadaniach, kompetencjach, uprawnieniach, zobowiązaniach wobec zatrudniającej go instytucji oraz organizacji pracy. Można posłużyć się tu ulotką zrozumiałą dla rodziców o różnym poziomie poznawczym (zob. przykład poniżej).

Ulotka dla rodziny

Kim jest asystent rodziny i co robi?

Asystent rodziny przez pewien czas wspiera rodzinę, aby w przyszłości samodzielnie potrafiła pokonywać trudności życiowe, zwłaszcza dotyczące opieki i wychowania dzieci oraz prowadzenia gospodarstwa domowego.

W czasie wspólnych działań z członkami rodziny:

- pomaga odnaleźć to, co w was dobre, co potraficie i kto oraz gdzie może wam pomóc,
- doradza, jak pielęgnować niemowlę, opiekować się i wychowywać dzieci, żeby były szczęśliwe i słuchały poleceń rodziców, omawia i pokazuje metody wychowania oparte na bliskości z dziećmi i dialogu,
- pomaga w codziennej organizacji dnia rodzin, znajdowania sposobów spędzania wspólnego czasu rodziny,
- pokazuje, jak sprawnie wykonywać obowiązki domowe,
- doradza, jak zarządzać pieniędzmi,
- informuje, jak działają urzędy, placówki wsparcia rodziny i dziecka,
- wyjaśnia, jak wypełniać dokumentację oraz realizować sprawy urzędowe, w szczególności dotyczące zdrowia i edukacji,
- wspiera w kontaktach z pracownikiem socjalnym, pracownikami szkoły, przedszkola, sądu, poradni, przychodni, policji i innych instytucji,
- wspiera emocjonalnie i omawia sposoby regulacji emocji,
- chroni dzieci przed niebezpiecznymi zachowaniami dorosłych.

Asystent rodziny spotyka się z rodziną w jej domu oraz czasem towarzyszy jej członkom w drodze do instytucji i spotkaniach w szkołach, poradniach, ośrodkach zdrowia. Początkowo spotyka się z rodziną często, potem coraz rzadziej. Jedna wizyta może trwać nawet trzy godziny. Asystent rodziny prowadzi dokumentację, planuje z rodziną, co i jak zrobić, oraz pisze sprawozdania z wykonanych działań. Współpracuje z innymi pracownikami różnych instytucji pracującymi z rodziną dla jej dobra, a przede wszystkim, aby dzieci czuły się dobrze i bezpiecznie.

Asystent rodziny pomaga zrealizować to, co rodzina chce, oraz co przedstawiciele różnych instytucji od niej wymagają. Pomaga tylko w tym, co jest możliwe do osiągnięcia.

Towarzyszy rodzinie w różnych działaniach, pokazuje lub omawia, jak coś zrobić na rzecz dzieci lub rodziny, ale nie wyręcza, czyli nie wykonuje za rodziców ich obowiązków, jeśli potrafią wypełniać je samodzielnie.

Asystent powinien również uprzedzić rodziców, że jest zobowiązany do sporządzania planów pracy wspólnie z nimi i w konsultacji z pracownikiem socjalnym (lub jeśli jest to praca nad powrotem dzieci – z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej albo pracownikiem pieczy instytucjonalnej) oraz oceny okresowej, będącej swego rodzaju podsumowaniem wykonanych działań i współpracy z pracownikami innych instytucji. Na tym etapie warto też uświadomić rodzicom, że jeśli zdarzą się w czasie kontaktów asystenta z rodziną sytuacje zagrażające życiu lub zdrowiu dzieci, to będzie musiał podjąć działania zaradcze. Może podać konkretne przykłady, np. jeśli zastanie dzieci same w domu, jeżeli rodzice będą pod wpływem środków odurzających lub jeśli dzieciom lub innym osobom w rodzinie będzie działa się krzywda (m.in. zobaczy ślady pobicia).

Często asystenci rodziny zgłaszają dylemat dotyczący umawiania się na wizyty. Kadra kierownicza i inni specjaliści pracujący z rodziną wymagają, a czasem wręcz wymuszają wizyty niezapowiedziane, które mają na celu pokazać rzeczywiste funkcjonowanie rodziców, tj. systematyczność wykonywania obowiązków na rzecz dzieci i domu, poziom sprawowania opieki, wyłapać dysfunkcje rodziny i sprawdzić bezpieczeństwo dzieci. Tego typu działania kontrolne zazwyczaj spotykają się z oporem co najmniej jednego rodzica jako zagrażające samostanowieniu osób i zakłócające mir domowy, powodują dodatkowy stres, niepewność czy presję u osób, które są neurobiologicznie podatne na zakłócenia wynikające z działań nie wprost (Bondarenko i in., w przygotowaniu). Odbierają je jako zagrożenie i uruchamiają mechanizmy przetrwaniowe: walkę, ucieczkę, zamrożenie lub przymilanie się. Warto zwrócić uwagę, że ok. 35% rodzin rocznie rezygnuje ze współpracy z asystentem rodziny. W ten sposób traci się szansę na wsparcie rodziny, w tym dzieci, i wypracowanie kompetencji rodzicielskich w środowisku zamieszkania. Podam kilka pozytywnych aspektów wizyt umawianych: jeśli rodzina przygotuje się na spotkanie, np. posprząta, można to docenić i zachęcić, by jej członkowie robili to systematycznie, natomiast jeśli nie będzie przygotowana na przyjście asystenta, mimo że się umówili, w domu będzie panował duży bałagan i sytuacja powtórzy się wielokrotnie, świadczyć to będzie o zaburzeniach psychicznych lub neuroatypowości rodziców (paraliż wykonawczy występuje np. przy ADHD i zaburzeniach posttraumatycznych) i będzie wymagać leczenia psychiatrycznego oraz psychoedukacji lub psychoterapii. Wizyta umówiona obniża napięcie emocjonalne, więc rodzice lepiej skorzystają ze spotkania, bo ich mózg i autonomiczny układ nerwowy będą nastawione na uczenie się, rozwój, a nie przetrwanie. Asystent będzie mógł przeprowadzić pedagogizację rodziców, trening umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego lub wizyta będzie

mogła zostać poświęcona towarzyszeniu w drodze do instytucji, np. ośrodka zdrowia czy placówki oświatowej, by tam modelować, a potem trenować umiejętności załatwiania spraw (więcej: Bondarenko i in., w przygotowaniu).

Ważne jest, aby na początku współpracy z rodziną skupić się nie tyle na szybkim wykonywaniu zadań związanych z niwelowaniem problemów zgłaszanych przez przedstawicieli innych zawodów pracujących z rodziną, ile na budowaniu relacji i pozyskiwaniu informacji od członków rodziny po to, aby móc rozpoznać ich postrzeganie własnej rodziny jako środowiska wychowawczego oraz chęci, możliwości i gotowości do zmian. To też moment, aby stosując Dialog Motywujący (Jaraczewska i Krasiejko, 2012), za pomocą którego zostaną omówione korzyści i straty z podjęcia i niepodjęcia zmian w życiu rodziny, zamienić często zewnętrzną motywację na wewnętrzne przekonanie rodziców, że współpraca z asystentem może dać pozytywne efekty. Powyższe zabiegi, na pierwszym etapie, są niezwykle ważne, by odpowiednio zaaranżować współpracę, a nawet konieczne, biorąc pod uwagę specyfikę beneficjentów tej usługi. Da to podwaliny dobrej współpracy na kolejnych jej etapach.

Asystent w tej fazie pracy podejmuje rozmowy i obserwacje dotyczące życia rodziny. Spotyka się z jej członkami w środowisku zamieszkania, co zwiększa możliwość poznania sytuacji i potrzeb osób wspieranych. Pracując w systemie zadaniowego czasu pracy, dostosowuje termin i długość trwania wizyty, uwzględniając potrzeby i możliwości członków rodziny, choć biorąc pod uwagę, że zazwyczaj pracuje z 15 rodzinami, musi organizować spotkania w sposób ekonomiczny i balansować między wsparciem emocjonalnym a konkretnym działaniem, co może mieć przełożenie nawet na postawę ciała i ton głosu, między łagodnym, miękkim i ciepłym a stanowczym i energicznym.

Na tym etapie zakładana jest teczka rodziny i zazwyczaj wypełniany kwestionariusz z podstawowymi danymi o jej członkach (adres, wiek, struktura rodziny). Jak napisano powyżej powinien znaleźć się tam wniosek pracownika socjalnego o przydzielenie asystenta rodziny i kopia decyzji kierownika ośrodka pomocy społecznej, zgoda rodziny na współpracę z asystentem. Nie wkłada się tam wywiadu środowiskowego, gdyż jest to dokument pracownika socjalnego. W przypadku skierowania rodziny do asystentury przez sąd – postanowienie sądowe o zobowiązaniu rodziców do pracy z asystentem rodziny. Teczka rodziny na kolejnych etapach będzie uzupełniana o wstępny opis sytuacji rodziny, plan pracy z rodziną, jego aktualizacje, oceny okresowe, miesięczne karty pracy asystenta z rodziną i dokumenty dostarczane przez rodzinę, obrazujące jej zmieniającą się sytuację, potwierdzające osiąganie efektów zawartych w planie pracy.

2.4. Rozpoznanie i ocena sytuacji rodziny

Na potrzeby diagnozy pedagogicznej, czyli rozpoznawania rodziny pod względem socjalno-wychowawczym i tworzonego przez nią środowiska rozwoju i funkcjonowania jednostek, zwłaszcza dzieci, realizowanej przez asystenta rodziny przydatne jest zastosowanie strategii całościowej, w której dąży się do dokonania ogólnej oceny rodziny jako środowiska wychowawczego (Jarosz, 2007, s. 18–21).

We wcześniejszych opracowaniach (m. in. Krasiejko, 2010, s. 15–18, 181–182; Krasiejko, 2011, s. 24–32) proponowane było, aby asystent rodziny skupiał się na diagnozie pozytywnej, obejmującej czynności zmierzające do identyfikacji potencjałów tkwiących w jednostce i środowisku jej życia, które mogą wspomagać procesy zmiany (Wysocka, 2013, s. 160–161). Po kilku latach praktyki w zakresie asystentury rodziny okazuje się jednak, że w ośrodkach pomocy społecznej, gdzie dominującym do tej pory modelem była diagnoza negatywna, zmierzająca do określenia istoty problemów, ich przyczyn, potencjalnych mechanizmów psychospołecznych i ich konsekwencji zarówno dla jednostki, jak i jej otoczenia (Wysocka, 2013, s. 159), udaje się asystentom wprowadzić model postępowania diagnostycznego obejmujący zarówno wskazanie zasobów, jak i opis problemów rodziny. Tak więc w obecnej praktyce celem asystenta rodziny w procesie oceny środowiska wychowawczego rodziny jest zarówno rozpoznanie dążeń, potrzeb, mocnych stron rodziny oraz szerszych układów społecznych, w których jest zlokalizowana (Jarosz 2007, s. 19), jak i czynników zagrożenia dla biosocjokulturalnego rozwoju dziecka w rodzinie, po to aby „projektować pomoc w rozwoju, ukierunkowaną zarówno na dziecko, jak i na jego rodzinę" (Marynowicz-Hetka, 1987, s. 204). Przebywając często, nawet kilka razy w tygodniu, w miejscu zamieszkania członków rodziny asystent ma możliwość obserwacji warunków ich życia i zachowania w codziennych sytuacjach, przeprowadzenia nie tylko ustrukturowanego wywiadu na podstawie narzędzi diagnostycznych, lecz także swobodnych rozmów na różne tematy dotyczące dziecka, rodziny, wychowania, wartości, aspiracji życiowych. Ważną zasadą diagnostyczną jest włączenie rodziny w ten proces i poznanie jej perspektywy widzenia swojej obecnej sytuacji i preferowanej przyszłości.

Na omawiany etap składa się: a) zapoznanie się z życzeniami członków rodziny i ewentualnymi oczekiwaniami przedstawicieli innych zawodów co do kierunków pracy z rodziną, b) urealnienie ich oraz c) ocena środowiska wychowawczego

rodziny i wstępny opis sytuacji rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem oceny potrzeb dzieci i poziomu ich zaspokojenia przez rodziców.

Celem tego etapu jest identyfikacja potrzeb danej rodziny i dostosowanie oferty pomocowej do indywidualnego przypadku. Istotnym krokiem jest tu określenie obrazu preferowanej przyszłości rodziny i wstępne sformułowanie celów współpracy. Następuje poszukiwanie tego, nad czym można by pracować tak, aby rodzice i dzieci mieli poczucie, że zmiany mogą przynieść im korzyści.

Przykładowe pytania:

- *Co chciałaby pani osiągnąć dzięki mojemu przychodzeniu tutaj, co byłoby wartościowe dla pani i pani rodziny?*
- *Co dobrego jest w waszej rodzinie? Za co może pan/pani pochwalić partnera, za co dzieci?*
- *Co pana/panią martwi? W czym potrzebujcie pomocy, jeśli chodzi o opiekę i wychowanie dzieci? Jak opiekujecie się dziećmi? Jak okazujecie dzieciom miłość? Jak radzicie sobie z egzekwowaniem poleceń, z zachęcaniem dzieci do wywiązywania się z obowiązków domowych czy do nauki, stawianiem dzieciom granic?*
- *W czym potrzebujcie pomocy, jeśli chodzi o prowadzenie gospodarstwa domowego czy realizację spraw na rzecz domu i rodziny?*
- *Jakie chcielibyście mieć relacje ze sobą i z dziećmi? Jak wam w tym pomóc?*
- *Proszę powiedzieć, jak pan/pani myśli, co powinniśmy wiedzieć o problemach, które spowodowały, że zaproponowano panu/pani współpracę z asystentem rodziny?*

Przydatne pytania – etap poszukiwania obszarów do działania
(za: Świtek, 2007)

Moment rozpoczynania rozmowy	Przykładowe pytania
Kiedy zaczynasz od obecnej sytuacji	*Co dzieje się w państwa życiu, że potrzebujecie wsparcia asystenta rodziny?* *Jakie okoliczności stykają nas ze sobą?*
Kiedy łączysz obecną sytuację z problemami	*Z czym najtrudniej pogodzić się w tym, co się dzieje?* *Co panią martwi w tej sytuacji?* *Co w tym wszystkim najszybciej wywołuje pani poruszenie (sprzeciw…)?* *Koło czego jest najtrudniej przejść obojętnie w tej sytuacji?*

Moment rozpoczynania rozmowy	Przykładowe pytania
Kiedy łączysz obecną sytuację z celami	*Na co ma pani nadzieję w tej sytuacji?* *Co by miało się zmienić?* *Czego pan chce w tej sytuacji?* *Jakich zmian pani oczekuje w obecnej sytuacji?* *W tej sytuacji za czym pani najbardziej tęskni?*
Kiedy łączysz obecną sytuację z preferowaną przyszłością	*Kiedy patrzy pani na obecną sytuację, to czego brakuje najbardziej, by była lepsza?* *Co ma się koniecznie zmienić, by to była lepsza dla pana sytuacja?* *Czym się różni obecna sytuacja od tej, kiedy sprawy będą się miały lepiej? Czego będzie więcej, czego mniej, co się pojawi, co zniknie?* *Proszę sobie wyobrazić waszą rodzinę za rok, po tym jak dzięki naszej wspólnej pracy rozwiążemy wasze problemy, które spowodowały, że jestem waszym asystentem. Jaka zmiana w waszym życiu pozwoli panu stwierdzić, że jest lepiej i że nie muszę już tu przychodzić?*
Kiedy łączysz obecną sytuację z potrzebami	*Jak pani sądzi, jakie pani potrzeby są obecnie najważniejsze?* *O jakie pani potrzeby najtrudniej jest zadbać w obecnej sytuacji?* *Z jakimi pani potrzebami, które są najmniej zadbane w tej sytuacji, trudno sobie poradzić?* *O jakie pani potrzeby udaje się wystarczająco dbać?* *Z jakimi pani potrzebami dobrze sobie pani radzi, nawet jeśli nie są wystarczająco zaspokajane?*
Kiedy zaczynasz od problemu	*Na czym polega pana trudność?* *Co jest dla pana kłopotem?* *Co panią martwi?* *Z czym trudno sobie poradzić?*
Kiedy szukasz powiązań pomiędzy problemami zewnętrznymi i wewnętrznymi	*Jak pani reaguje na to, co dzieje się trudnego wokół? Jak te trudne sprawy na panią wpływają? Co to dla pani niesie ze sobą?* *Jak te pana trudności wpływają na innych? Jak inni reagują na pana trudności?* *Czemu to sprzyja? Jak przez to łatwiej jest reagować, myśleć?*
Kiedy łączysz problemy z celami	*Co ma być zamiast tego, co widzi pan jako problem?* *Co będzie inaczej?*

Moment rozpoczynania rozmowy	Przykładowe pytania
	Co pan będzie robił (myślał, czuł…) inaczej? *Co inni będą robić (myśleć, czuć…) inaczej?* *Co będzie innego zamiast tych trudności?* *Na czym będzie polegało uwolnienie się od tych kłopotów? Na czym ma polegać to „lepiej”?* *O co trudno jest dbać przez te problemy?* *Osiąganie czego utrudniają te kłopoty?*
Kiedy łączysz problemy z potrzebami	*Jak te problemy wpływają na pani różne potrzeby?* *Czego ma pani za mało przez te trudności?* *O jakie pani potrzeby jest trudniej dbać przez te trudności?*
Kiedy zaczynasz od celów	*Czego pani oczekuje?* *Co pan chce?* *Na co mają państwo nadzieję?* *O co ważnego chcą państwo zadbać?* *Co chce pani osiągnąć?* *Za czym najbardziej pani tęskni?*
Kiedy łączysz ze sobą cele wewnętrzne i zewnętrzne	*Kiedy już to pani osiągnie, jak to wpłynie na to, co się dzieje wokół pani?* *Jak inne osoby zareagują na taką pani zmianę?* *Kiedy już pani będzie potrafiła tak robić, myśleć, czuć, co to zmieni dla innych (w innych)?* *Kiedy już wokół coś się zmieni, co to pani ułatwi?* *Co wtedy będzie pani mogła łatwiej zrobić, pomyśleć, poczuć?* *Kiedy ta osoba już taka będzie, co to panu przyniesie? Jakie możliwości to otworzy? Czego dzięki takiej zmianie będzie więcej pomiędzy wami? Co wtedy będzie innego w pani reakcjach, tym, jak pani myśli, co pani czuje?*
Kiedy łączysz ze sobą cele i preferowaną przyszłość	*Jak będzie wyglądał pani codzienny dzień, kiedy już pani to osiągnie? Jakie zmiany to przyniesie w pani życiu?* *Jak zmiany, o których mówiliśmy, wpłyną na kształt codziennego życia? Jakie będą pozytywne skutki w pani życiu, które szerzej wypłyną z tych zmian?* *Gdzie będzie najbardziej widoczne osiągnięcie tych celów i co to zmieni?*

Asystent rodziny, stosując techniki aktywnego słuchania (pytania otwierające, parafrazy, podsumowywania), przeprowadza swobodny, jakościowy wywiad z rodzicami, który ma za zadanie wyłonić potrzeby lub trudności, przeformułować je w cele rodziny i wychwycić zasoby (tkwiące w członkach rodziny, całym systemie rodzinnym, rodzinie poszerzonej, środowisku lokalnym), które pozwolą osiągnąć założone cele. Lepiej skupić się na tym co ma być, niż co usunąć oraz na rozwoju umiejętności niż likwidowaniu problemów, gdyż daje to większą motywację do zmiany. Przykładowe narzędzia znajdują się w załączniku.

Prowadząc pracę z rodzinami z Ukrainy, można wykorzystać kulturogram. Na podstawie dziesięciu obszarów diagnozy w nim określonych rozpoznaje się wpływ wartości kulturowych, przekonań i praktyk na funkcjonowanie rodziny oraz na tej podstawie wybiera się odpowiednie sposoby pracy. Pytania dotyczą: a) miejsca zamieszkania, b) legalnego statusu, c) okresu przebywania w nowej społeczności, d) języka, którym posługuje się rodzina w domu i na zewnątrz, e) przekonań związanych ze zdrowiem, f) wpływu kryzysowych i traumatycznych sytuacji na życie rodziny, g) kontaktu z kulturą, religią, odpoczynku, szczególne wydarzeń, jedzenia, ubioru, h) dyskryminacji, opresji, uprzedzeń, stereotypów, i) wartości związanych z edukacją i pracą, j) wartości w strukturze rodziny (władza, hierarchia, zasady, podsystemy oraz granice) (więcej, łącznie ze schematami: Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2016)[4].

Planowane działania na początku współpracy powinny być atrakcyjne dla rodziny, dlatego też ważne jest, aby – jeżeli bezpieczeństwo dzieci nie jest zagrożone – pracować najpierw nad tym, co rodzic chce i co jest gotowy zrobić. Rodziny mogą sygnalizować potrzebę wsparcia w zakresie poprawy sytuacji socjalno-bytowej lub od razu przejść do omawiania trudności wychowawczych. W pierwszym przypadku jako priorytetowo powinny być potraktowane działania socjalne, skupione na sferze materialno-rzeczowej, gdyż one przywracają bezpieczeństwo rodzinie, takie jak: pomoc w uzyskaniu środków finansowych poprzez sprawdzenie, czy osoba ma niewykorzystane możliwości do skorzystania z uprawnień i zasobów (świadczenia rodzinne, wychowawcze, opiekuńcze i alimentacyjne, renty, zasiłek stały, pomoc rzeczowa z fundacji zajmującej się pomocą rodzinie), pomoc w pozyskiwaniu niezbędnych rzeczy (ubranek, zabawek dla dzieci, mebli itp.), rzecznictwo lub mediacja w kontaktach z innymi osobami, które przyznają taką pomoc. Dlatego tak ważna jest współpraca

[4] Książka dostępna bezpłatnie na stronie Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Asystentów Rodziny, www.osar.com.pl.

z pracownikiem socjalnym, który po rozpoznaniu tych potrzeb pomaga w tym zakresie rodzinie. W drugim przypadku będzie to określenie poziomu realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, docenienie tego, co rodzice robią dobrze, a następnie wzmocnienie ich kompetencji rodzicielskich i wsparcie ich w przezwyciężeniu trudności wychowawczych z dziećmi. W tym obszarze ważna jest ocena stylów przywiązania i wychowania, postaw wychowawczych rodziców, metod wychowawczych oraz zasobów tkwiących w rodzinie (szczegółowo: Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024).

Dopiero potem przechodzi się do pracy nad celami wyznaczonymi przez innych specjalistów lub motywowania do zmian zachowań uznanych przez asystenta za destrukcyjne. Zmiana kolejności zazwyczaj powoduje bierny lub czynny opór rodziców.

Dokonując oceny rodziny, warto wziąć pod uwagę, jak funkcjonuje ona w swoim środowisku lokalnym, czyli jakie funkcje pełnią jej poszczególni członkowie, jakie są więzi między nimi, bliższe i dalsze znajomości oraz częstotliwość kontaktów z dalszą rodziną czy znajomymi. Asystent powinien zaobserwować, jaki jest udział poszczególnych członków rodziny w różnych grupach społecznych. Taka wiedza może się przydać w późniejszej pracy z rodziną oraz w odkrywaniu uśpionych potencjałów jej członków. To, iż rodzina była kiedyś aktywna społecznie, daje większe szanse wyjścia z trudnych sytuacji. Z pomocą asystenta rodziny można odnowić stare znajomości i postarać się, aby rodzina będąca w kryzysie z czasem mogła prawidłowo i samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie.

Pytanie asystentów rodziny: *Jak motywować do pracy klienta o niskiej chęci do poprawy swojej sytuacji i współpracy z asystentem?*

Jeśli rodzice nie widzą problemów lub nie chcą z jakichś zapewne ważnych dla siebie powodów przyznać, że mają trudności oraz opowiedzieć, co chcą lub powinni w swoim życiu zmienić, warto zastosować strategie użyteczne w pracy z „klientami niedobrowolnymi", np. okazywanie zrozumienia dla sytuacji danej osoby, akceptowanie sposobu widzenia własnej rzeczywistości przez członka rodziny, łączenie powodu pracy z asystentem z celami osób kierujących, formowanie celów osobistych osoby (Świtek, 2007; Krasiejko, 2011). Motywacja do zmiany powstaje na skutek rozbieżności pomiędzy obecnym zachowaniem a ważnymi osobistymi celami lub wartościami. Asystent rodziny powinien rozwijać u rodzica tę rozbieżność, zadając pytania w taki sposób, aby to on podawał argumenty przemawiające za zamianą.

Przydatne pytania: *Do asystentury skierował państwa pracownik socjalny, jakich zmian on oczekuje? Asystent rodziny został przyznany państwu na mocy*

postanowienia sądu. Co jest tam napisane? Jakie zalecenia dotyczące zmian w państwa rodzinie czy państwa działań wyznaczył sędzia?

Asystent rodziny ma prawo do występowania do właściwych organów władzy publicznej, organizacji oraz instytucji o podanie informacji, w tym zawierających dane osobowe, niezbędnych do udzielenia pomocy rodzinie (art. 16 ust. 1 pkt 2 u.w.r.s.p.z.), jednak warto pozyskać ustną zgodę rodziny lub ją chociażby poinformować o takim zamiarze, żeby rodzice nie odebrali takich działań jako manipulacyjnych, tj. że różne instytucje spiskują przeciw rodzinie, że prowadzą działania kontrolne, by zmusić ich do czegoś, do czego nie są gotowi, lub że zbierają dowody, by odebrać im dzieci, np. lepiej towarzyszyć rodzicowi w placówce oświatowej lub medycznej, przy pozyskiwaniu informacji na temat rodziny, przy okazji trenując umiejętności matki lub ojca w zakresie prawidłowych kontaktów z pracownikami instytucji, niż wysłać pismo z prośbą o udostępnienie danych, w dodatku bez wiedzy rodziców. Zachowania realizowane bez wiedzy rodziny zazwyczaj burzą zaufanie, gdy rodzic przypadkowo się o nich dowie.

Asystent rodziny wypełnia narzędzie: opis sytuacji rodziny wskazujący obszary do dalszej pracy z rodziną oraz zawierający zasoby, z których można skorzystać lub które trzeba będzie zdobyć. Na potrzeby diagnozy pedagogicznej, czyli rozpoznawania rodziny pod względem socjalno-wychowawczym i tworzonego przez nią środowiska rozwoju i funkcjonowania jednostek, zwłaszcza dzieci, realizowanej przez asystenta rodziny, przydatne jest zastosowanie strategii całościowej, w której dąży się do dokonania ogólnej oceny rodziny jako środowiska wychowawczego. Asystent rodziny powinien sporządzić ocenę w taki sposób, by najpierw opisać, co rodzice robią dobrze (jeśli coś działa, rób to częściej), a potem nad jakimi umiejętnościami rodzice powinni popracować (zamienianie problemów na umiejętności, które możesz kształtować lub rozwinąć). Ocena ma mieć wymiar operacyjny, być skoncentrowana na zmianie i szukaniu rozwiązań.

Warto zauważyć, że asystent rodziny pracuje z blisko 15 rodzinami, więc musi sprawnie balansować między wsparciem emocjonalnym osób w rodzinie a skutecznym zbieraniem informacji, by podjąć wspólne kroki w celu poprawy sytuacji o wymiernych efektach. Zbyt długa i głęboka analiza przyczyn i objawów problemów może wbrew pozorom retraumatyzować członków rodziny i oddalać ich od podjęcia skutecznych działań. Poza tym asystent rodziny nie jest psychoterapeutą i zbierając informacje o przeszłości matki lub ojca, może uruchomić emocje lub zachowania, z którymi nie będzie umiał sobie poradzić.

W tej ogólnej charakterystyce socjalno-wychowawczego funkcjonowania środowiska rodzinnego bierze się pod uwagę:

- sferę socjalno-bytową rodziny i zdrowotną (np. dochód rodziny, wielkość i standard mieszkania, wyposażenie go w udogodnienia i dobra materialne służące rozwojowi dzieci i całej rodziny, np. księgozbiór, sprzęty do uprawnia sportu i rekreacji; choroby i ich leczenie);
- sferę oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych (struktura rodziny, style przywiązania i wychowania, postawy wychowawcze, metody wychowania, relacje i więzi pomiędzy członkami rodziny, atmosfera wychowawcza, sposób spędzania czasu wolnego, charakter konsumpcji kultury) oraz konkretne umiejętności opiekuńcze, wychowawcze i społeczne rodziców, które należy wzmocnić;
- sferę wartości (treści wychowawcze, cele wychowania, uznawane systemy wartości, aspiracje życiowe i edukacyjne, uznawane wzory i autorytety);
- potrzeby dzieci i poziom ich zaspokojenia przez rodziców;
- zasoby rodziny i otoczenia społecznego, które można wykorzystać;
- zasoby instytucjonalne (z lokalnego koszyka usług asystent rodziny wybiera te, które mogą być przydatne dla rodziny) (więcej: Łagód i in., 2022; Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024).

Poniżej zostaną przedstawione opisy sytuacji do ww. czterech przypadków.

Przypadek 1. Rodzina skierowana do asystentury przez pracownika socjalnego

OPIS SYTUACJI RODZINY
NR 21/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

(imiona i nazwiska): Aneta Nowak (ur. 1982) i Karol Nowak (ur. 1981) oraz córka Lena (ur. 2016)

(adres) ul. Krótka 6/9, Dobre Miasto

(telefon kontaktowy) 661 481 819

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko) Kornelia Maliniak

(telefon kontaktowy) 665 780 912

DATA SPORZĄDZENIA: 10.05.2025

Struktura rodziny: rodzina pełna, składa się z trzech osób: matki, ojca i córki.

Sfera socjalno-bytowa i zdrowotna: rodzina ma niski dochód, na który składa się zasiłek wychowawczy, rodzinny, zasiłek stały i zasiłek pielęgnacyjny pani Anety. Pani Aneta ma orzeczony znaczny stopień niepełnosprawności (przyczyna – zaburzenia wzroku). Z powodu zaległości w opłatach za mieszkanie rodzina będzie eksmitowana do mniejszego mieszkania z zasobów miasta. Pani Aneta oglądała już to mieszkanie, jest położne w kamienicy, w starym budownictwie, o bardzo niskim standardzie (pokój, kuchnia, WC). Gdy zostanie odgrzybione i pomalowane, będą mogli się wprowadzić. Rzeczy członków rodziny powinny zostać spakowane w ciągu dwóch tygodni, wcześniej posegregowane i wyrzucone te popsute i niepotrzebne. Obecnie w mieszkaniu państwa Nowaków jest bardzo dużo zniszczonych i brudnych rzeczy, część z nich została przyniesiona przez pana Karola ze śmietników. Pani Aneta rozpoczęła już pakowanie.

Oboje rodzice potrzebują wzmocnienia w realizacji spraw na rzecz domu i rodziny. Pani Aneta żali się, że ma obniżony nastrój, martwi się, jak sobie da radę z przeprowadzką i codziennym życiem, gdy ma mało środków finansowych. Martwi się o zdrowie córki, która ciągle przeziębia się i ma zaległości w szkole.

Pan Karol obecnie przebywa w szpitalu psychiatrycznym po próbie samobójczej. Nastrój pana Karola obniżył się po tym, jak pięć lat temu stracił pracę i nie ma możliwości łożyć na utrzymanie rodziny. Trudna do przyjęcia była dla niego wiadomość, że będzie musiał opuścić z rodziną mieszkanie. Przed pobytem w szpitalu podejmował się porządkowych prac dorywczych, zbierał i sprzedawał złom oraz przynosił jedzenie z Fundacji Dar Serca. Nie złożył dokumentów do Powiatowego Zespołu Orzekania o Niepełnosprawności w Dobrym Mieście, nie składał też dokumentów o rentę do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ani o zasiłki z pomocy społecznej. Pan Karol jest pod obserwacją lekarza psychiatry od dzieciństwa z powodu wypadku ulicznego i urazu głowy oraz trudności w uczeniu się. Pani Aneta twierdzi, że pan Karol jest dobrym mężem i ojcem, nie pije alkoholu. Czasem, jak w każdej rodzinie, są drobne nieporozumienia małżeńskie. Pan Nowak jest zarejestrowany w powiatowym urzędzie pracy, dzięki czemu ma ubezpieczenie zdrowotne, po powrocie ze szpitala będzie potrzebował wsparcia w kontynuacji leczenia psychiatrycznego, pomocy w skompletowaniu i złożeniu dokumentów do powiatowego zespołu orzekania o niepełnosprawności w celu uzyskania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności

(możliwość uzyskania zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej, zasiłku pielęgnacyjnego, zasiłku stałego), aktywizacji społeczno-zawodowej. Pani Aneta też potrzebuje aktywizacji społecznej, np. poprzez udział w zajęciach Polskiego Związku Niewidomych.
Rodzice potrzebują wsparcia w zakresie realizacji obowiązków domowych: utrzymywania porządku, przygotowywania pełnowartościowych, tanich posiłków dla siebie i dziecka. Odzież jest prana na bieżąco. Rodzina może złożyć wniosek w MOPS o możliwość codziennego jedzenia obiadów w jadłodajni prowadzonej przez Fundację Dar Serca oraz sfinansowania obiadu dla Leny w szkole.
Pani Aneta chodzi do okulisty na kontrole lekarskie oraz do pediatry z Leną na bilanse, szczepienia oraz w czasie jej choroby. Pan Karol powinien pamiętać o systematycznym braniu leków pod kontrolą lekarza psychiatry, by nie mieć nawrotów choroby.

Sfera opiekuńczo-wychowawcza: pani Aneta dba o długość snu córki i jej wypoczynek. Dziecko ma swój kącik do nauki, książki.
Pani Aneta twierdzi, że stara się być dobrą matką, kocha córkę, kupuje i szykuje jedzenie, które Lena lubi, kupuje jej różne rzeczy, które chce, zaprowadza ją do szkoły, chodzi na wywiadówki. Lubi oglądać z córką telewizję lub rysować. Pierze, kąpie Lenę w wanience, bo nie mają prysznica. Czasem zaprowadza córkę do świetlicy środowiskowej.
Warto zwrócić uwagę na pełnowartościowe wyżywienie Leny i nieuleganie jej zachciankom, niekupowanie coca-coli, chipsów, słodyczy. Należy częściej wychodzić na plac zabaw, na basen, spędzać aktywniej czas na rysowaniu, czytaniu, zamiast siedzenia przed telewizorem.
Więzi w rodzinie wymagają jeszcze obserwacji po powrocie pana Karola ze szpitala, na razie wydają się prawidłowe. Styl przywiązania matka–dziecko bezpieczny – pani Aneta reaguje na potrzeby Leny, okazuje jej uczucia, przytula. Styl wychowania – liberalno-kochający, dużo miłości, postawa nadopiekuńcza, słabe granice, brak rutyny i zasad w życiu domowym, dziecko nie ma obowiązków domowych. Warto wesprzeć rodziców w tym zakresie, omówić zasady życia domowego, czynności stałe, rutynowe, podział obowiązków.
Lena pięknie rysuje, liczy, jest sprawna na placu zabaw, nauczyła się dobrze pływać na szkolnych zajęciach. Ma trudności z opanowaniem płynnego czytania, warto motywować mamę do wyznaczania godziny dziennie na trening czytania córki.
Dziecko ma sprzęty do zabawy i rekreacji, książeczki, klocki, puzzle, gry planszowe, rolki, rower. Rodzina nie ma komputera i smartfona. Rodzice używają telefonu komórkowego starego typu.

Sfera wartości: dla rodziny jest ważne dobro dziecka, dziecku okazywana jest miłość i przede wszystkim zaspokajane są jego potrzeby. Praca dla pana Karola jest wartością.

Potrzeby dziecka i poziom ich zaspokojenia: Lena ma zaspokojoną potrzebę przywiązania, stałości otoczenia, oparcia, znaczenia i ważności. Pani Aneta okazuje dziecku miłość, często ją chwali, jest dumna, że Lenka świetnie sobie radzi z matematyką, pływaniem, gimnastyką. Dziecko ma zaspokojoną potrzebę stymulacji zmysłowej i społeczno-uczuciowej, aktywności zabawowej w środowisku, eksperymentowania w pełnieniu różnych ról społecznych głównie w szkole. Warto, żeby matka i potem ojciec podejmowali z dzieckiem inne aktywności niż oglądanie telewizji, wychodzili z nią na place zabaw, do parku i systematycznie zaprowadzali do placówki wsparcia dziennego. Powinni wspierać rozwój jej elastyczności i odporności psychicznej poprzez stawianie wyzwań adekwatnych do wieku, wdrażanie do obowiązków domowych.

Zasoby własne: miłość do dziecka, rodzina pełna, trzeźwy styl życia rodziców, chęć współpracy, brak przemocowych zachowań.

Zasoby środowiskowe: pan Karol wychowywał się w placówce opiekuńczo-wychowawczej, a rodzice pani Anety nie żyją, utrzymuje kontakt z bratem, który jest w kryzysie bezdomności i korzysta z noclegowni prowadzonej przez Fundację Dar Serca. Pani Aneta ma jedną koleżankę, która jest w podobnej sytuacji, zmaga się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi wobec pięciorga dzieci i realizacją spraw na rzecz domu i rodziny. Czasem udzielają sobie wsparcia, gdy trzeba przypilnować dzieci. Chodzą też na pikniki organizowane przez MOPS lub urząd miasta.

Zasoby instytucjonalne: cała rodzina może korzystać ze wsparcia pracownika socjalnego i asystenta rodziny z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dobrym Mieście przy ul. Korczaka 5 oraz ze wsparcia w postaci dożywiania, prac społecznie użytecznych, a Lena z zajęć w świetlicy środowiskowej w Fundacji Dar Serca przy ul. Krakowskiej 12, pani Aneta mogłaby uczestniczyć w zajęciach prowadzonych przez Polski Związek Niewidomych przy ul. Iwaszkiewicza 5 w celu włączenia społecznego.

Kornelia Maliniak
(podpis asystenta rodziny)

Przypadek 2. Rodzina z dziećmi w pieczy zastępczej
(na podstawie filmu szkoleniowego *Rozmowy o rozwiązaniach* z udziałem Petera De Jonga)

OPIS SYTUACJI RODZINY
NR 23/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

(imiona i nazwiska) Tomasz Kwiatkowski (ur. 1989), synowie Rafał (ur. 2020) i Karol (ur. 2022)

(adres) ul. Podmiejska 12/4, Małe Miasto, tel.661 348 972

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko) Piotr Malinowski
(telefon kontaktowy) 664 324 236

DATA SPORZĄDZENIA: 12.03.2025

Struktura rodziny: rodzina niepełna, składa się z trzech osób: ojca i dwóch synów, którzy obecnie przebywają w rodzinnej pieczy zastępczej.

Kontekst zabezpieczenia dzieci w pieczy zastępczej: o sytuacji w rodzinie służby społeczne zawiadomił sąsiad, który był zaniepokojony hałasem dobiegającym z domu pana Kwiatkowskiego.
Z raportu kuratora sądowego wynika, że pan Tomasz miał odebrane prawo jazdy w 2022 r. za jazdę pod wpływem alkoholu oraz że ślady na ciele jednego z chłopców świadczą o stosowaniu kar fizycznych. Pracownik socjalny wszczął procedurę „Niebieskie Karty" ze względu na podejrzenie stosowania przemocy wobec dzieci. Sąd ograniczył prawa rodzicielskie panu Tomaszowi oraz orzekł, iż dzieci muszą przebywać w pieczy zastępczej, a on podnieść umiejętności opiekuńczo-wychowawcze poprzez udział w zajęciach edukacyjnych w Szkole dla Rodziców i zdiagnozować, czy nadużywa alkoholu, oraz podjąć ewentualną terapię w przypadku pozytywnego wyniku. Od grupy diagnostyczno-pomocowej pan Tomasz otrzymał wskazanie uczestniczenia w programie edukacyjno-korekcyjnym dla osób stosujących przemoc.

Pan Tomasz nie korzystał do tej pory z finansowego wsparcia ośrodka pomocy społecznej.
Z wywiadu i obserwacji asystenta rodziny wynika, że pan Tomasz deklaruje gotowość do współpracy w celu odzyskania synów i realizacji postanowień sądu. Wykazuje większą gotowość do działań dotyczących diagnostyki uzależnień (nie potwierdza problemu alkoholowego, ale chciałby odzyskać prawo jazdy), niż do uczestnictwa w zajęciach edukacyjnych dotyczących umiejętności wychowawczych, więc warto od tego zacząć.
Pan Tomasz potrzebuje wsparcia w ustaleniu możliwości kontaktowania się z dziećmi oraz informacji o działaniach instytucji pomocowych. Zgłasza potrzebę szczerego informowania go, jak przebiega tok spraw dotyczących jego rodziny. Należy wspierać go w rozwoju umiejętności realizacji spraw urzędowych.

Sfera socjalno-bytowa i zdrowotna: oględziny mieszkania (dwa pokoje z kuchnią i łazienką z WC w starej kamienicy) wskazują na potrzebę wzmocnienia umiejętności pana Tomasza w obszarze prowadzenia gospodarstwa domowego. Dom potrzebuje remontu i systematycznego sprzątania. Warto motywować pana Tomasza do zakupu zabawek i książeczek dla dzieci oraz sprzętów do uprawiania sportu i rekreacji. Rozpoznać, czy pan Kwiatkowski potrafi przygotowywać pełnowartościowe posiłki, również ciepłe.
Pan Kwiatkowski utrzymuje się z prac dorywczych. Na dalszym etapie można podjąć działania w celu znalezienia stałej pracy, tym bardziej że ma kwalifikacje zawodowe.
Należy dokonać diagnozy dotyczącej sfery zdrowotnej dzieci, sprawdzić podczas ich przebywania w pieczy zastępczej, czy mają zrobione szczepienia i bilanse, czy potrzebują specjalistycznego leczenia. Jeśli nie, to uzyskać od ojca zgodę na wykonanie tych czynności.

Sfera opiekuńczo-wychowawcza: pan Tomasz twierdzi, że kocha dzieci, chce je dalej wychowywać oraz że zaspokajał ich podstawowe potrzeby, opiekował się nimi, zauważa jedynie, że potrzebują więcej zabawek i wychodzenia na plac zabaw. W czasie kontrolowanych spotkań z dziećmi na terenie powiatowego centrum pomocy rodzinie należy dokonać obserwacji stylu, postaw i metod wychowawczych oraz więzi między ojcem a dziećmi. Według oceny grupy diagnostyczno-pomocowej pan Tomasz powinien wziąć udział w programie edukacyjno-korekcyjnym dla osób stosujących przemoc w związku potrzebą wzmocnienia regulacji emocji. Ten obszar też wymaga dalszej obserwacji.

Potrzeby dzieci i poziom ich zaspokojenia: dzieci nie mają na ten moment zaspokojonej potrzeby bezpieczeństwa i stałości otoczenia. Pan Tomasz twierdzi, że dzieci i rodzina są dla niego wartością, deklaruje, że podejmie działania, by mogli do niego wrócić. Obaj chłopscy są w wieku przedszkolnym, potrzebują zaspokojenia potrzeby stymulacji zmysłowej i społeczno-uczuciowej, aktywności zabawowej w środowisku, czego ojciec nie robił w stopniu wystarczającym do ich prawidłowego rozwoju. Jest to obszar do obserwacji i pracy.

Sfera wartości: dużą wartością dla pana Tomasza jest jedność rodziny, by to rodzice, a nie piecza zastępcza, wychowywali dzieci, gdyż sam jest wychowankiem pieczy zastępczej, co wspomina negatywnie.

Zasoby rodziny: własnościowe mieszkanie po rodzicach, chęć współpracy ojca na rzecz odzyskania dzieci.

Zasoby środowiskowe: brak, pan Tomasz nie ma rodziny, matka dzieci nie utrzymuje z nim kontaktu, z raportu kuratora wynika, że znajomi nie pomagają mu we właściwym wypełnianiu obowiązków ojca, a wręcz przeciwnie.

Zasoby instytucjonalne: rodzina może korzystać ze wsparcia pracownika socjalnego i asystenta rodziny z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Małym Mieście przy ul. Krasickiego 23.
Zajęcia ze Szkoły dla Rodziców są realizowane obecnie w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 3, ul. Dolna 13, a diagnostyka uzależnień – Ośrodku Terapii Uzależnień, ul. Krótka 13, Małe Miasto.
Pan Tomasz może skorzystać z zajęć w ramach programu korekcyjno-edukacyjnego prowadzonego przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy ul. Wolności 11.

Piotr Malinowski

Przypadek 3. Rodzina uchodźcza z Ukrainy skierowana przez pedagoga szkolnego

Rodzina Makarenków, jako uchodźcy z Ukrainy może korzystać z kompleksowego wsparcia na podstawie następujących przepisów:

1. Ustawa z dnia 23 stycznia 2026 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony, która stanie się jedyną podstawą do udzielania ochrony czasowej dla wszystkich

cudzoziemców, którzy opuścili swój kraj pochodzenia z powodu konfliktów zbrojnych i znaleźli schronienie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177 z późn. zm.) – reguluje rolę asystenta rodziny oraz zasady przywracania dzieci do rodziny biologicznej. Artykuły 15–18 określają zadania asystenta rodziny, m.in. wspieranie rodzica w przezwyciężaniu trudności opiekuńczo-wychowawczych.

3. Ustawa o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901 z późn. zm.) – pozwala przyznać pomoc w formie usług opiekuńczych, psychologicznych i rzeczowych. Umożliwia interwencję w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia dziecka oraz pomoc cudzoziemcom (art. 5 i art. 17).

OPIS SYTUACJI RODZINY
NR 34/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

(imiona i nazwiska) Oleksandra Makarenko (ur. 1991)
Dzieci: Katia Makarenko (ur. 2013), Iwan Makarenko (ur. 2017)

(adres) ul. Nałkowskiej 12/3 m. 16, Małe Miasto
tel. 667 099 111

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko) Patrycja Konieczna

(telefon kontaktowy) 661 222 267

DATA SPORZĄDZENIA: 12.08.2025

Struktura rodziny: rodzina niepełna, składa się z trzech osób: matki, córki i syna.

Tło sytuacji: rodzina Makarenków przyjechała do Polski w 2022 r., uciekając przed działaniami wojennymi we wschodniej Ukrainie. Oleksandra samodzielnie wychowuje dwoje dzieci na terenie Polski, w Ukrainie został jej mąż. Katia uczęszcza do szóstej klasy szkoły podstawowej, a Iwan do drugiej.
Po przyjeździe do Polski Oleksandra przez długi czas nie była w stanie znaleźć stałej pracy. Zmagała się również z objawami zespołu stresu pourazowego (PTSD)

wynikającego z doświadczeń wojennych (m.in. bombardowania, utrata bliskich, ucieczka z kraju).

Sfera socjalno-bytowa i zdrowotna: rodzina mieszka w jednopokojowym wynajętym mieszkaniu w starej kamienicy. Mieszkanie jest skromne, pokój ma wnękę, w której śpią dzieci. Mieszkanie ma podstawowe wyposażenie. Brakuje mebli i sprzętu AGD w pełnym zakresie (np. pralka i lodówka stare, brak zmywarki, biurka do nauki dla dzieci).
Głównym źródłem utrzymania rodziny są świadczenia socjalne (zasiłek wychowawczy 800+). Oleksandra w Ukrainie zajmowała się domem, nie pracowała zawodowo. Obecnie nie pracuje na umowę o pracę – ze względu na barierę językową ma trudności z podjęciem zatrudnienia. Dorabia, sprzątając u osób prywatnych.

Zdrowie: Oleksandra zgłasza problemy ze snem, obniżony nastrój, lęki o męża i syna pozostających w strefie działań wojennych. Objawy wskazują na przewlekły stres.
Katia – zdrowa somatycznie, skarży się na bóle głowy i brzucha w okresach nasilonego stresu.
Iwan – wycofany, często smutny, przejawia objawy obniżonego nastroju, trudności w nawiązywaniu relacji z rówieśnikami.

Sfera opiekuńczo-wychowawcza: styl przywiązania pozabezpieczny unikający, styl wychowania autokratyczny, postawa nadmiernie wymagająca – dzieci pozostają same w domu, gdy matka wychodzi do pracy, w tym czasie mają same przygotować posiłek, Katia łącznie z obiadem, często muszą samodzielnie pójść po produkty do sklepu.
Oleksandra stara się być troskliwa, ale często jest wyczerpana psychicznie i przeciążona martwieniem się o męża i syna oraz przyszłość rodziny. Źle znosi rozłąkę. Zdarza się, że reaguje nerwowo lub wycofaniem.

Potrzeby dzieci i poziom ich zaspokojenia: Dzieci nie mają zaspokojonej potrzeby bezpieczeństwa i stałości otoczenia, oparcia w rodzicu, znaczenia i ważności. Katia stara się być odpowiedzialna, pomaga matce w obowiązkach domowych i opiece nad młodszym bratem, przez co jest przeciążona. Czasami wchodzi w rolę dorosłej. W szkole radzi sobie dobrze, szybko uczy się języka polskiego. Iwan wymaga szczególnego wsparcia emocjonalnego. Przeżycia wojenne oraz brak ojca powodują, że chłopiec zamyka się w sobie, ma trudności w nawiązywaniu relacji. Widać objawy lęku separacyjnego (niechętnie rozstaje się z mamą).

Różnice kulturowe: w polskiej kulturze obserwuje większą samodzielność kobiet, podczas gdy ona sama wychowała się w modelu, gdzie mężczyzna był głównym żywicielem, a kobieta zajmowała się domem i dziećmi. W Ukrainie ważną funkcję pełni rozszerzona rodzina (dziadkowie, wujostwo), która wspiera w opiece nad dziećmi. W Polsce Oleksandra tego wsparcia nie ma.
Oleksandra przyzwyczajona jest do bardziej surowego podejścia do dzieci, większej dbałości o ich usamodzielnianie poprzez wykonywanie obowiązków na rzecz rodziny, w Polsce zauważa większą swobodę i partnerskie podejście rodziców, nadopiekuńczość, wyręczanie dzieci, co bywa dla niej niezrozumiałe.

Sfera wartości: rodzina wyznaje wartości związane z pracowitością, religijnością i lojalnością wobec bliskich. Oleksandra stara się wychowywać dzieci w duchu szacunku dla rodziny i tradycji.
Silna jest tęsknota za ojczyzną i rodziną, która pozostała w Ukrainie. Oleksandra codziennie martwi się o bezpieczeństwo męża i najstarszego syna na froncie, co osłabia jej zdolność do radzenia sobie z bieżącymi problemami w Polsce.

Mocne strony i zasoby rodziny: silne więzi emocjonalne między matką a dziećmi.
Motywacja Oleksandry do zapewnienia dzieciom edukacji i bezpieczeństwa.
Zdolności językowe i adaptacyjne Katii.
Tradycyjne wartości rodzinne, które pomagają w utrzymaniu spójności rodziny mimo trudnej sytuacji.

Zasoby środowiskowe: Kościół prawosławny: rodzina raz w miesiącu jeździ do cerkwi w większym mieście, co daje jej poczucie wspólnoty i przynależności.

Zasoby instytucjonalne: rodzina może korzystać ze wsparcia pracownika socjalnego i asystenta rodziny z Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Małym Mieście przy ul. Chabrowej 25.
Szkoła: Katia i Iwan uczęszczają do lokalnej Szkoły Podstawowej nr 1. Korzystają z zajęć języka polskiego jako obcego, objęci są opieką pedagoga i psychologa.
NGO: Caritas Polska prowadzi zajęcia integracyjne dla dzieci uchodźców. Katia bierze w nich udział, natomiast Iwan na razie niechętnie.
Fundacja Nieść Pomoc organizuje różne działania na rzecz uchodźców, w tym kursy języka polskiego, aktywizację zawodową.

Patrycja Konieczna

Przypadek 4. Rodzina z kobietą w ciąży powikłanej skierowana do asystentury przez poradnię K

Rola asystenta rodziny w ramach ustawy „Za życiem" to koordynacja dostępu do świadczeń i usług (świadczenie jednorazowe 4 tys. zł, dostęp do wczesnej interwencji, rehabilitacji). Pomoc w skompletowaniu dokumentacji medycznej i kontaktach ze specjalistami. Ponadto wsparcie emocjonalne dla rodziny, zwłaszcza dla matki w okresie ciąży, edukacja rodziców na temat możliwości rehabilitacji i opieki nad dzieckiem po urodzeniu. Sporządzenie indywidualnego katalogu możliwego wsparcia.

OPIS SYTUACJI RODZINY
NR 3/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

(imiona i nazwiska) Anna Nowak (ur. 1996), bezrobotna, w ciąży (22. tydzień)
Marek Nowak (ur. 1992), pracuje na umowę-zlecenie jako kierowca
Dzieci: Zuzanna (ur. 1999), uczennica klasy pierwszej szkoły podstawowej.
Oczekiwane dziecko – według badań prenatalnych u płodu stwierdzono wadę rozwojową centralnego układu nerwowego (przepuklinę oponowo-rdzeniową)

(adres) ul. Krakowska 12/34, Duże Miasto

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko) Klaudia Jarosz

(telefon kontaktowy) 661 247 216

DATA SPORZĄDZENIA: 15.06.2025

Struktura rodziny: rodzina pełna: rodzice, jedno dziecko, oczekiwanie na drugie.

Sfera socjalno-bytowa i zdrowotna: rodzina mieszka w wynajmowanym mieszkaniu (40 m^2, dwa pokoje). Koszty utrzymania pochłaniają znaczną część dochodów. Dochód: nieregularne wynagrodzenie ojca oraz świadczenie wychowawcze 800+ na córkę. Matka nie pracuje, zarejestrowana w urzędzie pracy.
Brak oszczędności, rodzina obawia się kosztów związanych z leczeniem i rehabilitacją nienarodzonego dziecka.
Matka – ciąża podwyższonego ryzyka, pozostaje pod opieką poradni K. Występują u niej objawy obniżonego nastroju i lęk o przyszłość.

Dziecko nienarodzone – diagnoza wady wrodzonej, konieczność zapewnienia wczesnej interwencji medycznej i rehabilitacyjnej zaraz po urodzeniu.
Ojciec – zdrowy, bez chorób przewlekłych.
Starsze dziecko rozwija się prawidłowo.

Sfera opiekuńczo-wychowawcza: rodzina funkcjonuje poprawnie wychowawczo, styl wychowania autokratyczny życzliwy, adekwatny do wieku dziecka, styl przywiązania bezpieczny, relacje między rodzicami i dzieckiem są ciepłe, rodzice potrafią okazywać dziecku uczucia i stawiać granice.

Potrzeby dzieci i poziom ich zaspokojenia:
Zuzanna ma zaspokojoną potrzebę przywiązania, stałości otoczenia, oparcia, znaczenia i ważności. Jest zadbana pod względem podstawowych potrzeb (snu, odżywiania, ruchu na świeżym powietrzu), uczęszcza regularnie do szkoły, z rodzicami na place zabaw oraz do placówki wsparcia dziennego, więc ma zaspokoją potrzebę stymulacji zmysłowej i społeczno-uczuciowej, aktywności zabawowej w środowisku, eksperymentowania w pełnieniu różnych ról społecznych oraz rozwoju zainteresowań intelektualnych. Obawy rodziców dotyczą przede wszystkim przyszłości dziecka nienarodzonego i możliwości pogodzenia opieki nad dwojgiem dzieci, z których jedno będzie wymagało stałej opieki i rehabilitacji.

Sfera wartości: wartością jest rodzina, praca, dbanie o zdrowie, prawidłowy rozwój i edukację dzieci.

Mocne strony członków rodziny: silne więzi emocjonalne między małżonkami.
Motywacja rodziców do zapewnienia dziecku jak najlepszej opieki.
Starsza córka rozwija się prawidłowo.

Zasoby środowiskowe: rodzina ma wsparcie dziadków (mieszkających w tej samej miejscowości).

Zasoby instytucjonalne: rodzina może korzystać ze świadczeń z pomocy społecznej i wsparcia asystenta rodziny z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dużym Mieście przy ul. Krasickiego 23.

Klaudia Jarosz

Na kolejnym etapie zostanie wypracowany wspólnie z członkami rodziny plan pracy zawierający indywidualny pakiet usług dla danej rodziny.

2.5. Planowanie pracy z rodziną

Na etapie planowania wspólnie z członkami rodziny asystent tworzy indywidualny plan pracy z rodziną uwzględniający cele oraz działania członków rodziny i asystenta (a jeśli jest taka potrzeba, również pracownika socjalnego lub koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej), służące osiąganiu zakładanych efektów. Następuje tu dookreślanie i spisanie, w jaki sposób, za pomocą jakich działań klienci mogą wprowadzić zmiany, które pozwolą im osiągnąć wyznaczone cele. Cel jest to kierunek pracy. Działania są to czynności określone w miejscu (z adresem, by rodzic tam trafił) i w czasie. Efekt – stan końcowy osiągnięty po zrealizowanych działaniach. Asystent wpisuje je do planu pracy. Przy każdym działaniu powinna być wyznaczona osoba odpowiedzialna za jego realizację (art. 15 ust. 3 u.w.r.s.p.z.). Również pewne działania z członkami rodziny lub na ich rzecz wykonuje asystent rodziny, co należy wpisać do planu pracy. Jeśli realizacja celów wymaga udziału innych pracowników niż asystent to warto wpisać je do wspólnie tworzonego planu pracy.

Asystent rodziny powinien zostać zaznajomiony z lokalnym koszykiem usług, czyli z adresami instytucji wypłacającymi świadczenia pieniężne i prowadzącymi usługi dla rodzin w środowisku lokalnym, aby móc je zaproponować rodzinie w zależności od potrzeb. Oprócz jednostek pomocy społecznej powinien mieć spisane tam adresy ośrodków zdrowia, placówek oświatowych, ośrodków kultury i rekreacji, organizacji pozarządowych. Czasem będzie jednak potrzeba wypracowania z rodziną chęci i gotowości do skorzystania z dodatkowych zasobów instytucjonalnych.

Formularz planu pracy składa się z części podstawowej i aktualizacyjnych, wypełnianych w momencie zdezaktualizowania się poprzedniego (z powodu zrealizowania działań i osiągnięcia zakładanych efektów, nierealności celów z powodu braku zasobów lub braku gotowości rodziców do działania w danym kierunku, pojawienia się kolejnych obszarów do pracy, czy sytuacji losowych), jednak nie rzadziej niż raz na pół roku (po ocenie okresowej).

Cechy dobrego i łatwego w realizacji planu:

- Realność – aby plan był prawdopodobny do zrealizowania, należy dobrze rozpoznać warunki, w jakich działa rodzina, i mieć pewność, że posiadane zasoby wystarczą do jego realizacji, sprawdzić, czy członkowie rodziny mają zasoby, siły fizyczne i emocjonalne oraz umiejętności, by wykonać

działania, oraz kompetencje asystenta rodziny i dostępność usług, z których należałoby skorzystać na danym terenie.
- Wewnętrzna zgodność, spójność planu – wyznaczone cele nie powinny być sprzeczne ze sobą, nie powinny się wzajemnie wykluczać.
- Operatywność – zrozumiałość planu, jego ścisłość i przejrzystość, dzięki której nadaje się on do wprowadzenia w życie zgodnie z przewidywanym wykorzystaniem środków, a także kierunkiem działania.
- Terminowość – określenie czasu wykonania działań.
- Elastyczność – pozwalająca na realizację zamierzeń, nawet w przypadku zmiany warunków, z uwzględnieniem zawartych w nim różnych wariantów ewentualnych rozwiązań.
- Kompletność – branie pod uwagę wszystkich koniecznych działań prowadzących do realizacji celu.
- Konkretność – określenie w ścisły i dokładny sposób celów, jakie mają być osiągnięte.
- Perspektywiczność – umiejętność wybiegania w przyszłość połączona z uwzględnieniem różnic pomiędzy planami krótkookresowymi i długookresowymi w taki sposób, aby nie były one ze sobą sprzeczne[5].

Dobrą praktyką jest, aby zaczynać od celów osobistych osoby wspieranej, a dopiero potem włączać cele zgłaszane przez pracowników instytucji. To buduje motywację do pracy u członków rodziny. Pomoc na początku może dotyczyć takich obszarów, jak zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzinie (w tym podstawowych potrzeb dzieci, poprawa stanu zdrowia członków rodziny, polepszenie relacji między członkami rodziny itd.). Zazwyczaj dopiero po rozwiązaniu najbardziej dotkliwych problemów socjalnych i zdrowotnych oraz ograniczeniu dominujących trudności psychologicznych następuje etap planowania rozwijania umiejętności wychowawczych rodziców, realizowania obowiązków na rzecz domu i rodziny oraz aktywizacji zawodowej i integracji społecznej (Liciński, 2008).

Plan pracy jako dokument pozwala na wizualizację obszarów dalszej pracy. Nadaje relacji wymiar formalnego, niezbędny do respektowania zasad współpracy i weryfikacji realizacji zapisów. Profesjonalizm to umiejętne łączenie schematu biurokratycznego z osobowym w metodycznym działaniu pracownika służb społecznych (Granosik, 2004).

[5] *Poradnik asystenta rodziny*. www.mbcenter.pl, s. 11 (dostęp: 12.01.2013).

Asystent rodziny powinien wypełniać druk planu w miejscu zamieszkania rodziny, tak by dokument był tworzony w ramach przebiegu etapu metodycznego działania, a nie później lub wcześniej. Współpracy i jej efektom służy, gdy asystent rodziny wypełnia dokumentację przy współudziale rodziny i daje jej kopię dokumentów, prowadząc przy tym rozmowę, tak by rodzina mogła wyjawić własne potrzeby, oczekiwania, opowiedziała o możliwościach, ograniczeniach, działaniach, swoich obawach. Asystent rodziny przenosi to, co mówi członek rodziny, na specjalistyczny język dokumentów.

Ważne, aby rodzice dostali kopię planu pracy, można więc pomyśleć o zakupie czarnych kalek lub zamówieniu druków samokopiujących się, ewentualnie przepisać go na czysto na komputerze w biurze lub skserować.

Z analizy praktyki wynika, że coraz bardziej powszechne wśród asystentów jest samodzielne tworzenie dokumentów w biurze i niepokazywanie ich rodzinie. Dotyczy to również planu pracy, który jest sporządzany samodzielne przez asystenta lub przy udziale pracownika socjalnego i dawany rodzinie tylko do podpisu. To nie służy współpracy z rodziną bazującej na jej potrzebach, realnych celach, zasobach. Takie działania prowokują zazwyczaj niechęć i opór członków rodziny, którzy czują się manipulowani, tj. zmuszani do działań, których nie rozumieją lub na które nie mają sił, do których nie są gotowi itd. Czują, że coś dzieje się bez ich udziału, „za plecami", że asystent rodziny z innymi specjalistami ocenia ich negatywnie, nie rozumiejąc rzeczywistych potrzeb i możliwości, oraz „knuje" z pracownikiem socjalnym lub kuratorem sądowym niejawną strategię zmuszania ich do czegoś. Niektórzy asystenci rodziny nie znają lokalnego koszyka usług, więc np. w planie pracy brakuje adresów instytucji. Bywa, że asystenci piszą ogólnikami, etykietyzują osoby wspierane w dokumentach, mylą cele z działaniami, nie potrafią sformułować mierzalnych efektów w rozmowie z rodzicami. Te obszary wymagają cały czas doskonalenia zawodowego.

Jak zostało napisane powyżej, w czasie oceny sytuacji i planowania można wspomóc się kompetencjami przedstawicieli innych instytucji. Urzeczywistnienie multiprofesjonalnego podejścia wymaga zaistnienia określonych warunków. Jednym z podstawowych jest to, aby wszyscy uczestnicy systemu, wszystkie jego elementy – podmioty – miały wyraźnie podzielaną wizję wspólnej aktywności opartą na dobru dziecka i rodziny, realizowaną poprzez różne, a zarazem spójne działania, zarówno swoje, jak i rodziny. Ważną zasadą działania multiprofesjonalnego jest wzmacnianie lokalnych zasobów, ukazywanie

pozytywnych efektów współpracy, monitorowanie działań oraz ich regularnej ewaluacji. Współdziałanie i integracja aktywności sektorów – ich agend i profesjonalistów – powinny być realizowane na wszystkich poziomach, nie tylko indywidualnym, tj. działań z określoną rodziną (dziecka) i wobec niej, lecz także na poziomie działań lokalnych (Jarosz, 2008). Metoda pracy w zespole multiprofesjonalnym zmierza do zintegrowania rozproszonych i zindywidualizowanych oddziaływań poszczególnych profesjonalistów zainteresowanych rozwiązaniem trudności danej rodziny. Druga kwestia dotyczy aktywnego udziału rodziców w pracach takiego zespołu, to znaczy są oni przygotowani do uczestnictwa w zespole, zaproszeni na jego posiedzenie, zachęceni do wyrażania swojego zdania i podawania swoich propozycji rozwiązań, co stanowi następnie podstawę tworzenia planu pracy. Asystent rodziny powinien wejść tu w rolę rzecznika. Wspiera członków rodziny tak, by ich głos został wysłuchany zarówno w czasie opisu własnej sytuacji, jak i dokonywania wyboru usług. Ponadto na spotkania multiprofesjonalne warto zaprosić również członków rodziny poszerzonej. Często kontakt asystenta z dalszymi krewnymi rodziny, z którą pracuje, może w pewien sposób nakreślić inny jej obraz. Krewni mogą znać inne i dość istotne w całej sprawie fakty będące niezbędnymi w rozwiązywaniu problemów rodziny.

Przypadek 1. Rodzina skierowana do asystentury rodziny przez pracownika socjalnego

Plan pracy przygotowuje się w miejscu zamieszkania rodziny, z osobami, które są realizatorami planu.

W omawianym przypadku obecnie pan Karol przebywa w szpitalu, więc plan pracy sporządzany jest tylko z panią Anetą i dotyczy jej działań. Gdy pan Karol wróci ze szpitala i będzie już czuł się na tyle dobrze, by móc podejmować świadome działania na rzecz poprawy funkcjonowania rodziny, to zostanie dokonana ocena okresowa i aktualizacja planu pracy, już dla obojga małżonków.

PLAN PRACY Z RODZINĄ NR 12/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Aneta Nowak
(adres) ul. Krótka 6/9, Dobre Miasto
(telefon kontaktowy) 661 481 819

DANE ASYSTENTA RODZINY: Kornelia Maliniak

DATA SPORZĄDZENIA: 10.05.2025

CEL GŁÓWNY: wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych i poprawa realizacji spraw na rzecz domu i rodziny przez panią Anetę Nowak.

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
1.	Wzmocnienie umiejętności opiekuńczych matki	Podawanie dziecku pełnowartościowych posiłków Aktywne spędzanie czasu wolnego na świeżym powietrzu, zapisanie dziecka na basen, zaprowadzanie na zajęcia do świetlicy środowiskowej Pedagogizacja dotycząca pełnowartościowego żywienia dzieci w wieku wczesnoszkolnym, pomoc w ułożeniu tygodniowego jadłospisu, wyszukanie ciekawych przepisów Udostępnienie przez asystenta rodziny informacji o placówkach wsparcia dziennego	Od maja do lipca 2025 Mieszkanie rodziny Basen przy Szkole Podstawowej nr 5 przy ul. Kościuszki 16 Świetlica środowiskowa w Fundacji Dar Serca przy ul. Krakowskiej 12 Dobre Miasto	Aneta Nowak asystent rodziny	Nabyte umiejętności przygotowywania pełnowartościowych posiłków przez panią Anetę Poprawa stanu zdrowia Leny – mniej przeziębień Wzmocnienie więzi matka–córka Rozwój społeczny dziecka

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
2.	Wzmocnienie umiejętności wychowawczych matki	Wprowadzenie rutyny w życie rodziny Wyznaczenie harmonogramu codziennych czynności (czas na odrabianie lekcji, codzienne ćwiczenie czytania, obowiązki domowe, czas wolny) i zasad korzystania z telewizji przez dziecko, spożywania słodyczy itd. Ćwiczenie stanowczej postawy pani Anety w przypadku proszenia Leny o wykonanie obowiązku lub wyłączenie telewizora Wsparcie asystenta rodziny w ww. czynnościach. Motywowanie matki do bycia konsekwentną	Od maja do lipca 2025 Mieszkanie rodziny	Aneta Nowak asystent rodziny	Wzrost autorytetu matki, wykonywanie jej poleceń, np. czytanie lub zabawa zamiast oglądania programów telewizyjnych Poczucie bezpieczeństwa dziecka Większa samodzielność dziecka przy czynnościach dnia codziennego – posprzątanie swoich rzeczy, odniesienie brudnych naczyń do zlewu, ubrań do kosza na brudną bieliznę itd.
3.	Wzmocnienie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego przez matkę	Segregacja rzeczy, spakowanie ich i przewiezienie do nowego mieszkania Zorganizowanie transportu rzeczy do nowego mieszkania, rozpakowanie ich Systematyczne sprzątanie mieszkania, gotowanie obiadów lub przynoszenie ich z Fundacji Dar Serca Pomoc asystenta rodziny w ww. czynnościach Trening sprzątania	Od maja do lipca 2025 Mieszkanie rodziny Fundacja Dar Serca przy ul. Krakowskiej 12 Dobre Miasto	Aneta Nowak asystent rodziny	Ułożone rzeczy w nowym mieszkaniu Porządek w mieszkaniu Ciepłe posiłki

4.	Aktywizacja społeczna matki	Zapisanie się na wybrane zajęcia do Polskiego Związku Niewidomych Motywowanie matki do członkostwa w PZN i zapisania się na zajęcia, udostępnienie kontaktu przez asystenta rodziny	Od maja do lipca 2025 Polski Związek Niewidomych przy ul. Iwaszkiewicza 5 Dobre Miasto	Aneta Nowak	Uzyskanie wsparcia w grupie ludzi, aktywne spędzenie czasu wolnego przez matkę, kiedy dziecko jest w świetlicy, poprawa nastroju matki

podpis asystenta rodziny *Kornelia Maliniak*

podpisy członków rodziny *Aneta Nowak*

podpisy innych osób tworzących plan:

pracownik socjalny *Olga Malinowska*

Ewentualnie (w indywidualnym przypadku) można nie brać podpisu pracownika socjalnego, tylko napisać:

Konsultacja planu pracy z pracownikiem socjalnym Olgą Malinowską odbyła się 10 maja 2025 r.

PLAN PRACY Z RODZINĄ NR 23/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Tomasz Kwiatkowski
(adres) ul. Podmiejska 12/4, Małe Miasto
(telefon kontaktowy) tel.661 348 972

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko) Piotr Malinowski
(telefon kontaktowy) 664 324 236

DATA SPORZĄDZENIA: 14.03.2024

CEL GŁÓWNY: wzmocnienie umiejętności rodzicielskich pana Tomasza
oraz poprawa funkcjonowania środowiska rodzinnego (efekt: odzyskanie dzieci z pieczy zastępczej).

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
1.	Regularne spotkania z dziećmi	Ustalenie czasu i miejsca na spotkanie z dziećmi Spotykanie się z dziećmi co najmniej raz w tygodniu Koordynacja współpracy z PCPR przez asystenta rodziny	15.03.2024 i kolejne ustalone terminy aż do odzyskania dzieci Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ul. Miodowa 2, Małe Miasto	Tomasz Kwiatkowski, asystent rodziny koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	Wzmocnienie więzi z dziećmi Ocena relacji i stylu i metod wychowania ojca w czasie spotkań z dziećmi przez pracowników PCPR Wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych Tomasza Kwiatkowskiego – okazywania miłości dzieciom, zabawy z nimi, wydawanie poleceń i egzekwowanie ich spokojnym, stanowczym tonem głosu

2.	Diagnostyka problemu alkoholowego i ewentualna terapia w przypadku pozytywnego wyniku	Ustalenie terminu spotkania Wykonanie testów alkoholowych	21.03.2024 i kolejne ustalone terminy przez pół roku Ośrodek Terapii Uzależnień, ul. Krótka 13, Małe Miasto	Tomasz Kwiatkowski	Zaświadczenie potwierdzające lub wykluczające występowanie spożywania alkoholu ponad normę, ewentualne skierowanie na terapię przy wyniku pozytywnym Abstynencja od alkoholu
3.	Ocena i wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych	Ustalenie terminów spotkań Uczęszczanie na zajęcia edukacyjne dot. opieki i wychowania dzieci Pedagogizacja realizowana w domu przez asystenta rodziny Poinformowanie pana Tomasza przez asystenta o miejscach odbywania się Szkoły dla Rodziców w Małym Mieście, Sprawdzenie terminów Koordynacja współpracy z PCPR przez asystenta rodziny	28.03.2024 i kolejne ustalone terminy przez ok. pół roku Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 3, ul. Dolna 13, Małe Miasto	Tomasz Kwiatkowski, asystent rodziny	Zaświadczenie o ukończeniu Szkoły dla Rodziców, nabycie wiedzy dotyczącej metod wychowania, wydawania i egzekwowania poleceń, właściwej opieki nad dziećmi, zdobycie umiejętności wychowywania bez przemocy, bezpieczne i sprzyjające rozwojowi dzieci środowisko wychowawcze

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
4.	Wzmocnienie samoregulacji	Ustalenie terminów spotkań Uczęszczanie na zajęcia według programu edukacyjno-korekcyjnego Poinformowanie pana Tomasza o miejscach realizacji ww. programu, sprawdzenie terminów, ustalenie spotkania Współpraca z grupą diagnostyczno-pomocową	15.04.2024 i kolejne terminy przez ok. pół roku Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy ul. Wolności 11 Małe Miasto	Tomasz Kwiatkowski pracownik socjalny z grupy diagnostyczno-pomocowej	Samoregulacja emocji, spokojne reagowanie na trudne zachowania dzieci typu marudzenie, wymuszanie itd.

Piotr Malinowski
podpis asystenta rodziny

Tomasz Kwiatkowski
podpisy członków rodziny

podpisy innych osób tworzących plan:
pracownik socjalny *Olga Malinowska*
koordynator rodzinnej pieczy zastępczej *Anna Majek*

Ewentualnie (w indywidualnym przypadku) można nie brać podpisu pracownika socjalnego/koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, tylko napisać:

Konsultacja planu pracy z pracownikiem socjalnym Olgą Malinowską odbyła się 14 marca 2024 r.

Konsultacja planu pracy z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej Anną Majek odbyła się 14 marca 2024 r.

Warto zwrócić uwagę na kolejność wpisywania celów do planu. Najpierw wpisano cel własny pana Tomasza, tj. regularne spotkania z dziećmi, następnie cel instytucjonalny, tj. diagnostyka problemu alkoholowego, ale taki, by rodzic dostrzegł, że jego realizacja przyniesie mu osobiste korzyści (odzyskanie prawa jazdy i szybsze załatwianie spraw), a na końcu cel instytucjonalny, co do którego nie był on przekonany, tj. wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych poprzez chodzenie na zajęcia edukacyjne do Szkoły dla Rodziców. Dano panu Tomaszowi wybór i nadano priorytet działaniom, co do których wyrażał on większą gotowość, dzięki czemu uzyskano jego motywację wewnętrzną do ich realizacji (na podstawie wywiadu – film *Rozmowy o rozwiązaniach*).

W aktualizacjach planu będą realizowane kolejne cele, m.in. wzmocnienie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego, aktywizacja zawodowa. Plan ten musi zostać poddany konsultacji pracownika socjalnego i powinien zostać udostępniony koordynatorowi rodzinnej pieczy zastępczej w celu ujednolicenia z planem pomocy dzieciom pana Tomasza. Warto wziąć pod uwagę częstotliwość i miejsce spotkań dzieci z ojcem, np. na terenie powiatowego centrum pomocy rodzinie, na które będą je przywozić opiekunowie zastępczy. Na takich spotkaniach postępowanie pana Tomasza wobec dzieci powinno być nadzorowane i obserwowane przez pracownika tejże instytucji. Warto robić również notatki dotyczące przebiegu wizyt i oceny umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodzica. W takich przypadkach asystent rodziny powinien ściśle współpracować z pracownikiem socjalnym z grupy diagnostyczno-pomocowej, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i kuratorem rodzinnym, jeśli jest przydzielony przez sąd do pracy z rodziną.

Przypadek 3. Rodzina uchodźcza z Ukrainy skierowana przez pedagoga szkolnego

PLAN PRACY Z RODZINĄ NR 34/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Oleksandra Makrenko
(adres) ul. Nałkowskiej 12/3 m. 16, Małe Miasto
tel. 667 099 111

DANE ASYSTENTA RODZINY:
(imię i nazwisko) Patrycja Konieczna
(telefon kontaktowy) 661 222 267

DATA SPORZĄDZENIA: 15.08.2025

CEL GŁÓWNY: Poprawa funkcjonowania rodziny Makarenków w Polsce poprzez wzmocnienie kompetencji wychowawczych Oleksandry, wsparcie emocjonalne matki i dzieci oraz poprawę sytuacji socjalno-bytowej i integrację rodziny ze społecznością lokalną.

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
1.	Wzmocnienie kompetencji wychowawczych Oleksandry	Pedagogizacja matki nt. prawidłowych postaw wychowawczych, metod wychowawczych w Polsce (okazywanie uczuć, komunikacja z dzieckiem, konsekwencja) Wdrażanie poznanych metod do codziennego postępowania wychowawczego przez panią Oleksandrę	Od września do marca – sześć miesięcy Dom rodziny	Pani Oleksandra Asystent rodziny	Lepsza relacja z dziećmi, mniejsze obciążenie Katii obowiązkami, wzrost poczucie bezpieczeństwa dzieci, spędzanie przez nich czasu na zabawie i rozwoju zainteresowań w grupie rówieśniczej

		Praktyczne wsparcie asystenta rodziny w organizacji dnia i podziale obowiązków domowych Zapisanie dzieci na zajęcia do Gminnego Ośrodka Sportu i Rekreacji	Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji, ul. Szeroka 5 Małe Miasto		
2.	Wsparcie emocjonalne Oleksandry i dzieci	Skierowanie Iwana na konsultacje psychologiczne (pedagog szkolny, psycholog NGO) Udział Oleksandry w grupie wsparcia dla kobiet uchodźczyń Regularne rozmowy asystenta rodziny z Oleksandrą – nauka technik radzenia sobie ze stresem Asystent rodziny – bieżące wsparcie emocjonalne, motywowanie do działań	Od września do marca Szkoła Podstawowa nr 1, ul. Mickiewicza 14 Fundacja Nieść Pomoc, ul. Skośna 12 Caritas Polska, ul. Prosta 2, Małe Miasto	Pani Oleksandra Asystent rodziny	Poprawa nastroju Oleksandry, większe poczucie bezpieczeństwa dzieci, lepsze radzenie sobie z emocjami przez Iwana
3.	Aktywizacja zawodowa pani Oleksandry Pomoc rzeczowa	Pomoc w zapisaniu Oleksandry na kurs języka polskiego Wsparcie w poszukiwaniu pracy dostosowanej do jej możliwości (np. praca w gastronomii, sprzątanie, pomoc w sklepie) Skierowanie rodziny do programu wsparcia rzeczowego (odzież, podręczniki) oraz dożywiania dzieci w szkole	Od września do marca Fundacja Nieść Pomoc, ul. Skośna 12 Caritas Polska, ul. Prosta 2, Małe Miasto Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, ul. Chabrowa 25, Małe Miasto	Pani Oleksandra Asystent rodziny Doradca zawodowy Pracownik Socjalny	Poprawa sytuacji materialnej, większa samodzielność finansowa rodziny

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
4.	Integracja rodziny ze społecznością lokalną	Zachęcenie dzieci do udziału w zajęciach pozalekcyjnych (sport, plastyka, język) Organizowanie spotkań z innymi rodzinami (np. pikniki, warsztaty kulinarne) Udział Oleksandry w wydarzeniach lokalnych i parafialnych	Od września do marca Gminny Klub Kultury, Sportu i Rekreacji, ul. Szeroka 5 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, ul. Chabrowa 25, Małe Miasto Cerkiew w Dużym Mieście	Pani Oleksandra Asystent rodziny Pracownik socjalny	Zwiększenie poczucia przynależności rodziny do społeczności, budowanie sieci wsparcia nieformalnego (znajomi, sąsiedzi)
5.	Zapewnienie dzieciom odpowiednich warunków edukacyjnych	Wsparcie w wyposażeniu dzieci w podręczniki i przybory szkolne Udział Katii i Iwana w dodatkowych lekcjach języka polskiego Indywidualna pomoc w nauce (wolontariusze)	Od września do marca Fundacja Nieść Pomoc, ul. Skośna 12 Małe Miasto	Pani Oleksandra Asystent rodziny	Lepsze wyniki w nauce, większa pewność siebie dzieci, lepsza znajomość języka polskiego

podpis asystenta rodziny *Patrycja Konieczna*

podpisy członków rodziny *Oleksandra Makrenko*

podpisy innych osób tworzących plan:
podpis pracownika socjalnego *Natalia Frączek*

Przypadek 4. Rodzina z kobietą w ciąży powikłanej skierowana do asystentury przez poradnię K

Do pakietu usług dla kobiet w ciąży i rodzin należą (za: Krasiejko i in., 2018):

- Informacja o prawach i uprawnieniach rodziny (rodzina może uzyskać informację o instytucjach i formach wsparcia, o jakie może się ubiegać w swojej trudnej sytuacji) – ośrodek pomocy społecznej, oddział położniczo-ginekologiczny w szpitalu, poradnia ginekologiczna.
- Diagnostyka i terapia prenatalna dla kobiet w ciąży – oddziały ginekologiczne w szpitalach, poradnie ginekologiczne i inne podmioty realizujące program badań prenatalnych.
- Poradnictwo laktacyjne – poradnie laktacyjne, poradnie K, szpitale i poradnie przyszpitalne, szkoły rodzenia.
- Poradnictwo specjalistyczne (w tym poradnictwo psychologiczne, prawne) – poradnia rodzinna, ośrodek pomocy społecznej, centrum dla rodzin, organizacje pozarządowe działające w obszarze wsparcia rodziny.
- Pomoc psychologiczna i psychiatryczna w przypadku zaburzeń depresyjnych lub adaptacyjnych – poradnia zdrowia psychicznego.
- Grupy samopomocowe dla rodzin – ośrodek pomocy społecznej, organizacje pozarządowe.
- Świadczenia opieki zdrowotnej – prowadzone przez publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, poradnie przyszpitalne.
- Świadczenia wynikające z kodeksu pracy – np. urlop macierzyński, zasiłek macierzyński.
- Pedagogizacja rodziców – poradnia rodzinna, ośrodek pomocy społecznej, centrum dla rodzin, organizacje pozarządowe działające w obszarze wsparcia rodziny, szkoły rodzenia.

Na tej podstawie asystent rodziny tworzy indywidualny katalog możliwego wsparcia. W przypadku analizowanej rodziny może on wyglądać następująco:

Indywidualny katalog możliwego wsparcia
(imiona i nazwiska) Anna Nowak (ur. 1996), bezrobotna, w ciąży (22. tydzień)
Marek Nowak (ur. 1992), pracuje na umowę-zlecenie jako kierowca
Dzieci: Zuzanna (ur. 1999), uczennica klasy pierwszej szkoły podstawowej

Oczekiwane dziecko – według badań prenatalnych u płodu stwierdzono wadę rozwojową centralnego układu nerwowego (przepuklinę oponowo-rdzeniową) (adres) ul. Krakowska 12/34, Duże Miasto Data sporządzenia: 25.06.2025	
Zasoby własne członków rodziny	
Silne więzi emocjonalne między małżonkami. Motywacja rodziców do zapewnienia dziecku jak najlepszej opieki. Starsza córka rozwija się prawidłowo, nie wymaga specjalistycznej opieki. Rodzina ma wsparcie dziadków (mieszkających w tej samej miejscowości).	
Świadczenia i usługi podstawowe (zaznaczyć krzyżykiem proponowane dla rodziny oraz wpisać adres ich uzyskania).	
Rodzaj świadczenia lub usług	Adres
☐ Świadczenie 4 tys. zł	Miejskie Centrum Świadczeń w Dużym Mieście, ul. Stachowicza 18
☐ Świadczenie wychowawcze	Miejskie Centrum Świadczeń w Dużym Mieście, ul. Stachowicza 18
☐ Świadczenie rodzicielskie	
☐ Świadczenia opiekuńcze	
☐ Zasiłek rodzinny z dodatkami	
☐ Świadczenia z pomocy społecznej	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Dużym Mieście przy ul. Krasickiego 23
☐ Diagnostyka prenatalna	Uniwersytecki Szpital w Dużym Mieście, ul. Jakubowskiego 2, Oddział Ginekologii i Położnictwa Klinika Perinatologii i Ginekologii
☐ Dodatkowe wizyty położnej	
☐ Poród w szpitalu na najwyższym specjalistycznym poziomie (III poziom referencyjny)	Uniwersytecki Szpital w Dużym Mieście, ul. Jakubowskiego 2, Oddział Ginekologii i Położnictwa
☐ Opieka położnicza nad matką POZ	Centrum Medyczne Scanmed, ul. gen. T. Bora-Komorowskiego 25C
☐ Opieka neonatologiczna nad dzieckiem	Uniwersytecki Szpital Dziecięcy w Dużym Mieście, ul. Wielicka 265

☐ Poradnictwo laktacyjne	Poradnia Laktacyjna przy Szpitalu Położniczo-Ginekologicznym, ul. Ujastek 3
☐ Poradnictwo psychologiczne dla rodziców	Ośrodek Wsparcia Psychologicznego i Psychoterapeutycznego MOPS, ul. Zamoyskiego 56
☐ Poradnictwo prawne dla rodziców	Punkt nieodpłatnej pomocy prawnej, ul. Wielicka 28a
☐ Pomoc w zakupie wyrobów medycznych	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ul. Wielicka 50
☐ Rehabilitacja lecznicza dziecka	Uniwersytecki Szpital Dziecięcy w Dużym Mieście, ul. Wielicka 265
☐ Opieka wytchnieniowa	
☐ Opieka perinatalna	Fundacja Alma Spei Hospicjum dla Dzieci, ul. Dożynkowa 88a
☐ Opieka paliatywna i hospicyjna dla dziecka	Fundacja Alma Spei Hospicjum dla Dzieci, ul. Dożynkowa 88a
☐ Kompleksowe usługi opiekuńcze i rehabilitacyjne dla dziecka	
☐ Dofinansowanie ze środków PFRON (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych) do udziału w turnusie rehabilitacyjnym, likwidacja barier architektonicznych, komunikacyjnych, technicznych, zakup sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych	Oddział PFRON w Dużym Mieście, ul. Na Zjeździe 11
☐ Karta Dużej Rodziny	
☐ Placówki wsparcia dziennego	
☐ Domy samotnych matek	
☐ Inne placówki wsparcia rodziny, organizacje pozarządowe	Fundacja Jeden z Nas, ul. Złota 6 Fundacja Makatka, ul. Fatimska 21a
☐ Rodzina wspierająca	
☐ Placówki dla dzieci do trzech lat (żłobki, kluby dziecięce)	

Świadczenia i usługi dodatkowe (wymienić proponowane dla rodziny oraz wpisać adres ich uzyskania)	
Rodzaj świadczenia lub usług	Adres
☐	
☐	
☐	

Asystenci rodziny na społecznościowej grupie wsparcia co jakiś czas zadają pytanie typu: *Co robić, gdy rodzic nie chce się podpisać pod planem albo całkowicie ignoruje jego ustalenia?*

Plany pracy należy współtworzyć wspólnie z rodzicami, na początku zajmujemy się potrzebami zgłoszonymi przez rodziców, potem pilnymi sprawami z perspektyw asystenta rodziny, pracownika socjalnego, sądu (np. leczenie i rehabilitowanie dzieci, prawidłowe ich karmienie, okazywanie uczuć, zaprzestanie dyscyplinowania poprzez krzyk i inne formy niezgodne z dobrem dziecka, leczenie uzależnień rodziców) i dalej tym, co nie jest pilne, ale co zauważają przedstawiciele zawodów pomocowych i interwencyjnych pracujących z daną rodziną. Następnie docenianie tego, co rodzina już zrobiła, omawianie konkretnych kroków, miejsc z adresami, gdzie rodzina powinna się udać, asystowanie podczas wizyt u specjalistów, gdy rodzice są w fazie immobilnej, mają lęki społeczne, niskie umiejętności załatwiania spraw, trening w tym zakresie. W razie dalszych problemów zwołanie zespołu multiprofesjonalnego i zaproszenie rodziców na spotkanie, ocena sytuacji, aktualizacja planu pracy, podział zadań pomiędzy rodziców a specjalistów. Podsumowując, zamiast dyrektywnego zobowiązywania członków rodziny do działań i rozliczania z ich realizacji rekomendowane jest wspólne planowanie, towarzyszenie w wykonywaniu tych czynności, których osoba wspierana samodzielnie nie potrafi przeprowadzić, oraz włączanie członków rodziny w ocenę postępów.

2.6. Działanie – realizacja planu pracy z rodziną

Praca socjalno-wychowawcza z elementami terapii realizowana przez asystenta może przybierać różną formę i być skierowana do rodziców, dzieci i całej rodziny.

Asystent rodziny powinien wzbogacać potoczną wiedzę pedagogiczną rodziców o elementy naukowej wiedzy o wychowaniu dzieci i młodzieży, co

w literaturze (Kawula, 1996) nazywane jest pedagogizacją rodziców. Rozdział 1 szczegółowo opisuje jej zakres, więc do niego odsyłam, przy czym chcę tu podkreślić jeszcze raz, że pedagogizację realizowaną przez asystenta rodziny należy rozumieć nie jako przekazywanie wiedzy przez eksperta na zasadzie moralizowania i pouczania, ale jako okazję do wymiany informacji o wychowaniu w ogóle, o wychowaniu konkretnego dziecka w danej rodzinie, w określonej rodzinnej sytuacji oraz sposobność do wspólnego poszukiwania rozwiązań problemów wychowawczych i modelowania oraz treningu umiejętności rodzicielskich. W przypadku rodziców, którzy nie mają prawidłowych wzorców wychowawczych sama porada, zazwyczaj nie wystarcza. Należy im pokazać, co, jak i kiedy robić.

Zdaniem M. Licińskiego (2013) na początku pedagogizacja powinna obejmować omawianie problemów z dziećmi, ich zachowań, deficytów i umiejętności. Stopniowo asystent przenosi uwagę podopiecznego na relacje emocjonalne z dziećmi, czyli wzajemne uczucia i oczekiwania. Ułatwia przyjęcie perspektywy dziecka, zrozumienie jego potrzeb, problemów i zawiedzionych oczekiwań. Umożliwia to rodzicom lepszą identyfikację z dziećmi, których los i historia często przypominają ich własną. Autor ten uważa również, że asystent powinien unikać dawania rad, ale raczej stawiać pytania i zachęcać rodziców do poszukiwania własnych rozwiązań w postępowaniu z dziećmi.

W rozdziale 1 szczegółowo omówiona została istota asystentury rodziny i zakresy zadań asystenta rodziny tu tylko przypominamy, że asystent rodziny powinien także prowadzić działania edukacyjne polegające na informowaniu osoby lub rodziny o działalności administracyjnej różnych instytucji, w szczególności placówek medycznych i oświatowych, o ich adresie, numerze telefonu, godzinach urzędowania i dyżurów, o tym, jakie dokumenty należy przedłożyć, jak wypełnić formularze, a ponadto o sposobie postępowania w obrębie tych instytucji. Asystent rodziny powinien nie tylko informować, lecz także w miarę możliwości organizacyjnych towarzyszyć osobom wspieranym w urzędach, modelować poprawne zachowanie. Powinien jednak powoli się wycofywać, zachęcając podopiecznego do aktywności i samodzielności. Warto, aby asystent rozpowszechniał wśród rodzin również informacje o działalności placówek społeczno-kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych, zachęcając dzieci, młodzież i dorosłych do udziału w ich ofercie.

Realizując działania, należy pamiętać o zasadzie, że jeśli pracownik będzie prowadzić działania z zakresu pracy socjalno-wychowawczej, pomimo iż beneficjent ma potrzebną do poprawy swej sytuacji wiedzę i umiejętności, to wywoła opór lub uzależnienie od pomocy. Asystent powinien wystrzegać się arbitralności,

manipulowania i wyręczania. Jedynie w przypadku pracy poza granicami kompetencji osoby przeżywającej trudności istnieje potrzeba zasilenia ją źródłami zewnętrznymi (kompetencje innych osób, w tym żyjących z osobą wspieraną, kompetencje asystenta i innych profesjonalistów, kompetencje sytemu instytucjonalnego itd.) (Świtek, 2009).

Kolejne spotkania i działania asystenta na rzecz rodziny powinny być metodyczne, czyli prowadzone według planu pracy z rodziną, z elastycznym reagowaniem na pojawiające się sytuacje. Nie mogą natomiast być to wejścia w środowisko dla samej rozmowy czy dyrektywnego przydzielania rodzinie zadań do wykonania. Obie skrajności nie służą pracy nad zmianą.

Wykonane przez siebie działania asystenci mogą wpisać hasłowo w „Miesięcznej karcie pracy asystenta z rodziną" (data, co było wykonane). Może być ona w formie tabeli. Asystent wpisuje wszystkie działania bezpośrednie i pośrednie, czyli z rodziną, np. przeprowadzenie pedagogizacji matki na temat reagowania na płacz dziecka zgodnie z koncepcją rodzicielstwa bliskości, i na jej rzecz, np. sporządzenie oceny okresowej w komputerze na podstawie notatek z rozmowy z rodzicami podsumowującej półroczny okres pracy i realizacji planu pracy. Korzyścią z jej prowadzenia jest spisywanie na bieżąco działań wykonanych z rodziną i na jej rzecz oraz łatwiejsze pisanie sprawozdań.

Częstym pytaniem asystentów rodziny jest: *Czy rodzic powinien podpisywać się w tej karcie, że usługa danego dnia się odbyła*? Warto wziąć taki podpis, jest to potwierdzenie zarówno dla asystenta rodziny, jak i matki lub ojca, że danego dnia wykonali pracę na rzecz poprawy sytuacji rodziny, tym bardziej że asystent rodziny pracuje w zadaniowym systemie czasu pracy i rozlicza się z wykonanych zadań. Rodzina zaś musi często rozliczyć się przed sądem ze swoich działań w kierunku dbania o dobro dzieci. W tej karcie należy też wpisywać, jeśli z jakiegoś powodu spotkanie się nie odbyło (rodzic odwołał lub nie przyszedł na spotkanie albo asystent nie zastał nikogo w domu). Ponadto dzięki zapisom w karcie pracy z rodziną łatwiej jest napisać ocenę okresową. Niektórzy asystenci rodziny wskazują, że czasami rodziny reagują oporem na prośbę podpisywania się pod czymkolwiek lub jest to utrudnione, gdy spotkanie odbywa się w urzędzie albo poradni, warto więc rozważyć korzyści i straty z proszenia o podpis rodzica na karcie pracy. Podsumowując, nie ma takiego wymogu, jest ww. rekomendacja.

Poniżej znajduje się przykład wypełnionego dokumentu do przypadku nr 2 pana Tomasza Kwiatkowskiego (mającego dzieci w pieczy zastępczej)

Miesięczna karta pracy asystenta z rodziną

Imiona i nazwiska członków rodziny: Tomasz Kwiatkowski

Imię i nazwisko asystenta rodziny: Piotr Malinowski

Miesiąc: marzec 2024

Data	Miejsce	Opis wykonanych zadań z rodziną i na jej rzecz	Liczba godzin (w tym dojazd do rodziny)
4.03.2024	Mieszkanie rodziny, biuro OPS	Wywiad z panem Tomaszem dotyczący jego sytuacji rodzinnej, jego potrzeb, obszarów wsparcia przez asystenta rodziny Obserwacja zachowania ojca i warunków mieszkaniowych Budowanie relacji pomocowej i motywacji do zmian Konsultacja z pracownikiem socjalnym	3
6.03.2024	Mieszkanie rodziny	Zebranie potrzeb i oczekiwań pana Tomasza co do kierunków pracy z asystentem rodziny Obserwacja zachowania ojca i warunków mieszkaniowych cd. Budowanie relacji pomocowej i motywacji do zmian	2
12.03.2024	Mieszkanie rodziny, biuro OPS	Sporządzenie oceny wstępnej sytuacji rodziny Konsultacja z pracownikiem socjalnym i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej Ustalenie, gdzie przebywają dzieci	3,5
14.03.2024	Mieszkanie rodziny, biuro OPS	Skonstruowanie planu pracy z rodziną Konsultacja z pracownikiem socjalnym i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej	4
15.03.2024	Biuro OPS	Ustalenie czasu i miejsca na spotkanie z dziećmi	0,5
21.03.2024	Mieszkanie rodziny	Wsparcie pana Tomasza w rozmowach telefonicznych z poradniami uzależnień w celu wyboru miejsca i terminu diagnostyki uzależnień Motywowanie go do posprzątania mieszkania i dostosowania go do potrzeb dzieci, w tym zasad bezpieczeństwa	1,5

Data	Miejsce	Opis wykonanych zadań z rodziną i na jej rzecz	Liczba godzin (w tym dojazd do rodziny)
28.03.2024	Mieszkanie rodziny	Wsparcie pana Tomasza w rozmowach telefonicznych z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i organizacjami pozarządowymi w celu wyboru miejsca i terminu szkoły dla rodziców Omówienie spotkania z dziećmi Motywowanie pana Tomasza do posprzątania mieszkania i dostosowania go do potrzeb dzieci, w tym zasad bezpieczeństwa	1,5
		Suma czasu pracy z rodziną	16

podpis asystenta rodziny *Piotr Malinowski*

podpis koordynatora *Olga Stępniak*

Notatki służbowe pisze się tylko w przypadku wykonywania działań zaradczych, w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa któregoś z członków rodziny lub w innych trudnych sytuacjach. Nie ma potrzeby pisać takich szczegółowych sprawozdań po każdym spotkaniu, zabiera to czas na bezpośrednią pracę z rodziną, którego i tak jest mało, biorąc pod uwagę, że asystent pracuje z blisko 15 rodzinami. Lepiej wykorzystać go na pedagogizację rodziców i inne działania z rodzicami. Niektóre rodziny, zwłaszcza na początku pracy, potrzebują dużo czasu i uwagi. Pokazuje to zamieszona powyżej karta pracy z panem Tomaszem.

Asystenci rodziny zadają dużo pytań dotyczących tego etapu pracy, poniżej przykładowe:

Co robić, gdy rodzice pobierają świadczenia na dzieci, a nie kupują im nawet jedzenia, lodówka pusta, dzieci głodne, np. pieniędzmi dysponuje ojciec i wydaje je na własne potrzeby?

Poradnictwo nie jest wystarczające, należy przeprowadzić trening budżetowy, robienia zakupów, sporządzania pełnowartościowych posiłków dla dzieci. Ewentualnie w porozumieniu z pracownikiem socjalnym i kierownikiem, ze względu na marnotrawienie środków, zamienić je na talony do sklepu czy odbiór produktów w sklepie na kwotę o wysokości świadczeń (wniosek o zmianę decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych czy gminnego centrum świadczeń).

Jak przekonać rodziców do większego zaangażowania w sprawę edukacji dziecka, gdy ma ono często nieobecności w szkole?

Warto rozpoznać, jakie są przyczyny trudności szkolnych dziecka, poprzez diagnozę w poradni psychologiczno-pedagogicznej i innych poradniach specjalistycznych, oraz odpowiednio udzielić wsparcia dziecku poprzez pomoc w lekcjach (wolontariusze, korepetycje), zmianę szkoły adekwatnie do potrzeb dziecka (szkoła specjalna, z oddziałami integracyjnymi, terapeutyczna, ochotniczy hufiec pracy), towarzyszenie w kontaktach ze szkołą, poradnią, trening korzystania z dziennika elektronicznego, nauczenie rodziców stawiana granic dziecku, jeśli chodzi o długość korzystania z gier i grup społecznościowych w komputerze lub smartfonie, pory snu, odpoczynek na świeżym powietrzu itd.

Jak reagować, gdy rodzic prosi o to, by posprzątać jego dom, zostać z dzieckiem, gdy on chce załatwić jakąś sprawę, podwieźć go gdzieś samochodem?

Należy odmówić, odnosząc się do zasad panujących w instytucji zatrudniającej asystenta rodziny i zasad bezpieczeństwa.

Co robić, gdy dziecko podczas wizyty powie, że boi się jednego z rodziców?

Należy zgłosić to kierownikowi, poobserwować zachowanie rodzica i przeprowadzić pedagogizację nt. metod wychowawczych opartych na bliskości, zaufaniu (por. Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024; Bondarenko i in., w przygotowaniu). Jeśli to nie pomoże, trzeba zasięgnąć pomocy innych specjalistów (psycholog dziecięcy, pracownik socjalny), a najlepiej zorganizować spotkanie zespołu multiprofesjonalnego i wspólnie podjąć decyzję, co dalej.

Co robić, gdy asystent rodziny zauważy w czasie wizyty, że rodzic jest pod wpływem alkoholu?

Nie wolno takich spraw pozostawić bez działań zaradczych. Należy zawiadomić policję, która zbada alkomatem, czy rodzic rzeczywiście spożył alkohol, oraz pracownika socjalnego mającego uprawnienia do zabezpieczania dzieci oraz poszukać osób lub instytucji, które przejmą albo zorganizują opiekę nad dziećmi (dalsi krewni, organizator pieczy zastępczej) (art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej).

Gdzie przebiega granica między wsparciem a kontrolą?

Warto na terenie danej gminy doprowadzić do sytuacji, by podzielić zadania między przedstawicieli zawodów wspierających rodzinę i przedstawicieli zawodów, które mają na celu interwencję w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dziecka, oraz odpowiednio do tego wykonywać swoje obowiązki. Jeśli asystent rodziny podczas zapowiedzianej wizyty spotka się z sytuacją zagrażającą dziecku, jest zobowiązany zareagować i zawiadomić pracownika socjalnego, a ten policję i kuratora, jeśli jest przydzielony tej rodzinie. Jeśli jest już po godzinach pracy pracownika socjalnego, to policję. Nie jest natomiast zadaniem asystenta rodziny wchodzić w środowisko w celach kontrolnych (więcej w rozdziale 1).

Więcej na temat zabezpieczania dzieci jest napisane w artykule 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz we wspomnianym już *Wzorze bezpiecznej procedury przymusowego odbierania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod jego opieką z 16 kwietnia 2025 r.*[6]. Według tej procedury kurator sądowy może żądać od jednostek wsparcia rodziny pomocy w przygotowaniu i wykonywaniu czynności zabezpieczających dzieci. Jak podkreślano już w rozdziale 1 to nie asystent rodziny jest głównym, a na pewno nie jest jedynym pracownikiem przeprowadzającym te działania.

2.7. Ocena okresowa

Co pewien czas asystent rodziny dokonuje oceny służącej sprawdzeniu poziomu realizacji zapisów w planie pracy z rodziną, tj. czy wykonywane przez niego i członków rodziny działania prowadzą do osiągnięcia zakładanych w planie celów.

Kolejne spotkania oraz ocena okresowa nie powinny zaczynać się od dyrektywnego egzekwowania od członków rodziny działań wpisanych w planie pracy, gdyż to ich zniechęca i powoduje opór. Warto zacząć optymistycznym: *Co się poprawiło od naszego spotkania*? lub *Co się poprawiło przez ostatnie pół roku w państwa rodzinie dzięki współpracy ze mną, asystentem rodziny?* I czekać na relację osób. Kiedy rodzic i ewentualnie starsze dziecko zrelacjonuje wydarzenia, wtedy być może łatwiej będzie dostrzec pozytywne zmiany, chociaż dzięki temu, że asystent je doceni. Dopiero później omawiać kolejne pozycje planu.

[6] https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/nowe-wytyczne-dotyczace-przymusowego-odbierania-dzieci-priorytetem-bezpieczenstwo-i-ochrona-praw-dzieci (dostęp: 28.09.2025).

Jeśli członek rodziny nie zrealizował jakiegoś działania, zamiast od razu wyrazić niezadowolenie, warto zadać pytanie, czy zrobił coś innego, co przybliżyło go do postawionego celu lub czy cel nadal jest ważny albo czy może potrzebuje towarzyszenia.

Pisemna ocena okresowa sytuacji rodziny powinna być sporządzana nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy (art. 15 u.w.r.s.p.z.).

Ocenę okresową warto konstruować razem z członkami rodziny, określać, co już jest zrobione, a co jeszcze pozostało do realizacji, aktualizować plan pracy.

Pytanie asystentów rodziny: *Co powinna zawierać ocena okresowa, proszę konkretnie napisać?*

Ocena okresowa powinna zawierać przypomnienie celów pracy z planu pracy z rodziną, opis, jakie działania wykonali członkowie rodziny i asystent rodziny (oraz inni specjaliści), aby ten cel osiągnąć, oraz rokowania co do dalszej współpracy, podpis asystenta rodziny i jego przełożonego. Jeśli ktoś woli może być wykonana w postaci tabeli, gdzie można pogrupować działania wykonane, częściowo wykonane i niewykonane oraz wpisać, jakie zadania wykonał asystent rodziny.

Kopię warto pozostawić rodzinie. To wzbudza motywację jej członków, gdyż dostarcza im informacji, na jakim etapie drogi do poprawy sytuacji się znajdują.

Ocena okresowa może zostać również dokonana w czasie spotkania zespołu multiprofesjonalnego. Można go zwołać zwłaszcza wtedy, gdy praca z rodziną przynosi marne efekty lub nastąpił regres i potrzeba zmobilizowania sił tkwiących w rodzinie oraz wytężonej pracy kilku specjalistów w generowaniu nowych pomysłów i monitorowaniu postępów.

Przy okazji wspólnej pracy, również na etapie weryfikacji efektywności działań rodziców, powinna dalej umacniać się relacja pomocowa pomiędzy asystentem a rodziną. Monitorowanie zmian w rodzinie winno się bowiem odbywać w atmosferze wzajemnego szacunku, szczerości, dowartościowywania osoby wspieranej, odkrywania jej mocnych stron, omawiania obaw, trudności i podtrzymywania nadziei. Tylko takie warunki będą sprzyjać przywróceniu wiary we własne możliwości i własną skuteczność oraz odrodzeniu odwagi osób wspieranych do podejmowania efektywnych działań, walki z bezradnością i bezsilnością. Krytyczna ocena, zniechęcenie profesjonalisty spowodują zazwyczaj skutek odwrotny.

Poniżej przedstawiliśmy już tylko jeden przykład (dla przypadku 1) oceny okresowej (wariant 1, w postaci opisu) i skonstruowaną po niej aktualizację planu pracy.

Przypadek 1. Rodzina skierowana do asystentury rodziny przez pracownika socjalnego

W tym konkretnym przypadku ocenę sytuacji asystentka rodziny sporządziła po trzech miesiącach, było to spowodowane zmianą sytuacji rodziny – pan Karol wrócił ze szpitala, więc po zapoznaniu się z nim należało go włączyć do planowania pracy i działań w rodzinie oraz współpracy z asystentką. Wariant 1 – w postaci opisu:

OCENA OKRESOWA
PRACY ASYSTENTA RODZINY
Z RODZINĄ
NR 12/2025

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Aneta, Karol, Lena Nowak
(adres) ul. Spadzista 2/24, Dobre Miasto
(telefon kontaktowy) 661 481 819

DANE ASYSTENTA RODZINY: Kornelia Maliniak

DATA SPORZĄDZENIA: 5.07.2025

1. Opis sytuacji rodziny od ostatniej oceny:

Rodzina Nowaków przeprowadziła się do mieszkania w kamienicy, które składa się z pokoju, kuchni, WC. Brak jest obecnie łazienki, ma być wydzielone miejsce w kuchni i wstawiona kabina prysznicowa. Mieszkanie jest ogrzewane piecem węglowym.
Pan Karol wrócił ze szpitala, przyjmuje leki. Diagnoza lekarska – choroba dwubiegunowa afektywna. Pomógł żonie ustawić meble i rozpakować rzeczy.

2. Cele współpracy z rodziną:

Cel główny: wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych i poprawa realizacji spraw na rzecz domu i rodziny przez panią Anetę Nowak.

Cele szczegółowe:
1. Wzmocnienie umiejętności opiekuńczych matki.
2. Wzmocnienie umiejętności wychowawczych matki.
3. Wzmocnienie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego przez matkę.

4. Aktywizacja społeczna matki.

3. Zadania wykonane z rodziną i na jej rzecz w okresie maj–lipiec 2025 oraz osiągnięte efekty:

Ad 1. Asystentka rodziny z panią Anetą omówiły, co Lena lubi jeść, jakich warzyw i owoców mogłaby popróbować. Razem z panią Anetą i Leną przygotowały kilka kolorowych dań z tańszych, ale zdrowych produktów, typu placuszki z warzyw tartych, koktajl owocowy z mrożonych owoców jagodowych, jajecznica z rzodkiewką i szczypiorkiem itd. Asystentka rodziny wydrukowała pani Anecie i Lenie kilka przepisów z takich stron jak salaterka.pl czy jadlonomia.pl. Został osiągnięty efekt – podniesienie umiejętności przygotowywania pełnowartościowych posiłków przez panią Anetę na poziomie dobrym. Wspólne przygotowywanie kolorowych i smacznych posiłków wzmocniło również więzi między matką a córką. Pani Aneta była z Leną kilka razy na otwartym basenie, na spacerze, na wycieczce rowerowej. Poprawiła się odporność Leny.

Ad 2. Asystentka rodziny przeprowadziła modelowanie i pedagogizację matki w zakresie wprowadzenia struktury dnia oraz wyrażania oczekiwań względem dziecka, np. zasiadania do nauki, wykonywania obowiązków na miarę dziecka (ścielenie łóżka, sprzątanie po sobie naczyń, ubrań, zabawek), wyłączania telewizora itd., co przywraca nie tylko autorytet matki, lecz także daje poczucie bezpieczeństwa dziecku dzięki oparciu się na dorosłym, który staje się przewodnikiem małego jeszcze dziecka, uczy samodzielności, odróżniania dobra od zła, reguł życia społecznego itd. Ten obszar wymaga jeszcze dalszej pracy, również z udziałem ojca, by rodzice wyrażali jasne, jednomyślne oczekiwania wobec Leny.

Ad 3. Jeśli chodzi o prowadzenie gospodarstwa domowego, to zarówno pani Aneta, jak i jej mąż rozpakowali swoje rzeczy w nowym mieszkaniu, ale wymagają dalszej motywacji do systematycznego sprzątania mieszkania.

Ad 4. Ze względu na przeprowadzkę pani Aneta nie była jeszcze w PZN.

Wnioski i uwagi: większa część czasu pracy asystenta z matką i dzieckiem przeznaczona była na organizowanie przeprowadzki, rozpakowanie się, trening gotowania, pedagogizację w obszarze stawiania dziecku oczekiwań. Do dalszej części pracy warto włączyć pana Karola, należy skoncentrować się na kontynuacji jego leczenia oraz pozyskania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności i uprawnień do zasiłku pielęgnacyjnego, zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej lub zasiłku stałego.

Kornelia Maliniak *Iga Frączyk*

podpis asystenta rodziny podpis koordynatora asystentów rodziny

AKTUALIZACJA PLANU PRACY Z RODZINĄ
NR 12/2024

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Aneta i Karol Nowakowie
(adres) ul. Spadzista 2/24, Dobre Miasto
(telefon kontaktowy) 661 481 819

DANE ASYSTENTA RODZINY: Kornelia Maliniak

DATA AKTUALIZACJI: 8.07.2025

CEL GŁÓWNY: wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych
i poprawa realizacji spraw na rzecz domu i rodziny przez panią Anetę i pana Karola Nowaków

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
1.	Leczenie pana Karola	Systematyczna kontrola stanu zdrowia u lekarza psychiatry Przyjmowanie leków Towarzyszenie przez asystenta rodziny panu Korolowi w zarejestrowaniu się i podczas pierwszej wizyty u lekarza	Od lipca do grudnia 2025 Poradnia Zdrowia Psychicznego, ul. Bony 3 Dobre Miasto	Karol Nowak asystent rodziny	Polepszenie stanu psychicznego pana Karola

2.	Polepszenie sytuacji finansowej	Posegregowanie i skompletowanie dokumentacji Złożenie dokumentacji w powiatowym zespole ds. orzekania o niepełnosprawności Poszukiwanie pracy Pomoc asystenta rodziny w pozyskaniu zaświadczenia od lekarza, segregowaniu dokumentacji i złożeniu ich do PZdsON	Od lipca do września 2025 Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, ul. Nowowiejskiego 34 Powiatowy Urząd Pracy ul. Boczna 2, Dobre Miasto	Aneta Nowak Karol Nowak asystent rodziny	Znalezienie pracy przez pana Karola lub w ostateczności uzyskanie zasiłku stałego Więcej pieniędzy
3.	Wzmocnienie umiejętności wychowawczych matki i ojca	Utrzymywanie rutyny w życiu rodziny Wyznaczenie harmonogramu codziennych czynności (przygotowywanie i spożywanie posiłków, czas na odrabianie lekcji, codzienne ćwiczenie czytania z Leną, obowiązki domowe, czas wolny) i zasad korzystania z telewizji przez dziecko i dorosłych, spożywania słodyczy przez dziecko itd. Ćwiczenie stanowczej, jednomyślnej postawy pani Anety i pana Karola w przypadku proszenia Leny o wykonanie obowiązku lub wyłączenie telewizora Pedagogizacja i trening prowadzone przez asystenta w ww. obszarach	Od lipca do grudnia 2025 Mieszkanie rodziny	Aneta Nowak Karol Nowak asystent rodziny	Wzrost autorytetu matki i ojca, wykonywanie poleceń matki i ojca przez dziecko, np. czytanie lub zabawa zamiast oglądania programów telewizyjnych Poczucie bezpieczeństwa dziecka Większa samodzielność dziecka przy czynnościach dnia codziennego – posprzątanie swoich rzeczy, odniesienie brudnych naczyń do zlewu, ubrań do kosza na brudną bieliznę itd.

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań
4.	Wzmocnienie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego przez matkę i ojca	Systematyczne sprzątanie mieszkania, wyrzucanie śmieci, nie znoszenie niepotrzebnych rzeczy do domu, trzymanie puszek i innego złomu w piwnicy Gotowanie pełnowartościowych, ciepłych posiłków lub korzystanie w tym zakresie z jadłodajni Fundacji Dar Serca, złożenie wniosku do MOPS o dofinansowanie wyżywiania dziecka w szkole Pomoc asystenta w złożeniu wniosku o dożywianie w szkole i w fundacji – współpraca z pracownikiem socjalnym Trening prowadzenia gospodarstwa domowego, w szczególności dot. systematycznego sprzątania i szykowania pełnowartościowych posiłków	Od lipca do grudnia 2025 Mieszkanie rodziny Fundacja Dar Serca przy ul. Krakowskiej 12	Aneta Nowak Karol Nowak asystent rodziny	Czystość i ład w mieszkaniu Poprawa zdrowia członków rodziny
5.	Aktywizacja społeczna matki i ojca	Uczęszczanie na zajęcia do Fundacji Dar Serca oraz do Polskiego Związku Niewidomych. Motywowanie przez asystenta rodziny do uczestnictwa w ww. formach wsparcia, towarzyszenie w dotarciu do ww. miejsc po raz pierwszy	Od lipca do grudnia 2025 Fundacja Dar Serca przy ul. Krakowskiej 12 Polski Związek Niewidomych przy ul. Iwaszkiewicza 5	Aneta Nowak Karol Nowak asystent rodziny	Uzyskanie wsparcia w grupie ludzi, aktywne spędzanie czasu wolnego przez matkę i ojca, kiedy dziecko jest w świetlicy, poprawa nastroju matki i ojca

podpis asystenta rodziny *Kornelia Maliniak*

podpisy członków rodziny *Aneta Nowak, Karol Nowak*

podpis pracownika socjalnego *Olga Malinowska*

Ewentualnie (w indywidualnym przypadku) można nie brać podpisu pracownika socjalnego, ale napisać:

Konsultacja planu pracy z pracownikiem socjalnym Olgą Malinowską odbyła się 8.07.2025 r.

Kolejnym dokumentami, do napisania którego jest zobligowany asystent rodziny jest opinia na wniosek sądu. Zgodnie z art. 15 u.w.r.s.p.z. jednym z zadań asystenta rodziny jest sporządzenie na wniosek sądu opinii o rodzinie i jej członkach, a z art. 16 ust. 3 wynika dodatkowo, że asystent przedstawia właściwym organom władzy publicznej, organizacjom oraz instytucjom oceny i wnioski zmierzające do zapewnienia ochrony praw rodzin.

Czym innym jest sprawozdanie, o które dopytują asystenci na forach społecznościowych, np.: *Jaką podstawę prawną ma oczekiwanie sądu co do pisania co miesiąc sprawozdań z realizacji zadań asystenta?*

W przypadku asystentury z nakazu sądowego w orzeczeniu zazwyczaj jest zapisane, że oczekuje się od asystenta rodziny sprawozdania i podaje, co jaki okres. Praktyka ta wywołuje po stronie asystentów wiele wątpliwości, czy sąd może tak robić, wszak asystent rodziny nie jest pracownikiem sądu jak kurator, ale ośrodka pomocy społecznej lub innej, gminnej jednostki wsparcia rodziny.

Poniżej jest zaprezentowane stanowisko Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej opracowane w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości.

Obowiązek składania sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdań dotyczących sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, wynika z art. 109 § 4 k.r.o. Przepis ten zobowiązuje właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy do składania sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdań dotyczących sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną.

Opinia do sądu ma być konkretna, podobnie jak ocena okresowa ma zawierać cele pracy z rodziną i to, co zostało zrobione przez rodziców i asystenta, opisy faktów, jeśli coś niepokoi asystenta rodziny i pracownika socjalnego, w szczególności jeśli chodzi o zalecenia sądu co do kierunków pracy lub powodów zabezpieczenia dzieci w pieczy zastępczej. Należy też napisać o rokowaniach co do osiągnięcia efektów, określić poziom motywacji do współpracy.

Na jakiej podstawie prawnej sąd oczekuje dostarczania kserokopii całej dokumentacji pracy z rodziną? W art. 15 u.w.r.s.p.z. jest mowa tylko o opinii o rodzinie.

Brak jest podstaw prawnych zarówno do żądania takiej dokumentacji przez sąd, jak i do przekazania jej przez jednostkę prowadzącą pracę z rodziną. Należy zwrócić uwagę na to, że w dokumentacji znajduje się wiele danych wrażliwych, tymczasem włączenie jej do akt sądowych powoduje, iż dostęp do nich mają wszystkie strony postępowania. Do sądu powinny więc trafiać wydawane na jego wniosek opinie o rodzinie lub sprawozdania z pracy z rodziną, a nie cała dokumentacja.

W przypadku braku współpracy rodzin skierowanych do asystentury rodziny na mocy postanowienia sądowego, jeśli rodzic ma nadzór kuratora lub/i jest założona Procedura „Niebieskie Karty", to najpierw należy zawiadomić kuratora i przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego w celu wypracowania planu dalszych działań w rodzinie i ewentualnego powiadomienia sądu. Należy jak najszybciej zorganizować spotkanie grupy diagnostyczno-pomocowej, na którym będzie obecny zarówno pracownik socjalny, kurator, jak i asystent rodziny.

2.8. Zakończenie współpracy i ocena końcowa

Po osiągnięciu zakładanej zmiany asystent rodziny monitoruje jej stabilizowanie się i przygotowuje rodzinę do zakończenia współpracy. W momencie, gdy rodzice dokonali istotnych zmian w swoim życiu, zwłaszcza w zakresie podniesienia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych oraz stwarzania bezpiecznych i stymulujących warunków do rozwoju swojego potomstwa, wskazane jest, aby asystent rodziny utrzymywał kontakt z rodziną, ale powoli wycofywał się i kończył relację.

Częstotliwość spotkań w tym okresie nie powinna być zbyt duża, aby rodzice mieli szanse budować zaufanie do siebie w tej sytuacji. W przypadku niektórych rodzin zaniedbujących wcześniej dzieci asystenci rodziny mogą, wyjątkowo na tym etapie, po omówieniu z rodzicami takiej potrzeby przeprowadzić kilka wizyt niezapowiedzianych, aby instytucja miała pewność, że rodzice osiągnęli umiejętności właściwego dbania o dzieci i stosują je systematycznie. Asystent wspólnie z rodziną ocenia, czy rodzice mają większą samoświadomość własnych zasobów, w tym poczucie kompetencji w roli matki i ojca, wyższy poziom motywacji do działania na rzecz rodziny i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz ogólnie rzecz biorąc, odzyskali zaradność życiową.

W tym okresie mogą się pojawić jeszcze sporadyczne powroty do starych nawyków. Asystent rodziny służy wtedy wsparciem w wyciągnięciu wniosków

z porażek i powrotu na ścieżkę zmiany. Asystent rodziny czuwa więc nad utrzymaniem osiągniętych efektów, buduje sieć wsparcia równoległą do relacji asystenckiej (grupy samopomocowe, rodzina wspierająca), monitoruje stabilność życiową rodziny, przewiduje sytuacje jej zagrażające oraz reaguje w sytuacji krytycznej.

Efektem pracy socjalno-wychowawczej z rodziną powinna być jej samodzielność życiowa, tj. nabycie umiejętności znajdowania rozwiązań występujących trudności oraz styl życia zgodny z normami społecznymi, tworzenie środowiska życia, które będzie bezpieczne i optymalne dla rozwoju dzieci i innych osób zależnych.

Na przykładzie opisu przypadku nr 2 pokażemy, jak można sporządzić ocenę końcową, gdy rodzina osiągnęła efekty, gdyż rodzic wykonywał sumiennie działania, i gdy ich nie osiągnęła, ponieważ nie współpracował.

Przypadek 2. Rodzina z dziećmi w pieczy zastępczej

Wariant 1

OCENA KOŃCOWA
PRACY ASYSTENTA RODZINY
Z RODZINĄ
NR 47/2026

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Tomasz Kwiatkowski, synowie Rafał i Karol
(adres) ul. Podmiejska 12/4, Małe Miasto

DANE ASYSTENTA RODZINY:
(imię i nazwisko) Piotr Malinowski
(telefon kontaktowy) 664 324 236

DATA SPORZĄDZENIA: 15.10.2026

Przyczyna zakończenia pracy z rodziną:
- osiągnięte cele,
- zaprzestanie współpracy przez rodzinę,
- brak efektów,
- zmiana formy pomocy (np. praca socjalna, piecza zastępcza, usługi opiekuńcze, kuratela sądowa, inne…),
- zmiana miejsca zamieszkania rodziny,
- inne……

Założone w planie efekty pracy z rodziną	Poziom ich osiągnięcia (wysoki, dobry, dostateczny, mierny, niedostateczny) z uzasadnieniem
Regularne spotkania z dziećmi. Wzmocnienie więzi z dziećmi. Diagnoza stylu i metod wychowawczych rodzica. Wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych Tomasza Kwiatkowskiego	Wysoki Pan Kwiatkowski spotykał się z dziećmi regularnie jeden–dwa razy w tygodniu. Od grudnia dzieci były urlopowane. Ojciec skorzystał zarówno z pedagogizacji prowadzonej przez asystenta rodziny, jak i uczęszczał na zajęcia edukacyjne z wychowywania dzieci do poradni psychologiczno-pedagogicznej. Z diagnozy jego umiejętności opiekuńczo-wychowawczych wynika, że są one na poziomie dobrym. Dzieci regularnie uczęszczają do żłobka i przedszkola
Dokonanie diagnozy i terapii uzależnień	Wysoki Pan Kwiatkowski wykonał diagnozę uzależnień, wynik był pozytywny. Podjął i ukończył terapię, uczęszcza na spotkania grupy AA. Prowadzi trzeźwy styl życia
Uzyskanie i utrzymanie stałej pracy	Wysoki Pan Kwiatkowski w lipcu 2024 r. podjął stałą pracę
Porządek w mieszkaniu	Dobry Pan Tomasz systematycznie porządkuje mieszkanie. Wykonał remont, przystosował mieszkanie do potrzeb dzieci
Realizacja spraw na rzecz domu i rodziny	Dobry Na bieżąco są regulowane opłaty oraz realizowane sprawy urzędowe i kontakt ze służbami społecznymi. Czasem pan Tomasz wymaga porady asystenta rodziny
Samoregulacja emocji	Dobry Pan Tomasz stara się mówić spokojnym tonem głosu

Wnioski i uwagi dotyczące dalszego postępowania wobec rodziny:

Ze względu na osiągnięte cele pan Tomasz odzyskał dzieci w sierpniu 2025 r. Współpraca z asystentem rodziny była dalej prowadzona w obecności dzieci w domu, do października

2026 r. Zmiany dotyczące opieki, wychowania dzieci, realizacji spraw na rzecz domu i rodziny oraz prowadzenia stylu życia przez ojca gwarantującego bezpieczeństwo dzieci zostały utrwalone.
Monitorowanie sytuacji rodziny do grudnia 2026 r.

Piotr Malinowski (podpis asystenta rodziny)

Tomasz Kwiatkowski (podpisy członków rodziny)

Olga Stępniak
(podpis kierownika OPS)

Wariant 2

OCENA KOŃCOWA
PRACY ASYSTENTA RODZINY
Z RODZINĄ
NR 7/2026

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona i nazwiska) Tomasz Kwiatkowski, synowie Rafał i Karol
(adres) ul. Podmiejska 12/4, Małe Miasto

DANE ASYSTENTA RODZINY:
(imię i nazwisko) Piotr Malinowski
(telefon kontaktowy) 664 324 236

DATA SPORZĄDZENIA: 14.12.2026

Przyczyna zakończenia pracy z rodziną:
- osiągnięte cele,
- zaprzestanie współpracy przez rodzinę,
- brak efektów,
- zmiana formy pomocy (np. praca socjalna, piecza zastępcza, usługi opiekuńcze, kuratela sądowa, inne, np. długoterminowa piecza zastępcza),
- zmiana miejsca zamieszkania rodziny,
- inne……

Założone w planie efekty pracy z rodziną	Poziom ich osiągnięcia (wysoki, dobry, dostateczny, mierny, niedostateczny) z uzasadnieniem
Regularne spotkania z dziećmi. Wzmocnienie więzi z dziećmi. Diagnoza stylu i metod wychowawczych pana Tomasza. Wzmocnienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych pana Kwiatkowskiego	Niedostateczny Pan Kwiatkowski spotkał się z dziećmi tylko dwa razy. Nie chciał skorzystać z pedagogizacji prowadzonej przez asystenta rodziny, nie uczęszczał na zajęcia edukacyjne z wychowywania dzieci, brak było możliwości zdiagnozowania jego rzeczywistych umiejętności opiekuńczo-wychowawczych
Dokonanie diagnozy i terapii uzależnień	Niedostateczny Wykonane częściowo. Pan Kwiatkowski wykonał diagnozę uzależnień, wynik był pozytywny. Podjął terapię, ale jej nie ukończył
Uzyskanie i utrzymanie stałej pracy	Mierny Pan Kwiatkowski podejmuje prace dorywcze. Występują okresy bez dochodu
Porządek w mieszkaniu	Mierny Brak systematyczności w uporządkowywaniu mieszkania, które w dalszym ciągu nie jest dostosowane do potrzeb dzieci
Realizacja spraw na rzecz domu i rodziny	Mierny Opłaty oraz sprawy urzędowe i kontakt ze przedstawicielami instytucji nie są realizowane na bieżąco
Samoregulacja emocji	Mierny Pan Tomasz w dalszym ciągu ma tendencję do irytacji, mówienia podniesionym tonem głosu, był trzy razy na zajęciach korekcyjno-edukacyjnych

Wnioski i uwagi dotyczące dalszego postępowania wobec rodziny:

Ze względu na brak trwałych efektów dzieci przebywają w dalszym ciągu w pieczy zastępczej u rodziny zastępczej zawodowej. Praca z asystentem rodziny ze względu na utrudniony kontakt z rodziną (nieodbieranie telefonów i nieotwieranie drzwi) zostaje zakończona.

Olga Stępniak
(podpis kierownika OPS)

Lista osób uczestniczących w spotkaniu:

Imię i nazwisko	Instytucja	Funkcja	Podpis
Tomasz Kwiatkowski		Rodzic biologiczny	*Tomasz Kwiatkowski*
Alina i Karol Żakowie		Rodzice zastępczy	*Alina i Karol Żakowie*
Piotr Malinowski	Centrum Wsparcia Rodziny, Stowarzyszenie Razem	Asystent rodziny	*Piotr Malinowski*
Anna Majak	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	*Anna Majak*
Waldemar Kot	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	Pracownik socjalny	*Waldemar Kot*
Anna Bieluga	Ośrodek Adopcyjny	Kierownik	*Anna Bieluga*

Do warunków koniecznych, które muszą zostać spełnione, aby usamodzielnić rodzinę, należy zaliczyć:

- zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa dzieci i innych członków rodziny (brak maltretowania, zaniedbywania, demoralizowania dzieci oraz przemocy w relacjach między dorosłymi);
- co najmniej dobre relacje w rodzinie naturalnej;
- w co najmniej dobrym stopniu rozwinięte umiejętności opiekuńczo-wychowawcze rodziców służące zaspokojeniu innych potrzeb dzieci i prowadzące do stymulowania ich prawidłowego rozwoju;
- w co najmniej dobrym stopniu rozwinięte umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego rodziców;
- co najmniej ograniczenie picia alkoholu opiekunów dziecka, czyli brak zjawiska problemowego spożywania alkoholu;
- brak przyjmowania innych środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych;
- styl życia zgodny z wartościami społecznymi;
- samodzielność w rozwiązywaniu trudności życia codziennego oraz w realizacji różnorakich spraw na rzecz dzieci i domu;
- poczucie siły, własnej wartości, sprawstwa i kontroli nad własnym życiem;
- umiejętność egzekwowania praw, stawiania granic (Krasiejko i Imielińska, 2011).

Efektem współpracy rodziny i asystenta jest też zmiana sytuacji prawnej: rodzicom zostają przywrócone pełne prawa rodzicielskie oraz zostaje zniesiony nadzór kuratora, jeśli był. Ponadto rodzice, wychowawcy, nauczyciele w szkole i inne osoby zauważają zmiany w wyglądzie i zachowaniu dzieci. Sami klienci – rodzice – powinni mieć też przekonanie, że poradzą sobie z utrzymaniem wypracowanych zmian, że nie potrzebują już wsparcia. Nie o to chodzi, żeby wszystkie problemy osób wspieranych zostały rozwiązane, bo to jest niemożliwe. Najważniejsze w pracy asystenta rodziny jest takie wzmocnienie członków rodzin, które oznacza wyposażenie ich w narzędzia do rozwiązywania własnych zestawów problemów. Ponadto rodzic powinien wiedzieć, gdzie ma szukać pomocy, kiedy trudności znów go przerosną. Dodatkowym oczekiwanym wskaźnikiem jest wyjście rodziny z systemu pomocy społecznej, czyli podjęcie pracy zawodowej oraz niekorzystanie już ze świadczeń rodzinnych i z pomocy społecznej. Nie zawsze jest to jednak możliwe (np. w przypadku samotnego rodzicielstwa, wielodzietności, niepełnosprawności, zwłaszcza niepełnosprawności intelektualnej lub zaburzeń psychicznych rodziców).

Zakończenie relacji asystenckiej pojmowane jest jako zaprzestanie działania. W rzeczywistości jest to proces wymagający od asystenta i rodziny przygotowanego i przemyślanego wycofywania się z relacji. Jeśli członkowie rodziny uznają, że są samodzielni w zaspokajaniu potrzeb dzieci i swoich oraz w funkcjonowaniu społecznym zgodnie z przyjętymi normami, to jest to najbardziej optymalne zakończenie relacji. Asystent powinien być wyczulony na ten moment i zacząć wzbudzać w rodzicach przekonanie, że mają kompetencje do samodzielnego życia, gdyż osoby, które długo korzystały z pomocy społecznej, mają skłonność do uzależniania się od różnych form pomocy i stosowania różnych mechanizmów obronnych, np. wyszukiwania nowych problemów, regresu w umiejętnościach, które były już na wysokim poziomie. W ramach tego etapu asystent i rodzina będą wspólnie dokonywać *oceny końcowej,* która polega na porównaniu zmian, jakie nastąpiły w sytuacji rodziny między początkiem a zakończeniem metodycznego działania. W ocenie końcowej oprócz asystenta i członków rodziny powinny brać również udział wszystkie osoby zaangażowane w pomoc rodzinie.

Przed zakończeniem pracy z rodziną ważne jest dokonanie ewaluacji w trzech aspektach:

1. Rodziny – czy zakładane w planie pracy z rodziną efekty zostały osiągnięte, jeśli tak, to dzięki jakim działaniom rodziny i asystenta, jaka jest trwałość tych efektów; jeśli nie zostały osiągnięte, to dlaczego; czy istnieją jakieś

efekty dodatkowe (niezakładane w planie pracy), będące wynikiem uruchomienia zmian w rodzinie.
2. Asystenta – jaką wiedzę i umiejętności zdobył on w procesie wspierania tej konkretnej rodziny, czy rodzaj i intensywność działań były odpowiednie, jakie mocne strony wykazał pracownik, czy były jakieś błędy, a jeśli tak, to jakie zostały z nich wyciągnięte wnioski na przyszłość.
3. Pracy instytucji – jakie są potrzeby rodzin korzystających z asystentury rodziny na podstawie danego jednostkowego przypadku rodziny, czy organizacja pracy w instytucji sprzyjała pracy z rodziną, jeśli nie to jakich zmian należy dokonać.

Warto zaznaczyć, że zakończenie danej relacji asystenckiej lub/i zakończenie pracy z rodziną poprzez asystowanie odbywa się nie tylko wtedy, gdy cele pracy danego asystenta z rodziną zostały osiągnięte, lecz także z innych powodów, takich jak, np. rezygnacja rodziny pomimo niezrealizowanego planu pracy, wyprowadzenie się rodziny do innej miejscowości, czasowa przerwa w finansowaniu asystentury w danej gminie, zwolnienie asystenta z pracy, zmiana asystenta rodziny na innego.

Jeśli rodzina sama zgłosiła się do instytucji o wsparcie asystenta rodziny i zdecydowała się zrezygnować, a z oceny sytuacji wynika, iż powodem były przejściowe problemy wychowawcze np. wynikające z etapu rozwoju rodziny i nie było zaniedbywania lub innej formy przemocy wobec dzieci, to rodzina ma prawo wycofać się bez ponoszenia żadnych konsekwencji.

Poniżej zaprezentowane są najczęstsze pytania asystentów rodziny dotyczące tego etapu pracy:

Jak reagować, gdy rodzina chce zakończyć współpracę, a nie został zrealizowany plan pracy i wiemy, że w środowisku dzieje się źle?

Należy porozmawiać z rodziną na temat poziomu jej zadowolenia z usługi, renegocjować jej warunki, tj. cele, działania, sposób wsparcia. Jeśli to nie pomoże, zwołać zespół multiprofesjonalny, zaprosić na niego rodziców, próbować zebrać oczekiwania rodziny i ewentualnie zmienić asystenta rodziny na innego pracownika (jeśli jest) lub zaproponować inną formę wsparcia. Jeżeli rodzina odmówi, to kierownik powinien napisać wniosek do sądu o wgląd w jej sytuację lub jeśli jest duże zaniedbanie dzieci i inne formy ich krzywdzenia – o zmianę zarządzeń opiekuńczych poprzez zabezpieczenie dzieci w pieczy.

Jak zakończyć współpracę, gdy dziecko ukończyło 18 lat, plan pracy nie został zrealizowany, a dom dalej nie jest bezpieczny?

Należy zgłosić swoją obawę o bezpieczeństwo członków rodziny do kierownika ośrodka pomocy społecznej, który przekazuje rodzinę do pracy z pracownikiem socjalnym, w przypadku zaistnienia przemocy pracownik socjalny uruchamia procedurę „Niebieskie Karty". Warto zachęcić tę młodą, już dorosłą osobę do udziału w psychoterapii, podjęcia nauki i aktywizacji społeczno-zawodowej oraz poszukiwania miejsca zamieszkania poza domem (np. internat, akademik, mieszkanie wynajmowane przez kilka młodych osób).

Jeśli zaś do asystentury rodzina została zgłoszona przez sąd i chce zrezygnować wbrew ocenie asystenta i pracownika socjalnego o braku podstaw do usamodzielnienia lub jeśli zdaniem pracowników dzieci wymagają ochrony – o rezygnacji rodziny należy powiadomić sąd rodzinny.

Często przez asystentów i ich kierowników zgłaszane są wątpliwości dotyczące poprawnego zakończenia pracy z rodzinami przyjmowanymi do asystentury rodziny na podstawie postanowienia sądowego. Poniżej jest zaprezentowane uzgodnione z Ministerstwem Sprawiedliwości oficjalne stanowisko Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej co do niejasności w realizacji asystentury rodziny w sytuacji, gdy rodzina jest zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd, ma ono formę odpowiedzi na pytania.

Jak zakończyć asystenturę rodziny, gdy asystent został przyznany na mocy postanowienia sądu?

Jeśli sytuacja rodziny się poprawiła i zostały osiągnięte efekty założone w planie pracy, to kierownik ośrodka pomocy społecznej lub innej jednostki odpowiedzialnej za pracę z rodziną pisze wniosek o wszczęcie z urzędu postępowania o zmianę zarządzeń opiekuńczych wynikających z postanowienia sądu rejonowego/wyroku sądu okręgowego (ważne jest wskazanie daty i sygnatury akt), poprzez uchylenie ograniczenia władzy rodzicielskiej i zwolnienie rodziców dziecka z obowiązku pracy z asystentem rodziny. Wniosek musi zawierać uzasadnienie pokazujące osiągnięcie zaplanowanych celów. Z podobnym wnioskiem należy wystąpić, gdy dziecko osiągnęło pełnoletniość – wniosek taki będzie się różnił uzasadnieniem.

Gdy sytuacja nie zmieniła się lub pogorszyła albo rodzice uchylają się od współpracy, to należy – po okresie działań mających zachęcić ich do współpracy – napisać wniosek o wszczęcie z urzędu postępowania o zmianę zarządzeń opiekuńczych wynikających z postanowienia sądu rejonowego/wyroku sądu

okręgowego (ważne jest wskazanie daty i sygnatury akt), poprzez uchylenie ograniczenia władzy rodzicielskiej i zwolnienie rodziców dziecka z obowiązku pracy z asystentem rodziny oraz ograniczenie władzy rodzicielskiej rodziców dziecka nad małoletnimi, np. poprzez nadzór kuratora lub by sąd wydał zarządzenie opiekuńcze, które zabezpieczy dobro małoletniego w pieczy zastępczej. W takim przypadku ważne jest uzasadnienie – rzetelny opis faktów, opis sytuacji rodzinnej, zdrowotnej, edukacyjnej. Należy też opisać podejmowane przez asystenta działania na rzecz motywowania do współpracy oraz te wykonane z rodziną i na jej rzecz oraz opisać przyczyny odmowy współpracy z asystentem wskazane przez rodzinę.

Nie można dopuszczać do sytuacji, w której obowiązuje postanowienie sądu o obowiązku pracy rodziców z asystentem i nie jest ono wykonywane. Dlatego jeśli sąd nie odpowie na wniosek o zmianę zarządzeń opiekuńczych w ciągu miesiąca, należy ponowić wniosek. Kierownik jednostki odpowiedzialnej za pracę z rodziną może też zapytać sąd, jakie orzeczenie zapadło na podstawie poprzedniego wniosku. W przypadku braku reakcji po stronie sądu należy wysłać do niego zapytanie, jak asystent rodziny ma wykonać orzeczenie sądu, skoro rodzina odmawia współpracy. Pisma muszą mieć sygnaturę akt i odwoływać się do pisma z orzeczeniem sądu. Pismo w tej sprawie powinien skierować do sądu przełożony asystenta – musi wiedzieć, jakie wnioski są kierowane do sądu i jaki jest status sprawy. Również rodzina może napisać wniosek do sądu, że chce zwolnienia z obowiązku współpracy z asystentem rodziny, podając powody takiej rezygnacji.

Jeśli zaś do asystentury rodzina została zgłoszona przez sąd, popracuje przez jakiś czas i chce zrezygnować wbrew ocenie asystenta i pracownika socjalnego o braku podstaw do usamodzielnienia lub jeśli zdaniem pracowników dzieci wymagają ochrony – o rezygnacji rodziny należy powiadomić sąd rodzinny. W jaki sposób? I co robić w czasie oczekiwania na odpowiedź sądu, która trwa czasem kilka miesięcy? Czy do rodziny ma przychodzić pracownik socjalny?

W sytuacji, gdy na rodziców został przez sąd nałożony obowiązek współpracy z asystentem, to ta asystentura nie jest dobrowolna, lecz obligatoryjna. Rodzice są zobligowani do pracy z asystentem rodziny (art. 109 § 2 pkt 1 k.r.o.). Asystent rodziny powinien w tej sytuacji poinformować rodziców, że mogą złożyć wniosek do sądu o zwolnienie z obowiązku współpracy z asystentem rodziny. Do czasu jednak obowiązywania ww. postanowienia rodzina nie może z własnej inicjatywy zaprzestać współpracy. Kierownik jednostki organizującej wsparcie rodziny również może zwrócić się do sądu z wnioskiem o rozważenie zmiany

postanowienia i zwolnienie rodziców dziecka z obowiązku pracy z asystentem rodziny. Do czasu jednak zmiany postanowienia asystent nie może zaprzestać pracy z rodziną, powinien wciąż podejmować próby zmotywowania rodziców biologicznych do współpracy. Musi to dokumentować notatkami z datami i rodzajami czynności, które podejmował w celu realizacji przez rodzinę obowiązku nałożonego na nią przez sąd. Jest to nadal, zgodnie z wydanym postanowieniem, zadanie asystenta rodziny, a nie pracownika socjalnego. Jeśli sąd nie odpowie przez miesiąc, kierownik jednostki organizującej wsparcie rodziny pisze do sądu jeszcze raz. Nie można zwlekać w tych sprawach, gdyż bezpieczeństwo dziecka może być zagrożone.

Jak pracować z rodzinami, które mają dzieci zabezpieczone w pieczy, a nie ma miejsc w pieczy i postępowanie pozostaje niewykonane? Kto ma przychodzić do rodzin, gdy nie chcą wpuścić asystenta rodziny?

W przypadku umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej rolą asystenta jest praca z rodziną nad reintegracją – bezpiecznym powrotem dzieci do rodziny biologicznej. Jeśli jednak dzieci nie zostały umieszczone w pieczy i nadal przebywają w domu rodzinnym, to na pierwszy plan wysuwa się kwestia bezpieczeństwa. W takiej sytuacji należy zwrócić się do sądu o wydanie zarządzeń tymczasowych – ustanowienie kuratora, który nadzorując rodzinę, zadba o bezpieczeństwo dzieci.

Ostatnim krokiem etapu zakończania jest zamknięcie dokumentacji, czyli przygotowanie raportu – sprawozdania końcowego z wykonanej pracy.

Należy pamiętać, że asystent rodziny ma obowiązek prowadzenia pracy w trakcie pobytu dziecka w pieczy zastępczej (w czasie oczekiwania na rozprawę sądową oraz jeśli sąd orzeknie, że jest możliwa praca z rodzicami na rzecz powrotu dziecka), i po powrocie.

Efektem prawidłowo prowadzonej pracy z rodziną powinno być pozostanie dziecka w rodzinie lub jego powrót do rodziców, jeżeli już zostało umieszczone poza rodziną, jeśli służy to bezpieczeństwu i prawidłowemu rozwojowi dziecka, czyli rokowania co do zmian po stronie jego rodziców są pozytywne.

2.9. Monitoring

Nawet jeżeli praca z rodziną dała pozytywny efekt i rodzina przezwyciężyła kryzys, należy pamiętać, że wypełnianie przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczej powinno być monitorowane, przy czym zakres monitoringu

powinien – w miarę coraz bardziej samodzielnego radzenia sobie rodziny z problemami – ograniczać się do dyskretnej obserwacji (Założenia, 2009). Monitoring powinien trwać nie dłużej niż trzy miesiące. Prowadzenie karty pracy asystenta z rodziną jest wystarczające. Na koniec można napisać notatkę podsumowującą.

Częstym pytaniem asystentów rodziny jest: *Czy monitoring należy wykonywać tylko wtedy, gdy rodzina zakończyła współpracę, bo efekty wskazane w planie pracy z rodziną zostały osiągnięte, a działania zrealizowane, czy też wtedy, gdy rodzina zrezygnowała ze współpracy lub nie osiągnęła efektów?*

Pytanie to pojawia się dlatego, że bywa, iż kadra kierownicza oczekuje od asystentów działań monitorujących we wszystkich trzech wymienionych przypadkach. Celem monitoringu według ustawodawców było udzielenie wsparcia rodzinie przez jakiś czas po zakończeniu pracy, by zmiany się ugruntowały (zob. wyżej cytowane założenia do projektu ustawy o wspieraniu rodziny). Jeśli zaś rodzina rezygnuje ze współpracy (zasada dobrowolności) lub nie współpracuje, to nie zachodzi art. 8 ustawy, czyli nie może być realizowane wsparcie, tj. jedna z jego form – asystentura rodziny – a skoro nie może, to asystent rodziny nie wykonuje swoich zadań (art. 15), w tym jednego z nich – monitorowania rodziny. W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa dzieci kierownik ośrodka pomocy społecznej powinien napisać pismo o wgląd w sytuację rodziny lub o zmianę zarządzeń opiekuńczych. Podobnie – o tej sytuacji należy powiadomić sąd, gdy rodzina była objęta asystenturą na mocy postanowienia sądowego, o czym napisano szczegółowo w podrozdziale 2.8.

Podsumowując, monitoring prowadzi się wyłącznie w sytuacji, gdy zakończenie pracy z rodziną nastąpiło ze względu na osiągnięte cele wyznaczone w planie pracy.

Rozdział 3

Profesjonalizm w pracy asystenta rodziny

3.1. Proces rozwoju zawodu asystenta rodziny w kierunku profesji

Warunki sprzyjające dochodzeniu do profesjonalności w zawodzie asystenta rodziny można podzielić na te związane z:

- ujednoliceniem rozumienia asystentury rodziny oraz roli asystenta w pracy z rodziną;
- opracowaniem rekomendacji co do prowadzenia metodycznego działania i dokumentacji;
- zmianami w przepisach prawa, m.in. wzmocnieniem rangi zadań dotyczących pedagogizacji rodziców, zmniejszeniem liczby rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w celu zwiększenia jakości pomocy, wykonywaniem pracy w ramach stosunku pracy, poszerzeniem praw pracowniczych o dodatkowy urlop i dodatek za pracę w terenie;
- właściwą rekrutacją osób do zawodu asystenta, stawianie na wysokie kompetencje merytoryczne i metodyczne, doświadczenie w pracy z rodziną,

jeśli w danej instytucji ma nastąpić zmiana stanowiska pracy, powinno się to odbyć za zgodą pracownika;
- ograniczeniem do minimum wymogów biurokratycznej organizacji pracy na rzecz możliwości wykonywania pracy w miejscu zamieszkania rodziny oraz w miejscu przez nią wskazanym;
- ujednoliceniem i podniesieniem do odpowiedniego poziomu pensji asystenta rodziny, aby nie musiał wykonywać dodatkowej pracy w ramach innych zawodów, co będzie sprzyjało budowaniu tożsamości zawodowej;
- kształceniem i doskonaleniem zawodowym kadr (kontrola instytucji prowadzących studia, szkolenia i kursy dotycząca tematyki i jakości prowadzonych zajęć);
- dostępem do szkoleń, superwizji i publikacji dotyczących pracy z rodziną;
- popularyzacją informacji na temat celów, zadań, zasad, metod pracy, czyli metodyki działania asystenta rodziny poprzez m.in. szkolenia skierowane do innych zawodów pracujących z rodziną z dziećmi, spotkania asystentów rodziny z przedstawicielami pokrewnych instytucji w danej gminie;
- ujednoliceniem oczekiwań przełożonych i innych zawodów pomocowych oraz interwencyjnych wobec asystenta rodziny poprzez bezpośrednie spotkania grupowe i indywidualne, szkolenia, wymianę pism urzędowych, publikacje informacyjne (skoro asystent rodziny ma wspierać – czyli pracować poprzez budowanie relacji i zaufania – oraz być nosicielem zmian, to nie spodziewajmy się, że będzie głównie kontrolował, interweniował, czy opiekował się rodzicami);
- ujednoliceniem oczekiwań członków rodziny wobec asystentów poprzez informowanie ich, np. za pomocą ulotek, o jego zadaniach i organizacji pracy;
- sformułowaniem kodeksu etycznego asystenta rodziny (wyłonieniem podstawowych wartości kierujących działaniem profesjonalnym) – posiadanie własnych kodeksów etycznych nobilituje zawód wśród innych oraz wzmacnia motywacyjną funkcję nakazów formalnych związanych z daną profesją, staje się składnikiem kultury zawodowej, podnosi stopień identyfikacji z zawodem oraz ułatwia dokonanie wyborów w sytuacji konfliktu moralnego;
- prowadzeniem badań naukowych i ewaluacyjnych dotyczących jakości i efektywności usług asystenta rodziny, których uczestnikami będą również ich odbiorcy;
- pozwoleniem na bycie twórczym w działaniu pracownikiem;

- integracją środowiska asystentów rodziny poprzez udział w spotkaniach, zjazdach, konferencjach oraz forach internetowych w celu wymiany doświadczeń;
- konsolidacją środowiska akademickiego – osób zajmujących się tą problematyką – poprzez wspólne publikacje, udział w konferencjach naukowych;
- dbaniem o poziom kształcenia i prawa zawodowe poprzez powołanie stowarzyszenia asystentów rodziny;
- identyfikacją ze swoim środowiskiem oraz dążeniem do doskonalenia zawodowego i wnoszeniem wkładu w rozwój profesji, co jest możliwe dzięki ciągłości zatrudnienia (por. Krasiejko, 2013).

Jeśli przyjmiemy, że proces profesjonalizacji jest rozumiany jako kontinuum pomiędzy zawodem a profesją (Trawkowska, 2006, s. 19), a etapy profesjonalizacji zarówno asystentury rodziny, jak i innych profesji polegają na:

1) posiadaniu standardów własnej działalności i odpowiadaniu przed opinią publiczną za działanie według nich,
2) kierowaniu oferty usługowej na rzecz społeczności lokalnej,
3) posiadaniu spójnego zakresu wiedzy teoretycznej,
4) posiadaniu własnych metod pracy, które służą osiąganiu celów profesji,
5) zatrudnieniu w pełnym wymiarze godzin,
6) powstaniu ogólnokrajowych zrzeszeń zawodowych,
7) uruchomieniu szkolnictwa zawodowego,
8) rozwoju kształcenia zawodowego w szkołach wyższych,
9) uprawnieniu do wykonywania zawodu,
10) przyjęciu kodeksu etycznego,
11) wzajemnej kontroli zachowań odnoszących się do roli zawodowej w zespole pracowniczym,

to można stwierdzić, że mimo dosyć krótkiego czasu realizacji asystentury rodziny w Polsce kilka tych kryteriów zostało już spełnionych. Istnieje wiele placówek przygotowujących asystentów rodziny do zawodu, są to najczęściej uczelnie wyższe, które na kierunkach: praca socjalna, pedagogika, socjologia, psychologia, nauki o rodzinie, kształcą studentów do zawodu asystenta rodziny (art. 12 ust. 1a ustawy o wspieraniu rodziny). Uczelnie wyższe prowadzą również studia podyplomowe dla osób chcących uzupełnić wykształcenie i uzyskać uprawnienia do wykonywania tego zawodu (art. 12 ust. 1b). Drugą ścieżką, zgodną z zapisem ustawy o wspieraniu rodziny (art. 12 ust. 1c), do uzyskania uprawnień do wykonywania zawodu asystenta jest ukończenie kursu realizowanego

przez uczelnię, firmę szkoleniową, stowarzyszenie lub inną instytucję. Szkolenie to można prowadzić na podstawie decyzji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w której jest zatwierdzony przygotowany przez daną instytucję program (art. 12 ust. 3–6).

W niniejszej publikacji są zaprezentowane standardy pracy asystenta rodziny. Jeśli zostaną odpowiednio spopularyzowane, to mają szansę obowiązywać w skali ogólnopolskiej i przyczynić się do podniesienia kompetencji kadr.

Biorąc pod uwagę kryterium, jakim jest posiadanie własnych metod pracy, które służą osiąganiu celów profesji, to istnieją dowody w postaci badań naukowych na potwierdzenie skuteczności zastosowania Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach (Krasiejko, 2011; Krasiejko i Imielińska, 2011). Wydaje się też użyteczne połączenie go z modelem Dialog Motywujący (Jaraczewska i Krasiejko, 2012), różnymi modelami prowadzenia pedagogizacji rodziców (Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024; Bondarenko i in., w przygotowaniu). Innymi ciekawymi propozycjami metodycznymi jest diada asystencka (Krasiejko, 2013) oraz korzystanie z Konferencji Grupy Rodzinnej (Przeperski, 2007). Obydwie można łączyć z wcześniej wymienionymi, gdyż opierają się na tych samych założeniach – koncepcji budzenia sił ludzkich. Trwałości efektów wypracowanych przez rodzinę przy wsparciu asystenta sprzyjałaby praca ze środowiskiem lokalnym, jak to było w latach 70.–90. XX w. na Powiślu w Warszawie, np. poprzez Centrum Aktywności Lokalnej oraz zakładanie spółdzielni socjalnych i różnych grup samopomocowych. Ważny jest dostęp do innych usług dla rodzin z dziećmi (jak jest np. w centrach usług społecznych) i współpraca międzyresortowa i międzysektorowa (Krasiejko i in., 2019).

Istotne jest stworzenie kodeksu etycznego dla zawodu asystenta rodziny, w którym zostałyby uregulowane kwestie zasad pracy i uprawnień, postaw, zobowiązań wobec osób wspieranych, współpracowników i pracodawcy, granic ingerencji w życie rodzinne, poufności informacji. Powinien on regulować także zagadnienia odnoszące się do reakcji na zachowanie sprzeczne z podjętymi zasadami oraz zawierać propozycje rozwiązań sporów etycznych. Na razie były podejmowane jedynie próby stworzenia takiego kodeksu.

Ważne wydają się zatrudnianie asystentów rodziny w pełnym wymiarze godzin na umowę o pracę oraz ciągłość zatrudnienia. Praca na niepełny etat, na umowę zlecenia, jako coś dorywczego, łączonego z pracą w innych zawodach, przez okres kilku miesięcy, nie służy profesjonalizacji zawodu asystenta rodziny ani pozytywnej opinii publicznej o nim, ani rzeczywistej pomocy rodzinie i dzieciom w niej.

Obecny etap profesjonalizacji asystentury rodziny wymaga współpracy pomiędzy różnymi środowiskami, którym zależy na pomocy dziecku i rodzinie. Do tych środowisk należą zwłaszcza przedstawiciele władzy centralnej i lokalnej, kadry naukowe specjalizujące się w tej dziedzinie oraz praktycy. W wielu miejscach w kraju podejmuje się działania mające przyczynić się do popularyzacji doświadczeń indywidualnych, refleksji nad warunkami je wyznaczającymi, zgodnie ze stwierdzeniem jednej z asystentek, iż rzeczywistość, w której jesteśmy, kształtujemy sami, więc kształtujmy ją nadal[7]. Przestrzenią do corocznych spotkań są ogólnopolskie zloty asystentów rodziny z konferencjami szkoleniowo-naukowymi, których było już 13 i odbywały się one w różnych regionach kraju.

Jednym ze wskaźników profesjonalizacji danego zawodu jest posiadanie przez grupę wykonującą określoną pracę swojego stowarzyszenia. Jego zadaniem jest sfomułowanie na podstawie przepisów prawa i literatury naukowej standardów etycznych, metodycznych i organizacyjnych dla danej branży, a ponadto doradztwo skierowane do pracowników w zakresie realizacji tych wytycznych oraz bardziej szczegółowych sposobów wykonywania bieżących zadań. Działania przedstawicieli osób wykonujących dany zawód koncentrują się również na budowaniu tożsamości zawodowej, czyli wyznaczaniu czynności, których oczekują wykonujące go osoby, a jednocześnie różnią je od innych grup zawodowych. Jeśli stowarzyszenie ma charakter związku zawodowego, to będzie dbało o realizację praw pracowniczych oraz prowadziło działania na rzecz poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej wykonawców danego zawodu. Jedną z takich grup składających się z przedstawicieli omawianego zawodu jest Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny (OSAR). Pomysł powołania ogólnopolskiego stowarzyszenia, które zrzeszałoby asystentów rodziny, był rozważany przez uczestników II Ogólnopolskiego Zlotu Asystentów Rodziny w 2013 r. w Częstochowie. Dopiero jednak dwa lata później – na zlocie w Warszawie, w którym uczestniczyło ponad 200 osób – znaleźli się chętni do jego powołania. Była ku temu szczególna okazja, gdyż pierwszy dzień IV Ogólnopolskiego Zlotu Asystentów Rodziny dotyczył tworzenia postulatów zmian w ustawie o wspieraniu rodziny, które obejmowały zarówno kwestie wzmocnienia profilaktycznej działalności asystentów rodziny, jak i poprawy ich warunków pracy oraz przyznania im takich praw pracowniczych, jakie mają pracownicy socjalni.

[7] http://www.asystentrodziny.info/materialy/relacja-z-wydarzen-dotyczacych-asystentury-rodziny/rzeszow-9-10-2102/ (dostęp: 20.10.2012).

Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny powołano we wrześniu 2015 r. Jego zarząd tworzyli praktycy – asystenci rodziny. Wśród blisko 100 członków oprócz asystentów rodziny stanowiących większość było kilku przedstawicieli kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych oraz naukowców. Siedzibą OSAR były Gliwice (woj. śląskie). Niestety, w związku z dużą fluktuacją kadr w zawodzie asystenta rodziny większość członków zarządu zmieniła zatrudnienie i w 2019 r. wybrano jego nowych przedstawicieli oraz zmieniono siedzibę na Pabianice (woj. łódzkie). Obecnie stowarzyszenie liczy ok. 100 członków.

Głównym celem OSAR jest promowanie i rozwijanie asystentury rodziny. Członkowie zarządu starają się rekomendować realizację asystentury rodziny według jej pierwotnej idei. Robią to poprzez wygłaszanie referatów na ogólnopolskich i lokalnych konferencjach oraz udzielanie wywiadów dla popularnych gazet (np. *Tygodnik Powszechny*, *Gazeta Prawna*), a także stacji radiowych i telewizyjnych, w czasie których omawiają cechy asystentury rodziny. Działania pokazujące, kim jest asystent rodziny i co robi, mają również na celu podniesienie świadomości społecznej w obszarze jego roli i zadań.

Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny rekomenduje, by praca asystenta rodzin była ukierunkowana na dobro dziecka i jego rodziny, wspomaganie rozwoju drugiej osoby, na odkrywanie i uwalnianie drzemiącego w niej potencjału, na umożliwienie jej nabrania szacunku dla samej siebie i znalezienia sposobu na swą życiową niezależność, odzyskania kontroli nad własnym życiem. Oferowane przez asystenta wsparcie powinno mieć różny zakres, nie tylko informacyjny, lecz także instrumentalny i emocjonalny. Najlepiej, gdyby praca asystenta z członkami rodziny była realizowana na podstawie relacji. By zmiana była możliwa, istotne jest zapewnienie osobie wspieranej poczucia akceptacji i bezpieczeństwa. Innym ważnym elementem asystowania jest wyzwolenie nadziei na zmianę, obrazu preferowanej przyszłości i przez to doprowadzenie człowieka do przekonania, że warto coś w swoim życiu zmienić. Dlatego też, biorąc pod uwagę organizację pracy, niezbędne są wspólne wyznaczanie celów i działań oraz ocena postępów. Praca powinna się odbywać małymi etapami z elastycznym reagowaniem na potrzeby i kryzysy osób wspieranych oraz z dużą częstotliwością spotkań w miejscu zamieszkania rodziny i przy dostosowaniu ich długości do rodzaju wykonywanego wspólnego działania. Niezwykle ważny jest współudział osoby wspieranej na wszystkich etapach metodycznego działania, gdyż zmiana jest możliwa, jeśli jej cel jest dla osoby istotny i z jej perspektywy realny. Stowarzyszenie zwraca również uwagę, że jeśli asystent rodziny prowadzi

pracę z rodzicami w celu wzmocnienia ich umiejętności opiekuńczo-wychowawczych, to podstawową formą jego pracy powinna być pedagogizacja, i to na niej powinien się przede wszystkim koncentrować. Pedagogizacja dotyczy prawidłowego wychowania dzieci i opieki nad nimi, zaspokajanie ich potrzeb. Realizowana w postaci asysty powinna polegać nie tylko na poradnictwie, ale przede wszystkim na towarzyszeniu w działaniach dnia codziennego. OSAR zwraca również uwagę, że do głównych zadań asystenta rodziny nie należy kontrolowanie postępowania rodziców poprzez niezapowiedziane wizyty oraz wyznaczanie im zadań do wykonywania i ich egzekwowanie. W stosowanych przez asystentów rodziny sposobach pracy nie powinny przeważać twarde metody motywujące do zmiany, czyli perswazja, narzucenie autorytetu, konfrontacja, nadzór. Co więcej, nawiązywanie bezpiecznej dla osoby wspieranej relacji nie może być środkiem do pozyskania większej liczby informacji służących kontrolowaniu środowiska (Krasiejko, 2016a, 2016b, 2016c).

Kolejną czynnością realizowaną przez OSAR w celu tworzenia rekomendacji metodycznych i organizacyjnych było stworzenie rozwiązań praktycznych dotyczących ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Krasiejko i in., 2017) oraz poradnika na czas pandemii (Krasiejko, 2020). Pierwsza z publikacji zawiera wytyczne do pracy z rodziną dziecka poważnie chorego, w której asystent pełni funkcję koordynatora wsparcia przeznaczonego dla rodziny, konstruowanego na podstawie lokalnego koszyka usług. Druga zaś prezentuje spis działań, które asystent rodziny może wykonywać, pracując zdalnie w okresie izolacji społecznej, oraz propozycje sposobów ich realizacji.

Formułowanie standardów pracy jest jednym z kroków do budowania tożsamości zawodowej asystentów rodziny. Stowarzyszenie wskazuje w ten sposób na czynności, które różnią asystentów od innych zawodów pracujących z rodziną i na jej rzecz. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny brało również udział w tworzeniu zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Kilkakrotnie podejmowało takie działania na ogólnopolskich zlotach asystentów rodziny. Prezes zarządu była też członkiem grupy roboczej przy Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w latach 2017–2018, a od 2024 r. jest w Zespole ds. Reformy Pomocy Społecznej, którego zadaniem jest stworzenie propozycji zmian zapisów ustawy o pomocy społecznej i innych ustaw, w tym ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz w 2026 roku była członkiem grupy eksperckiej złożonej z naukowców powołanej do konsultacji zapisów nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Proponowano ograniczenie zadań asystenta rodziny (art. 15 u.w.r.s.p.z.) do tych,

które związane są z pedagogizacją rodziców oraz wsparciem w realizacji spraw na rzecz domu i rodziny, a wykreślenia np. aktywizacji zawodowej czy działań interwencyjnych, które powinny wykonywać przedstawiciele innych zawodów. Wskazywano potrzebę współpracy między zawodami pomocowymi, zwłaszcza współdziałania gminy z powiatem, gdy dziecko przebywa w pieczy zastępczej (art. 100). Postulowano zagwarantowanie udziału asystentów rodziny w superwizji (art. 12), poprawę warunków zatrudnienia (umowa o pracę – art. 16) oraz uprawnienia pracownicze (m.in. dodatek za pracę w terenie, dodatkowy urlop, sfinansowanie szkoleń, podanie wzoru legitymacji służbowej, katalogu obowiązkowej dokumentacji – art. 17). Zamiany te wiążą się z podniesieniem jakości pracy asystentów rodziny, ich rozwojem zawodowym, stabilizacją zatrudnienia, zapobieganiem wypaleniu zawodowemu, fluktuacji kadr oraz zmniejszeniem biurokracji. Postulaty te były kilkakrotnie dostarczane Komisji Sejmowej Polityki Społecznej i Rodziny oraz nie tylko pisemnie, lecz także osobiście kilku zmieniającym się w ciągu ostatnich lat ministrom rodziny, pracy i polityki społecznej. Dopiero teraz, w okresie działań obecnego rządu, przyjęto większość ww. postulatów.

Wsparcie asystentów rodziny w ich pracy i rozwoju zawodowym jest realizowane przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny na co dzień – poprzez doradztwo w postaci umieszczania materiałów metodycznych na stronie internetowej, w mediach społecznościowych, odpisywanie na maile i na corocznych ogólnopolskich zlotach asystentów rodziny. Do tej pory odbyło się 13 takich spotkań (cztery w Częstochowie, w Białymstoku, Warszawie, Gdyni, Głogowie, Ostrołęce, Pabianicach, Rydułtowach, Małym Cichym k. Zakopanego, Poznaniu). Spotkania te są ważnym miejscem dyskusji na temat rozumienia roli i zadań asystentów rodziny w systemie wsparcia rodziny, kształcenia w zakresie niedyrektywnej metodyki pracy oraz wymiany dobrych praktyk (więcej: Krasiejko, 2020b).

Zdaniem m.in. M. Granosika (2006), L. Witkowskiego (2010), E. Marynowicz-Hetki (2006), A. Olubińskiego (2004), E. Kantowicz (2012), B. Kromolickiej (2002) nie tylko realizacja ww. warunków, lecz także namysł nad działaniem, badania w działaniu prowadzą do profesjonalizmu w zawodach społecznych. Warunkiem jakości zysku w działaniu profesjonalnym na rzecz innych jest postawa ciągłego zaangażowania jego uczestników w przekształcaniu ich własnej tożsamości. Aby umieć wspierać rodzinę w różnych sytuacjach niezbędne jest kształcenie w zakresie wyobraźni i wrażliwości, etyki, a nie tylko sprawności i proceduralności.

Czynnikami zwiększającymi sukces we wdrażaniu asystentury w Polsce jest popularyzacja jej pierwotnej koncepcji, kształcenie i dokształcanie kadr zawodów pomocowych w tym zakresie, stworzenie kodeksu etycznego, zmiany prawne oraz większe nakłady finansowe na powoływanie i utrzymanie stanowisk oraz tworzenie warsztatu pracy asystentów rodziny. Istotny wydaje się tu postulat Witkowskiego (2010, s. 110–118) nastawienia na paradoksy i trudności w rozumieniu oraz porozumieniu się w obrębie relacji tworzącej sytuację działania, w której transformacja kompetencji związana jest nie tyle z technicznym oprzyrządowaniem działania i jego instrumentalizacją, ile z wrażliwością podmiotu takich działań. W szczególności ważna jest tu troska o podnoszenie wagi odpowiedzialności etycznej w zawodzie asystenta rodziny zorientowanym na wpływ na drugiego człowieka, który może się okazać szkodliwą, krzywdzącą ingerencją, zamiast realizować szczytne intencje wsparcia.

3.2. Refleksyjność w pracy asystenta rodziny

Asystent rodziny, stykając się z różnego rodzaju sytuacjami problematycznymi, których rozstrzygnięcie często nie jest możliwe w sposób definitywny, oraz działając zarówno w obrębie świata formalnej instytucji, jak i życia codziennego rodziny, powinien być refleksyjnym praktykiem umiejącym poddać swoje działanie namysłowi przed wykonanymi czynnościami, w czasie ich trwania i po, aby odpowiednio reagować na indywidualne i dynamiczne okoliczności pojawiające się w życiu osób wspieranych.

Refleksja, czyli głębsze zastanowienie się (inaczej: skupienie, rozmyślanie, namysł, rozważanie, analizowanie czegoś, wątpienie, unikanie pośpiechu w ferowaniu sądów i impulsywności w zachowaniu, głębokie wnikanie w działanie), może przyjmować różne formy w metodycznym działaniu asystenta rodziny w ramach pracy socjalno-wychowawczej, tj.:

- refleksja przed podjęciem działania z osobą lub rodziną – tworzenie opisu sytuacji osoby lub rodziny w taki sposób, aby służyło to zmianie, z wykorzystaniem oceny sytuacji osoby lub rodziny dokonanej przez jej członków i/lub skonstruowanej przez przedstawicieli instytucji, następnie konstruowanie planu działania, czyli przygotowywanie się do bezpośrednich czynności z osobami wspieranymi, tj. strukturyzacja miejsca i czasu mającego nastąpić działania, poszukiwanie zasobów itp.;

- refleksja w działaniu z osobą lub rodziną (tzw. myślenie w biegu i eksperymentowanie na poczekaniu) – przebiega równolegle z działaniem, pojawia się zwykle w sytuacjach, które praktyk uznaje za trudne, nowe, dotąd niespotykane; osoba pomagająca stawia obok znane kategorie teoretyczne i techniki działania oraz tworzy nową teorię dla danego unikatowego przypadku; w przypadku pracy socjalno-wychowawczej istotne jest obserwowanie przez asystenta rodziny, jak na jego komunikaty werbalne i niewerbalne reaguje osoba wspierana oraz w przypadku napotkania oporu, na bieżąco, zmiana strategii postępowania na taką, która uruchamia u niej motywację do zmiany; praktyk poddaje refleksji wachlarz znanych przez siebie w czasie kształcenia i samokształcenia metod pracy, wybiera taką, która zwykle okazywała się skuteczna w takim przypadku, jeśli zaś członek rodziny zareaguje oporem, podaje w wątpliwość założenia dotychczasowej wiedzy w działaniu, eksperymentuje na poczekaniu, np. testując inne, znane z teorii lub wytworzone przez siebie, lecz niestosowane jeszcze w swej praktyce techniki pracy; obserwuje, czy teraz rodzic mówi tzw. językiem zmiany, jeśli tak, dalej wspiera jego motywację do działania;
- refleksja nad metodycznym działaniem asystenta z osobą lub rodziną – rodzaj namysłu nad przeszłym działaniem dokonywanym z pewnego dystansu czasowego; jest to namysł, który nie przebiega pod presją trwającego zdarzenia i dlatego może mieć charakter bardziej pogłębiony, bardziej intelektualny i wszechstronny; w przypadku pracy asystenta rodziny będzie to refleksja nad adekwatnością zastosowanych form wsparcia; nad zaistniałymi uwarunkowaniami procesu pomocowego, w tym dostępnością do zasobów i innymi warunkami pracy, posiadaniem kompetencji asystenta, by sprostać oczekiwaniem członków rodziny, wgląd w emocje, które towarzyszyły działaniom itp.; skutki refleksji nad działaniem uwidaczniają się w przyszłych działaniach w odróżnieniu od refleksji w działaniu, która owocuje natychmiastowymi zmianami;
- refleksja nad systemem pomocy społecznej oraz systemem wsparcia rodziny – namysł dotyczący organizacji instytucjonalnej pomocy osobie i rodzinie, dostępności zasobów (do tego, aby móc pomagać adekwatnie do potrzeb członków rodziny), warunków pracy pracowników instytucji, umiejscowienia danego zawodu w tym systemie (wsparcie, pomoc, interwencja), ich roli, zadań, zakresu obowiązków oraz poziomu współpracy; dzięki tej refleksji dana osoba próbuje rozpoznać, czy określony poziom efektywności jej pracy z osobą lub rodziną bierze się z jej działania, czy

jest zależny od czynników zewnętrznych; częścią tej refleksji jest refleksja krytyczna, obejmująca obronę odbiorcy pomocy społecznej przed negatywnym oddziaływaniem procedur instytucjonalnych, które przyczyniają się do niesprawiedliwego czy przedmiotowego traktowania, zmniejszenie różnicy w relacjach władzy między pracownikiem i odbiorcą, podnoszenie świadomości ujawniającej struktury opresji, *empowerment* w perspektywie osobistej i społecznej, mobilizację grup wykluczonych;

- refleksja o sobie samym – refleksja odnosząca się do własnych wartości, motywacji, kompetencji, gotowości do podejmowania różnych działań oraz efektywności jako osoby zawodowo pomagającej; to również refleksja o własnych przeżyciach towarzyszących działaniu zawodowemu i życiu w ogóle (więcej: Krasiejko i Łukasik, 2017).

Refleksyjności w metodycznym działaniu wymaga od asystenta istota asystowania (inaczej: towarzyszenia, akompaniowania), u której podstaw leży zapewnienie indywidualności poprzez poszukiwanie rozwiązań dostosowanych do potrzeb konkretnej osoby i rodziny. Jak stwierdził jeden z wykonawców tego zawodu: *Asystent, pracując z ludźmi i dla ludzi, nie jest jednym z wielu urzędników, często ograniczających się tylko do swoich obowiązków ściśle ustalonych w „żelaznych ramach", lecz jego praca wymaga mobilności, kreatywności i wszechstronności w działaniu. Celem priorytetowym jest pomoc innej osobie i chociaż obowiązuje pewien schemat działania, to mimo wszystko można go realizować różnymi ścieżkami. To model pracy nastawiony na wspomaganie rozwoju dzięki wysłuchaniu, wspieraniu w wykonaniu konkretnych czynności, przy dostosowaniu czasu i trybu pracy do chęci, potrzeb, możliwości poznawczych i gotowości do działania danej osoby*.

Z doświadczeń w pracy z rodzinami mierzącymi się przez długi czas z wieloma problemami, doznającymi porażek w różnych działaniach podejmowanych na rzecz wyjścia z trudnej sytuacji, mającymi poczucie niezrozumienia przez inne osoby, w tym przedstawicieli różnych instytucji, wynika, że jej członkowie są zazwyczaj nieufni.

Rozpoczynający pracę asystent rodziny może się spotkać na początku działania z niechęcią lub agresją tych rodzin, brakiem chęci współpracy albo niską motywacją, zniekształcaniem obrazu rzeczywistości, manipulacją. Musi więc stale analizować swoje metodyczne działanie tak, aby wytworzyć między sobą i członkami rodziny wspieranej relację asystencką. Tylko wtedy będzie możliwa dalsza praca. Rodzina zraniona nie jest w stanie przyjąć pomocy bez relacji,

w której poczuje się bezpiecznie. Każda osoba, która będzie próbowała się zbliżyć do rodziny lub ingerować w jej życie, będzie odbierana jako kolejne zagrożenie oraz traktowana wrogo i nieufnie. Czym większe zranienia rodzin, tym będzie potrzebny dłuższy czas na budowanie relacji asystenckiej. Wysiłek ten jest, jak wynika z doświadczeń praktyków, jednak nieuniknioną inwestycją, aby w ogóle mogła być możliwa praca nad zmianami. W budowaniu zaufania pomocne jest poświęcenie czasu i okazywanie zainteresowania, włączenie rodziny we wszystkie etapy pracy (zapoznanie się z oglądem rodziny dotyczącym jej sytuacji poprzez uważne słuchanie, odzwierciedlanie uczuć, próbę empatycznego zrozumienia osoby przeżywającej trudności z jej perspektywy; dalej zapoznanie z opisem sytuacji z perspektywy asystenta i innych służb, wspólne tworzenie planu pracy i szukanie rozwiązań oraz zasobów, wsparcie i towarzyszenie w trudnościach przy jego realizacji, życzliwe wyciągnie wniosków z porażek, obopólne monitorowanie postępów, wspólna okresowa i końcowa ocena sytuacji). Ponadto mówienie prawdy, wywiązywanie się z ustaleń, szanowanie granic i wolności, takt, delikatność, dyskrecja, obecność, zwłaszcza wtedy, gdy osoba wspierana ma poczucie, że została sama i brakuje jej sił. Wymaganie przez kadrę kierowniczą lub przedstawicieli innych służb społecznych kontrolowania i narzucania działań zazwyczaj powoduje uruchamianie mechanizmów obronnych i przeciwstawianie się dorosłych członków rodziny.

Kolejnym powodem, dla którego asystent rodziny powinien być refleksyjny, jest więc właściwa praca z oporem osoby wspieranej, jeśli taki się pojawi. Asystent rodziny powinien umieć wychwycić, czy przyczyną oporu rodzica jest brak gotowości do zmiany, czy niewłaściwe postępowanie zawodów społecznych, w tym samego asystenta rodziny. Analizując swoje metodyczne działanie, asystent powinien respektować wartości i zasady pomagania oraz z wachlarza znanych sobie sposobów pracy wybrać te, które zniwelują opór i uruchomią tzw. język zmiany.

Dyspozycyjność i kwalifikacje asystenta sprawiają, że dana osoba ma możliwość odzyskania zaufania do samej siebie, nawiązania relacji z innymi i odnalezienia w sobie dobrych cech, dotychczas stłumionych przez skutki pozostawania w sytuacji długotrwałego mierzenia się z problemami. Regularne spotkania asystenta z rodziną mają na celu zwiększenie aktywności i efektywności w poszukiwaniu rozwiązań oraz wdrażaniu zmian jej członków, wsparcie podczas wystąpienia zniechęcenia przy niepowodzeniach. Zaangażowanie asystenta w budowanie relacji asystenckiej, udzielanie pozytywnych wzmocnień i wskazywanie możliwości danej osoby, opierając się na jej mocnych stronach, winno być stałym elementem procesu towarzyszenia. Ma umożliwić drugiemu człowiekowi

nabranie szacunku dla samego siebie i znalezienie sposobu na niezależność w takim stopniu, aby pomoc przestała mu być potrzebna.

Jak wynika z wcześniejszych rozważań, jeśli asystent rodziny ma potrafić dostosowywać działanie do indywidualnej sytuacji osoby wspieranej, rozwiązywać dylematy wynikające ze sprzecznych oczekiwań członków rodziny, kadry kierowniczej i partnerów zawodowych czy dwoistości napotkanych sytuacji oraz pobudzać refleksyjność rodziców poprzez pedagogizację, sam w procesie kształcenia do zawodu winien mieć ją rozwijaną. Formą wzmacniania refleksyjności asystentów rodziny jest doradztwo metodyczne lub superwizja. Kształcenie i dokształcanie asystentów rodziny, superwizowanie ich działań, do tego optymalne warunki ich pracy pozwalają na wzmacnianie refleksyjności asystentów rodziny, profesjonalizację ich pracy, budowanie tożsamości zawodowej, a to w dalszej kolejności służy właściwej i skutecznej pomocy rodzinie. Asystent rodziny będzie znał swoją rolę, zakres czynności, umiał skoordynować działania swoje i innych specjalistów, zaplanować pracę z osobami w rodzinie i monitorować jej postępy, wyciągać wnioski z ewentualnych porażek. Działając rutynowo, być może czuje się bardziej bezpiecznie, ale jego działania są często nieadekwatne do potrzeb rodziny i wywołują jej czynny lub bierny opór. Pomagając rodzicom w sposób właściwy – pomagamy również dzieciom i chronimy ich dobro.

Do tego potrzebne jest też kształcenie kadr kierowniczych nie tylko w zakresie podstaw prawnych realizacji tego zawodu, lecz także metodyki pracy i umiejętności społecznych. W jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, w których jest nadmiar biurokracji, ścisłe procedury, wymaga się od asystentów działań kontrolnych i arbitralnych efekty są pozorne, a taka forma interwencji odbierana jest jako niepotrzebna przez beneficjentów.

Zakończenie

W niniejszej książce przedstawiono rekomendacje dotyczące działań asystenta z rodziną. Należy pamiętać, by w pracy z drugim, potrzebującym wsparcia człowiekiem wystrzegać się działań schematycznych, sztywnych i przedmiotowego traktowania go.

Na koniec jeszcze warto się zastanowić, czym jest skuteczność, efektywność i użyteczność pracy asystenta rodziny w wymiarze mikro- i makrospołecznym, by w przyszłości podjąć się szerszych badań dotyczących tych wymiarów.

Skuteczność pracy asystenta rodziny to ocena, w jakim stopniu cele jego pracy w odniesieniu do osoby lub rodziny zdefiniowane na etapie planowania pracy z nią zostały osiągnięte i czy to, co osiągnięto, jest tym, co planowano. Chodzi o odpowiedź na pytania: Jak praca asystenta rodziny przyczyniła się do osiągnięcia ogólnych i szczegółowych celów zawartych w planie pracy z rodziną? Jakie czynniki powodują tę skuteczność po stronie organizacji pracy w ośrodku pomocy społecznej (lub innej instytucji wsparcia rodziny) i metodycznej pracy samego asystenta? Które z tych działań można nazwać dobrymi praktykami, bo są skuteczne, czyli cele są zrealizowane, a działania przekładają się na efekty, np. jakie asystenci rodziny mają sposoby, by wspólnie z rodzicami wyznaczać cele pracy, działania, by motywować ich do dalszych aktywności itd. W niniejszej publikacji, ale również innych (np. Krasiejko, 2013; Ciczkowska-Giedziun, 2020;

Krasiejko i Ciczkowska-Giedziun, 2024; Bondarenko i in., w przygotowaniu) jest zawartych wiele rekomendacji, jak poprawić tę skuteczność.

Efektywność zaś to określenie poziomu ekonomiczności większego projektu czy danego metodycznego działania, tj. określenie stosunku poniesionych nakładów pracy asystenta rodziny i innych zasobów do uzyskanych wyników i rezultatów oraz stwierdzenie, czy cele osiągnięto najniższym kosztem. Chodzi o odpowiedź na pytanie: W jaki sposób zasoby (np. wkład pracy, wydatki finansowe) zostały przetworzone na wyniki i rezultaty? Interesujące będą dobre praktyki w zakresie metodycznego działania asystenta rodziny, które są skuteczne, użyteczne, a jednocześnie tanie. Jakie asystenci rodziny mają pomysły na organizację swojej pracy? Jak dzielą się tą pracą z daną osobą, członkami rodzin, jak współpracują z przedstawicielami innych zawodów?

Na razie skuteczność i efektywność pracy asystenta mierzy się liczbą rodzin, z którymi zakończono pracę ze względu na zrealizowane efekty w planie pracy, oraz liczbą dzieci pozostawionych w rodzinach biologicznych lub liczbą dzieci, które powróciły z pieczy do rodzin naturalnych, z założeniem, że rodzice podnieśli swoje kompetencje rodzicielskie, społeczne, panowania nad impulsami oraz zniwelowali destrukcyjne zachowania (np. nadużywanie alkoholu, stosowanie kar cielesnych). Należy tu zachowywać pewną ostrożność, by nie odbyło się to kosztem dobra dziecka. Niestety, nie wszyscy rodzice, zwłaszcza ci z problemami w funkcjonowaniu wynikającymi z głębokiego poziomu uzależnień lub niepełnosprawności intelektualnych czy zaburzeń psychicznych, mogą być w stanie stworzyć dzieciom bezpieczne środowisko rodzinne mimo dużego nakładu pracy asystenta rodziny i innych specjalistów.

Użyteczność to ocena, jak dalece metodyczne działanie asystenta rodziny spełniło oczekiwania beneficjentów. Chodzi o odpowiedź na pytanie: Do jakiego stopnia rezultaty codziennej metodycznej pracy czy większego projektu odpowiadają rzeczywistym potrzebom osób/rodzin/społeczności? Można ją ocenić w czasie rozmów z rodzicami w czasie sporządzania ocen okresowych lub prowadzenia z nimi wywiadów po zakończeniu pracy oraz obserwacji w czasie monitoringu.

Intencją napisania tej książki było opracowanie rekomendacji metodycznych i organizacyjnych dla asystentów rodziny, by podnieść skuteczność, efektywność i użyteczność ich pracy, nie zatracając przy tym humanistycznych podstaw wykonywania tego zawodu.

Bibliografia

Literatura

Berg, I.K. (1994). *Family-Based Services: A solution-focused approach.* W.W. Norton.

Bondarenko, M., Krasiejko, I., Wernio, A., Wojtasińska E. (2026). *Psychologiczno-pedagogiczne aspekty pracy asystenta rodziny*. W przygotowaniu.

Ciczkowska-Giedziun, M. (2020). *Podmiotowość w pracy socjalno-wychowawczej. Studium fenomenograficzne doświadczeń asystentów rodziny*. Oficyna Wydawnicza Impuls.

De Jong, P., Berg, I.K. (2007). *Rozmowy o rozwiązaniach.* Księgarnia Akademicka.

Dębska-Cenian, A. (2010). Asystowanie – rozważania na temat istoty tego silnie zindywidualizowanego wsparcia. W: M. Szpunar (red.), *Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce* (s. 80–87). MOPS w Gdyni.

Dunajska, A., Dunajska, D., Klein, B. (2011). *Asystentura w pomocy społecznej*. Dashofer.

Faber, A., Mazlish, E. (2013). *Jak mówić, żeby dzieci słuchały, i jak słuchać, żeby dzieci mówiły.* Media Rodzina.

Granosik, M. (2006). *Profesjonalny wymiar pracy socjalnej*. Wydawnictwo Naukowe Śląsk.

Hrynkiewicz, J. (2006). *Odrzuceni. Analiza procesu umieszczania dzieci w placówkach opieki*. Instytut Spraw Publicznych.

Informacja (2012). Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2012 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-rady-ministrow-o-realizacji-w-roku-2012 (dostęp: 26.09.2025).

Informacja (2024). Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2024 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-rady-ministrow-o-realizacji-w-roku-2023-ustawy-z-dnia-9-czerwca-2011-r-o-wspieraniu-rodziny-i-systemie-pieczy-zastepczej (dostęp: 26.09.2025).

Iwaniec, D., Seddon, H. (2005). Interwencja w przypadkach emocjonalnego krzywdzenia dzieci i nieorganicznego zaburzenia rozwoju. W: D. Iwaniec, J. Szmagalski (red.), *Zaburzenia rozwojowe dzieci krzywdzonych emocjonalnie* (s. 115–141). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Iwaniec, D., Sneddon, H., Monteih, M. (2005). Definicja i przejawy emocjonalnego krzywdzenia dzieci. W: D. Iwaniec, J. Szmagalski (red.), *Zaburzenia rozwojowe dzieci krzywdzonych emocjonalnie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Jaraczewska, J., Krasiejko, I. (red.) (2012). *Dialog Motywujący w teorii i praktyce*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Jarosz, E. (2007). *Wybrane obszary diagnozowania pedagogicznego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Jarosz, E., Wysocka, E. (2006). *Diagnoza psychopedagogiczna*. Wydawnictwo Akademickie Żak.

Jarosz, E. (2008). *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Perspektywa globalna i lokalna*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Jarosz, E., Nowak, A. (2012). Dzieci ofiary przemocy w rodzinie. Raport Rzecznika Praw Dziecka. https://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf (dostęp: 6.07.2023).

Kamińska-Jatczak, I. (2021). *Aktywność asystentów rodziny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kantowicz, E. (2012). *Pedagogika (w) pracy socjalnej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Kawula, S. (1996). Pedagogizacja rodziców. W: W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna* (s. 580–582). Fundacja Innowacja.

Kirkilionis, E. (2022). *Więź daje siłę.* Wydawnictwo Mamania.

Kot, J. (2008). Kompleksowy system wsparcia na podłożu metody towarzyszenia. W: A. Wiktorska-Święcka (red.), *Wyprowadzić na prostą*. Oficyna Wydawnicza Atut.

Krasiejko, I. (2010). *Metodyka działania asystenta rodziny. Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach w pracy socjalnej*. Wydawnictwo Naukowe Śląsk.

Krasiejko, I. (2011). *Praca socjalna w praktyce asystenta rodziny*. Wydawnictwo Naukowe Śląsk.

Krasiejko, I. (2013). *Zawód asystenta rodziny w procesie profesjonalizacji*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Krasiejko, I. (2014a). Praca socjalno-wychowawcza asystenta z rodziną. W: J. Szymanowska (red.), *Wyzwania współczesnego dzieciństwa i rodzicielstwa. Praca socjalna w perspektywie działań wychowawczych*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Krasiejko, I. (2014b). Etapy metodycznego działania asystenta z rodziną *w ujęciu Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach. Podlaski Przegląd Społeczny*, 3, 14–18.

Krasiejko, I. (2015a). Asystent rodziny jako członek zespołu multiprofesjonalnego. *Doradca w Pomocy Społecznej*, 115.

Krasiejko, I. (2015b). Diagnoza pedagogiczna w metodycznym działaniu asystenta rodziny, *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 184–190.

Krasiejko, I. (2015c). Pedagogiczne aspekty pracy *asystenta rodziny.* W: E. Kantowicz, M. Ciczkowska-Giedziun, L. Willan-Horla (red.), *Wielowymiarowość wsparcia we współczesnej rodzinie polskiej* (s. 63–83). Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Krasiejko, I. (2016a). *Asystentura rodziny – rekomendacje metodyczne i organizacyjne*. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Krasiejko, I. (2016b). Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach w metodycznym działaniu asystentów rodziny. W: I. Krasiejko, M. Ciczkowska-Giedziun (red.), *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną w ujęciu wybranych koncepcji. Analiza metodycznego działania z osobami potrzebującymi pomocy.* Instytut Rozwoju Służb Społecznych.

Krasiejko, I. (2016c). Asystent rodziny – towarzysz czy interwent? *Praca Socjalna*, 2, 86–101.

Krasiejko, I., Łukasik, B. (2017). *Refleksyjna edukacja metodycznego działania w pracy socjalno-wychowawczej.* AJD.

Krasiejko, I. (2019). *Rodzina z dziećmi. Rodzina dysfunkcyjna. Pedagogika. Praca socjalna. Terapia*. Difin.

Krasiejko, I, Zasępa, B (red.). (2029). *Kooperacje 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin*. https://rops-katowice.pl/category/aktualnosci-kooperacje-3d/ (dostęp: 1.03.2019).

Krasiejko, I. (2022a). *The profession of a family assistant in Poland*. Difin.

Krasiejko, I. (2022b). Realizacja asystentury rodziny oraz postulaty zmian w ustawie o wspieraniu rodziny – perspektywa asystentów rodziny. *Praca Socjalna*, *37*(1), 109–139.

Krasiejko, I. (2023). The support provided by Polish municipalities in the implementation of family assistance. *Problemy Polityki Społecznej*, *60*(1), 31–57.

Krasiejko, I., Ciczkowska-Giedziun, M. (red.) (2016). *Praca socjalno-wychowawcza z rodziną* w ujęciu wybranych koncepcji. Analiza metodycznego działania z osobami potrzebującymi pomocy. Instytut Rozwoju Służb Społecznych.

Krasiejko, I., Ciczkowska-Giedziun, M. (2024). *Pedagogiczne aspekty pracy asystenta rodziny*. Difin.

Krasiejko, I., Imielińska, A. (2011). Efektywność asystentury rodziny na przykładzie badań realizowanych w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Częstochowie. W: M. Szpunar (red.), *Asystentura rodziny analiza efektywności specjalizacji pracy socjalnej w kontekście projektu systemowego MOPS w Gdyni „Rodzina bliżej siebie"*. MOPS w Gdyni.

Krasiejko, I., Świtek, T. (2015). Między wsparciem a kontrolą – różne rozumienie roli asystentów rodziny. W: T. Biernat, J.A. Malinowski, K.M. Wasilewska-Ostrowska (red.), *Rodzina w pracy socjalnej – aktualne wyzwania i rozwiązania* (s. 275–296). Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Kromolicka, B. (2002). *Społeczno-zawodowa rola pracownika socjalnego. Studium z pedagogiki społecznej*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Szczecinie.

Krzyszkowski, J. (2005). *Między państwem opiekuńczym a opiekuńczym społeczeństwem. Determinanty funkcjonowania środowiskowej pomocy na poziomie lokalnym*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kwak, A. (2006). *Z opieki zastępczej w dorosłe życie. Założenia a rzeczywistość*. Instytut Spraw Publicznych.

Liciński, M. (2008). *Asysta rodzinna*. Projekt realizowany od czerwca 2005 do marca 2008 roku w ramach PIW EQUAL. https://www.tpp.org.pl/files/pliki/materialy/Asysta_rodzinna_M_Licinski.pdf (dostęp: 12.08.2025).

Liciński, M. (2013). Asysta rodzinna. W: I. Krasiejko, *Zawód asystenta rodziny w procesie profesjonalizacji. Wstęp do teorii i praktyki nowego zawodu* (aneks, s. 456–461). Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Łagód, Ł. i in. (2022). *Niezależni – samodzielni. Model usamodzielnienia rodziny z wieloma problemami*. Stowarzyszenie „SOS Wioski Dziecięce w Polsce".

Racław-Makowska, M. (red.) (2005). *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym. Debata o nowym systemie.* Instytut Spraw Publicznych.

Marynowicz-Hetka, E. (1987). Narzędzie oceny progu zagrożenia rozwoju biosocjokulturalnego dziecka w rodzinie. W: I. Lepalczyk, J. Badura (red.), *Elementy diagnostyki pedagogicznej* (s. 145–168). PWN.

Marynowicz-Hetka, E. (2010). Kultura praktyki w pracy socjalnej z rodziną *– uwagi na marginesie lektury.* W: A. Żukiewicz (red.), *Rodzicielstwo zastępcze w perspektywie teoretycznej i praktycznej*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Marynowicz-Hetka, E. (2006). *Kultura profesjonalnego działania pedagoga społecznego*. W: E. Marynowicz-Hetka, *Pedagogika społeczna* (t. 1). Wydawnictwo Naukowe PWN.

Olubiński, A. (2004). *Praca socjalna – aspekty humanistyczne i pedagogiczne*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Owczaruk, I. (2008). *Odzyskać dziecko*. Graf-Rem.

Piekarski, J. (1987). Diagnoza typologiczna rodziny jako środowiska wychowawczego. W: I. Lepalczyk, J. Badura (red.), *Elementy diagnostyki pedagogicznej* (s. 101–103). PWN.

Prusinowska-Marek, A. (2014). Procedura udzielenia rodzinie wsparcia w formie asystenta rodziny. W: *Teczka dokumentacji pracy z rodziną*. Wydawnictwo Forum.

Przeperski, J. (2006). Konferencja Grupy Rodzinnej, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, nr 2.

Rudnik, M. (2010). Asystentura rodzin realizowana w ośrodkach pomocy społecznej w Polsce. W: M. Szpunar (red.), *Asystentura – nowa metoda w pomocy społecznej w Polsce*. MOPS w Gdyni.

Słowik, S. (2008). Duchowy wymiar metody towarzyszenia (etyczno-moralne aspekty pracy z beneficjentem). W: A. Wiktorska-Święcka (red.), *Wyprowadzić na prostą. Innowacyjne metody aktywizacji społecznej i zawodowej na przykładzie wdrażania modelu lokalnej sieci wsparcia osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością.* Oficyna Wydawnicza Atut.

Stążka-Gawrysiak, A. (2019). *Self-reg. Opowieści dla dzieci. O tym, jak działać, gdy emocje biorą górę.* Znak Emoticon.

Stążka-Gawrysiak, A. (2020). *Self-regulation. Szkolne wyzwania*. *Opowieści dla dzieci. O tym, jak działać, gdy emocje biorą górę.* Znak Emoticon.

Stążka-Gawrysiak, A. (2021). *Self-regulation. Nie ma niegrzecznych dzieci. Opowieści dla dzieci. O tym, jak działać, gdy emocje biorą górę.* Znak Emoticon.

Steinke-Kalembka, J. (2021). *Emocjonalna góra. Strefy regulacji emocji dla dzieci, młodzieży i dorosłych.* edukowisko.pl.

Sunderland, M. (2019). *Odwrócona relacja. Kiedy problemy rodziców zabierają dzieciństwo*. GWP.

Świtek, T. (2007). Ścieżki rozwiązań. Księgarnia Akademicka.

Trawkowska, D. (2026). *Portret współczesnego pracownika socjalnego.* Wydawnictwo Naukowe Śląsk.

Trawkowska, D. (2008). Praca socjalna z rodziną *w pomocy społecznej – skuteczny czy pozorny instrument przeciwdziałania wykluczeniu* rodzin korzystających z pomocy społecznej. W: K. Wódz, S. Pawlas-Czyż (red.), *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego* (s. 95–108). Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

Tyszkowa M (1992). Potrzeby rozwojowe dzieciństwa. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 5/6, 193–200.

Witkowski, L. (2010). *Praca socjalna i profesjonalizm pedagogiczny*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych.

Wszołek, J. (2010). Zmiany w opiece nad dzieckiem i rodziną *w latach 1989–2009. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 1, 3–11.

Żukiewicz, A. (2011). Asystent rodzinny: profesja i pomoc. Odniesienia do etycznych aspektów integracji w życie rodzinne. W: A. Żukiewicz (red.), *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia.* Oficyna Wydawnicza Impuls.

Akty prawne

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887, tekst ujednolicony po zmianach: Dz. U. z 2025 r. poz. 49).

Ustawa z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. poz. 406).

Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U. z 2016 r. poz. 1860).

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U z 2022 r. poz. 583).

Ustawa z dnia 29 lipca 2025 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 424).

Założenia (2009). Założenia do projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 30 czerwca 2009 r. http://www.frs.pl/docs/zalozenia_ustawy_o_wsparciu_rodziny_i_systemie_pieczy_zastepczej_nad_dzieckiem_luty_2009_roku.pdf (dostęp: 12.08.2025).

Aneks

Wzory dokumentów

Narzędzia asystenta rodziny służą do prowadzenia i dokumentowania pracy z rodziną. Ich zadaniem jest umożliwienie świadczenia usługi na jak najwyższym poziomie i ułatwianie wykonywania pracy. Jednocześnie narzędzia powinny służyć jedynie dokumentowaniu minimalnego zakresu informacji na temat prowadzonej pracy socjalno-wychowawczej z rodziną, aby nie rozbudowywać nadmiernie biurokratycznej części pracy, ograniczając przez to bezpośrednie działanie.

Wzory dokumentów, zwłaszcza scenariuszy wywiadów, zawierają przykładowe pytania. Powinny być one dla asystenta inspiracją do formułowania własnych pytań w sposób jak najbardziej adekwatny do cech i potrzeb indywidualnych osoby, z którą odbywa się rozmowa.

Wywiady prowadzone z osobą lub rodziną powinny mieć charakter wywiadu jakościowego, podczas którego asystent rodziny naprowadza rozmówcę na interesujące go obszary tematyczne oraz podąża za jego wypowiedziami. Celem tak prowadzonego wywiadu jest pozyskanie informacji o tym, co dzieje się w danym obszarze życia rodziny, którego dotyczy pytanie, oraz stworzenie odpowiedniej atmosfery do rozmowy i ułatwienie danej osobie wypowiadanie się na trudne dla niej tematy (Kadela, Kowalczyk, 2014).

Obligatoryjne narzędzia asystenta rodziny

Formularz zgody rodziców na współpracę z asystentem rodziny

Zgoda na współpracę z asystentem rodziny nr

Imiona i nazwiska dorosłych członków rodziny: ……
Adres: ……..
Adres do korespondencji: …….

Zgodnie z art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r.
o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej
(Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.)
„Wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem,
z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego"

WYRAŻAMY ZGODĘ*) NIE WYRAŻAMY ZGODY*)

na
wspieranie naszej RODZINY
przez ASYSTENTA RODZINY

……..
(imię i nazwisko)

w celu przezwyciężenia trudności w wypełnianiu funkcji
opiekuńczo-wychowawczych

w okresie od ……..... do …….

Data podpisania dokumentu: ……
Podpisy dorosłych członków rodziny:
……
……
……
(imię i nazwisko, nr dowodu osobistego, podpis)

Dokument podpisano w obecności:
……
(imię i nazwisko, stanowisko, nr legitymacji
służbowej, podpis)

*) Niepotrzebne skreślić

Formularz wstępnej oceny rodziny

OPIS SYTUACJI RODZINY
NR

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

(imiona i nazwiska)

(adres)

(telefon kontaktowy)

DANE ASYSTENTA RODZINY:

(imię i nazwisko)

(telefon kontaktowy)

DATA SPORZĄDZENIA:

Struktura rodziny:

Sfera socjalno-bytowa i zdrowotna:

Sfera opiekuńczo-wychowawcza:

Potrzeby dziecka i poziom ich zaspokojenia:

Sfera wartości:

Zasoby własne:

Zasoby środowiskowe:

Zasoby instytucjonalne:

(podpis asystenta rodziny)

Formularz planu pracy z rodziną

PLAN PRACY Z RODZINĄ NR

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

DANE ASYSTENTA RODZINY:

DATA SPORZĄDZENIA:

CEL GŁÓWNY:

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań

…….. …….. ……..

(podpis asystenta rodziny) (podpisy członków rodziny) (podpisy innych osób tworzących plan)

lub
Konsultacja z pracownikiem socjalnym …… dnia ……
Konsultacja z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej …… dnia ……

AKTUALIZACJA PLANU PRACY Z RODZINĄ NR

DANE CZŁONKÓW RODZINY:

DANE ASYSTENTA RODZINY:

DATA AKTUALIZACJI:

CEL GŁÓWNY:

Lp.	Cel szczegółowy	Działania	Termin i miejsce wykonania	Osoba odpowiedzialna za wykonanie	Przewidywane efekty działań

…….. …….. ……..

(podpis asystenta rodziny) (podpisy członków rodziny) (podpisy innych osób tworzących plan)

lub

Konsultacja z pracownikiem socjalnym …… dnia ……

Konsultacja z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej …… dnia ……

Komentarz: Tworzenie dokumentu powinno się odbywać w fazie metodycznego działania – planowania – a nie po niej lub przed nią (w praktyce można spotkać sytuacje, że pracownik tworzy dokument samodzielnie przed spotkaniem z rodziną lub długo po nim w obawie przed kontrolą). Napisanie planu powinno zająć co najmniej pół godziny, ograniczając do minimum pracę nad dokumentami na korzyść pozostawienia czasu pracy nad kontaktem, emocjami osób wspieranych, samodzielnością członków rodziny. Do najczęstszych błędów w czasie pisania planu pracy z rodziną należą: pisanie planu bez udziału rodziny, przydzielanie działań nieobecnemu na spotkaniu członkowi rodziny, mylenie działań z celami i na odwrót, niepodawanie adresów instytucji, nieokreślanie terminów wykonania działań, zbyt dużo działań do wykonania między spotkaniami, nieuzasadniona dyrektywność asystenta przy tworzeniu planu, narzucanie działań rodzicom, niepozostawianie kopii planu rodzinie, dyrektywne rozliczanie rodziców z wykonania działań.

Formularz oceny okresowej

OCENA OKRESOWA
PRACY ASYSTENTA RODZINY
Z RODZINĄ
NR

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona, nazwiska, adres członków rodziny)

DANE ASYSTENTA RODZINY:

DATA SPORZĄDZENIA:

1. Opis sytuacji rodziny przed objęciem asystenturą rodziny (lub od ostatniej oceny):

2. Cele współpracy z rodziną:
   Cel główny:

   Cele szczegółowe:
   a)
   b)
   c)

3. Zadania wykonane przez asystenta z rodziną i na jej rzecz oraz przez rodzinę w okresie …… oraz osiągnięte efekty:
   a)
   b)
   c)

4. Wnioski i uwagi:

podpis asystenta rodziny …….
podpis kierownika/koordynatora asystentów rodziny …….

Komentarz: Punkt 2 należy spisać z planu pracy z rodziną. Podpunkty z pkt 3 powinny odpowiadać podpunktom z pkt 2 (dla przejrzystości mieć tę samą kolejność), można nawet pisać ad 1, ad 2 itd. Przy tworzeniu opisu warto wykorzystać informacje zawarte w karcie pracy z rodziną, zwłaszcza dotyczące zadań wykonanych z rodziną i na jej rzecz (jest to istotne przy zadaniowym czasie pracy asystenta rodziny).
Jeśli cel nie został osiągnięty, warto napisać, czy jest nadal aktualny, czy też okazał się niemożliwy – nierealny – lub czy nie był ważny z perspektywy członków rodziny albo też działania zostały przeniesione na później, do dalszej pracy, gdyż rodzic w danym momencie nie był gotowy do działania.

Formularz oceny końcowej

OCENA KOŃCOWA
PRACY ASYSTENTA RODZINY
Z RODZINĄ
NR

DANE CZŁONKÓW RODZINY:
(imiona, nazwiska, adres członków rodziny)

DANE ASYSTENTA RODZINY:

DATA SPORZĄDZENIA:

Przyczyna zakończenia pracy z rodziną:
- osiągnięte cele,
- zaprzestanie współpracy przez rodzinę,
- brak efektów,
- zmiana formy pomocy (na jaką, np. praca socjalna, piecza zastępcza, usługi opiekuńcze, kuratela sądowa, inne ……..),
- zmiana miejsca zamieszkania rodziny,
- inne …….

Założone w planie efekty pracy z rodziną	**Poziom ich osiągnięcia (wysoki, dobry, dostateczny, mierny, niedostateczny) z uzasadnieniem**

Wnioski i uwagi dotyczące dalszego postępowania wobec rodziny:

podpis asystenta rodziny ……
podpis kierownika/koordynatora asystentów rodziny ……

Miesięczna karta pracy asystenta z rodziną

Imiona i nazwiska członków rodziny:
Imię i nazwisko asystenta rodziny:
Miesiąc:

Data	Miejsce	Opis wykonanych zadań z rodziną i na jej rzecz	Liczba godzin

……
podpis asystenta rodziny

……
podpis kierownika

Komentarz: Asystenci dla każdej rodziny powinni tworzyć co miesiąc kartę pracy oraz wpisywać w niej hasłowo w jednym–trzech zdaniach czynności z nią wykonywane (np. trening budżetu domowego, towarzyszenie pani Aleksandrze Nowak u lekarza psychiatry) i na jej rzecz (np. rozmowa z pedagogiem szkolnym, panią Anną Jarosz, w sprawie określenia warunków promocji Dominiki Nowak do następnej klasy). W karcie można posługiwać się również sformułowaniami art. 15 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny, w której wypisane są zadania asystenta, np. udzielenie pomocy pani Annie Nowak w rozwiązaniu problemów wychowawczych z dziećmi. W rubryce „Miejsce" asystenci wpisują teren, na którym odbywa się ich działanie, np. miejsce zamieszkania rodziny, szkoła, sąd, budynek OPS. Informacje zawarte w karcie pracy z rodziną powinny być spójne z wpisami w planie pracy z rodziną. Na podstawie tej karty tworzy się ocenę okresową i sprawozdania do sądu czy MRPiPS.
Rubryka „Liczba godzin" służy do tego, aby na końcu móc policzyć miesięczną sumę godzin przepracowanych z daną rodziną i na jej rzecz, czyli włączając działania pośrednie.

Fakultatywne narzędzia asystenta rodziny

Ulotka dla rodziny

Ulotka dla rodziny

Kim jest asystent rodziny i co robi?

Asystent rodziny przez pewien czas wspiera rodzinę, aby w przyszłości samodzielnie potrafiła pokonywać trudności życiowe, zwłaszcza dotyczące opieki i wychowania dzieci.

W czasie wspólnych działań z członkami rodziny:

- pomaga odnaleźć to, co w nich dobre, co potrafią i kto oraz gdzie może im pomóc,
- doradza, jak pielęgnować niemowlę, opiekować się dziećmi i je wychowywać, żeby były szczęśliwe i słuchały poleceń rodziców,
- pomaga w codziennej organizacji dnia rodziny, znajdowania sposobów wspólnego spędzania czasu,
- pokazuje, jak sprawnie wykonywać obowiązki domowe,
- doradza, jak zarządzać pieniędzmi,
- informuje, jak działają urzędy, placówki wsparcia rodziny i dziecka,
- wyjaśnia, jak wypełniać dokumentację oraz realizować sprawy urzędowe,
- wspiera w kontaktach z pracownikami szkoły, przedszkola, sądu, poradni, przychodni, policji, urzędów i innych instytucji,
- pomaga podnieść kwalifikacje zawodowe i znaleźć pracę,
- chroni dzieci przed niebezpiecznymi zachowaniami dorosłych.

Asystent spotyka się z rodziną w jej domu oraz czasem towarzyszy członkom rodziny w czasie wizyt w instytucjach. Początkowo spotyka się z rodziną często, potem coraz rzadziej. Jedna wizyta może trwać nawet trzy godziny. Asystent prowadzi dokumentację, planuje z rodziną, co i jak zrobić, oraz pisze sprawozdania z wykonanych działań. Współpracuje z innymi pracownikami różnych instytucji pracującymi z rodziną dla jej dobra, a przede wszystkim dba, aby dzieci czuły się dobrze i bezpiecznie.

Asystent pomaga zrealizować to, czego chce rodzina oraz inni specjaliści od niej wymagają.

Pomaga tylko w tym, co jest możliwe do osiągnięcia.

Scenariusze rozmowy wstępnej z rodziną

Scenariusz rozmowy w ujęciu Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach

Poszukiwanie obszarów współpracy

Proszę sobie wyobrazić waszą rodzinę za rok, po tym jak dzięki naszej wspólnej pracy rozwiążemy *wasze problemy, które spowodowały, że jestem waszym asystentem. Jaka zmiana w waszym życiu pozwoli pani stwierdzić, że jest lepiej i że nie muszę już tu przychodzić?* (obraz preferowanej przyszłości)
Co musi wyniknąć z dzisiejszego spotkania, aby każdy z was mógł powiedzieć, że przyniosło mu ono pożytek?(korzyści)
Jakie mają państwo trudności, w których rozwiązaniu mogłabym pomóc? Co państwa martwi? (problem)
Co mogę uczynić, co panu teraz pomoże? (oczekiwania)
Jakie okoliczności spowodowały, że potrzebuje pani pomocy asystenta? (obecna sytuacja)
Z czym najtrudniej się pogodzić w tym, co się dzieje? (łączenie obecnej sytuacji z problemami)
Patrząc na tę sytuację, jakich zmian pani oczekuje? (łączenie obecnej sytuacji z celami)
Co ma się zmienić, by to była dla pani lepsza sytuacja? Czego będzie mniej? Czego będzie więcej? Co się pojawi? Co zniknie? (łączenie obecnej sytuacji z preferowaną przyszłością)
Jak pani sądzi, jakie pani potrzeby są obecnie dla pani najważniejsze? (łączenie obecnej sytuacji z potrzebami)
Na czym polega pana trudność? (problem)
Jak pani reaguje na to, co się dzieje trudnego wokół? Jak te pana trudności wpływają na innych? (łączenie problemów zewnętrznych z wewnętrznymi)
Co ma być zamiast tego, co widzi pan jako problem? (łączenie problemów z celami)
Czego pani oczekuje? Co pani chce? (cele) (De Jong, Berg, 2007; Świtek, 2007)

Poszukiwanie kierunków pracy z rodziną wyznaczonych przez osoby z otoczenia i innych specjalistów oraz łączenie ich z celami osobistymi członka rodziny.

Przydatne pytania:
Proszę powiedzieć, jak pani myśli, co powinniśmy wiedzieć o problemach, które spowodowały, że zaproponowano pani współpracę z asystentem rodziny. Jesteśmy zainteresowani pani zdaniem na ten temat. Jeśli nie był to pani pomysł, to co

prawdopodobnie powiedziałaby ta osoba, jaki był powód, że poprosiła panią, aby skorzystała pani z tej formy pomocy?
Asystent rodziny został przyznany pani na mocy orzeczenia sądu. Co chciałaby *pani osiągnąć dzięki mojemu przychodzeniu tutaj, co byłoby wartościowe dla pani i pani rodziny? Jak pani przypuszcza, co musiałaby pani zrobić, aby służby społeczne zniknęły z pani życia i zostawiły panią w spokoju? Co na ten temat powiedział pani pracownik socjalny (kurator, sędzia)?*
Gdy spojrzy pani w przeszłość, kiedy problem nie dotyczył pani tak bardzo jak teraz, co wtedy robiła pani inaczej, że sprawy miały się odmiennie? Co robili wówczas inni?
Kiedy zakończy pani współpracę z asystentem rodziny, co będzie pani robiła inaczej, co upewni panią i pani bliskich oraz służby społeczne: kuratora, sąd, pracowników szkoły, że jest pani gotowa sama sobie radzić? (należy pytać o specyficzne zachowania, po czym poznają to inni)
Jak inni ważni dla pani ludzie pomagają pani, że jest pani na właściwej drodze (np. członkowie dalszej rodziny, pracownik socjalny, kurator, wychowawca dzieci itp.).

Może być również użyteczne zapytanie rodzica w luźny i neutralny sposób o jego wcześniejszy kontakt z placówkami pomocy społecznej. Nawet jeśli nie były intensywne, może to spowodować pojawienie się przydatnych wskazówek dotyczących jego gotowości do pracy oraz tego, co jego zdaniem może być pomocne.

Przykłady pytań:
Wydaje się, że szkoła jest bardzo zaniepokojona o pani córkę, i rozumiem, że miała pani kilka spotkań z wychowawcą, pedagogiem, była pani w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jak przydatne były te spotkania? Co pani zdaniem było dla pani najbardziej użyteczne?
Wydaje się, że wielu ludzi martwi się o pana postępowanie w stosunku do żony i dzieci. Co musieliby oni zobaczyć, żeby nie musieć się o was obawiać?
Zapisy w naszej dokumentacji wskazują, że miała pani kontakty z naszym ośrodkiem wcześniej. Co z ostatnich kontaktów z pracownikiem socjalnym było dla pani najbardziej przydatne? A najmniej pomocne?
Korzystała już pani z pomocy asystenta? Z jakich obszarów współpracy jest pani zadowolona? Co powinnam zmienić?
Mają państwo przyznanego kuratora. Czy może mi pani powiedzieć, co z tych spotkań z nim uznałaby pani za najbardziej korzystne?

Z szacunkiem udzielajmy informacji na temat wszelkich nienegocjowalnych wymogów i od razu pytajmy rodzica o jego percepcję dotyczącą tych wymogów.

Sąd nakazał panu chodzić na terapię AA, załóżmy, że pan by uznał tę decyzję i zaczął tam chodzić, w jaki sposób mogłoby być to pomocne w pana sytuacji, kiedy stara się pan odzyskać dzieci?
Jako asystent rodziny mam mobilizować panią do porządkowania na bieżąco mieszkania, dlatego też dobrze byłoby, żeby pani to robiła, jak pani myśli, w jaki sposób byłoby to dla pani pomocne w przekonaniu pracownika socjalnego i kuratora do tego, że potrafi pani zadbać o odpowiednie warunki do nauki i zabawy, spożywania posiłków i snu dla dzieci?

Jeśli będzie pani widywana pod wpływem alkoholu, a dzieci będą biegały do późnych godzin wieczornych bez opieki po osiedlu, to mogą zostać pani odebrane prawa rodzicielskie, co pani na to? Co pani zamierza? Co może pani z tym zrobić?
Chciałbym dojść dzisiaj z panem do tego, co pana zdaniem mogłoby się panu przydać w tej sytuacji, mogą być to takie rzeczy, które musi pan robić, bo wymaga od pana tego sąd, które pana zdaniem nie są użyteczne, a mogą być takie rzeczy, które musi pan robić i mogą pana zdaniem być przydatne. I na tyle, na ile to możliwe, chciałbym nadać priorytet tym rzeczom, które pana zdaniem byłyby dla pana najbardziej korzystne. Przypuśćmy, że dotrzyma pan tego zobowiązania związanego z testami i terapią alkoholową, to co może to zmienić? Co by się zmieniło dla pana? Co by się zmieniło pomiędzy panem a innymi ludźmi? Jak na tym skorzystałyby pana dzieci? (De Jong, Berg, 2007; Krasiejko, 2011).

Scenariusz wywiadu z rodziną przeżywającą trudności w prawidłowym realizowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej (na podstawie: Kadela i Kowalczyk, 2014)

Scenariusz jest narzędziem prowadzenia wywiadu jakościowego. Zawiera jedynie przykładowe pytania, jakie pracownik może zadać osobie podczas rozmowy. Sposób dokumentowania pozyskiwanych informacji: notatki robocze. Wnioski można wpisać do narzędzia asystenta rodziny: opis sytuacji rodziny.
Wywiad ma dostarczyć dogłębnej wiedzy o rodzinie z dziećmi, o jej kondycji psychofizycznej, kompetencjach opiekuńczych i wychowawczych, organizacji życia rodzin, warunkach socjalno-bytowych, poziomie realizacji spraw na rzecz domu i rodziny. Za pomocą narzędzia badane są relacje rodzin z rodzicami, rodzeństwem, dziećmi, dalszą rodziną oraz relacje poza rodziną: towarzyskie, zawodowe, w powiązaniu z miejscem zamieszkania, wpływ otoczenia na funkcjonowanie rodziny. Narzędzie służy też do wskazania osób i instytucji znaczących dla rodziny. Prowadząc

rozmowę, warto zwrócić uwagę na rodzinne uwarunkowania, osobowości i funkcjonowanie tych jednostek, którym należy się pomoc. Dlatego też bardzo istotnym elementem pracy z rodziną z dziećmi/rodzicami jest posiadanie wiedzy o zasobach środowiska rodzinnego i lokalnego, które powinny zostać rozpoznane:

- zasoby rodzinne (krewni), tj. możliwości uzyskania wszelkiej pomocy nie tylko materialnej, lecz także innego wsparcia, np. w formie opieki nad dziećmi, spędzania wakacji u rodziny, zabezpieczenia dzieci w sytuacji kryzysu w domu rodzinnym oraz wzmacnianie i wsparcie emocjonalne w trudnych sytuacjach,
- możliwości pomocy i wsparcia bezpośrednio w środowisku zamieszkania – pomoc sąsiedzka, np. zrobienie zakupów, odprowadzenie dziecka do szkoły lub przedszkola, zaopiekowanie się dziećmi w sytuacji załatwienia koniecznych spraw,
- lokalna infrastruktura, tj. instytucje i organizacje pozarządowe, z których usług rodzina z dziećmi korzysta lub może skorzystać.

Obszary funkcjonowania rodziny, których dotyczy rozpoznanie sytuacji:

1. Status rodziny: pełna, niepełna, zrekonstruowana, wielodzietna, wielopokoleniowa.

2. Sytuacja prawna rodziców wobec dzieci (kwestie związane z władzą rodzicielską).
Przykładowe pytania:
Jak wygląda sytuacja związana z pełnieniem władzy rodzicielskiej nad dziećmi? Czy przysługuje panu/pani pełnia władzy rodzicielskiej? Jeśli nie, to czy władza rodzicielska została ograniczona, zawieszona lub został(a) pan/pani jej pozbawiony(-na) (w stosunku do których dzieci)? Z jakiego powodu władza rodzicielska została ograniczona, zawieszona lub został(a) pan/pani jej pozbawiony(-na)?
Czy w związku z nieprawidłowościami w opiece nad dziećmi i ich wychowywaniu wydane zostało zarządzenie przez sąd opiekuńczy, jeśli tak, to jakie? Czy wszystkie dzieci są pod pana/pani opieką? Czy pomaga panu/pani kurator sądowy? Jeśli tak, to co było powodem ustalenia nadzoru kuratora? Co wydarzyło się w rodzinie, że został ustalony nadzór kuratora? Jaki jest zakres jego działań? Na czym polega pomoc kuratora?
Przykładowe pytania zadawane w sytuacji umieszczenia dziecka/dzieci w pieczy zastępczej:
Jaki był powód umieszczenia dziecka/dzieci w pieczy zastępczej? Jakie kroki podjął(-ęła) pan/pani w celu powrotu dziecka do domu? Czy spotyka się pan/pani z dzieckiem przebywającym w placówce/rodzinie zastępczej? Czy dziecko jest urlopowane? Jeśli tak, to jak spędza pan/pani z nim czas?

3. Sposób zapewnienia opieki nad dzieckiem/dziećmi (kwestie dotyczące podziału obowiązków związanych z opieką nad dziećmi, odżywianiem, higieną osobistą).
Przykładowe pytania, zaczynamy od ogólnego zagajenia, pozwalamy na swobodną wypowiedź:
Proszę mi opowiedzieć o swojej opiece nad dzieckiem/dziećmi…
Jak pan/pani opiekuje się dzieckiem/dziećmi?
W razie potrzeby dopytujemy:
Jak w pana/pani rodzinie wygląda podział obowiązków związanych z opieką nad dziećmi (w szczególności dziećmi niezdolnymi do samoobsługi ze względu na wiek lub stan zdrowia)? Co najczęściej dzieci jedzą na śniadanie, obiad, kolację? Czy chętnie jedzą? Kto przygotowuje posiłki? Czy dzieci mają zapewniony minimum jeden ciepły posiłek w ciągu dnia? Kto gotuje obiady? Czy dzieci jedzą obiad w domu? Gdzie dzieci jedzą? Czy dzieci mają zapewniony ciepły posiłek/wyżywienie w szkole/przedszkolu? Ile dzieci spożywają posiłków w ciągu dnia? Jak często zmienia pan/pani odzież dziecku (ile razy z rzędu *dziecko wkłada to samo ubranie)? Jak często zmieniana jest bielizna? Jak często dziecko jest kąpane? Ile razy dziennie myje zęby? O której godzinie dzieci chodzą spać? Czy mają dobry sen? Gdzie śpią?*

4. Sytuacja wychowawcza dzieci (stosowane metody wychowawcze, zachowanie dzieci – ewentualne trudności, które sprawiają, zaburzenia w zachowaniu, przejawy demoralizacji, niedostosowania społecznego – jeśli występują).
Przykładowe pytania, zaczynamy od ogólnego zagajenia, pozwalamy na swobodną wypowiedź:
Proszę mi opowiedzieć o wychowaniu dziecka/dzieci…
Jak pan/pani opiekuje się dzieckiem/dziećmi?
Jak pan/pani okazuje uczucia dziecku?
Co pan/pani robi, by dzieci słuchały próśb czy poleceń?
Co pan/pani robi, gdy dzieci nie słuchają, buntują się?
Co pan/pani robi, gdy dziecko jest smutne?
Co pan/pani robi, gdy dziecko płacze?
Jak spędzacie ze sobą czas?
Co lubicie robić razem?
W razie potrzeby dopytujemy:
Czy dzieci sprawiają trudności wychowawcze? Czy są posłuszne, wykonują polecenia? Czy wywiązują się z należących do nich obowiązków takich jak sprzątanie zabawek, odrabianie lekcji? Czy w rodzinie ustalone są zasady postępowania, np. godziny powrotu do domu, czas związany z nauką? Jak te zasady zostały ustalone – przez rodziców czy też dziecko uczestniczyło w opracowaniu zasad, miało moż-

liwość wypowiedzenia się? Czy dziecko przestrzega ustalonych zasad? W jaki sposób dziecko jest zapoznawane z zasadami? Czy zdarzało się, aby przedszkole albo szkoła zgłaszały zastrzeżenia co do zachowania dziecka? Co pan/pani robi w sytuacjach, gdy dziecko nie chce wykonać polecenia, nie przestrzega zasad? Czy stosuje pan/pani nagrody, jeśli tak, to jakie? Czy stosuje pan/pani kary, jeśli tak, to jakie? Czy zgadzacie się państwo w tym zakresie? Czy macie takie same wymagania, oczekiwania wobec dziecka? Jeśli nie, to na czym polega różnica? Czy podejmowaliście państwo próby uzgodnienia wspólnego stanowiska? Czy ma pan/pani zaufanie do dziecka? Jeśli nie, to co się wydarzyło, że dziecko utraciło do pana/pani zaufanie? O której godzinie dziecko wraca do domu? Czy wie pan/pani, w jaki sposób i z kim spędza czas? Czy rozmawia pan/pani z dzieckiem na temat jego zainteresowań, znajomych, tego, jak spędza czas wolny? Czy dziecko mówi o swoich problemach, trudnościach? W jaki sposób okazuje pan/pani zainteresowanie sprawami dziecka? Czy bawi się pan/pani z dzieckiem? Jakie są to zabawy?
Czy w związku z trudnościami w zachowaniu dziecko było badane przez specjalistów? Jeśli tak, to jakich? Czy chodzi na wczesne wspomaganie rozwoju lub terapię?

5. Sposoby spędzania wolnego czasu przez rodzinę (zainteresowania dzieci, formy spędzania czasu wolnego).
Przykładowe pytania:
Jak rodzina spędza czas wolny? Co państwo robicie w tym czasie? Jak dzieci spędzają czas wolny? Jakie są ich zainteresowania, uzdolnienia? W jaki sposób dziecko rozwija swoje zainteresowania, uzdolnienia? Czy dzieci uczestniczą w zajęciach pozaszkolnych (zajęcia w domach kultury, w placówkach wsparcia dziennego, klubach sportowych)? Czy koleżanki/koledzy odwiedzają dziecko? Jak często? Czy zna pan/pani przyjaciół/kolegów/koleżanki dzieci? Czy przeznacza pan/pani środki finansowe na zorganizowanie zajęć w czasie wolnym?

6. Sytuacja szkolna/przedszkolna dziecka (kwestie związane z wynikami w nauce, frekwencją, kontaktem rodzica/rodziców ze szkołą/przedszkolem/poradnią psychologiczno-pedagogiczną).
Przykładowe pytania:
Do której szkoły/przedszkola uczęszcza dziecko? Do której klasy/grupy przedszkolnej? Kto zaprowadza dziecko do przedszkola/szkoły? Kto je odbiera? Jak często kontaktuje się pan/pani ze szkołą, przedszkolem? Kto jest wychowawcą klasy, do której uczęszcza dziecko? Czy dziecko chętnie uczęszcza do przedszkola/szkoły? Czy chętnie opowiada o swoim dniu w przedszkolu/szkole? Czy pyta pan/pani dziecko o zadania domowe, co ma przynieść na zajęcia? Czy dziecko wymaga pomocy w nauce? Jeśli tak, to z kim dziecko odrabia zadania domowe? O jakiej porze dnia? Czy

ma wszystkie podręczniki i przybory szkolne? Czy dziecko uczęszcza do świetlicy *szkolnej lub na inne zajęcia pozalekcyjne? Jeśli tak, to jaki jest charakter tych zajęć – zajęcia reedukacyjne, koła zainteresowań?*
Czy dziecko było badane w poradni psychologiczno-pedagogicznej? Jeśli tak, to jakie są zalecenia? Czy są one realizowane? Przez kogo?

7. Sytuacja zdrowotna (informacje na temat stanu zdrowia, chorób przewlekłych, niepełnosprawności. W sytuacji, gdy rodzic jest niepełnosprawny lub przewlekle chory – informacje na temat ewentualnych ograniczeń w opiece nad dzieckiem).
Przykładowe pytania:
Co robicie państwo, gdy dziecko zachoruje? Kto idzie z nim do lekarza?
Czy ktoś w pana/pani rodzinie się leczy? Jeśli tak, to z jakiego powodu? Czy systematycznie kontaktuje się z placówką ochrony zdrowia, ma wykonane badania specjalistyczne, przyjmuje leki? W jaki sposób sprawowana jest opieka nad przewlekle chorym, niepełnosprawnym członkiem pana/pani rodziny (w szczególności dzieckiem)? Kto sprawuje opiekę? Jakie trudności napotyka pan/pani w opiece nad chorym/niepełnosprawnym dzieckiem? Czy może pan/pani liczyć na pomoc rodziny/sąsiadów/przyjaciół/instytucji? Czy ma pan/pani trudności w zapewnieniu opieki nad dzieckiem w związku z pana/pani stanem zdrowia? Pod opieką której przychodni/lekarza pozostaje dziecko? Kiedy ostatni raz był(a) pan/pani z dzieckiem u lekarza? Czy dziecko miało wszystkie obowiązkowe szczepienia/bilanse?

8. Relacje w rodzinie (kwestie związane z komunikacją, sposobem odnoszenia się do siebie, wzajemnym wsparciem).
Przykładowe pytania:
Jak wyglądają relacje między państwem i dziećmi? Jak wyglądają relacje między dziećmi? Czy dzieci wspierają się nawzajem? Czy dzieci bawią się razem? Jeśli tak, to w co? Czy pomagają sobie w nauce? Czy rozmawiacie państwo o pojawiających się trudnościach? W jaki sposób wspieracie się, pocieszacie? Jeśli dziecko wraca do domu smutne, jak je pan/pani pociesza? Do kogo zwraca się dziecko, gdy potrzebuje rady, pomocy? Do kogo zwraca się pan/pani, gdy potrzebuje rady, pomocy? W jaki sposób rozwiązujecie konflikty? Jak regulujecie napięcie emocjonalne?

9. Prowadzenie gospodarstwa domowego (kwestia utrzymania czystości w mieszkaniu – czy jest czyste, posprzątane – sposób podziału obowiązków związanych z prowadzeniem gospodarstwa takich jak sprzątanie, gotowanie – czy dzieci są angażowane w obowiązki domowe).
Przykładowe pytania:
Proszę opowiedzieć o tym, jak prowadzicie gospodarstwo domowe?

Jak podzielone są obowiązki związane z prowadzeniem domu w pana/pani rodzinie? Kto się czym zajmuje (kto sprząta mieszkanie, kto robi pranie, kto prasuje itd.)? Jak radzi sobie pan/pani z obowiązkami domowymi (praniem, gotowaniem, sprzątaniem, przygotowaniem posiłków)? Czy któreś czynności sprawiają panu/pani trudność?

10. Realizacja spraw urzędowych, sytuacja zawodowa i gospodarowanie budżetem domowym (kwestie związane z realizacją spraw urzędowych, opłacaniem rachunków, robieniem zakupów, miesięczne wydatki rodziny).
Przykładowe pytania:
Kto w pana/pani rodzinie realizuje sprawy urzędowe? Kto umie też zrobić to przez internet?
Kto i gdzie pracuje? Z jakich innych źródeł otrzymują państwo środki finansowe i inną pomoc?
Kto w pana/pani rodzinie robi zakupy? W jaki sposób robione są zakupy i gdzie (np. codziennie drobne zakupy w sklepie osiedlowym lub raz na tydzień w supermarkecie albo przez internet)? Kto jest odpowiedzialny w pana/pani rodzinie za opłacanie rachunków? Jak planuje pan/pani wydatki na dany miesiąc/tydzień? Czy prowadzi pan/pani spis wydatków? Które wydatki są największym obciążeniem dla pana/pani rodziny (np. opłaty mieszkaniowe, wydatki na leki i leczenie, na jedzenie, na odzież, na potrzeby dzieci)?

11. Warunki mieszkaniowe (kwestie związane ze stanem technicznym lokalu, metrażem, wyposażeniem. Czy dziecko ma do dyspozycji własną przestrzeń i czy jest to widoczne, np. własne łóżko, zabawki, biurko).
Przykładowe pytania:
Czy ma pan/pani niezbędne sprzęty gospodarstwa domowego? Jeśli nie, to jakich brakuje? Czy dziecko ma własny pokój? Czy ma własne łóżko? Gdzie odrabia lekcje*? Gdzie się bawi? Kiedy mieszkanie było ostatni raz remontowane/odnawiane?*

12. Możliwość otrzymania wsparcia ze strony rodziny, pomoc sąsiedzka.
Przykładowe pytania:
Kto państwu pomaga?
Czy utrzymuje pan/pani kontakt z rodziną mieszkającą oddzielnie? Jeśli tak*, to z kim? Jak często się odwiedzacie? Czy zna pan/pani swoich sąsiadów? Na czyją pomoc może pan/pani liczyć w trudnych sytuacjach?*
Z pomocy jakich instytucji lub organizacji pan/pani korzysta? W jakim zakresie?
Gdyby trzeba było czasowo zająć się pana/pani dzieckiem/dziećmi, np. na czas pobytu w szpitalu*, to kto dobrze zająłby się nimi?*

Plan zadań – projekt (jako dokumentacja manipulacyjna)

Imię i nazwisko asystenta rodziny:

Tydzień od …… do ……

Lp.	Data	Opis zadań zaplanowanych przez asystenta rodziny

……
podpis asystenta rodziny

……
podpis kierownika

Plan zadań – wykonanie/realizacja (jako dokumentacja sprawozdawcza)

Imię i nazwisko asystenta rodziny:

Tydzień od …… do ……..…*

Lp.	Data	Opis zadań wykonanych przez asystenta rodziny

……
podpis asystenta rodziny

……
podpis kierownika

* Można również robić rozliczenia miesięcznie lub co trzy miesiące.

Miejscowość, data

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA
MULTIPROFESJONALNEGO ZESPOŁU POMOCY RODZINIE

W sprawie poszukiwania rozwiązań trudnej sytuacji
rodziny ……, pani ……, pana ……
oraz zaspokojenia potrzeb, zapewnienia warunków do wychowania i rozwoju oraz bezpieczeństwa ich dzieci: …….

W spotkaniu uczestniczyli:

Rodzice:
Zwierzchnik asystenta rodziny:
Asystent rodziny:
Pracownik socjalny:
Kurator sądowy:
Pedagog szkolny:
Pielęgniarka środowiskowa:
Przedstawiciel fundacji:
Inne osoby obecne na spotkaniu:

Z opisu aktualnej sytuacji rodziny i propozycji pomocy, dokonanego ustnie przez każdą z ww. osób wynikają:

Trudności rodziny:

Cele:

Zasoby rodziny:

Zasoby instytucjonalne:

W trakcie debaty ustalono następujący **plan działań** służący rozwiązaniu trudności rodziny i zapewnieniu warunków do rozwoju i wychowania dziecka:

Lp.	Działanie	Czas i miejsce realizacji	Osoba realizująca/ nadzorująca wykonanie działania

Data kolejnego spotkania:

Podpisy:

Kopię protokołu przekazano wszystkim uczestniczącym w spotkaniu osobom.